T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DİVAN ŞİİRİNDE İNTİHAL

Serpil MUTLU KIRLI

DOKTORA TEZİ

KIRŞEHİR-2022

©2022-Serpil MUTLU KIRLI

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DİVAN ŞİİRİNDE İNTİHAL

PLAGIARISM IN DIVAN POETRY

Hazırlayan

Serpil MUTLU KIRLI

DOKTORA TEZİ

Danışman

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

KIRŞEHİR-2022

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi, Serpil MUTLU KIRLI tarafından hazırlanan *"Divan Şiirinde İntihal"* adlı tez çalışması …… tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile ***DOKTORA TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

Danışman …….(İmza)

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Üye…..…….(İmza)

Prof. Dr. Semra TUNÇ

Üye…..…….(İmza)

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Üye…..…….(İmza)

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Üye…..…….(İmza)

Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…/2022

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin …. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

…/…/2022

Serpil MUTLU KIRLI

ÖZET

DİVAN ŞİİRİNDE İNTİHAL

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan: Serpil MUTLU KIRLI

Danışman: Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

2022 – VI+380

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Prof. Dr. Semra TUNÇ

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Sözlükteki karşılığı "aşırma" olan intihal, bir edebi terim olarak; "Bir kişinin bir başkasının sözünün, şiirinin, resminin, bestesinin vb. her türlü eserinin bir kısmını veya tamamını benimsemesi, kendine ait olmayan bir eseri, sözü, manayı kendininmiş gibi göstermesi" şeklinde tanımlanabilir. İntihal, tüm edebiyat devirlerinde görülmesi muhtemel bir durumdur. Hırsızlığın her türü gibi edebî anlamdaki hırsızlık da etik karşılanmayan bir hadisedir. Divan şiiri söz konusu olduğunda da aynı durum geçerlidir. Divan şiirinde genellikle "düzd-i ma'na", "hâyîde", "sârık", "sirka(t)", "sirkat-i şi'r", "tazmîn", "tırâş", "uğrulamak / uğurlamak" gibi terimlerle ifade edilen intihalle alakalı daha pek çok terim, kavram ve söz öbeği kullanılmıştır. Gerçek anlamı itibarıyla intihal manası taşımayan bazı sözlere benzetme ya da ima yollu intihal manası yüklendiği görülmüştür. Özellikle şuara tezkirelerinde şiir kabiliyeti yüksek olsun ya da olmasın pek çok şair intihalle suçlanır. Diğer yandan intihalin belagat ile ilgili bir yönü de vardır. Bazı belagat kitaplarında intihal diğer adı "nesh" olmak üzere "serikât-ı şi'riyye"nin bir kolu olarak yer alır. Sirkati açık ve örtülü diyebileceğimiz şekilde iki kısma ayıran bu kaynaklar "intihal" ve "nesh" dışında çalmanın diğer çeşitlerine edebî sanat nazarıyla bakmışlardır.

Bu çalışmada klasik Türk şiirinin bizatihi uygulayıcısı olanların ortaya koydukları metinler -divanlar, mesneviler vb.- ile onları değerlendirenlerin, diğer bir ifadeyle konuya teorik açıdan

yaklaşanların -şair tezkireleri, edebiyat tarihleri, antolojiler, belagat kitapları, sözlükler, araştırma eserleri vb.- kaleme aldıkları metinlerin bu meseleye bakışı ele alınmış, bu kaynakların intihalle alakalı olarak kullanmış oldukları terimler, kavramlar ve söz öbeklerinin tespiti ve tasnifi yapılmıştır. Sözlüklerde, terim sözlüklerinde, belagat ve edebiyat nazariyesi kitaplarında bu kavramların nasıl değerlendirildiği, edebî metinlerdeki kullanımları da örnek gösterilerek incelenmiştir. Ayrıca tezkire yazarlarının intihalle suçladıkları şairler kronolojik bir şekilde verilmiş, divanlarda ve mesnevilerde şairlerin intihale bakış açısı, bu konuda kendileri ve diğer şairler hakkındaki kanaatlerinin de değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Belâgat, divan şiiri, divanlar, intihal, mesneviler, sirkat-i şi‘r (şiir hırsızlığı), şair tezkireleri.

ABSTRACT

PLAGIARISM IN DIVAN POETRY

Ph. D. Thesis

Preparer: Serpil MUTLU KIRLI

Advisor: Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

2022 – VI+380

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Prof. Dr. Semra TUNÇ

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Plagiarism, which means “theft” in the dictionary, is a literary term; “a person’s word, poem, picture, composition, etc. It can be defined as adoping some or all of his / her works, showing a works, word or meaning that does not belong to him / her as his own. Plagiarism can be seen in any literary period. Like all types of theft, theft in the literary is also an unacceptable event. The same is true when it comes to Divan poetry. In Divan poetry, many terms, concepts and phrases related to plagiarism, which were generally called “düzd-i ma‘na” (meaning-stealing), “hâyîde” (chewed bite), “sârık” (thief), “sirka(t)” (theft), “sirkat-i şi‘r” (poetry theft), “tazmîn”, “tırâş” (shaving), “ugrulamak / uğurlamak” (stealing) were used, and some words that did not fully mean plagiarism were called as accommadation or plagiarism by implication. In particular, many poets are accused of plagiarism in their biographies, regardless of their order. On the other hand, plagiarism also has a rhetorical aspect. In some rhetoric books, plagiarism takes place as a branch of “serikât-ı şi'riyye”, with an alternative name of abrogation. These sources, which divide the plagiarism into two parts as overt and covert, have looked at other types of theft, apart from plagiarism and abrogation, from the point of view of literary art.

In this study, the texts produced by those who are practitioners of classical Turkish poetry -divans, masnavis etc. – and those who evaluate them, in other words, those who approach the subject from a

theoretical perspective -poet biographies, literary histories, anthologies, rhetoric boks, dictionaries, research Works, etc. The view of the texts on this issue has been discussed, the terms, concepts and phrases that these sources have used in relation to plagiarism have been identified and classified. How these concepts are evaluated in dictionaries, term dictionaries, rhetoric and literary theory books were examined by showing examples about their use in literary texts. In addition, the poets accused of plagiarism by the biographers are given in chronological order, and it is aimed to evaluate the poets' perspective on plagiarism in divans and masnavis, and their opinions about themselves and other poets on this issue.

Keywords: Rhetoric, divan poetry, divans, plagiarism, masnavis, poetry theft, poet biographies.

ÖN SÖZ

Sanatın var oluşuna zemin hazırlayan sebeplerden biri insanın tabiatta gördüğü güzelliği taklit etme isteğidir. Bir sanatkârın başka bir sanatkârı taklit etmesinin sanatın ve sanatçının gelişmesindeki önemi ve faydası büyüktür. Güzelliği yaratmasa da var olan güzelliği keşfeden, benzetmeler ve imgeler yoluyla bu güzelliği ifşa eden şair de taklidin bir parçasıdır. Genç bir şairin sanat hayatına başlarken usta şairlerden etkilenmesi ve onları kendine model olarak seçmesi tabii bir durumdur. Her devir ve edebiyatta görülmesi mümkün olan bu durum sanatın ve edebiyatın tekâmülünü sağlaması açısından gerekli ve faydalıdır.

Divan şiiri söz konusu olduğunda şairler arası etkileşimin, Türk şiir tarihinin en köklü geleneklerinden nazirecilik geleneği sayesinde yaratıcı bir boyuta taşındığı söylenebilir. Beğenilen eserden yola çıkarak özgün bir yaratma çabasına dayanan nazirecilik, şairin kendini yetiştirdiği bir okul olarak da görülür. Bir şair tarafından icat edilen *"bikr-i mana"*nın daha güzelini söyleme gayretine giren şairlerin mükemmele ulaşmalarının yolunu da bu gelenek açmıştır. Şairler arası etkileşimin başka bir boyutu daha vardır ki bu da edebî hırsızlık yani *"intihal"*dir.

"Çalıntı şiir" konusu edebiyatın en eski ve mühim meselelerinden biridir. Edebî tenkidin amacına ulaşabilmesi eserlerin orijinal ya da çalıntı olup olmadığının tespitine bağlıdır.

Divan şiirinde intihali başlangıcından sonuna kadar her devrini ele alarak inceleyen detaylı bir çalışma yaparak alana katkı sağlamak adına tarafımızca bu konu ele alındı.

Öncelikle şunu söylemeliyiz ki tezimiz Divan şiirine dair intihalleri ortaya çıkarmak gibi bir iddiayı taahhüt etmemektedir. Divan şiiri gibi kadim, köklü bir tarihî ve geniş bir coğrafî zemini

kapsayan sahada bütün intihalleri ortaya çıkarmak bir araştırmacının üstesinden gelebileceği bir iş değildir. Böyle bir çalışma, başta divanlar ve mesneviler olmak üzere Divan şiiri kapsamına giren bütün eserlerin tespiti ve okunmasını, bütün bu kültürü oluşturan yapı taşlarının, özellikle Fars edebiyatındaki temel eserlerin incelenmesini gerektirir. Yine de "*tevarüd"* denen şey vaki olursa bu benzerliğin "*intihal"* anlamında bir manası kalmayacaktır. Sosyal bilimlere dair araştırmalar izafi sonuçlar ortaya koysa da meseleye ilmî manada bir açıklık kazandırabilmek akademinin vazifelerinden biridir.

Divan şiirinde *intihal*e karşı bütünlüklü bir bakış açısının oluşabilmesi için parçaların ortaya konması gerekmektedir. Bu manada meseleye öncelikle dönemin edebiyat eleştirmenleri olan tezkirecilerin gözünden bakmak uygun görüldü. Akabinde sözlükler ve belagat kitapları tarandı ve intihal manası taşıyan kelimeler, terim, kavram ve ibareler tespit edildi. Bu bağlamda pek çok terim, tabir, söz öbeğinin gerçek ve mecazî manalarda intihali karşıladığı görüldü. Ayrıca çok sayıda şairin intihal suçlamalarından nasibini aldığını söylemek mümkündür. Son olarak mesele şairin perspektifinden ele alındı. Bu bağlamda divanlarda; kasidelerin fahriye bölümleri, gazeller ve bunun dışında kalan manzumelerin tamamı; mesnevilerin ise "sebeb-i te'lif" ve "hatime" bölümleri tarandı.

Çalışmamız "Giriş"in ardından üç ana bölüm ile "Sonuç ve Değerlendirme"den oluşmaktadır. "İntihal Kavramı ve İntihal ile Nazire, Tazmin, Tercüme, Tetebbu İlişkisi" başlıklı birinci bölümde intihal kavramı ile belagat kitaplarında geçen "serikât-i şi'riyye" konusu ele alınmış ve intihalin nazire, tazmin, tercüme ve tetebbu gibi edebî terimlerle benzeyen ve ayrılan yönleri üzerinde durulmuştur.

“İntihal ile İlgili Terimler, Kavramlar, Deyimler, Atasözleri ve Kalıp Sözler” başlıklı ikinci bölümde incelediğimiz tüm kaynaklardan intihalle alakalı olarak tespit ettiğimiz terimler, kavramlar ve bazı kalıp sözler incelenmiştir. İntihal eylemini, intihal eden kişiyi, intihal edilmiş metni karşılayan terim ve kavramlar ve intihali anlatan deyimler, atasözleri, kalıp sözler olmak üzere 4 kısımda incelediğimiz bu bölümde terim, kavram, deyim ya da kalıp söz olarak intihalle bir derecede alakalı gördüğümüz her kelime alfabetik bir sıralamayla verilmiş olup öncelikle lugavi ve ıstılahi manaları üzerinde durulmuş ve intihalle ne derecede ilgili oldukları açıklanıp tespit ettiğimiz örneklerle desteklenmiştir.

“Edebî Metinlerde İntihal” başlığını verdiğimiz üçüncü bölüm kendi içerisinde üç ana başlıkta ele alınmıştır. İlk olarak şuara tezkirelerinde intihal ve intihal benzeri hadiseler kronolojik bir şekilde verilip tezkirecilerin intihale dair değerlendirmeleri irdelenmiştir. İkinci olarak mesnevi şairlerinin intihale bakışı verilmiştir. Bu kısımda 100 adet mesnevinin “sebeb-i te’lif” ve “hatime” bölümleri taranıp bu metinlerde yer alan intihalle ilişkilendirilebilecek hususlar değerlendirilmiştir. Son olarak divanlarda şairlerin intihalle ilgili görüşleri incelenmiştir. Bu kapsamda 230 divan taranmış olup intihal ile ilgili beyitler tespit edilmiştir. Ayrıca taradığımız tüm eserler tablolar halinde ilgili bölümlerde belirtilmiştir.

Tezimizde, klasik metinlerden yaptığımız alıntıların dil içi çevirisi yapılarak hem metnin orijinal halini ilgililerin dikkatine sunmak hem de dipnotta verilen çeviri ile okuyucuya kolaylık sağlamak amaçlanmıştır.

Dil içi çeviri yaparken şu hususlar göz önünde bulundurulduğu. Alıntıladığımız metnin içeriğini açıklar mahiyette,

etraflıca anlattığımız yerlerde ve tezde bir kez dil içi çevirisini verdiğimiz metnin tekrar kullanıldığı yerlerde -tekrara düşmemek adına- dil içi çevirisi yapılmadı.

"Sonuç ve Değerlendirme" bölümünde, inceleme bölümünde tespit ettiğimiz veriler değerlendirilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu tez konusunun belirlenmesi ve hazırlık sürecinde engin bilgisi ile beni cesaretlendirip ilerlememi sağlayan Sayın Hocam Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL'dır. Kendisine lisans öğrenimimden itibaren, akademik her aşamada titizliği, üretkenliği ve hoşgörüsüyle yolumu aydınlattığı için gönülden teşekkür ederim.

Lisans, yüksek lisans ve doktora aşamalarında rahle-i tedrisinden geçtiğim, her insanın tekâmülünün kendi yolculuğunda gizli olduğunu anlamamı sağlayan çok kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet DOĞAN'a teşekkür ederim.

Lisans öğretimimin başından bugünlere gelene değin ilerleme kaydettiğim her aşamada katkı sağlayan, yol göstericiliğiyle bana destek olan hocam Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Lisans öğretimimden itibaren daima desteğini hissettiğim, hocam Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ'a teşekkür ederim.

Bu tezin düzenlenmesi hususunda çok değerli tespit ve yönlendirmeleriyle katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Semra TUNÇ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, uzun soluklu doktora sürecimin başından itibaren karşılaştığım tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve beni her konuda destekleyen çok değerli eşim Oğuzhan KIRLI'ya ve varlığıyla hayatımı anlamlandıran, kendisinden "çaldığım" zamanı telafi edebilmeyi ümit ettiğim canım kızım Bilgesu KIRLI'ya teşekkürüm tüm minnet ve şükran duygularının üstündedir.

Eskişehir- 2022 Serpil MUTLU KIRLI

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... İ

BİLDİRİM ..... İİ

ÖZET ..... İİİ

ABSTRACT V

ÖN SÖZ ..... Vİİ

TEŞEKKÜR ..... Xİ

İÇİNDEKİLER 12

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ 22

TABLOLAR 22

GRAFİKLER 22

KISALTMALAR 23

GİRİŞ 24

BÖLÜM 1: 33

İNTİHAL KAVRAMI VE İNTİHAL İLE NAZİRE, TAZMİN, TERCÜME, TETEBBU İLİŞKİSİ 33

1.1. İNTİHAL KAVRAMI 33

1.2. İNTİHAL İLE NAZİRE, TAZMİN, TERCÜME, TETEBBU İLİŞKİSİ 45

1.2.1. İntihal - Nazire 45

1.2.2. İntihal - Tazmin 47

1.2.3. İntihal - Tercüme 49

1.2.4. İntihal - Tetebbu 53

BÖLÜM 2: 57

İNTİHAL İLE İLGİLİ TERİMLER, KAVRAMLAR, DEYİMLER, ATASÖZLERİ VE KALIP SÖZLER 57

2.1. İNTİHAL EYLEMİNİ ANLATAN TERİM VE KAVRAMLAR 57

2.1.1. Ahz ü Sirka(t) 57

2.1.2. Almak 58

2.1.3. Aldığını Satmak 59

2.1.4. Âriyet 60
2.1.5. Aşırmak 61
2.1.6. Bakmak 61
2.1.7. Becermek 62
2.1.8. Benimdir Diye Okumak 62
2.1.9. Benimsemek 63
2.1.10. Cerr Etmek 63
2.1.11. Çalmak 64
2.1.12. Çarpmak 65
2.1.13 Gasb Etmek 66
2.1.14. Geçmek / Geçirmek 66
2.1.15. Götürmek 67
2.1.16. Halt / Halt-ı Kelâm 67
2.1.17. İfrâz 68
2.1.18. İgâre 68
2.1.19. İhtizâ 69
2.1.20. İktibas 70
2.1.21. İlmâm 72
2.1.22. İntihâb 77
2.1.23. Kapmak 78
2.1.24. Mesh 78
2.1.25. Musâlata 79
2.1.26. Nakl 80
2.1.27. Nesh 80
2.1.28. Sahip Çıkmak 81
2.1.29. Sarkmak 81
2.1.30. Selh 82
2.1.31. Sirka(t) / Sirkat-i Şi‘r 83
2.1.32. Soymak 86
2.1.33. Şeb-Hûn 86
2.1.34. Tevârüd 87
2.1.35. Tırâş 91
2.1.36. Uğrulamak / Uğurlamak 92
2.1.37. Yağmalamak 92

2.1.38. Yansılamak 93
2.1.39. Yürütmek 93
2.2. İNTİHAL EDEN KİŞİYİ KARŞILAYAN TERİM VE KAVRAMLAR 93
2.2.1. Cerrâr 93
2.2.2. Düzd 95
2.2.3. Dellâl 96
2.2.4. Harâmî 97
2.2.5. Harf-gîr 97
2.2.6. Hâyîde-gûy 97
2.2.7. Hâyîde-hâr 98
2.2.8. Hırsız 98
2.2.9. Hoş-kalem 99
2.2.10. Hûşe-çîn 99
2.2.11. Jâjhâ-yı pür-gûy 100
2.2.12. Ma‘ânî-terâş 101
2.2.13. Mukallid 101
2.2.14. Mütercim 102
2.2.15. Müteşâ‘ir 102
2.2.16. Nakkâl 104
2.2.17. Sâ’il 105
2.2.18. Sârık 105
2.2.19. Sürrâk 105
2.2.20. Suhan-çîn 106
2.2.21. Tarrâr 106
2.2.22. Uğru 107
2.2.23. Yâfte-gûy 107
2.3. İNTİHAL EDİLMİŞ METNİ KARŞILAYAN TERİM VE KAVRAMLAR 107
2.3.1. Bîve 107
2.3.2. Hâyîde 108
2.3.3. Mesrûk 111
2.3.4. Müste‘âr 111
2.3.5. Müntahal 112
2.3.6. Mütercem 112
2.3.7. Tırâşîde 112

2.3.8. Ugurluk 113
2.4. İNTİHALİ ANLATAN DEYİMLER, ATASÖZLERİ, KALIP SÖZLER 113
2.4.1. Acem ulusınun ta‘âmın yemek 113
2.4.2. Bağ-ı selefden meyve çalmak 113
2.4.3. Başkasının bağından meyve yemek 114
2.4.4. Biregü atına binen tez iner 114
2.4.5. El çerağından nûr almak 114
2.4.6. El diliyle söylemek 114
2.4.7. El sözüyle işve naz etmek 114
2.4.8. El sunmak 115
2.4.9. El uzatmak 115
2.4.10. El uzunluğu eylemek 115
2.4.11. El s.k.yle gerdek olmaz 116
2.4.12. Elden kız almamak 116
2.4.13. İssi çıkmazsa 116
2.4.14. Sahibi çıkmazsa 117
2.4.15. Gayr bağına girmek 117
2.4.16. Hazır oğlan babası olmak 118
2.4.17. Metâ‘-ı gayra dellâl olmak 118
2.4.18. Ölü helvasını ağzına almak 118
2.4.19. Yabanın avurdun katmak 118
BÖLÜM 3: EDEBÎ METİNLERDE İNTİHAL 119
3.1. ŞUARA TEZKİRELERİNDE İNTİHAL VE İNTİHAL BENZERİ HADİSELER **.... 119**
3.1.1. ALÎ ŞÎR NEVÂYÎ: MECÂLİSÜ’N- NEFÂYİS 119
3.1.1.1. Lutfî / Sekkâkî 120
3.1.2. SEHÎ BEG: HEŞT BEHİŞT 121
3.1.2.1 Revânî 122
3.1.3. LATÎFÎ: TEZKİRETÜ’Ş-ŞU‘ARÂ TABSIRATÜ’N-NUZEMÂ 122
3.1.3.1. Ahmed Paşa 125
3.1.3.2. Ahmedî 127
3.1.3.3. Bedi’î 127
3.1.3.4. Cihânî 128
3.1.3.5. Harîrî 128

3.1.3.6. Zihnî 128
3.1.3.7. Revânî 129
3.1.3.8. Sücûdî 130
3.1.3.9. Sehâyî 130
3.1.3.10. Şâhidî 130
3.1.3.11. Şeyhî 131
3.1.3.12 Sun'î 131
3.1.3.13. Kâmî 131
3.1.3.14. Mesîhî 132
3.1.3.15.Hayâlî 133
3.1.3.16. Neşrî 133
3.1.3.17.Nizâmî 134
3.1.3.18. Mihrî Hatun 135
3.1.3.19. Vâlihî-i Belgradî 136
3.1.4. ÂŞIK ÇELEBİ: MEŞÂ'İRÜ'Ş-ŞU'ARÂ 137
3.1.4.1. Âhî 138
3.1.4.2. Ca'ferî 138
3.1.4.3. Hüseynî 139
3.1.4.4. Nevâlî Çelebi 139
3.1.4.5. Sihrî 140
3.1.4.6. Sehî Bey 140
3.1.4.7. Ârif 140
3.1.4.8. Kıyâsî 141
3.1.4.9. Revânî 141
3.1.4.10. Hayâlî 141
3.1.4.11. Zâtî 142
3.1.5. GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ: KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMI 145
3.1.5.1. Zihnî 146
3.1.5.2. Harîrî 146
3.1.5.3. Sücûdî 147
3.1.5.4. Monla 'Ârif 147
3.1.5.5. Sâdık 148
3.1.5.6. Makâlî 148
3.1.6. AHDÎ: GÜLŞEN-İ ŞU'ARÂ 149

3.1.6.1. Sıyâmî 149
3.1.6.2. Şemsî 150
3.1.6.3. Tâbî-i Kûçek 150
3.1.6.4. Nevâlî Çelebi 151
3.1.6.5. Sâdık 151
3.1.7. KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ: TEZKİRETÜ'Ş-ŞU'ARÂ 152
3.1.7.1. Hüseynî 152
3.1.7.2. Firdevsî 153
3.1.7.3. Zâtî 153
3.1.8. BEYÂNÎ: TEZKİRETÜ'Ş-ŞU'ARÂ 153
3.1.8.1. Ümîdî 154
3.1.8.2. Tâbî 154
3.1.9. RİYÂZÎ: RİYÂZÜ'Ş-ŞU'ARÂ 154
3.1.9.1. Bâkî 154
3.1.9.2. Ümîdî 155
3.1.9.3. Rahmî 156
3.1.9.4. Emrî 156
3.1.10. KÂF-ZÂDE FÂİZÎ: ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR 156
3.1.10.1. Bâkî 157
3.1.11. GÜFTÎ: TEŞRİFÂTÜ'Ş-ŞU'ARÂ 157
3.1.11.1. Tâʿib Çelebi 158
3.1.11.2. Sebzî-i Bursavî 159
3.1.11.3. Subhî 160
3.1.11.4. Gavsî-i Mevlevî 160
3.1.11.5. Feyzî-i Sûfî 161
3.1.11.6. Kelîm-i Eyyûbî 161
3.1.11.7. Kelîmî 162
3.1.11.8. Nihâlî-i Çelebi 162
3.1.11.9. Tophâneli Velî 162
3.1.12. SAFÂYÎ: NUHBETÜ'L-ÂSÂR MİN FEVÂ'İDİ'L-EŞ'ÂR 163
3.1.12.1. Nazmî 163
3.1.13. MİRZÂ-ZÂDE MEHMED SÂLİM: TEZKİRETÜ'Ş- ŞU'ARÂ 163
3.1.13.1. Belîğ (Kayserili) 163
3.1.13.2. Kusûrî 164

3.1.14. BELİĞ: NUHBETÜ'L-ÂSÂR Lİ ZEYLİ ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR 164
3.1.15. RÂMİZ: ÂDÂB-I ZURAFÂ 165
3.1.15.1. Reşîd-i Üsküdârî- Râşid Efendi 165
3.1.15.2. Kayserili Belîğ 165
3.1.16. SİLÂHDAR-ZÂDE-İ MEHMED EMÎN: TEZKİRE-İ SİLÂHDARZÂDE 165
3.1.17. HASÎB: SİLKÜ'L-LE'ÂL-İ ÂL-İ 'OSMÂN 166
3.1.17.1. Zihnî 167
3.1.17.2. Harîrî 167
3.1.17.3. Ulvî-i Bursevî 168
3.1.18. FATÎN DAVUD: HATÎMETÜ'L-EŞ'ÂR 168
3.1.18.1. Ahmed Vâhid Efendi 168
3.1.18.2. Mehmed Ârif 169
3.1.19. ÇAYLAK TEVFİK: KÂFİLE-İ ŞUʿARÂ 169
3.1.19.1. Ahmed Paşa 170
3.1.19.2. Caʿferî 170
3.1.19.3. Hüseynî 170
3.1.20. HATÎBÎ: TEZKİRE-İ ŞUARÂ-YI BAĞDÂD 171
3.1.20.1.Âtıf 171
3.1.21. İBNÜ'L-EMİN MAHMUD KEMAL İNAL: SON ASIR TÜRK ŞAİRLERİ 172
3.1.21.1. Abdî Efendi 173
3.1.21.2. Arif Bey 174
3.1.21.3. Celal Bey 175
3.1.21.4. Esad Efendi 175
3.1.21.5. Hakkı Paşa 175
3.1.21.6. Lebîb 176
3.1.21.7. Naîm 176
3.1.21.8. Osman Nevres 178
3.1.21.9. Nuri Bey 182
3.1.21.10. Mehmed Tahir Nâdi 182
3.1.21.11. Edhem Pertev Paşa 183
3.1.21.12. Şeref Hanım 184
3.1.22. ALİ EMÎRÎ: TEZKİRE-İ ŞUʿARÂ-YI ÂMİD 185
3.1.22.1. Ali Emîrî Efendi 185
3.1.22.2. Şaban Kâmî Efendi 187

3.1.22.3. Fuzûlî 188
3.1.2.TEZKİRE YAZARLARININ İNTİHALE VE İNTİHALCİLERE DAİR GÖRÜŞLERİ 191
3.1.2.1. Latîfî'nin Şairler Tasnifi 191
3.1.2.2. Riyâzî'nin Şairler Tasnifi 196
3.1.2.3. Hasîb'in Görüşleri 197
3.1.3. TEZKİRELERDEKİ İNTİHAL VE BENZERİ VAKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 198
3.1.3.1. Tezkireci Tarafından Yapılan İntihal Suçlamaları 200
3.1.3.2. Tezkirecinin Duyuma Dayalı Naklettiği İntihal Suçlamaları 202
3.1.3.3. Şairlerin Birbirine Yönelik İntihal Suçlamaları ve Şairler Arasındaki İntihal Davaları 203
3.1.3.4. Tevârüd Hadiseleri 204
3.1.3.5. İntihal Suçlamalarına Karşı Savunulanlar 204
3.1.3.6. Diğerleri 204
3.2. MESNEVİLERDE İNTİHAL 213
3.2.1. İNTİHALCİ ŞAİRE NASİHAT VE BEDDUA EDİLMESİ 215
3.2.1.1. Lâmi'î: Vâmık u Azrâ 215
3.2.1.2. Avnî: Tuhfetü'l-Hükkâm 216
3.2.1.3. Mustafa Efendi: Gülşen-i Pend 218
3.2.1.4. Taşlıcalı Yahyâ: Şâh u Gedâ 218
3.2.1.5. Taşlıcalı Yahyâ: Gülşen-i Envâr 220
3.2.1.6. Taşlıcalı Yahyâ: Gencîne-i Râz 221
3.2.2. BAŞKA BİR ŞAİRİN TERCÜME, TAKLİT VE İNTİHALLE SUÇLANMASI 222
3.2.2.1. Tâcî-zâde Cafer Çelebi: Heves-nâme 223
3.2.2.2. Abdurrahman Gubârî: Yûsuf u Züleyhâ 224
3.2.2.3. Fütûhî: Enîsü'l-Guzât 225
3.2.2.4. Şeyh Gâlib: Hüsn ü Aşk 226
3.2.3. TERCÜME VE TAKLİTTEN UZAK DURULDUĞUNUN SÖYLENMESİ 228
3.2.3.1. Gelibolulu Âlî: Tuhfetü'l-'Uşşâk 229
3.2.3.2. Taşlıcalı Yahyâ: Yûsuf u Zelîhâ 230
3.2.3.3. Taşlıcalı Yahyâ: Kitâb-ı Usûl 231
3.2.3.4. Nev'î-zâde 'Atâyî: Sohbetü'l-Ebkâr 231
3.2.3.5. Feyzî Çelebi: Şem' ü Pervâne 232
3.2.4. ESERİN ÖZGÜNLÜĞÜNÜN SAVUNULMASI 232

3.3. DİVANLARDA İNTİHAL **238**
3.3.1. Ahmedî Divanı 238
3.3.2. Hamdullah Hamdî Divanı 238
3.3.3. Necâtî Bey Divanı 239
3.3.4. Mesîhî Divanı 240
3.3.5. Zâtî Divanı 242
3.3.6. Yetîmî Divanı 243
3.3.7. Hayâlî Bey Divanı 243
3.3.8. Behiştî Divanı 244
3.3.9. Nev'î Divanı 244
3.3.10. Edirneli Şevkî Divanı 244
3.3.11. Rızâyî Divanı 245
3.3.12. Nef'î Divanı 245
3.3.13. Râmî Divanı 246
3.3.14. Fehim-i Kadîm Divanı 248
3.3.15. Nev'î-zâde 'Atâyî Divanı 250
3.3.16. Nâ'ilî Divanı 251
3.3.17. Kadrî Divanı 251
3.3.18. Hüsâm-zâde Feyzî Divanı 252
3.3.19. Süheylî Divanı 252
3.3.20. Kadı Şefî'î Divanı 252
3.3.21. Sâbit Divanı 252
3.3.22. Nâbî Divanı 253
3.3.23. Kayserili Remzî Divanı 254
3.3.24. Kâmî Divanı 255
3.3.25. Seyyid Vehbî Divanı 256
3.3.26. Diyarbakırlı Hâmî Divanı 258
3.3.27. Belîğ Divanı 259
3.3.28. Zîver Divanı 260
3.3.29. Nevres-i Kadîm Divanı 261
3.3.30. Koca Râgıp Paşa Divanı 261
3.3.31. Tırsî Divanı 262
3.3.32. Nâşid İbrâhim Bey 263

3.3.33. Es‘ad-ı Bağdâdî Divanı 263
3.3.34. Safî Divanı 263
3.3.35. Sünbül-zâde Vehbî Divanı 264
3.3.36. Hanyalı Nûrî Divanı 267
3.3.37. Ebûbekir Celâlî Divanı 270
3.3.38. Refî’-i Kâlâyî Divanı 270
3.3.39. Keçecizâde İzzet Molla Divanı 271
3.3.40. Antepli Aynî Divanı 272
3.3.41. Bursalı İffet Divanı 273
3.3.42. Numan Mâhir Divanı 273
3.3.43. Fehîm-i Cedîd Divanı 273
3.3.44. Kıbrıslı Hilmî Divanı 274
3.3.45. Ârif Hikmet Divanı 275
3.3.46. Osman Nevres Divanı 275
3.3.47. Yenişehirli Avnî Bey Divanı 277
3.3.48. Senih Divanı 277
3.3.49. Yozgatlı Fennî Divanı 278
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 290
KAYNAKÇA 302
ÖZ GEÇMİŞ 344

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

TABLOLAR

Tablo 1. Hatîb El-Kazvînî'nin "Serikat-ı Şi'riyye" Tasnifi 38

Tablo 2: Şerîfî'nin İntihal Terimleri Tasnifi 40

Tablo 3: Tez Kapsamında Okunan Tezkireler 191

Tablo 4: Latîfî'nin Şairler Tasnifi 192

Tablo 5: Riyâzî'nin Makbul Şairler Tasnifi 197

Tablo 6: Tezkire Yazarı Tarafından İntihalle Suçlanan Şairler 202

Tablo 7: Tezkirecilerin Duyuma Dayalı Olarak İntihal İsnat Ettiği Şairler 203

Tablo 8: Tezkirecilerin Beyanına Göre Birbiriyle İntihal Davasına Giren Şairler 204

Tablo 9: Tezkirelerde Yer Alan Tevârüd Hadiseleri 204

Tablo 10: İntihal Suçlamalarına Karşı Tezkirecilerin Savunduğu Şairler 204

Tablo 11: Tezkirelerde İntihalle Alakalı Yer Alan Diğer Anekdotlar 205

Tablo 12: Tezkirelerde Yer Alan Mükerrer Vakalar 212

Tablo 13: Tez Kapsamında Okunan Mesneviler 237

Tablo 14:Tez Kapsamında Okunan Divanlar 287

Tablo 15: Divanlardaki İntihal Konulu Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Beyit Sayıları 289

GRAFİKLER

Grafik 1. Tezkirelerde Yer Alan İntihal Vakası Oranları 199

Grafik 2. Yüzyıllara Göre Tezkirelerde Yer Alan İntihal Vakası Oranları 206

Grafik 3: Divanlardaki İntihal Konulu Şiirlerin Nazım Şekilleri Dağılımı 289

KISALTMALAR

bk.	Bakınız
C	Cilt
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
öl.	Ölüm tarihi
s.	sayfa
S	Sayı
t.y.	Tarih yok
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri.
vs.	Vesaire

GİRİŞ

Ne söz vardur kim ol söylenmemişdür

Ne gül bitdi kim ol yiylenmemişdür[1]

Ahmed-i Dâ'î (öl. 1421?)

İnsanın tabiatta gördüğü güzelliği taklit etme isteği sanatın oluşumuna katkı sağlayan olgulardan biridir. Bununla birlikte taklit, sanatın yalnız oluşumunda değil tekamülünde de önemli rol oynar. Sanatın hangi dalında olursa olsun, taklidin sanatkârın kendisini yetiştirebilmesindeki katkısı yadsınamaz. Bir güzelliğe duyulan ilginin ve hayranlığın tabii bir neticesi olan taklit, sanatın gelişmesinde bir köprü görevi görür. Öyle ki "*Gerçek sanatkâr, taklitle, öykünmeyle başladığı numûnelerin zamanla aslından daha üstününü ortaya koyandır.*" (Köksal, 2006: 96).

Malzemesi günlük kullanılan dilden farklı, sembolik bir dil olan şiir, her devirde güzel sanatlar içerisinde özel bir yere sahiptir. Şiir söz konusu olunca taklit, sanatkârın başvurduğu ilk yollardandır. Aristo'ya göre şiir sanatının ortaya çıkması iki nedene dayanır ve ikisi de doğal nedenlerdir. Bunlardan ilki taklittir ve bu insanlarda çocukluktan itibaren doğal olarak meydana çıkar. Aristo, insanları diğer canlılardan ayıran şeyin taklide en yatkın canlı olmaları ve ilk bilgilerini taklit yoluyla öğrenmeleri olduğunu söyler. İkincisi ise insanın tüm taklit ürünleri karşısında duyduğu hoşlanma hissidir. Bu insan için karakteristiktir (Aristoteles, 2019: 9). Oluşumu itibarıyla taklide dayanan sanat var oldukça, uyarlama, etkilenme ve aktarma da var olacaktır.

Genç şairler, sanat hayatına başlarken usta şairleri kendilerine model olarak seçerler. Bu, her devir ve edebiyatta görülen bir durumdur. Harold Bloom, *Etkilenme Endişesi* adını verdiği kitapta şiirsel etkilenmeyi tarif ederek şiirler arası ilişkilerin hikayesini ortaya çıkarmak suretiyle bir şiir teorisi ortaya koyar. Şiirin doğuşunu insanın doğuşuna benzeten Bloom, bu bağlamda usta şairin, genç şairin ebeveyni olduğunu söyler. Genç şairin şiire başlama noktasını selefinden etkilenmesi olarak gören Bloom'un görüşleri etkilenmeden uzak bir şair olamayacağını savunması bakımından önemlidir (2016: 49-53). Bunun yanında edebiyat açısından, bir şairin şiirinde yer alan bir kelime, hayal, imge başka bir şaire ilhamın kapılarını açan bir anahtar olabilir. Böylelikle ortaya çıkan yeni şiir, ilk şiirden çok daha güzel, etkileyici ve akılda kalıcı olabilir.

[1] Ne söylenmemiş söz vardır ne de koklanmamış bir gül bitmiştir.

*Her çömezin ustasından bir şey aşırması*nın geri planında aslında ustasına duyduğu hayranlık ve onu taklit etme isteği yer alır. Genç şairin usta şairi geçme arzusu, şiiri geliştiren bir mefhum olarak düşünülmelidir. Selefi takip ve taklit ederken yeni bir yol açmak, Klasik edebiyat geleneğinde şair olmak için belirlenen kıstasların başında gelir. Divan şairi şiire tetebbu ile başlar. Tetebbu, "*üstat şair ve yazarların şiirlerini, eserlerini inceleme, tetkik etme, taklit etme, benzerlerini yazarak onların peyrevi olma*" anlamına gelir (Aslan vd., 2018: 70). Tetebbu eden şair, üstadını taklit ederek kendi edebî kişiliğini geliştirir. Hasan Yâver (öl. 1797/98), *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr*'ında şiir yoluna heves etmiş genç şairlere yönelik tavsiyelerini sıralamıştır:

Eyle tetebbu' selef eş'ârını

Öğrenesin tarzını âdâbını[2] (Üstüner, 2009: 851/69).

Ali Cemâleddîn (öl. 1874/75'ten sonra), *Arûz-ı Türkî* adlı eserinin "şiir sanatı" ile ilgili olan kısmında şairliğin ilk şartını eski şairleri okumak olduğunu şöyle dile getirir:

"*Bir şâ'ir kangı lisân ile olursa olsun şi'r söyleyeceği vakt o lisânın dakâyık-ı müfredât ve telaffuzât u mustalahâtını kemâliyle istihsâle gayret ve şi'rde bir takım kelimât-ı garibeden ictinâb ve ihmâl ile ıstılâhât-ı me'nûse ve şâyi'a isti'mâl etmeğe mezîd i'tinâ ve dikkat etmelidir ve îcâbı takdirinde ta'bîrât ve teşbîhât kullanmak içün ibtidâ-yı hâlinde meşâhîr-i şu'arâ ve ekâmîl-i hükemânın eş'âr-ı fesâhat-disârını hâvî olan dîvân-ı belâgat-bünyânlarını mütâla'aya hasren rikkatle ekserîsini hıfza alarak tabî'at-ı şi'riyye denilen seciye-i celîleyi istihsâle gayret ve o hâli tabî'at-ı sâniye ya'ni meleke edinmeğe sarf-ı mesâ'î ve himmet ederek üdebâ-yı eslâf eserine sâlik olmalıdır. Çünki erbâb-ı sühan inşâd-ı nazm u nesrde münâsebet ve müşâhabet arayıp o yolda sarf-ı mezâmîn eylediler. Ya'ni her nerde gül zikr eylediler ise akabinde bülbül getirdirler*[3]" (Ali Cemâleddîn, 1290: 116).

Ömer Faruk Akün, şair olabilmek için üstatların elinden çıkmış örnekleri okuyup ezberlemek, onların yardımı ile nazım sanatının istediği bilgi ve ölçüleri kazanmak ve önceki şairlerin eserlerini her hususta örnek almak gerektiğini söyler. Bu konuda Nizâmî-i Arûzî'nin

[2] Öncekilerin şirlerini araştır / incele, tarzını ve âdâbını öğren.

[3] Bir şair, hangi dille olursa olsun, şiir söyleyeceği zaman, o dilin bilinmesi gereken inceliklerini ve anlaşılması güç olabilecek ayrıntılarını, terim haline gelmiş kelimelerini ve söyleyişlerini en güzel şekilde kullanmaya gayret etmeli ve şiirde bir takım garip kelimelerden kaçınmalıdır. Yaygın ve alışılmış terimleri kullanmaya çokça özen göstermeli ve dikkat etmelidir. Gerektiğinde terimleri ve benzetmeleri kullanmak için kendilerinden önceki ünlü şairlerin ve büyük bilginlerin kusursuz sözler içeren şiirlerini ve divanlarını incelemeye etraflıca bir incelikle çoğunluğunu ezberleyerek şiir tabiatı denen güzel hasleti elde etmeye gayret etmeli ve bu güzel yeteneği ikinci bir yaradılış olarak tecrübe edinmeye zaman harcamalıdır. Kendilerinden evvelki şairlerin eserlerinin yolundan gitmelidirler. Çünkü kelam sahipleri nazım ve nesir meydana getirirken sözler arasında ilgi ve benzerlik ararlar ve bu yönde sanatlı sözler söylerler. Şöyle ki nerede gülü zikretseler hemen ardınca bülbülü getirdiler.

(öl. 1157) şiirde bir şahsiyet olabilmeyi, insanın gençliğinin ilk yıllarından itibaren eski şairlerden 20.000 beyit ezberlemek, daha sonrakilerden de 10.000 beyit miktarında şiiri kendine model almak gerektiğini, şiir kabiliyeti geliştirmenin büyük üstatların divanlarının devamlı surette okunmasıyla mümkün olabileceği şeklindeki görüşünü tekrarlar (2015:124).

Özgünlük, her edebî devirde büyük öneme sahiptir. Şiire başlarken eski şairlerden etkilense de şair hep daha evvel söylenmemiş sözün peşindedir. Geleneğin çerçevesinde farklı ve özgün olma gayesi büyük şairleri her zaman önde tutmuştur. Fuzûlî'nin mahlasını almasına sebep olan şey bu gaye ile ilişkilidir. Şiire ilk başladığı zamanlar her gün bir mahlası beğenip bir müddet sonra aynı mahlası kullanan başka bir şaire rastladığında mahlasını değiştirmiş ve sonunda kimsenin hoşuna gitmeyeceğini düşündüğü Fuzûlî mahlasını almıştır. Alışılmışın dışında hem olumlu hem olumsuz mana taşıyan bir kelimeyi kendine mahlas seçen Fuzûlî'nin (öl. 1556) büyük şair yaradılışı, kelimenin olumsuz manasını neredeyse unutturmuştur:

"*Kötü bir nam almam beni halk arasına karışmaktan uzak tuttu. Bu suretle kendi köşeme çekilip hüner elde etmekle meşgul oldum. Allah'a şükür olsun ki fena sandığım şey iyi çıktı. Dikenim gül, toprağım altın, taşım da mücevher oldu*." (Tarlan, 2013: 11).

Divan şairi, geleneğin içinde yeni bir yol arar. Bir yandan Klasik şiirin kaidelerine bağlı olsa da yenilik ve değişiklik peşindedir. Edebî malzemenin orijinal olması daima değerli görülmüştür. Divan şiirinin orijinal simalarından biri olan Bosnalı Alâaddin Sâbit (öl. 1712), *Zafernâme* adlı mesnevisinde öncesinde değinilmemiş konuları aradığını dile getirir. Sağlam bir nazım bina etmek için daha önce ayak basılmamış bir zemin bulunması gerektiğinin altını şu beyitlerle çizer:

Sen ey hâme uğranmamış semt bul
Ayak basmadık yerde cevlân-ger ol[4] (18)

Zemin bul ki hiç basmaya yâd ayak
Ne Mecnûn koya el ne Ferhâd ayak[5] (19)

İdüp şah-merdî-i kilki bekâr
Temelde suhen kasrın it üstüvâr[6] (20)

[4] Ey kalem! Sen daha evvel uğranmamış bir semt bul. Daha önce kimsenin ayak basmadığı yerlerde dolaş.
[5] Kendine başkalarının ayak basmadığı bir zemin bul. Öyle ki ne Mecnun'un el koyduğu ne de Ferhad'ın ayak bastığı bir yer olsun.
[6] Kalem mertliğinin şahına söylenmemiş söz söyleterek söz sarayının temelini sağlamlaştır.

Çıkar tâk-ı gerdûne-dek bir binâ
Ki Horşid ola ana âlem-nümâ[7] (21)
...
İdüp hâs bir ihtirâ-ı nefîs
Hoş âyende vü dil-pesend ü selis[8] (27)

Tasarruf idüp bikr-i mazmunları
Ki mülk-i yemini ola ekseri[9] (28)
...
Elün avreti mülküme girmesün
Begenmezse yaran kızın virmesün[10] (29)

Ferâgat idüp köhne âgâzeden
Nevâ eyle nev-beste-i tâzeden[11] (Karacan, 1991b: 62-63/33)[12].

XVI. yüzyıl şairlerinden Manisalı Câmi'î (öl. ?), *Vâmık u Azrâ*'sında şöyle der:

Ne söz kalmış ki anı dimemiş dil
Ne yol kalmış ki alınmadı menzil[13] (Harmancı, 2017: 78/495)

XVIII. yüzyıl şairlerinden Mustafa Efendi (öl. ?), *Gülşen-i Pend* adlı nasihatnamesinde dünyada söylenmedik bir söz kalmadığına değinir. Tekrar tekrar söylenen sözlerin insanlara sıkıntı vereceğini söyleyen şair, kendinin de bu söylenmiş sözleri tekrar ederek küstahlık yaptığını belirtir:

Netîce kalmadı söylenmedik söz
Ki bi'l-cümle lisândan oldı sâdır[14] (2538)
…
Ben aybım bilmedüm küstahlık [itdüm]
Ki söylenmiş sözi tekrâr edâdur[15] (Çalka, 2007: 319/2540)

[7] Feleğin kubbesine değin bir bina çıkar. Öyle ki ona dünyayı gösteren kişi güneş olsun.
[8] Daha önce keşfedilmemiş, hoşa giden, gönlün beğendiği, düzgün ve akıcı ifade güzelliğine sahip nefis bir söz icat ederek.
[9] Çoğunluğu kendi malı olan daha önce kullanılmamış olan mazmunları kullanarak.
[10] Başkasının karısı benim evime girmesin, dostlar beğenmezse kızını vermesin.
[11] Eski söyleyişlerden kurtulup yeni bestelerden ses ver.
[12] Mesnevilerden alıntıladığımız beyitlerin numaralarını parantez içinde belirttik.
[13] Dilin söylemediği bir söz kalmamıştır. Üzerinde mesafe kat edilmedik yol da kalmamıştır.
[14] Sonuçta söylenmedik bir söz kalmadı. Bütün dillerde ortaya çıktı.
[15] Ben ayıbımı bilmedim. Söylenmiş sözü tekrar söylemek küstahlıktır.

Yine bu beyitlerle aynı anlama gelecek başka bir beyit de Şeyh Gâlib'in (öl. 1799) *Hüsn ü Aşk*'ında yer alır:

Var mı hele söylenilmedik söz
Kalmış mı meğer denilmedik söz[16] (Ece, 2012: 347/718).

Bu beyitlerle şairlerin, "*söylediklerim başkalarının söyledikleriyle tevârüd edebilir, zira şimdiye dek söylenmemiş söz kalmamıştır*" anlamına gelecek bir algı sezdirdiğini düşünebiliriz. Diğer yandan da aslında asıl şairliğin daha önce gidilmemiş, yeni yollar açabilme kudretinden geçtiğine işaret eden şu sözler gelir Gâlib'den:

Merd ana denir ki aça nev râh
Erbâb-ı vukûfı ede âgâh[17] (Ece, 2012: 121/212)

Bu beyitte şairin kastettiği "yeni yol" söyleyiş orijinalliğidir. Sonuçta edebî eserler aşk, sevgiliye kavuşma arzusu, ayrılık acısı, ölüm vs. gibi tüm insanlığın ortak temaları üzerine kaleme alınır. Buna aynı medeniyet dairesi içerisinde belli kalıplar çerçevesinde şiir yazma da dâhil edilince gök kubbe altında söylenmedik söz kalsa da kalmasa da birbirinden habersiz iki şairin aynı duygularla aynı sözleri söylemiş olma ihtimali her zaman vardır. Buna ileride teferruatıyla değinileceği üzere *tevârüd* ya da *müvârede* denir. Bu durum birbirinden habersiz aynı renkleri kullanarak benzer resmi çizen iki ressamın ya da aynı notaları kullanarak tesadüf eseri birbirini andıran ezgileri besteleyen iki müzisyenin durumundan farksızdır.

Ali Nihad Tarlan, bir divan şairi hakkında hüküm verebilmek için divan edebiyatının başlangıcından o şairin yaşadığı devre kadar geçmiş zaman içerinde eser vermiş tüm şairlerin eserlerinin ve bizim edebiyatımıza tesir eden İran edebiyatının belli başlı şairlerinin eserlerinin de incelenmesinin ve karşılaştırma yapılması gerektiğinin altını çizer (Çavuşoğlu, 2017: 13). Nitekim belli bir geleneğin çerçevesinde, belirli kural ve kaideleri olan divan şiiri düşünüldüğünde intihalin tespiti şüphesiz ki girift ve zor bir hadise olacaktır. Bir intihali tespit edebilmek için tüm eski şairlerin keşfedilmesi muhakkaktır. Anatole France (öl. 1924), *İntihalin Müdafaası* adlı yazısında, intihali araştırmanın, çoğu zaman çalındığını iddia edenin de bir hırsız olduğunun anlaşılması sonucuyla sonuçlanacağını söyler (1988: 375). Buradaki hırsızlığı "bilmeden yapılan hırsızlık" şeklinde ifade eden France, bu tür hırsızlık yapanın da masum hırsız olduğunu dile getirir (1988: 375).

[16] Söylenilmemiş söz var mıdır, kalmış mıdır?
[17] Mert, sanat için yepyeni yollar açana, bilir kişileri uyandırana denir.

Edebî hırsızlık, başkasının eseri, şiiri üzerinde sahiplik iddiasında bulunmak suretiyle bilinçli yapılan bir eylemdir. Anatole France, bilmeden yapılan hırsızlık tabiriyle, iki şairin birbirinden habersiz aynı şiiri yazmış olmaları anlamına gelen, bizdeki ismiyle *tevârüd*ü kastetmiş olmalıdır. Nitekim, anlam itibarıyla *intihal*in bilmeden, *tevârüd*ün ise bilerek yapılma ihtimali yoktur. Divan şiiri gibi önceden belirlenmiş şekle ve muhtevaya dayalı katı kurallar çerçevesinde ortaya konan edebiyat söz konusu olduğunda *tevârüd*ün ortaya çıkma ihtimalinin diğer devirlere veya edebiyatlara nazaran yüksek olması gayet tabiidir.

Fuzûlî'yi (öl. 1556), *Farsça Divan*'ının önsözünde yakındıran şey budur. Fuzûlî'nin, sabahlara kadar bağrını kanata kanata bulduğu bir mazmunda, sabah olunca başka şairlerle *tevârüd*e düştüğünü görmesi, onu bu mazmundan vazgeçirmiştir. Akşama kadar uğraşıp daha evvel kimsenin söylemediği bir söz, bir hayal bulduğunda ise gelenek bu mazmunun lafız erbabınca daha evvel kullanılmadığını söyleyip şairin hevesini kaçırmış, yeni bulduğu mazmun da şairin gözünden düşmüştür. Evvelce söylenenle henüz söylenmemişin arasında yaşadığı bu çelişki Fuzûlî'yi, "*ne tuhaf bir haldir bu, söylenmiş bir şey evvel söylenmiştir diye; söylenmemiş bir söz de daha evvelce söylenmemiştir diye yazılmıyor*" (Tarlan, 2013: 10), diyerek çekingen bırakmıştır.

Bazen intihalden yakınan şairin de intihalden geri durmadığı örnekler olmuştur. Söz gelimi Sünbül-zâde Vehbî'nin (öl. 1809) "sühan" redifli kasidesinde şiir hırsızının dilinin kesilmesi gerektiğini anlatan meşhur bir beyti vardır. Divan şiirinde intihalden bahis açan hemen her kaynak Sünbül-zâde'nin bu beytini örnek verir:

Sirkat-i şi'r edene kat'-ı zebân lâzımdır
Böyledir şer'-i belâgatde fetâvâ-yı sühan[18] (Yenikale, 2011: 289).

Ziya Paşa (öl. 1880), Sünbül-zâde'nin şiir hırsızlarına sergilediği bu tavrına karşılık kendisinin de Mirzâ Nasîr adlı bir şairin manzumesini çalan bir şiir hırsızı olduğunu belirten şu tarizi kaleme alır:

Divânında o müftî-i fen
Düzd-i sühanın dilin keserken
Manzûmesi Mîrzâ Nasîr'in
Divânında durur o pîrin[19] (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 67).

[18] Şiir çalanın dilini kesmek gerekir. Belagat kanunlarının söz fetvası bu şekildedir.
[19] İlim ve fende yetki sahibi olan o zat divanında söz hırsızının dilinin kesilmesi gerektiğini ifade ederken Mirza Nasîr'in manzumesi o kişinin divanında durmaktadır.

Bazen de başka şairleri orijinal olmamakla suçlayıp, suçladığı şairlerin şiirlerinden had safhada ilham alan şairler olmuştur. Buna benzer bir durum Tâc-zâde Cafer Çelebi'de (öl. 1515) görülür. Kendini çağdaşı olan Şeyhî (öl. 1431) ve Ahmed Paşa (öl.1496/97) ile kıyaslayan Cafer Çelebi, tercüme ve taklitle suçladığı bu şairlerin şiirlerine nazireler yazmış ve *tazmîn* suretiyle onların şiirlerinden mısra, beyit alıntısı yaparak onların ustalıklarını zımnen kabul etmiştir. Öyle ki Erünsal, mısra mısra örneklerini de vererek, Ca'fer Çelebi'nin Ahmed Paşa'nın muhayyilesine çok şey borçlu olduğunu söyler (2018: 47).

Alman Türkolog R. Anhegger, Sarıca Kemal'in (öl.1488/89'dan sonra) *Selatinname* adlı eserini tanıttığı makalesinde (1952: 566-457) XV. asrın mesnevi şairleri üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunur. Tâc-zâde'nin, Şeyhî'yi ve Ahmed Paşa'yı yabancı dillerden tercüme etmekle suçlamasının ardında XV. yüzyılda Fars edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki nüfuzuna karşı oluşan bilinçli bir muhalefetin ve aynı zamanda şairlerin yaratıcı çalışmalarına önem veren bir cereyanın varlığına dikkat çeker (Erünsal, 2018: 50). Cafer Çelebi ve Sarıca Kemal gibi bu devrin mesnevi şairleri Türkçe eserlere karşı "candan müşteri" olmuşlardır (Anhegger, 1952: 457). Bu sebeple de Farsçadan tercüme yapan şairleri eleştirmişlerdir.

Ali Nihad Tarlan, divan şiirinde kullanılan müşterek mazmunlar konusuna değinir. Divan şiirinde kullanılan mazmunun her ne kadar ortak olsa da sanatkârın muhayyilesinde yeniden canlandığını ve söylendiği ana ait şahsi ve hususi manalar taşıdığını şu sözlerle ifade eder:

"*Divan edebiyatı san'atkârları asırlarca muayyen mazmunlar üzerinde oynayıp durmuşlar. Acaba bu kadar müşterek ifade altında duygu hususiyeti silinip gitmiyor mu? Bunu sun'î ve adeta zekâ oyuncağı bir edebiyat sayanların en ziyade istinat ettikleri nokta burasıdır. Yalnız onlar bir noktada yanılıyorlar. Bu mazmunlar delâlet ettikleri hassaların o zaman için en geniş ve kuvvetli mefhumunu ifade eden bir müşebbehün-bihtir. Bu müşebbehün-bih içine san'atkâr anlatmak istediği maddenin kendisine hitâb eden bütün şahsî ve husûsî taraflarını koyabilir. Eskilerin tarzında yürümek esas olarak kabul edildikten sonra san'atkâr eski üstatların bu geniş mazmunlarla yazılmış eserlerini okurken o mazmunu kendi muhayyilesindeki o ana mahsus hâleti ruhiye ile telakki eder. Bu mazmun esas itibariyle müşterektir. Fakat onun o andaki telâkkisi hususidir.*" (Tarlan, 1990: 60).

Aynı medeniyet dairesi içindeki divan şairlerinin, hem İslam kültürünün müşterek mirasından kaynaklı benzerlikler hem de yaşadıkları coğrafya, toplum ve aldıkları eğitim

birleştiğinde aynı hayalleri benzer sözlerle ifade etmiş olmaları, aynı hikâyeyi anlatan aynı veya farklı adlarda eserler yazmaları tabii bir durum olarak değerlendirilebilir.

Divan edebiyatının geleneğe dayalı oluşu bu çerçevede verilen eserlerdeki benzerliklerin ve paralelliklerin asıl kaynağını oluşturur. Bu geleneğin uyulması gerekli ve vazgeçilmez kuralları olduğu kabul edilir. Bir divan şairinin edebî çevresinde, şairin etkileşimde bulunabileceği birçok halkanın olduğunu söyleyen Necati Sungur, bu çerçeve içerisinde karşılıklı ve çeşitli edebî etkilenmeler, alışverişler, nazireler, tahmisler, tazmînler, taklitler, intihaller ve iktibaslar söz konusu olabileceğini söyler (2006: 53). Bu edebî etkilenmeler içerisinde intihalin de yer alması dikkat çekicidir. Belagat kitaplarında intihale yakın *ilmâm – selh*, *igâre – mesh* gibi bazı durumlarda kabul görebilen uygulamalar olsa da bir şairin sözünü, şiirini, orijinal bir manasını, hayalini çalmak, onu kendine mal etmek meşru bir hadise değildir. Nitekim adı intihal ile anılan şairler gerek tezkireciler gerekse başka şairler tarafından eleştirilmiş, şiir erbabının gözünden düşmüş, söyledikleri sözler itibarsızlaşmıştır.

Klasisizm'de Yunan ve Latin eserlerini üstat kabul ederek onları takip etmek esastır. Divan edebiyatının da "klasik bir edebiyat" olmasının sebebi sırtını kadim ve köklü bir edebiyata yaslamış olmasıdır. Tahir [Olgun], Arap ve Acem edebiyatının tesir ve taklidi ile kurulduğu için Divan edebiyatına da "Klasik Edebiyat" denildiğini ifade eder:

Arabı Acem'i tutup da örnek
Türkçeye verdiler bu yolda âhenk
Demek ki beşinci asırda bizim
Edebiyatımızda bir klasizm
Meydana çıktı da geniş yol oldu
Avrupa o yolu sonradan buldu
Taklidin arası tabiî farklı
Birisi garblıdır birisi şarklı[20] (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 89).

Köprülü, Türklerin İslamiyet dairesine girdikten sonra Arap ve Acemlerin ortak mahsulü olan, lisanda, vezinde, edebî şekil ve nevilerde, hayat ve kâinat hakkındaki telakkilerde, güzellik telakkisinde müşterek ve değişmez birtakım kaideleri olan klasik bir edebiyatı da takarrür ettiklerini dile getirip bu İslâmî edebiyatı klasik bir edebiyat saymanın zaruri olduğunu ifade eder (1985: 100). Köksal da İranlı üstatlarından aldığı cevheri öz diliyle

[20] Arap'ı ve Acem'i örnek göstererek Türkçeye bu yolda uyum sağladılar. Demek ki bizim edebiyatımızda beşinci asırda bir klasisizm ortaya çıktı ve geniş bir yol oldu. Avrupa ise klasisizme ulaşma yolunu sonradan buldu. Tabii taklitlerin biri Doğulu diğeri ise Batılı olarak birbirinden ayrılırlar.

işlemiş ve kendi klasiğini oluşturmuş olan bu edebiyatın klasik kabul edilmesinin ve bu isimle anılmasının uygun olduğu görüşündedir (2005: 16).

Klasik edebiyatın özellikle başlangıç dönemlerinde tercüme ve taklit yoluyla yazmak tabii hatta olması gereken bir durumdur. Başlangıç döneminde alınan edebî malzeme Türk şairlerinin elinde yeniden işlenmiştir. Ali Nihad Tarlan'a göre "*Türk dili, Arapça ve Farsçadan kelime almıştır. Fakat bunları sadece malzeme olarak almış ve kendi millî dehasının, tefekkür ve ifade sistemi olan gramer içine yerleştirmiştir. Cümle şekli ve fiiller mekanizması, tamamen Türk dehasına uygundur*." (1990: 90).

Yekta Saraç, müşterek kültür zemininde bulunulduğu için ortak temlerin farklı şairlerce değişik veya aynı zemin ve zamanlarda dile getirilebileceğini dile getirir. Zira olması gereken farklılık -özellikle klasik edebiyatımız için- üsluptadır. Kelime seçimi, cümle kullanımı, lafız ve mana arasındaki çarpıcı, etkileyici ve orijinal bağlar kurma vb. özelliklerin bir şairi diğerinden ayırdığını ifade eder (2000a: 229).

Tarihi en az taklit / etkilenme kadar eski olan bir mevzu da edebî hırsızlık yani intihaldir. Gelenek çerçevesinde hoş karşılanmasa da bazı hâllerde hoş görülebilir olan bu durumu detaylarıyla açıklamaya çalışacağız.

BÖLÜM 1:

İNTİHAL KAVRAMI VE İNTİHAL İLE NAZİRE, TAZMİN, TERCÜME, TETEBBU İLİŞKİSİ

1.1. İntihal Kavramı

İntihal (İntiḥāl / (انتحال), köken itibarıyla Arapça bir kelime olup "nuhûl" kökünden ifti'âl bâbında türemiştir. Lügat manası, "*aşırmak*" (Akalın vd., 2011: 1199) olan intihal, başlıca sözlüklerde; "*Bir âher adamın nesnesini benimdir diyü nefsine 'azv ile iddi'â eylemek ma'nâsınadır. Meselâ bir şâ'irin şi'rini benimdir diye iddi'â eylemek gibi*" (Mütercim Âsım, 2013: 5/4782); "*Diğerine âid, başkasının malı olan bir şeyi benimdir diye iddi'â etmek ki Türkçede buna benimsemek denir. Lisânımızda ekseriyâ eş'âr hakkında isti'mâl olunur*." (Mehmed Salâhî, 1313: 459); "*Diğerinin nesnesini benimdür diyü iddi'â etmek*" (Hüseyin Remzî, 1324: 1/81); "*Başka birinin eserini, fikrini, sözünü benimseme*" (Bahâeddin, 1997: 86); "*Başkasının şeyi hakkında benimdir diye iddia etmek, benimsemek*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 173); "*Dava etmek ve gayrı şairlerin şiirin kendisine isnat ve intisap etmek*" (Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 429); "*Başkasının şeyi hakkında benimdir diye iddia etmek, benimsemek, ekseriya şiir hakkında kullanılır.*" (Muallim Naci, 2009: 274); "*Diğerinin şi'rini veya bir sözünü benimseme: intihâl edebiyat 'âleminde sirkatdir*." (Şemseddin Sami, 2015: 143), tanımlarıyla verilmiştir.

İntihalin karşılığı bazı terim sözlüklerinde şu şekillerde verilmiştir:

"*Başkasının eserinden parçalar alıp kendininmiş gibi gösterme. Bir çeşit aşırmadır. Divan edebiyatı zamanında buna sirkat-i şiir denirdi*." (Özön, 1954: 137); "*Başkasının eserini (özellikle şiir) kendi eseri diye göstererek yayımlama: intihal edebî hırsızlık demektir. Başkalarının eserlerini kendine mal etmek, edebî hırsızlık yapmak*" (Tuğlacı, 1985: 4/1226); "*Başkasına ait bir şiiri kendisinin imiş gibi göstermek yerinde kullanılır bir tâbirdir. Arapça intihal başkasının malı olan bir şeyi benimdir diye iddia etmek, benimsemek demektir*." (Pakalın 1993: 74); "*Lügatde başkasının malını "benim" diye iddiâ etmek mânâsındadır. Edebiyatda başka bir şairin sözünü benimsemek demekdir ki müteşâ'irlerin (şair geçinenlerin) tutuldukları bir hastalıkdır. Böylelerine "düzd-i sühan" yani "söz hırsızı", yaptıklarına da "sirkat-i şi'r", yani şiir çalmak derler*." (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 67); "*Başkasına ait eserlerden parçalar alıp kendisininkiymiş gibi göstermeye denir. Aşırma veya ahz u sirkat tabirleri de aynı anlamı ifade ederler. İntihal şiirde olursa "sirkat-i şi'r" bu işi yapan da "düzd-i sühan" (söz hırsızı) diye anılır*." (Tekin, 1995: 336); "*Çalma, hırsızlık*

yapma anlamlarına gelen intihâl, Eski Türk Edebiyatı terimi olarak başkasına âit bir söyleyişi, ifâdeyi veya beyti sahiplenme demektir. Buna menhûl, sirkat-i şi'r (söz hırsızlığı), yapana da düzd-i sühan (söz hırsızı) denilmiştir." (Mermer-Koç Keskin, 2005: 48); "*Başkasına ait bir eseri hiçbir değişiklik yapmadan lafız ve manayı beraberce almak veya kelimeleri müradifleriyle değiştirerek kendisininmiş gibi göstermektir. Aşırma veya ahz u sirkat tabirleri de aynı anlama gelir*." (Eren- Uzunoğlu, 2014: 106).

İntihalin bir diğer manası da bir eseri yabancı bir dilden tercüme edip bu eserin telif bir esermiş gibi sunulması suretiyle başkasının eseri hakkında sahiplik iddiasında bulunmaktır. Bu konuda Tahir [Olgun], "*Terceme edilen eserin mütercem olduğunu tasrih etmemek, intihalden başka bir şey olmayacaktır.*" (1994: 70) demiştir.

İntihal, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan, bir metnin aslında kendinden önce yazılmış metinlerle sıkı bir etkileşim içinde olduğu ve metnin anlamının büyük ölçüde önceki metinlerden gelen kimi kesitlerin birbiri içine geçmeleriyle oluştuğu savına (Kolcu, 2008: 337) dayalı *Metinlerarası İlişkiler Kuramı*nın yöntemlerinden biridir. Bu kurama göre intihal (gizli alıntı-aşırma) "*Bir yazarın kendi düşünsel çabasının sonucu olmayan bir yapıttan, kimi bölümleri ya da bütünü (daha az rastlanan bir kılgı bu) ayraçlarla belirtmeden, aşırıya varacak derecede, olduğu gibi kopyalaması, yazarın adının yerine kendi adını yazması, böylelikle bir başkasının metnini kendi metniymiş gibi göstermesi, onu sahiplenmesi olarak tanımlanır.*" (Aktulum, 2007: 103).

Türk Hukuk Lügatı intihali şöyle tanımlar:

"*Başkasına ait bir telifi, güzel sanatlardan bir eseri kendisine nispet etmek; bir kitabın ibarelerini, musiki bestesinin nağmelerini takdim ve tehir ile veyahut aslının baştan başa hissolunur derecede ifade tarzını tahrif ile kendi namını vermek.*

Tenkidler, şerhler, bir eserden -zikredilmek şartıyle- diğer esere naklonunan cümle ve fıkralar intihal değildir. İntihal edenlere para ve hapis cezası hükmedilir." (1991: 163).

Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü'nde ise intihal: "*Yalancı iddia. Çalıntı; başkasına ait bir eseri araklayarak kendisine aitmiş gibi neşredip piyasaya sürme*" (Erdoğan, 2016: 253) şeklinde tanımlanır.

Günümüzde intihal kanunlar nezdinde bir suç teşkil etmektedir ve hem sanatsal hem de akademik anlamda intihal belli yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Hukukta, *5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*'nun 1, 6, 7, 38 ve 71 numaralı maddeleri intihal suçuna dair kaideleri içermektedir. Sanatsal anlamda intihalin cezası, *5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri*

Kanunu'nun 71 inci maddesinin 3'üncü bendinde "*Bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezasıyla cezalandırılır.*"[21] şeklinde belirtilmiştir.

Günümüzde intihal, akademik hırsızlık, yani bilimsel etiğe aykırı bir şekilde bir eserden kaynak göstermeksizin alıntı yapmak anlamında da kullanılmaktadır. İntihalin Yükseköğretim Kanunu'na dayanarak hazırlanan *Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*'nin 4. Maddesinde "Bilim Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" içerisinde verilen tanımı şu şekildedir: "*Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak.* [22]

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53 numaralı maddesinde belirtildiği üzere intihal, üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezası gerektiren fiiller arasındadır. İlgili kanunu 53 numaralı maddesinin a) bendinde "*Başkalarına ait özgün fikir, metot, veri veya eserleri bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen ve tamamen kendisine ait gibi göstermek*" fiilinin cezası "*Akademik kadroya bir daha atanamamak üzere öğretim mesleğinden çıkarmadır.*"[23]

Divan şiirinin yaşadığı dönemde şairlerin / sanatkârların ya da eser sahiplerinin telif haklarına yönelik herhangi bir düzenlemeye rastlanmamasına rağmen intihalin hem araştırmacılar hem de sanatkârlar nezdinde bir rahatsızlık yarattığı, şairlerin ve tezkire yazarlarının bu rahatsızlığa tepki gösterdikleri ve o dönem için hukuki bir yaptırımı olmayan intihalin cezasız kalmaması gerektiğini ortaya koyan bir düşünceye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Tezimizin ileriki ilgili bölümlerinde bu konuyla ilgili şairlerin neler söylediği ve intihale karşı nasıl bir bakış açısına sahip oldukları teferruatıyla incelenecektir.

*İntihal*in belagat ile ilgili bir yönü de vardır. Bazı belagat kitaplarında *intihal*, diğer adı "*nesh*" olmak üzere "*serikât-ı şi'riyye*"nin bir kolu olarak yer alır. "*Serikât-i şi'riyye*", bazı müstakil Arap belagat kitaplarında "bedî'" sanatlarının sonuna eklenmiş bir konudur.

Arap dil bilgini ve edebiyat nazariyatçısı Cürcânî (öl. 1078/79), *Esrâru'l-Belâgat* adlı eserinde intihal meselesine anlam cihetinden değinir. Ona göre bir şiir ya manen ya da lafızla

[21] https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.5846.pdf (erişim tarihi: 15.07.2022)
[22] https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx(erişim tarihi: 09.07.2019)
[23] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf (erişim tarihi: 15.07.2022)

birlikte tamamen intihal edilmiştir. Bu sebeple manalar üzerinden konuya yoğunlaşan Cürcânî, manayı *aklî* ve *tahyîlî* olmak üzere iki kısma ayırır:

1. Aklî / Müşterek Manalar

Hakikatine aklın hükmettiği bu manalar ekseriyetle Hz. Peygamber'in hadislerinden, sahabenin sözlerinden, selefin hikemî söyleyişlerinden, atasözlerinden alınan manalardır. Müşterek manalar olarak da adlandırılan bu manalarda şairin intihal yaptığına hükmedilemez. Ancak hangi şairin daha iyi ifade ettiğine göre şairler arasında bir üstünlükten bahsedilebilir (Çelik, 2018: 313-314).

2. Tahyîlî / Husûsî Manalar

Haklarında hakikat hükmü verilemeyen manalardır. Bu manalar şairin muhayyilesinin ürünüdür. Şiir, aklî manalar üzerine değil tahyîlî manalar üzerine kuruludur. Dolayısıyla şairin sanatı bu manalarla ortaya çıkar. Cürcânî burada "*en güzel şiir yalan olandır*" ve "*en güzel şiir doğru olandır*" sözleri üzerinden hareket eder ve buradaki "yalan" ve "doğru" kelimelerinin üzerine yoğunlaşır. Yalanla kastedilen hayal, sanat, mecaz, mübalağa ve kurgudur. En güzel şiir sanatıyla, kurgusuyla muhayyilenin sınırlarını zorlayan şiirdir. Söz gelimi bir kişiyi yalnızca kendinde var olan hasletlerle övmek yerine övgüde veya yergide mübalağaya varabilmek şiire sanat değeri kazandırır. İşte şiiri güzel kılan "yalan" buradadır.

Arap belagat teorisyeni Hatîb el-Kazvînî'nin (öl. 1338) meşhur *Telhîs'ül-Miftâh*[24] adlı eserinin hatime bölümü *şiir hırsızlığı* ve *tazmîn*, *iktibas* gibi konular hakkındadır. Kazvînî de Cürcânî gibi öncelikle şiirdeki anlam üzerinde durur. İki şairin genel konularda ittifak etmesinin "hırsızlık" sayılmayacağını vurgular. Şairlerin cesur kimseyi aslana, cömerdi denize benzetmeleri gibi akla dayalı ve âdette yerleşmiş olan konularda da intihalin aranmayacağını vurgular.

[24] Hâtib el-Kazvînî'nin *Telhîsü'-l-Miftâh* adlı eseri Sekkâkî'nin *Miftâhü'l-Ulûm* adlı eserinin belagate dair kısmının özeti mahiyetinde olmakla birlikte *Telhîsü'l-Miftâh*'da, *Miftâhü'l-Ulûm*'da bulunmayan "serikât-i şi'riyye"ye dair bir bölüm vardır. Kazvînî'den önceki eserler bu konudan bahsetmişlerse de serikât-i şi'riyyeyi bedî ilmine dâhil eden Kazvînî'dir (Saraç, 2000: 270; Akdağ, 2018: 32). Osmanlı medreselerinde altı asır boyunca ders kitabı olarak okutulmuş olan (Yanık vd., t.y.: II) *Telhîsü'l-Miftâh*'ın Türkçeye çok sayıda tercüme ve şerhi yapılmıştır. Kazvînî, *Telhîsü'l-Miftâh* adlı eserinin hatime bölümünde serîkat-i şi'riyye, iktibâs, tazmîn, akd ü hall, telmih ve kompozisyona dair konuları işlemiştir. Bu eserle ilgili çok sayıda tercüme ve şerh çalışmaları yapılmıştır (Ayrıntılı bilgi için bk. Kaçar, 2015). Ayrıca Teftâzânî (öl. 1390), Kazvînî'nin *Telhîsül'-Miftâh*'ının şerhini yaptığı *El-Mutavvel* adlı kitabında aynı tasnife yer verir (Çelik, 2020: 571-674).

Kazvînî alma ve çalmayı (ahz ü sirkat), "*zâhir sirkat*" ve "*gayr-i zâhir sirkat*" olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Zâhir sirkati: *intihâl ve nesh, igâre ve mesh ve ilmâm ve selh* olmak üzere üçe ayırır. Gayr-i zâhir sirkati, benzerlerinin çoğunun makbul olduğu söylenmek suretiyle dört maddede belirtir[25]. Kazvînî, örtülü sirkat dediğimiz uygulamaların benzerlerinin çoğunun makbul olduğunu söyler. Aslında bu kabul görülmenin geri planında Türk şiir geleneğindeki nazire benzeri uygulamalar oluşu yatmaktadır. İleride nazire ile intihalin hangi noktalarda benzeyip ayrıldığı hakkında yorumlar yapacağımız için burada kısaca anmakla iktifa ediyoruz.

Kazvînî, örtülü sirkat türlerinin temeli bir başkasına dayansa da şairin icat seviyesini yükselttiğini ve bu türlerin gizliliği ne derece fazla olursa kabulü de o derece yüksek olacağını da ekler. Aşağıda tabloda vereceğimiz örtülü sirkat türlerinin kabulünün ikinci şiirin ilkinden alındığı bilindiği zaman olacağını ifade eder ve *iktibâs*, *tazmîn*, *'akd*, *hall* ve *telmih*in de *serikât-i şi'riyye* konusuyla alakalı olduğunu ekler (Yanık vd., t.y.: 162-170).

Kazvînî'nin tasnifinin daha anlaşılabilir görülmesi adına aşağıdaki gibi tablo haline getirilebilir:

Zâhir: *Zâhir, anlamın tümünün, lafzın tamamı veya bir kısmıyla birlikte alınması suretiyle olur.*	**Gayr-i Zâhir:** *İki şiirin manalarının birbirine benzemesidir. Şu şekillerde yapılır:*
İntihâl ve Nesh: *Eğer lafzın tamamı -nazım bozulmaksızın- alınırsa bu yerilmiştir. Çünkü o, düpedüz hırsızlıktır. Bu nesh ve intihâl diye de adlandırılır. Kelimelerin tamamını veya bazısını eşanlamlılarıyla değiştirmek de aynı manadadır.*	*1. Bir mananın diğer bir manaya nakledilmesi*
İgâre ve Mesh: *Eğer hırsızlık nazmı değiştirerek olursa ya da lafzın bir kısmı alınırsa igâre ve mesh diye adlandırılır. Eğer ikinci şiir ilkinden edebî manada daha üstünse bu makbuldür.*	*2. İkinci şiirin anlamı birincisinden daha şümullü (geniş kapsamlı) olması*

[25] Biz tezimizde bundan sonra *zâhir sirkat*i "açık sirkat", *gayr-i zâhir sirkat*i ise "örtülü sirkat" olarak anacağız.

İkinci şiir, birincisiyle aynı olursa yerilmekten uzaktır. Üstünlük birinci şiire aittir.	
İlmâm ve Selh: *Eğer sadece mana alınırsa bu ilmâm ve selh diye adlandırılır.*	*3. Kalb, ikinci mananın birinci mananın karşıtı olması*
	4. Mananın bir kısmının alınıp ona kendisini güzelleştirecek bir şeyin ilave edilmesi

Tablo 1. *Hatîb El-Kazvînî'nin "Serikât-ı Şi'riyye" Tasnifi*

Türkçe telif edilmiş belagat kitapları içerisinde "serikât-i şi'riyye" konusunu ele alanlar ekseriyetle Kazvînî'nin tasnifine yer vermişlerdir. Bununla birlikte taradığımız belâgat kitapları içerisinde en eski tarihli olanlardan XVI. yüzyılda Şerîfî (öl. ?) adlı bir şair tarafından kaleme alınmış *Hadîkatü'l-Fünûn*[26] adlı belagat kitabında, şiir hırsızlığı ve şairler arasındaki şiir benzerlikleriyle ilgili farklı bir tasnif yer alır.

Şerîfî, *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı eserinin hatime bölümünde şairler arasındaki şiir benzerlikleri ve şiir hırsızlığı ile ilgili terimlerin altı türünden şu şekilde bahseder:

"***Nev'-i Evvel: Müvârede****; bunun tarîki oldur ki şu'arâdan biri âher kimse nazm itdügi şey'i bi-'aynihî lafz ve ma'nâsıyla îrâd ide. Gerekse anunla mu'âsır gerekse gayr-ı mu'âsır olsun. Velîk ol nazmı kimseden istima' itmeksizin îcâd ide ve müvâredenün ma'lûmdur me'âli lâzım degül misâli*.[27]

Nev'-i sânî: Musâlata*; Bunun tarîki oldur ki şâ'ir-i âherün beytini gasb ve sirkat yönünden benümdür deyü kendi şi'rinde ibrâz eyleye. Velî tazmîn ve refû ve bunda müşâbih*

[26] Türkçe telif edilmiş bir belagat kitabı olan *Hadîkatü'l-Fünûn*'un sahibi Şerîfî (öl. ?) mahlaslı bir şairdir. *Hadîkatü'l-Fünûn*'u neşre hazırlayan Mücahit Kaçar (2013:19-21) eserin hangi Şerîfî'ye ait olduğu konusunda kesin bir hükme varmamıştır. Kaçar, *Hadîkatü'l-Fünûn* hakkında bilgi veren kaynaklardan Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri*'nde ve Ali Emîrî Efendi'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*'inde yer alan, eserin Diyarbakırlı Şerîfî'ye ait olduğu bilgisinin şüpheyle karşılanması gerektiğini ifade etmekle birlikte (2012: 23), eserin sunulduğu Sinan Paşa'nın *Tazarrûnâme* sahibi olan Sinan Paşa ya da Diyarbakır'da seraskerlikle görevlendirilmiş Hadım Sinan Paşa değil Cigalâzâde Sinan Paşa olabileceğinin daha yüksek bir ihtimal olduğunu dile getirir (2013: 22). Kaçar, *Hadîkatü'l Fünûn*'un yazılış tarihi konusunda net bir bilgi vermemekle birlikte bu eserin en geç XVI. yüzyılda kaleme alınmış olabileceğinin altını çizer (2013: 33).

[27] Birinci Tür: Müvârede: Bunun yolu şudur ki şairlerden biri başka birinin yazdığı şiiri, gerek onunla aynı asırda yaşamış olsun gerek olmasın, lafız ve manasıyla aynen söyler. Lâkin o nazmı kimseden işitmeksizin icat eder. Ve müvaredenin anlamı bilinir. Örnek vermeye gerek yoktur.

sınâ'ate kasd eylemekden ihtirâz eyleye. Ve musâlatanun tesmiyesinde Kadı Cürcânî gâh nakl ve gâh nesh dimekle eyler beyânı.[28]

***Nev'-i Sâlis: Nakl**; Ve bunun tarîki oldur ki şâ'ir-i âherün şi'rinde olan ma'nâyı ahz eyleyüp ahsen tarikle hoş-âyende bir vezn-i selîsde îtâ eyleye veyâhud ol ma'nâda dahi ziyâde kasd ide veyâhud ol ma'nâyı bu makâmun gayri bir mahall-i münâsibde icrâ eyleye.*[29]

***Nev'-i Râbî: Selh**; Bunun tarîki oldur ki şâ'ir-i âherün beytini nazar eyleyüp mütâla'asında kemâl mertebe zabt-ı dirâyet eyleye. Pes andan sonra ol beytün elfâzını selb idüp ol elfâz ma'nâsında gayri elfâzı anun makâmına vaz' eyleyüp mefhûm-ı evvele ri'âyet eyleye.*[30]

***Nev'-i Hâmis: Mesh**; Bunun tarîki oldur ki şâ'ir-i âherün şi'rini ahz eyleyüp kendi nefsine takrir eyleye. Ba'dehu anun hasseten ba'zı lafzını ba'zı lafzı ma'nâsıyla tegayyür eyleye.*[31]

***Nev'-i Sâdis: İhtizâ**; Bunun tarîki oldur ki şu'arâdan biri tarîk-i şi'rde bir tarz-ı hâs ibdâ ide pes şâ'ir-i âher bunun îcâd eyledügi üslûbı ihtiyâr eyleyüp mezhebinde buna iktidâ ide. Velîkin bir le'îm-i düzd-'âyîn olup bunun bâğ-ı nazmında nazmen veyâ ma'nen hûşe-çîn olmaya*."[32](Kaçar 2012: 117-118).

Şerîfî'nin altı türünden bahsettiği terimleri bir tabloda şu şekilde gösterebiliriz:

1.	**Müvârede**	Bir şairin başka bir şairin şiirini (muasır olsun ya da olmasın) daha önceden herhangi bir kimseden duymadan, lafız ve mana yönüyle aynen yeniden yazmasıdır.
2.	**Musâlata**	Bir şairin beytini hırsızlık suretiyle kendine mal etmedir. Kadı Cürcânî tarafından bazen nakl bazen de nesh olarak da adlandırılmıştır.

[28] İkinci Tür: Musâlata: Bunun yolu şudur ki başka bir şairin beytini hırsızlık ve gasp yönünden benimdir diyerek kendi şiirinde gösterir. Lâkin bilinçli bir şekilde tazmîn, refû (yama) ve buna benzer sanatları yapmaktan geri durur. Kadı Cürcânî musâlatayı isimlendirirken bazen nakl bazen de nesh diyerek beyan etmiştir.
[29] Üçüncü Tür: Nakl: Bunun yolu şudur ki başka bir şairin şiirinde olan manayı alıp hoşa gidecek bir şekilde güzel bir vezinle yeniden söylenir. Veyahut o manada da fazlaca bir şekilde kasteder veyahut o manayı bu makamın başka bir uygun yerinde kullanır.
[30] Dördüncü Tür: Selh: Bunun yolu şudur ki başka bir şairin beytini görüp etraflıca okumasında ve nasıl yazıldığı konusunda en üst seviyede zekâ gösterir. Ondan sonra söz konusu beytin lafzını alıp / üzerinden soyup o lafızla aynı anlama gelecek şekilde başka bir lafzı onun yerine koyarak bu lafzı ilk manaya uygun hale getirir.
[31] Beşinci Tür: Mesh: Bunun yolu şudur ki başka bir şairin şiirini alıp başka bir şairin şiirini alıp kendine ait olduğunu söyler. Ondan sonra onun hususi olarak bazı söyleyişini veya bazı söyleyişi de manasıyla birlikte değiştirir.
[32] Altıncı Tür: İhtizâ: Bunun yolu şudur ki şairlerden biri şiir vadisinde daha önce kimse tarafından söylenmemiş hususi bir üslup/şiir ortaya koyar. Ondan sonra başka bir şair icat edilen bu yeni üslubu seçip kendi yolunda bu üsluba tabi olur. Ama alçak bir hırsız gibi bu şairin şiir bağından lafzen ve manen başakları salkımları toplamaz.

3.	**Nakl**	Başka bir şairin şiirindeki mana alınıp daha güzel bir yolla hoşa gidecek bir vezinle söylenmesidir.
4.	**Selh**	Başka bir şairin beytini görüp onu tetkik etmede kemal mertebeye ulaşma, sonrasında o beytin lafzını değiştirerek, ilk manaya riayet ederekten başka bir lafzı onun yerine getirmedir.
5.	**Mesh**	Başka bir şairin şiirini alıp bu şiirin kendine ait olduğunu kabul etme, sonrasında ise hususi olarak lafzını, bazen de lafzıyla beraber manasını değiştirmedir.
6.	**İhtizâ**	Bir şairin orijinal, geçmişte herhangi bir benzeri olmayan şiir yolu bulup başka bir şairin de bu üslubu kendisine örnek alması ve bu yönde şiirler kaleme almasıdır.

Tablo 2: *Şerîfî'nin İntihal Terimleri Tasnifi*

Türkçe belagat kitaplarında yer alan intihal tasniflerinin esas itibarıyla Kazvînî'nin *Telhîsü'l-Miftâh* adlı eserine dayandığını yukarıda ifade etmiştik. Edebiyatımızda bu tasnife ilk olarak Ahmed Hamdî'nin (öl. 1890) *Belâgat-i Lisân-ı Osmanî* adlı eserinde rastlıyoruz. Aynı tasnifi Kaya Bilgegil, M. Nihat Özön, Yekta Saraç ve Ali Bulut gibi araştırmacılar eserlerinde zikrederler. Bunlar "*serikât-ı şiiriyye*" meselesini -bazıları "*ahz u saraka*" da demişlerdir- temelde "*zâhir sirkat"* ve "*gayr-i zâhir sirkat*" olarak ikiye ayırırlar. *Zâhir sirkat*i "*nesh*" ve "*intihal*", "*mesh*" ve "*igâre*", "*selh*" ve "*ilmâm*" terimlerini her ikisi birbiriyle aynı anlama gelecek şekilde üçe, *gayr-i zâhir sirkat*i ise şiir erbabınca tamamının makbul görüldüğünü ifade ederek beşe ayırırlar.

Ahmed Hamdî (öl. 1890), *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*'de sirkatin iki kısma ayrıldığını kaydeder:

"*Sirka iki nev'dir biri zâhirîdir ki sâ'irînin kelâmının küllîsini veyâ ba'zısını nazm-ı kelâm tagyîr olunmaksızın almağa dirler buna* ***nesh*** *ve* ***intihâl*** *dinür ki mezmûmdur ve eger nazmın tağyiriyle veyâ ba'z-ı lafz ahzıyla olursa* ***mesh*** *ve* ***igâre*** *dirler bu makûle sirka ba'zan mesrûk-ı mihenden ziyâde meziyyeti hâvî oldıgıçün makbul olur ve illâ bu dahı mezmûmdur ve dîger nev'i gayr-i zâhirîdir ki bu da beş kısm olup bunların küllîsi tecvîz olunmuştur:*

1.Evvelin ma'nâsıyla sânînin ma'nâsı teşâbüh idendir.

2.Evvelin ma'nâsı sânînin mahallinin gayrına nakl olandır.

3.Sânînin ma'nâsı evvelden ekmel olandır.

4.*Sânînin ma'nâsı evvelin nakîzı olandır.*

5.*Evvelin ma'nâsının ba'zısı alunup ziyade tahsîn içün sânîye 'ilâve kılınandır*."[33] (Ahmed Hamdî, 2007: 102-103).

Ahmed Hamdî'nin verdiği tasnifte Kazvînî'de yer alan açık sirkat türlerinden *intihal* ve *nesh*, *igâre* ve *mesh* bulunur fakat *ilmâm* ve *selh* yer almaz. Bununla birlikte örtülü sirkat maddeleri beş adettir.

İntihali belagat kitaplarından hareketle tasnif eden araştırmacılardan biri de Kaya Bilgegil'dir. Bilgegil, konuyu *Ahz u Saraka* başlığı altında iki kısma ayırmıştır:

"*Ahz* "*almak*"*, saraka* "*çalmak*" *demektir. Bir şâir veyâ müteşâirin, başka bir şâire âit mısrâ yahut beyti ya hiç değişikliğe uğratmadan yahut kısmen değiştirerek ya da içinden bazı mazmunları olduğu gibi veyâ düzeltip güzelleştirerek alması bu bahs içine girer. Elbette ki ahz ü saraka beğenilecek bir yol değildir.*" (Bilgegil, 2015: 318).

Bilgegil, "açık alma çalma" dediği açık sirkat türlerinden *nesh* ve *intihal* ile *igâre*yi anar ve intihal teriminin II. Dünya Savaşı'na kadar kullanıldığını ilave eder. Bilgegil'in *igâre* ile ilgili olarak üstünlüğün ilk şiirde kalması durumunda bu eylemin "mezmûm" yani ayıplanmış, yerilmiş kötü bir eylem olduğunu ifade etmesi önemlidir.

Bilgegil, örtülü sirkatin beş çeşidinden bahsetmiştir:

"*İlk nazımla ikinci nazım arasında mânâ bakımından teşâbüh bulunur.*

İlk mânâsı, ikincide farklı yerlere dağıtılır.

İkinci nazmın mânâsı, birincidekinden daha şümullü olur.

İkinci nazım birincisi ile mânâ bakımından çelişkili hâlde bulunur.

İlk nazmın mânâsından bir kısmı, ikinci kısma ilâve olunur." (Bilgegil, 2015: 317-319)

Sirkati sınıflandıran bir diğer araştırmacı M. Nihat Özön'dür. Özön, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*'nün sirkat maddesinde sirkatin iki kısma ayırır:

[33] Hırsızlık iki çeşittir. Biri görünürdedir / açıktır ki başkasının sözlerinin tamamını ye da bazılarını şiir sözleri değiştirilmeksizin almaya derler. Buna *nesh* ve *intihâl* denir ki bu durum ayıplanmıştır. Eğer nazmın değiştirilmesiyle veya bazı sözlerin alınmasıyla yapılırsa buna mesh ve igâre derler. Bu tür hırsızlık bazen meşakkatli bir hırsızlıktan ziyade bir meziyet içerdiği için makbul olur. İllaki bu da ayıplanmıştır. Diğer çeşitleri örtülüdür ve bu da beş kısma ayrılmış olup tamamı caiz görülmüştür:

1. Birincinin anlamıyla ikincinin anlamının benzeşmesidir.
2. Birincinin anlamı ikinciye alınmasıdır.
3. İkincinin manası birinciden daha kusursuz olmasıdır.
4. İkincinin anlamı birincinin zıttı olandır.
5. Birincinin anlamının bir kısmının alınıp daha da güzelleştirmek için ikinciye ilave edilendir.

"*Bunu belli(zahir) ve belirsiz (gayr-i zahir) olarak ikiye bölerler. Başka birinin mısraını olduğu gibi alma olayına* ***nesih*** *veya* ***intihal*** *adı verilirdi. Doğu divanlarında böyle mısralara çok rastlandığı olur. Bir kısım benzeyişde anlam alıp kelimelerin sırasına değiştirme şeklinde görülüyordu buna da* ***igâre*** *ve* ***mesh*** *denirdi. Bunda, eğer yeni söylenen eskisinden kuvvetli ise hoş görülürdü, beğenilirdi.*

Gayr-i zâhir sirkatler anlam ve söz değişiklikleriyle yapılan sirkatlerdir." (Özön, 1954: 239).

Açık sirkat türlerinden *nesh* ve *intihal* ile *mesh* ve *igâre* terimlerine yer veren Özön, örtülü sirkat türlerini ise söz ve anlam değişiklikleriyle yapılan sirkatler olarak tanımlayıp detay vermemiştir (Özön, 1954: 239).

Yekta Saraç, meseleyi *Serikât-i Şi'riyye ve Müşterek Malzemeyi Kullanmaya Dayalı Sanatlar* başlığı altında inceler. Bir şairin kendinden önce söylenmiş bir düşünceyi aynı tarz ile söylemesinin bir kusur olduğunu ifade eden Saraç, bu durumun *serikât-i şi'riyye = şiire ait serikâtler* ve *ahz ve serikât = alma ve çalma* olarak adlandırıldığını kaydeder. Türkçedeki konu ile ilgili kaynakların konuyu intihal konusuna hapsettiklerini dile getiren Saraç, şiir hırsızlığı tabirini eksik hatta yanlış bulduğunu ifade eder. Saraç da belagat kitaplarının yer verdiği tasnifi yineleyip *serikât*i iki kısımda inceler. *Serikât*in açık olduğu durumlara *intihal* ve *nesh*, *igâre* ve *mesh*, *ilmâm* ve *selh* terimlerini dahil eder. *Serikât*in açık olmadığı durumları ise iki şiir arasındaki anlam benzerlikleri üzerinden anlatır (Saraç, 2000b: 271).

Ali Bulut da meseleyi *Serikât-ı Şi'riyye* başlığı altında inceleyen araştırmacılardandır ve *serikât*in açık ve gizli olmak üzere iki kısma ayrıldığını söylemiştir. Bulut, Kazvînî'nin tasnifindeki tüm terimlere ve maddelere yer verir. *Zâhir sirkat*i "açık serikât", *gayr-i zâhir sirkat*i de "gizli serikât" olarak adlandıran Bulut, "açık serikâti" üçe ayırıp *intihal* ve *nesh*, *igâre* ve *mesh*, *ilmâm* ve *selh* terimlerini vermiştir. "Gizli serikâti" ise beş maddeye ayıran Bulut, "gizli serikât"in çoğu çeşidinin makbul olduğunu hatta gizlilik ne kadar fazlaysa kabul edilmenin o derece artacağını dile getirir ve bu yolla bazen aslını geride bırakacak çok orijinal şiirler ortaya çıktığını ifade eder (2015: 377).

Şunu söylemek gerekir: Osmanlı medreselerinde yüzyıllar boyunca ders kitabı olarak okutulmuş olan Kazvînî'nin *Telhîsü'l-Miftâh* adlı eserinde şiir sanatındaki alıntı ve çalıntıları değerlendirip belli terimlerle tasnif etmesi bazı belagat kitaplarında benzer şekillerde yer almıştır. Bu tasnifi genel olarak değerlendirecek olursak *intihal* ve *nesh* dışında kalan açık sirkat türleri ikinci şiirin ilkinden daha güzel olması şartıyla hoş görülmüş, denk olması

durumunda da üstünlüğün ilk şiirde kaldığı görüşü kabul edilmiştir. Gizli sirkat türlerinin tamamı aslında şiir hırsızlığından ziyade iki şiir arasındaki benzerlik ilişkisini ifade eder diyebiliriz.

Yukarıda verdiğimiz tanımlardan hareketle intihali tanımlayacak olursak, intihal bir kişinin bir başkasının sözünün, şiirinin, resminin, bestesinin vb. her türlü eserinin bir kısmını veya tamamını benimsemesi, kendine ait olmayan bir eseri, sözü, manayı kendininmiş gibi göstermesi, şeklinde tanımlanabilir.

Divan şiirinde intihal konusu ile ilgili şimdiye dek yapılmış en geniş çalışma Hasan Kaplan'ın *Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?* adlı makalesidir. İntihale belagatin, tezkirelerin ve şairlerin penceresinden bakan Kaplan, divan edebiyatında intihal hakkında değerlendirme ve inceleme yapılabilmesi için geleneğin dünyasının çok iyi anlaşılması gerektiğini dile getirmiştir (2017: 91).

Divan şiirinde intihali karşılayan pek çok terim, tabir, deyim, atasözü ve kalıp söz vardır. Döneminde intihal, en çok "*sirkat-i şi'r*", "*düzd-i suhan*", "*hâyîde*", "*tırâş*", "*uğru / uğrulamak*" terimleriyle ifade edilmiştir. Kaplan, yukarıda bahsi geçen makalesinde "*İntihal terimi divan edebiyatında yer almaz.*" (2017: 40) ifadesine yer verir. Ancak yaptığımız taramalarda Klasik Türk edebiyatında "*intihal*" teriminin kullanıldığı örneklerle karşılaştık. Tespitlerimize göre kelime olarak "*intihal*", şuara tezkirecileri arasında ilk kez XX. yüzyılda İbnülemin Mahmud Kemal İnal (öl. 1957) tarafından *Son Asır Türk Şairleri* içerisinde bir dipnotta (İnal, 1988: 1/29) ve Nezih Bey'in biyografisindeki şiir örneği içerisinde kullanılmıştır. Divanlarda rastladığımız ilk örnek ise XVIII. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Hâmî'nin (öl. 1747) *Divan*'ında yer almaktadır:

Kelâm-ı gayrıdan Hâmî suhende ***intihâl*** *itmez*
Bu münbit arzda erbâb-ı hırmen ***hûşe-çîn*** *olmaz* (Yılmaz, 2011: 201).

XVIII. yüzyılda, *Divan*'ında "*intihal*" terimini kullanan bir diğer şair ise Es'ad-ı Bağdâdî'dir (öl.?):

Hüner budur ki sühan-âferîn ola şâ'ir
Akıtdı şîve-i nâ-dândan ***intihâl-i sühan*** (Kadıoğlu, 1997: 266).

XIX. yüzyıl divan şairlerinden tarihçi Tayyar-zâde Atâ Bey'in (öl. 1882) oğlu Mehmed Nezih Bey'in (öl. 1908) *Resimli Gazete*'de yayımlanan bir gazelinde "*intihal*" terimini kullandığını görüyoruz:

Düşer sihr-i helâlim rağbetinden ehl-i temyîzin

Harama el uzatmam *ben eserde* ***intihâl*** *etmem*[34] (1316: 1110).

Ancak, *intihal*in müştaklarından olan "*müntahal*" kelimesi Diyarbakırlı Hâmî'den yaklaşık üç yüz yıl kadar önce XIV. yüzyılda Ahmedî (öl. 1410'dan sonra) tarafından kullanılmıştır:

Şeyhoglı degülem ki didügüm sözün kamu

Kimisi ***tercüme*** *ola vü kimi* ***müntahal*** (Akdoğan, 2018: 139).

Bu durum -henüz bir örneğine rastlamasak da- XIV. yüzyılda intihal kelimesinin kullanımını gösterir diyebiliriz.

[34] Sihr-i helalim, iyiyi kötüden ayırt edenlerin rağbetinden düşer. Ben harama el uzatmam ve eserde hırsızlık yapmam.

1.2. İntihal İle Nazire, Tazmin, Tercüme, Tetebbu İlişkisi

Bu başlık altında, esasen her biri Divan şiiri geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan ve bazı uygulama yönleriyle intihali çağrıştıran nazire, tazmin, tercüme ve tetebbu gibi edebî terimlerin intihal ile benzeyen ve intihalden ayrılan noktaları üzerinde duracağız.

1.2.1. İntihal - Nazire

Nazire, "*bir şairin, başka bir şairin beğendiği veya bir şekilde ilgi duyduğu bir şiirinin hem şekil hem içerik ve söyleyiş olarak benzerini ortaya koyması*" (Köksal, 2006: 49) şeklinde tanımlanır.

Nazirecilik, Klasik Türk şiirinin kadim ve köklü geleneklerinden biridir. Divan şiirinde, bir mananın veya hayalin ifade edilişindeki güzellik nazire geleneği sayesinde kemale ulaşır. Bu anlamda divan şairinin yaratıcı gücünü ortaya çıkaran en önemli unsur bu gelenektir.

Köksal'ın ifade ettiği üzere, bir şairi nazire yazmaya iten sebeplerin özünde nazire yazılan şiire ya da şaire ya da her ikisine birden bir "beğeni" ve "hayranlık" ya da "hırs" ve "üstünlük iddiası" bulunabilir (2006: 49). İntihal ve nazire farklı kavramlar olmasına rağmen bir şairi intihale sürükleyen sebeplerin psikolojik temelinde de açık ya da gizli bir "beğeni" ve "hayranlık" duygusunun varlığından söz edebiliriz. *Müntehil*in, aşırdığı şiiri ya da şiirin sahibini beğendiğini, ona karşı içten içe bir hayranlık duygusu beslediğini düşünmek mümkündür.

Farklı vezinle yazılmış onlarca örneği bulunmakla birlikte nazirenin zemin şiirle vezin birliği içinde olması (Köksal, 2006: 31), yine farklı kafiye ve redife sahip nadir örnekleri olsa da nazirede vezin, kafiye / redif ve eda benzerliği üç ana unsurdur (Köksal, 2006: 31 – 38). Vezin, kafiye ve mana birlikteliğiyle şairlerin beğendiği bir şiire nazire yazmaları ve bu sayede hem şairlik yeteneklerini hem de Türk şiir sanatını geliştirmeleri mümkün olmuştur. Hayatın her safhasında olumlu ve güzel şeylerin aynı zamanda kötüye kullanıma açık olması söz konusu olabildiği gibi bu durum nazirecilikte de görülebilir. Yeteneksiz şairlerin bir şiirin bazı sözcüklerini değiştirmek suretiyle nazire adı altında şiir yazması daha doğrusu şiir çalması nazirenin kötüye kullanılması anlamına gelir.

XIX. yüzyıl divan şairlerinden Hanyalı Nûrî'nin (öl. 1815), Sünbül-zâde Vehbî'nin meşhur Sühan Kasidesi'ni tahmisindeki şu bent adeta konuyu özetler mahiyettedir:

Kasd-ı tanzîr *ile eş'âra utanmaz karışır*
Küberânın sühanın ***çalmağa*** *her dem ilişir*
Birbirinden işidip dinleyicek hep ***kapışır***
Selh *ü* ***ilmâm*** *u* ***tevârüd*** *deyü sonra çalışır*
'Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan (Aydın, 2009: 378)

Tezimizin "İntihal Kavramı" başlıklı bölümünde tanım ve tasniflerine değindiğimiz, belagatte "*serikât-i şi'riyye*" başlığıyla anılan uygulamalardan *intihal* ve *nesh* dışındakiler nazire ile benzerlikler içermektedir. *Selh*i nazire benzeri şiirler içerisine dahil eden Köksal, *Mecma'un-Nezâ'ir*'de bazı nazirelerin zemin şiirle veya aynı zemin şiire yazılmış başka bir nazireyle yüksek orandaki benzeşmesinin *selh* sayılabileceğini ve *selh* ile nazire arasında farkı ve tespiti her zaman mümkün olamayacak ince bir çizgi bulunduğunu söylemiştir (2006: 57). Bu durum *ilmâm*, *mesh*, *igâre* ve "serikât-i şi'riyye" içerisinde bulunan örtülü sirkat türleri için de geçerlidir. Kaplan'ın "*ortak malzemeyi meşru zeminde yeniden işlemenin şekilleri*" (2017: 97) ifadesiyle tarif ettiği örtülü sirkat türleri aslında nazire geleneğindeki zemin şiirle nazire arasındaki benzerliği açıklayan maddelerle örtüşmektedir.

"Serikât-i şi'riyye" uygulamalarından *igâre* ve *mesh*in, biraz değişiklikle lafız ve manayı almak tanımının yanında *selh* ve *ilmâm* yalnızca mananın alınması şeklinde tanımlanır. Dolayısıyla vezin, kafiye ve mana unsurlarını düşünürsek *igâre* ve *mesh*in nazire ile karıştırılması ihtimali *selh* ve *ilmâm*dan daha fazla olabilir.

*Nazire benzeri şiirler*den biri de "*nakîza"*dır. *Nakîza,* "*Bir şiir esas alınarak onunla aynı vezin ve kafiyede fakat anlamca onun tam karşıtı olacak şekilde (reddiye) yazılan şiire, özellikle de kasideye denir.*" (Köksal, 2006: 59). "Serikât-i şi'riyye" uygulamalarından örtülü sirkat başlığı altında verilen maddelerden biri tanım olarak *nakîza* ile yakın derecede örtüşmektedir. Kazvînî'nin, "*kalb*" olarak "*ikinci şiirin manasının ilkinin zıddı olması*" (Yanık vd., t.y.: 166) şeklinde tanımladığı madde Ali Bulut tarafından, "*ikinci şiirin manası birincinin aksi istikamette (nakiza) olur. Buna kalb de denir.*" (2015: 377) şeklinde tanımlanarak açıklamada bizzat *nakîza* terimine de yer verilir. Dolayısıyla vezin ve kafiye birliği şartı aranmaksızın bir şiirin karşıt anlamına gelecek şekilde şiir yazmak örtülü sirkat çeşitlerinden biridir diyebiliriz.

Tüm bu tanımlar neticesinde nazirenin intihalden ziyade belagatte "serikât-i şi'riyye" başlığı altında anılan *selh – ilmâm*, *igâre – mesh* ve örtülü sirkat diye tabir ettiğimiz *gayr-i zâhir* sirkat çeşitleri ile çok yakın benzerlik içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bir kez

daha tekrar etmek gerekirse geleneğin örtülü sirkat türlerini ayıplamadığı, tamamını hoş gördüğü unutulmamalıdır.

Nazirede daha iyisini ortaya koyma gayreti vardır. Nazirecilikte var olan *zemin şiiri geçme arzusu*, şiir sanatını da olumlu yönde etkileyeceği üzere şairin en güzel söyleyişe ulaşabilmesinin de yolunu açar. İntihalci şairler kaynaklarda çoğu zaman şiir kabiliyetinden mahrum olmalarıyla anılmışlardır. Dolayısıyla *müntehil* daha iyisini ortaya koyamadığı için aşırma yoluna gitmiş olabilir.

Nazirenin bir yeniden yaratma, kendini gösterme; intihalin ise var olan ve başkasına ait olan edebî malzemeyi benimseme, kendisinin gibi gösterme oluşu, aralarındaki en büyük farktır.

1.2.2. İntihal - Tazmin

*Tazmîn*in lügat manası, "*bir şeyi içine almak, ihtiva etmek*" (Durmuş, 2011: 204); "*bir nesneyi diğer bir nesneye idhâl itmek*" (Hüseyin Remzî 1324: 174); "*bir şeyi bir kaba koymak, içermek, mecbur etmek*" (Eren-Uzunoğlu, 2014: 224-225) demektir.

Istılahi manası, "*Başkasının mevzun veya mensûr bir sözünü kendi sözü arasında îrâd etmekten ibâret bir san'at-ı edebiyyedir.*" (Mehmed Salâhî, 1313: 103-104; Muallim Nâci, 2009: 698) şeklindedir.

Arap belagat yazarı Kazvînî (öl. 1338), "*Başkasının şiirinden bir şeyin -eğer (alınan şiir) edebiyatçılar nezdinde meşhur değilse onun başkasına ait olduğunu işaret etmekle beraber- şiirin içeriğine alınmasıdır.*" (Yanık vd., t.y.: 168) şeklinde tanımlar.

Kazvînî'nin verdiği tanımdaki iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki şiir hususudur çünkü bu *tazmîn*in iktibas sanatı ile karışmasına engel olacak bir ifadedir. İkinci önemli husus ise şiiri alınan kişinin ya edebiyatçılar nezdinde meşhur olması ya da alınan ifadenin başkasına ait olduğunun işaret edilmesi gerekmesidir.

Osmanlı belagat yazarlarından Ahmed Cevdet Paşa da, "*Bir şâ'ir kendi şi'rine âherin şi'rinden bir şey tazammun etdirmekdir. Şu şartla ki gayrin şi'ri olduğuna tenbîh oluna. Meger beyne'l-üdebâ ma'rûf bir şâ'ir ise tenbîhe hâcet kalmaz.*[35]" (2000: 119) diyerek *tazmîn* ile ilgili Kazvînî'ye benzer görüşlerini dile getirerek hem *tazmîn*in şiire özgü bir sanat olduğu hem de bir başkasının şiiri olduğunun vurgulanması gerektiğini söyler.

[35] Bir şair kendi şiirine başka birinin şiirinden bir şey eklemektedir. Şu şartla ki başkasının şiiri olduğu bildirilsin. Edebiyatçılar arasında bilinen bir şair ise bu bildirime gerek kalmaz.

*Tazmîn*de aranan şart, *tazmîn* edenin *tazmîn* edilen şiirin sahibini anması gerektiğidir. Bu olmazsa aşırma yani şiir hırsızlığı söz konusu olacaktır (Köksal, 2006: 53).

Kayahan Özgül, eski şiirin imlasında başkasına ait olduğunu gösterebilecek tırnak içine alma ya da italik yazma gibi herhangi bir ibare olmadığı için şairin *tazmîn* ya da *iktibas* yaptığını ancak şairin adını anarak belirtmesi gerektiğini, bunu yapmadığı takdirde meseleyi okurun hafızasına bırakmış olduğunu söyler (2005: 52).

*Tazmîn*de diğer bir önemli kural ise alıntının yalnızca bir mısra ya da bir beyitle sınırlı kalması gerektiğidir. Nitekim gerek *tazmîn*in tanımını veren sözlüklerde gerekse belagat kitaplarında bu durum özellikle vurgulanır. Köksal, *tazmîn*de esas olanın başka bir şairin sadece bir mısra veya bir beytinin ele alınarak onun çeşitli nazım şekillerinde tamamlanması olduğunu dile getirir (2006: 52). Bir beyitten fazla yapılan alıntı *tazmîn*in sınırlarını aşmak demektir. Bu durumda intihalin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak tezkirelerden şu örneğin yerinde olacağını düşünüyoruz. Tezkireci Sâlim Efendi'nin (öl. 1743), Kusûrî'yi (öl. ?) anarken Şâhidî'nin (öl. ?) her mısraını *tazmîn* ettiğini söylemesi (İnce, 2005: 581) bir bakıma *tazmîn*deki sınır şartının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla burada intihale yaklaşan bir durum ortaya çıkıyor diyebiliriz.

Öncelikle *tazmîn*in bir edebî terim olduğunu belirtmemiz gerekir. *Tazmîn*in verilen tanımlarında belagat yazarlarının özellikle dikkat çektiği iki husus *tazmîn*in intihalle karıştırılmaması içindir. Bunlardan ilki alıntı yapılan mısra ya da beytin sahibi meşhur biri olması ikinci husus ise *tazmîn* edilen metnin en fazla bir beyit olmasıdır.

Tezkirelerde *tazmin*in intihali gizleyen bir kisve olarak da değerlendirildiği pek çok örnek vardır. Tezkireciler, *tazmîn-gûne, tazmîn sûretinde sirka, tazmîn ü tırâş, tazmîn ü terceme* gibi ifadelerle *tazmîn*in intihale giden boyutunu gözler önüne sermişlerdir. Konuyla ilgili olarak Latîfî'nin şiir hırsızları tasnifinde *tazmîn* suretiyle şiir çalan şairler de yer alır.

Netice itibarıyla *tazmîn*, belirli şartları içerir ve kurallarına uygun bir şekilde kullanıldığında anlatımı güzelleştirir ve güçlendirir. Ancak tezkirelerde ve divanlarda geçen bazı ifadelerden divan şiirinde şairlerin zaman zaman *tazmîn*i kötüye kullandıkları anlaşılıyor. Tezkirelerde intihal bahsi kısmında detaylarıyla verileceği üzere Gelibolulu Âlî'nin, Harîrî'nin *tazmîn* suretindeki çalıntılarından bahsetmesi (İsen, 1994:135), *Son Asır Türk Şairleri*'nde, Lutfî Efendi'nin Lebîb'in eski mazmunları *tazmîn* ile çaldığını ifade eden şiirinin

yer alması *tazmîn*in edebiyat araştırmacıları ve şairler tarafından ve intihali çağrıştıracak şekilde kullanıldığı söylenebilir.

1.2.3. İntihal - Tercüme

Tercüme başlıca sözlüklerde, "*bir lisânı diğer lisân ile beyân etmek; bir lisâna 'âid kelâm u makâli âher lisana nakl*" (Mehmed Salâhî, 1313: 66); "*kelâmın me'âlini diğer lisân üzere ifâde etmek ve kelâmın me'âlini diğer lisân üzere ifâde eden*" (Hüseyin Remzî, 1324: 191); "*bir lisânı diğerine nakl, çevirme*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 214; Şemseddin Sami, 2015: 326) tanımlarıyla verilmektedir.

Türk diliyle yazılmış en eski belagat kitabı olarak bilinen Diyarbakırlı Şeyh Ahmed El-Bardahî'nin *Kitâbu Câmi'i'l-Envâ'i'l-Edebi'l-Fârisî* adlı eserinde tercüme, "*Terceme diyü sözi bir dilden bir dile döndürmeğe dirler gerekse nazm olsun gerekse nesr olsun*." [36] (Yetiş, 2000: 289), şeklinde tanımlanmıştır. Müstakim-zâde ise *tercüme*yi, "*Bir dilden bir kelâmı lisân-ı dîgere tebdil eylemek. Meselâ 'Arabî veya Fârisî Sühan Türkî'ye tagyîr olınmakdur*." [37] (Tolasa, 1986: 373) şeklinde tarif eder.

Gerek sözlüklerde gerekse belagat kitaplarında yer alan bu tanımlarda *tercüme*nin bir intihal terimi olmadığı aşikardır. Ancak incelediğimiz edebî metinleri göz önünde bulundurursak gerek tezkirecilerin gerek şairlerin *tercüme*ye karşı olumsuz bir bakış açısı içerisinde oldukları görülür. Özellikle mesneviler başta olmak üzere incelediğimiz edebî eserlerde bazı şairlerin *tercüme*den uzak durduklarını savundukları, bazı şairlerin başka şairleri *tercüme* yapmakla suçladıkları görülür.

Latîfî, beş kısma ayırdığı hırsız şairler tasnifinde, başka dillerde yazılmış olan eserleri tercüme yoluyla intihal edenleri hırsız şairlerden sayar. Bu tip hırsızlığın diğerlerine nazaran daha kabul edilebilir görüldüğünü de dile getirir ve bunu *düzd-i hasen* yani güzel hırsızlık olarak nitelendirir. Durum böyle olsa da Latîfî, bazı belagatçilerin bu durumu ayıpladıkları bilgisini de verir (Canım, 2000: 103).

Latîfî'nin başka dillerden mana tercüme ederek şiir yazanları hırsız kategorisine koyması bir yana dursun Klasik Türk edebiyatında tercüme türünden eserler telif eserler kadar makbul olmamıştır. Edebiyatımızdaki tercüme geleneğinde, daha ziyade tezkire yazarları ve şairlerin üzerinde durmuş oldukları bu konuda, tercüme telifle karşılaştırılmış ve tercüme

[36] Tercüme diye sözü bir dilden başka bir dile çevirmeye derler ister nazım ister nesir olsun.
[37] Bir sözü bir dilden başka bir dile aktarmak. Mesela Arapça ve Farsça sözlerin Türkçeye aktarılmaktadır.

faaliyeti ikinci derecede basit bir iş olarak görülmüştür. Köksal, bugünkü anlamıyla tercümenin Türk şairleri arasında rağbet görmediğini ve şairlerin kendilerine olan güvenleriyle motomot taklitten kaçındıklarını söylemiştir (2005: 212). Nasıl ki bikr-i mana, defalarca söylenmiş sözlerden üstün tutulmuşsa telif eserler de tercümelerin yanında daha değerli bir yer edinmişlerdir. Ancak burada belirtilmesi gereken en önemli hususlardan biri geleneğin telif eser anlayışının günümüzdeki orijinal eser anlayışıyla aynı olmadığıdır. Geleneğe göre telif, çoğunlukla yabancı sayılabilecek kaynak ya da kaynaklara dayanan, kısmen tercüme olabilen, kısmen yazarın katkılarıyla üretilen bir eser iken, günümüzde yazarın tümüyle kendi ürettiği eser özgün kabul edilmektedir (Paker, 2014: 38).

Divan şiirinde tercümenin intihalle ilişkilendirilmesi daha ziyade mesnevilerde görülmekle birlikle Farsça ve Arapça şiirleri Türkçeye çevirmek suretiyle şiir yazanlar da mütercimlik suçlamalarının hedefinde olmuşlardır.

Bunun en bilindik örneklerinden biri Tâc-zâde Ca'fer Çelebi'nin (öl. 1515) *Heves-nâme*'de Ahmed Paşa (öl. 1496/97) ve Şeyhî'yi (öl. 1431) yeni manalar icat edemeyip yabancı dillerden tercüme yapmakla suçlamış olmasıdır. Tâc-zâde Ca'fer Çelebi, Ahmed Paşa'yı belagatte yetersiz ve fikirleri dağınık bir şair; Şeyhî'yi ise fesahat kaidelerine dikkat etmeyen, garip kelimeler kullanan, tercümeci ve taklitçi bir söz ustası olarak görür. Şairin orijinal hayaller, taze manalar bulması gerektiğini söyleyen Ca'fer Çelebi bu şairlerde bu hasletlerin bulunmadığını şu beyitlerle anlatır:

Bu hâl ile yine ey merd-i üstâd
Birinin dahı yok şânında îcâd[38]

Mu'ayyen her birinün hâli kâli
Olupdur ***terceme*** *ulu kemâli*[39]

Bulımazsın birinde ma'ni-i hâs
Bulursun gayrun âhengine rakkâs[40]

Hayâl-i hâssa çün kâdir degüller
Hakîkatde bular şâ'ir degüller[41] (Sungur, 2006: 208-209).

[38] Ey üstad kişi, bu durum ile birinin dahi icat etmeye dair bir şöhreti yok.
[39] Her birinin hali ve durumu ortadadır. Olgunlukları yücelikleri tercümeden ibarettir.
[40] Birinde orijinal bir mana bulamazsın. Başkasının ezgisiyle dans edeni bulursun.
[41] Orijinal hayallere yetenekleri yoktur. Gerçekte bunlar şair de değiller.

XIV. yüzyıl divan şairi Ahmedî (öl. 1410'dan sonra), kendi şiirini överken çağdaşı Şeyhoğlu Mustafa'yı (öl. 1413/14) tercüme ve intihal yapmakla eleştirir. "*Şeyhoğlu gibi şiirlerinin kimi tercüme kimisi de başkalarından intihal edilmiş biri değilim.*" diyerek Şeyhoğlu'nu intihal töhmeti altında bırakmakla birlikte tercümenin de intihalle benzer kefeye konulabilecek, hoş görülmeyen bir eylem olduğunu da ifade etmiştir:

Şeyhoglı degülem ki didügüm sözün kamu
Kimisi ***tercüme*** *ola vü kimi* ***müntahal*** (Akdoğan, 2018: 139).

Priştineli Mesîhî (öl. 1512) de kendi şiirini överken rakiplerini başkalarının şiirlerini alıp tercüme etmekle eleştirir. Tercüme etmek şeklindeki şiir söylemeyi üzerine eğreti elbiseler giyinmeye benzeterek, bundan uzak durulması gerektiğini anlatır:

Kimisi ***tercüme*** *söyler kimisi darb-ı mesel*
Giyürme şi're sakın ***libâs-ı 'âriyeti*** (Mengi, 2014: 281).

XVI. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahya (öl. 1582) *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinde kendi eserinin tamamen orijinal bir telif olduğunu dile getirirken "*Bu destana tercüme yakışmaz ben de ölü helvasını ağzıma almam*." diyerek tercüme faaliyetin ölü helvası yemeye benzetmiştir:

Yakışmaz ***tercüme*** *bu dâstâna*
Ölü helvâsını almam dehâna (Çavuşoğlu, 1979a: 182).

XVII. yüzyıl şairlerinden Nev'îzâde Atâyî (öl. 1635) de tercümeye olumsuz bir şekilde yaklaşıp tercümeyi intihale yakın gören şairlerdendir. *Sohbetü'l-Ebkâr* adlı eserinin giriş kısmında:

Ben didim ***terceme*** *olmaz makbul*
Tercemân *olmağı kim ide kabul*[42]

Ehl-i dil ***terceme****den 'âr eyler*
Âriyet *sahibini hâr eyler* [43] (Yelten 1999: 30).

Bu örneklerde de görüldüğü gibi tercüme faaliyeti her ne kadar hoş karşılanmamış olsa da her tercümenin intihal sayılması bu durumda da söz konusu değildir.

Mesnevi nazım şeklinin Türk edebiyatına Fars edebiyatının etkisiyle girmiş olması, ilk dönem mesnevilerinin genellikle tercüme odaklı yazılması ve ilerleyen dönemlerde Türkçe

[42] Ben tercümenin makbul olmayacağını söyledim. Tercüme söylemeyi kim kabul eder ki?
[43] Gönül ehli tercüme söylemekten utanır. Ödünç almak, sahibini alçaltır.

özgün mesnevilerin kaleme alınması, mesnevilerle ilgili özgün / orijinal ve tercüme kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Divan şiirinde tercümeye karşı olumsuz bir bakış açısı olmasının yanında özgün eserlerin ortaya konulması için bir tercüme döneminin olması gerekir.

Muallim Naci (öl. 1893), tezkirecilerin Ahmed Paşa'yı (öl. 1496) kasidelerinde Acem şairlerinden nakil yoluyla alıntılar yapmakla itham ettiklerini, bunun yalnızca Ahmed Paşa'nın kasideleriyle sınırlı olmadığını, gazellerinde de dikkat çekici bir şekilde göze çarptığını söyleyerek Hâfız-ı Şîrâzî'nin (öl. 1390) bir beyti ile Ahmed Paşa'nın beytini bu meseleye örnek gösterir.

Muallim Naci, Ahmed Paşa'nın Hâfız-ı Şîrâzî'den çeviri mahiyetinde olan beytini bir *iktibas* olarak nitelendirir ve bu tür *iktibas*ın olağan karşılanması gerektiği taraftarıdır. Ahmed Paşa'nın bu sebepten ötürü kınamanın haksızlıktan ibaret olduğunun altını çizer:

"*Teracim-i ahval muharrirleri "kasidelerinde şu'arâ-ı Acem âsârından nakl mal ederdi." Diye müşârü'n-ileyhi ithâm etmek isterler. Biz de deriz ki:*

Bu keyfiyyet paşanın yalnız kasidelerinde değil, gazellerinde dahi nazar-ı dikkate çarpar. Ez cümle Hâfız-ı Şîrâzî'nin[44]:

Âteş ân nîst ki ber şuʿle-i û handed şemʿ
Âteş ânest ki der hırmen-i pervâne zedend[45]

Beytini görmüş olanlar paşanın bir gazelindeki:

Ol ne âteş ola kim şuʿlesine şemʿ güle
Âteş oldur ki yaka hırmen-i pervânesini[46]

Beytini görünce ne derler? Ma'mâfîh îcâb-ı hâl ile âzmâyiş-i tabî'at kabîlinden olarak böyle iktibâsâtda bulunması tabî'î olan müşârü'n-ileyhi mu'âhezede ileri gitmek haksızlık olur.

Muhteri' tarz-ı cedîd 'add olunan üdebâ-yı 'asrın âsârında bile buna yakın şeyler görülüyor." (Muallim Naci, 1307: 12).

[44] Biyografi yazarları "kasidelerinde Acem şairlerinden nakl yoluyla alıntılar yapardı" diyerek [Ahmed Paşa]'yı itham etmek isterler. Biz de şöyle deriz: Bu durum paşanın yalnızca kasidelerinde değiş gazellerinde de göze çarpar. Örneğin Hâfız-ı Şîrâzî'nin:
[45] Mumun üzerinde gülümseyen, ateş değildir. Ateş, pervane harmanını yakandır.
[46] Alevine mumun güleceği ateş nasıl bir ateştir? Ateş pervanenin tarlasını yakandır.

Ancak aynı beyitler ve benzeri pek çok örnek, Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Edebiyat Lügatı*'nda intihal olarak değerlendirilmiştir ve Tâhirü'l-Mevlevî, tercüme edilen eserin mütercem olduğunu açıklamamış olmanın, intihalden başka bir şey olamayacağını ifade etmiştir (1994: 68-70).

Bu konuyla ilgili olarak M. Nihat Özön'ün şu sözleri önemlidir:

"*Eski kitapların bu yolda (intihal) gösterdikleri örneklerden çoğu çevirme diyebileceğimiz yoldadır. Çünkü Arapça ve Farsça mısraların Osmanlıca yazılışına bu ad takılıyordu.*" (1954: 239).

Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Edebiyat Lügati*'nde verdiği intihal örneklerine karşı çıkan bir diğer isim Kayahan Özgül'dür. Özgül, Tâhirü'l-Mevlevî'nin lügatinde intihale örnek vermek suretiyle sayfalar boyu sıraladığı tercümelerin gelenek indinde bir manası olmadığı yönünde görüş bildirir (2005: 63).

Divan şairleri tercümeye karşı çoğunlukla olumsuz bir bakış açısı sergilemekle birlikte bir eseri başka dilden tercüme edip telifmiş gibi gösterilmesi durumunda ortaya çıkan eseri intihal ürünü olarak görmüşlerdir.

Bu intihal çeşidine Derviş Hayâlî'nin (öl. ?) *Ravzatü'l-Envar*'ını örnek vermek mümkündür. *Ravzatü'l-Envâr*'ı yayına hazırlayan M. Fatih Köksal, Derviş Hayâlî bahsetmese de aslında bu eserin Hâcû-yı Kirmânî'nin (öl. 1353) aynı adlı mesnevisin tercümesi olduğunu tespit etmiştir:

"*Bu mesnevi, "hamse" sahibi İranlı şairlerden Hâcû-yı Kirmânî adıyla bilinen Kemâleddin Ebu'l-atâ Mahmûd b. Ali b. El-Mürşidî (ö.1353)'nin H. 743 (1342/43)'de Genceli Nizâmî (1150?-1214?)'nin Mahzenü'l-Esrâr'ına nazire olarak yazdığı aynı addaki Farsça mesnevisinin bir tercümesidir. Eserin herhangi bir yerinde tercüme olduğu hususunda bir kayıt olmadığı gibi buna dair en küçük bir işaret dahi bulunmaması, bu yanlışlığın zuhuruna sebep olmuştur*." (2003: VII).

1.2.4. İntihal - Tetebbu

Sözlük anlamı, "*bir şeyin arkasına düşüp her tarafını araştırma, arkasını bırakmayarak etraflıca tetkik ve tahkik etme*" (Şemseddin Sami, 2015: 312); "*bir şeyi etraflıca tetkik etme, mâhiyetini anlamaya çalışma, etraflıca inceleme, bir şey hakkında geniş bilgi edinme*" (Devellioğlu, 2007: 1098); "*ardına düşüp araştırmak"* (Muallim Naci, 2009: 715); "*araştırma, irdeleme, bir şeyin derinliğine varıp onu iyice öğrenip tanımak için zihin ve emek*

harcama" (Tuğlacı, 1985: 9/2847); "*ardına düşüp araştırmak, gereği gibi yoklamak, dikkatle bakmak*" (Mehmed Salâhî, 1313: 3/28) anlamlarına gelmektedir.

Staingass'ta, kelimenin anlamlarından biri "*imitation*" (2005: 281) (taklit, yansılama) olarak geçer.

Tetebbu, edebî anlamda, "*üstat şair ve yazarların şiirlerini, eserlerini inceleme, tetkik etme, taklit etme, benzerlerini yazarak onların takipçisi, peyrevi olma*" (Aslan vd., 2018: 70) anlamına gelir. Köksal, *tetebbu*'un, zaman zaman nazirenin bir üstünlük iddiası taşımayan, saygı duyulan bir şairin şiiri gibi gayret etme tarzında bir nazire anlamına gelecek şekilde kullanıldığını söyler (2006:19).

Edebî gelenekte nazirenin şairlerin yeteneklerini geliştiren bir okul görevi gördüğü kabul edilir. Bu kabulden hareketle tetebbuyu bir ilkokul olarak görebiliriz. Tetebbuda, bir şairin kendinden önceki üstatları okuyup anlamaya çalışması, onlar gibi şiir yazmaya çalışması, bir tür idman yapması söz konusudur.

Latîfî, şairleri gerçek şairler ve hırsız şairler olarak tasnif ettikten sonra "makûle-i düzd" dediği hırsız şairleri beş kısma ayırır. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde bu tasnife detaylıca yer vereceğiz. Hırsız şairlerin beşinci kısmında, divanları tetebbu ederek, üstat şairlerden aldığı bir manayı daha güzel bir şekilde ifade edenleri dâhil eden Latîfî bu kısımdaki şairleri ibda ve ihtira sahibi şairler gibi anıldıklarını şu sözlerle ifade eder:

"*Kısm-ı hâmis: Ve bir kısmı dahî* ***tetebbu'-ı devâvin itmekle*** *ve üstâd nazmun semt-i rûşen görmekle kesb-i isti'dâd ider.*" (Canım, 2000: 103).

Belagat kitaplarında yer alan "serikât-i şi'riyye" tasniflerinde, özellikle örtülü sirkat altında verilen maddelerde, nazireyle benzerlik gösteren ve aslında şiiri geliştirmeye yönelik, geleneğin de hoş gördüğü bazı uygulamaların yer almasına benzer bir durumu Latîfî'nin hırsız şairler tasnifinde görüyoruz. Latîfî'nin, "makûle-i düzd" diyerek beş kısma ayırdığı şairlerin kötüden iyiye doğru giden bir sıralama içerisinde oldukları ve beşinci grupta yer alanların gelenek nezdinde beğenilmeleri söz konusudur. Usta şairlerin divanlarında gördükleri güzel manaları bir mazmun haline getirip tıpkı ibda ve ihtira sahibi şairler gibi kabul edilmeleri tetebbunun şairleri geliştiren bir uygulama olduğunu da gösterir.

Latîfî, Şeyhî'den önceki şairlerin Farsça divanlardan mana alıp şiiri tetebbu ederek söylediklerini ifade eder:

"*Zîrâ mezkûra gelince sâbiku'z-zikr olanlar şi'ri Fürs dîvânlarından tetebbu' ile dirlerdi*."[47] (Canım, 2000:342).

Latîfî'nin bu ifadelerinden tetebbunun aslında bir öğrenme yolu olduğunu anlıyoruz. Ancak, Latîfî'nin, tetebbuyu bir töhmet olarak gördüğü yerler de vardır. Şairleri vehbî ve kesbî olarak iki gruba ayrıldığını dile getiren Latîfî, vehbî şairlerin kudretinin Allah vergisi olduğunu ve şiirlerini ilham yoluyla söylediklerini ifade eden ederken kesbî şairlerin şiiri tetebbu ve taklit ile söylediklerini iletir:

"*Hukemâ kavlince şu'arâ iki kısma münkasımdur. Bir kısmı vehbîdür ve bir kısmı kesbîdür. Vehbî ile kesbinin tunç*[48] *ile zer ve billûrla güher kadar tefâvüt-i fâhişi ve sihr ü i'câz kadar nümâyişi vardur. Şi'r-i vehbî tab'-ı selîkîden sâdır u nâşî olur ve ilhâmı bir hâletdür ki tab'-ı Feyyâzdan gelür ve bu makûle ilhâmât ekser ehlu'llâha vâki' u vârid olur.* ***Şi'r-i kesbî tetebbu' ile taklîd iledür.*** *Tahkîk ile taklîdün tefâvüt ü tebâyüni ma'lûmdur. Vehbî şol mahbûba benzer ki anda cezbe ve ân ola. Misâl-i kesbî sâhib-i çeşm-i ebrû ve bir sâde-rûdur ki cezbe ve ânı yok.*[49]

Bu fende üstâd olanlar sâhib-i tarz olur ve hâssa ma'nâlar bulur ve sözlerinün reng ü rûhı ve Cenâb-ı Feyyâzdan feth ü fütûhı olur. Kesbî olanlarda bu hâletler olmaz ve ***tetebbu' u taklîdsüz*** *nesne bulınmaz. Ekseri şânına mülâyim bir mahlasda 'âciz ü kâsır olur ve te'lîf ü tasnifi müellif hattıyla kalur ve sonra satıldıkda alan kağıdı bahasına alır. Veyâhud ma'cûnîler alur ma'âcîne zarf kılur. Âsâr-ı varaku'l-hayâl ile ol zamânda muhayyel olur. Bihamdillâh her ne ki tahrîr ü te'lîf itdüm ise makbûl-i halk olup beyne'n-nâs şüyû' u şöhret buldı. Kitâb-ı merkûm te'lîfâtdan on ikinci defterümdür ve her biri hâssa-i kariham ve zâde-i tab'umdur. Makbûliyyetine bu dalâlet ider ki nazar-ı pâdişâhî birle manzûr oldı ve bir nicesi kitâb-hâne-i Hümâyûn'a vâsıl olup sıle ve câyizesi hâsıl oldı.* ***Bu kadar tahrîr ü te'lîfde tetebbu' u terceme töhmetinden berîyüm. Kelimât-ı selefden ve karâyih-ı halefden nesne ittihaz u iktibas itmedüm desem sözümün eriyüm***."[50] (Canım, 2000: 486).

---

[47] Sözü edilen kişiye (Şeyhî) gelinceye dek şairler şiiri Fars divanlarından tetebbu ederek söylerlerdi.

[48] Alıntıladığımız metinde "zer-i tunç" şeklindedir.

[49] Hakimlerin sözüne göre şairler iki kısımdır. Bir kısmı vehbîdir (doğuştan kazanılmış) ve bir kısmı kesbîdir (sonradan kazanılmış). Vehbi ile kesbinin mücevher tunç ile altım ve billur ile inci kadar çok farklılığı ve sihirle mucize gibi görünüşü vardır. Vehbî şiir güzel söz söyleyeme yaradılışından ortaya çıkar ve ilhamı feyzeden Yaratıcıdan gelir. Bu tür ilhamlar çoğunlukla Allah dostlarına gelir. Kesbî şiir ise araştırıp inceleme ve taklit etme iledir. Hakikat ile taklidin birbirinden farklı oluşu bilinen bir şeydir. Vehbî, cazibesi olan sevgiliye benzer. Kesbî ise cazibesi ve çekiciliği olmayan sade yüzlü, kaşı gözü olan bir güzele benzer.

[50] Bu ilimde usta olanlar tarz sahibi olur ve orijinal manalar bulur. Sözlerinin rengi ve ruhu, feyizler veren Yaratıcıdan yardımları olur. Kesbî olanlarda bu durumlar olmaz. Araştırıp incelenmemiştir; taklit edilmemiş herhangi bir şey bulunmaz. Çoğu, şöhretine uygun bir mahlasta âciz ve eksik bir şekilde olur. Telif ve tasnifi müellif hattıyla kalır. Sonra satıldığında alanlar kağıtların bedeline alır. Veya macuncular macunlara zarf yapmak için alırlar. Hayal yapraklarından oluşan eserler o zamanda hayal olarak kalır. Allah'a hamd olsun ki her ne yazıp

Bu ifadeleriyle tetebbuyu bir töhmet olarak gören ve kesbî şairlerin yaptığı bir eylem olarak niteleyen Latîfî, aslında kendisinin vehbî şair olduğu görüşünü de savunuyor.

Latîfî, Ahmed Paşa'nın adını mütercimlik töhmetiyle anarken, onun kaside ve şiirlerini tetebbu suretiyle yazdığı için Anadolu şairlerinin önde gelenlerinden olamadığını ve bu durumun herkes tarafından teslim edildiğini ifade eder:

"*Eğer merhûm-ı mezbûr mütercimlik töhmetiyle müttehim olmayaydı ve* ***didügi kasâyid ü eş'ârı tetebbu' ile dimeyeydi*** *şu'arâ-yı vilâyet-i Rûm içre cümleden serâmed ü müsellem ve cemî'sinden eş'ar u eslem olmak mukarrer idi*."[51] (Canım, 2000: 156).

"*Egerçi manzûmât-ı Fürs* ***tetebbu' iden*** *mezbûrun zâde-i tab'ı ve hâssa-i karîhası begâyet nâdir ü kem-yâb ve dîvânında mevcûd olan ma'ânînün ekseri müdevvenât-ı selefden* ***ifrâz u intihâbdur***."[52] (Canım, 2000: 156-157).

Netice itibarıyla intihal ve tetebbunun birbirinden farklı kavramlar olduğu açıktır. Şairler için bir şiir öğrenme yolu olan tetebbu, bazı durumlarda nazire ve tercümede de söz konusu olduğu gibi kötüye kullanılmış olabilir.

telif ettimse halk tarafından kabul gördü ve insanlar arasında beğenildi, şan şöhret buldu. Yazdığım kitap teliflerimden on ikinci defterimdir ve her biri kendi zihnimin orijinal bir ürünü kendi tabiatımdan meydana gelen eserimdir. Eserlerimin makbuliyetini şu şekilde ifade edecek olursam bu eserler padişah tarafından okundu ve birçoğu saray kütüphanesine ulaştı ve bu eserler karşılığı olan parayı aldı. Yazdığım bunca eserimde tetebbu ve tercüme suçlamasından beriyim. Kendimden önceki ediplerin kelimelerinden ve sonrakilerin zihninden hasıl olan fikirlerden herhangi bir şey almadım dersem bu konuda sözümün eriyim.

[51]Eğer adı geçen rahmetli, tercüme ederek şiir yazma töhmetiyle suçlanmamış olsaydı, söylediği kasideleri ve şiirleri araştırıp inceleme ile dememiş olsaydı Rum şairleri içerisinde önde gelen olduğu herkes tarafından kabul edilen ve tamamından iyi ve selametli bir şair olması şüphesiz kabul görürdü.

[52] Fars şairlerini araştırıp inceleyerek şiir yazan bu kimsenin her ne kadar kendi tabiatından meydana gelen eserleri olsa da bunlar son derece az bulunur. Divanında yer alan manaların çoğu kendinden önceki şairlerin divanlarından seçilmiş ve alınmıştır.

BÖLÜM 2:

İNTİHAL İLE İLGİLİ TERİMLER, KAVRAMLAR, DEYİMLER, ATASÖZLERİ VE KALIP SÖZLER

İncelediğimiz başlıca kaynaklardan (şuarâ tezkireleri, sözlükler, nazariye ve belagat kitapları, divanlar ve mesneviler) hareketle intihal ile alakalı tüm terim, kavram, deyim ve kalıp sözler dört başlık altında incelenebilir: intihal eylemini anlatan terim ve kavramlar, intihal eden kişiyi anlatan terim ve kavramlar, intihal edilmiş metni karşılayan terim ve kavramlar ve intihali anlatan deyimler, atasözleri ve kalıp sözler.

2.1. İntihal Eylemini Anlatan Terim ve Kavramlar

2.1.1. Ahz ü Sirka(t)

Ahz sözlüklerde; "*alma, alınma, kabul etme, tutulma*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 16; Ali Nazîma-Faik Reşad, 2009: 6; Muallim Naci, 2009: 24; Şemseddin Sami, 2015: 68) anlamlarına gelmektedir.

"*Ahz ü sirkat*" sözlükte; "*başkasının yaptığını az çok değiştirerek veya hiç değiştirmeden benimsemek*" (Devellioğlu, 2007: 20) manasındadır.

Edebiyat nazariyesi kitapları bunu şu şekilde açıklamaktadır:

"*Buna Tanzimat'tan sonra intihal denmiştir. Başka birinin manzumesindeki beyitleri olduğu gibi yahut hafif değişiklikler yaparak almak demektir. Bunun türlü çeşitlerine göre bazı adlar konulmuştur. Başkasının iyice anlatamadığı fikri iyi anlatan olursa bunu iyi saymışlardır*." (Özön, 1954: 5).

"*Başkasına ait bir fikir veya hayal ile düşünceyi kendisinin malı gibi kullanmaya" ahz ü sirka denir* (Özön, 1954: 239). *Lügatte "ahz" almak, "serika" ise çalmaktır. Belagat terimi olarak ise bir şairin veya şairlik taslayan birinin, başka bir şaire ait mısraı ya da şiiri kendi şiiri gibi göstermesidir*." (Eren- Uzunoğlu, 2014: 29).

Sözlüklerde ve metinde *intihal* manasında kullanılan bu terim esas itibarıyla belagatin konuları arasına giren "*serikât-i şi'riyye*" konusunun diğer adıdır. Bazı kaynaklarda "*ahz u saraka*" şeklinde geçer. Örneğin Kaya Bilgegil "*ahz u saraka"* başlığı altında "serikât-ı şi'riyye" konusunun tamamını değerlendirir (2015: 318).[53]

[53] Değerlendirmeyi tezimizin ilgili kısmında belirttik.

Bu konuda Yekta Saraç'ın, Türkçedeki konu ile ilgili kaynakların "*serikât-i şi'riyye*" ya da "*ahz u saraka"* konusunu intihal konusuna hapsettiklerini yönündeki görüşünü tekrar ifade etmekte fayda görüyoruz. Özellikle terim sözlükleri birbirini tekrar eden ifadelerle *ahz ü sirka(t)* terimini intihalin karşılığı olarak verirler.[54]

Taradığımız klasik metinlerde "*ahz ü sirka(t)*" tabirinin intihali karşılayan bir örneğine rastlamadığımızı belirtmekle birlikte Saraç'ın görüşünü doğrulayacak nitelikte bazı örnekler vermek istiyoruz:

Latîfî'nin (öl. 1582), Kâmî-i Karamânî (öl. 1545/46) hakkında, Selâmî'den, Nizâmî'den, Cürcânî'den pek çok manayı aldığını ancak ifadeye kendi söyleyiş güzelliğini katarak, bu manaların hakkını verdiğini söylediği örnek, Latîfî'nin belagatteki *ahz u saraka* / *serikât-i şi'riyye* konusunda bilgi sahibi olduğunu ve Kâmî-i Karamânî hakkındaki görüşünün de geleneğin hoş gördüğü, bir şairin başka birinden aldığı bir manaya kendinden bir şeyler katıp anlamı daha da güzel hale getirmesi şeklinde değerlendirdiğini gösterir:

Egerçi bu te'lîfâtdan ***ahz eylemişler*** *ammâ elfâz u ma'ânîye kemâhüve hakkuhû edâsın virmişler* (Canım, 2000: 457).

Riyâzî'nin (öl. 1644), Ümîdî (öl. 1571) hakkında Bâkî'nin (öl. 1600) mazmunlarının çoğunu değiştirerek almasını "*ahz itmek*" tabiriyle anlatması da belagatteki *ahz u saraka* / *serikât-i şi'riyye* konusunun hoş görülen kısımlarına vurgu yaptığını gösterir:

Ol üstâd-ı fenn-i belâgatün ekser mazmunların adını ***tagyîr ile ahz itdügine gine*** *dil-gîr olup "****Ümîdî bizi yansılar****" diyü taʿbîr buyururlardı.* (Açıkgöz, 2017: 69).

Bâkî, Ümîdî tarafından mazmunlarının alınıp değiştirilmesinden sıkıntı duysa da Riyâzî Ümîdî'nin belagatte üstatlardan olduğu görüşündedir. Bu bağlamda tezkire yazarının konuya bakış açısı bu vakanın aslında intihalden çok *ahz u saraka* ile ilgili olduğunu gösteriyor. *Ahz ü sirka(t)* teriminin anlamı bazı sözlüklerde intihal manasında verilse de metinlerde *serikât-i şi'riyye* konusunda kullanıldığı anlaşılıyor.

2.1.2. Almak

Almak fiili sözlükte, "*çalmak*" (Akalın vd., 2011: 102); "*ele geçirmek, yakalamak, elde etmek, gereken şeyi kendine mal etmek*" (Dilçin, 1985: 8), anlamına da gelmektedir. Almak

[54] Bunlara "İntihal Kavramı" başlığı altında detaylıca değindik.

sözcüğünün aynı zamanda bir şairin sözünü, manasını çalmak anlamlarına gelecek şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Edirneli Sehî Bey, tezkiresinde Revânî'nin (öl. 1523/24) şiir hırsızlığında bulunduğunu söyledikten sonra ona şu beyitle seslenir:

*İlün ma'nisin **almışsın** Revânî*
Sana hayr itmez âhir Ka'be hakkı[55] (Edirneli Sehî, 1325: 81-82).

Sözlükte türlü anlamlara gelen "almak" kelimesi bu beyitte doğrudan çalmak anlamını ifade etmektedir. Sehî Bey'e göre Revânî'nin Kâbe üzerine yemin etmesi onun başkalarına ait şiirlerin manalarını çaldığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Burada, çalmak ve almak sözlerinin fonetik yakınlığını da düşündüğümüzde Sehî Bey'in daha kaba olanı söylemek yerine hırsızlık eylemini yumuşak bir geçişle ele aldığını ve burada aruz kalıbının vasla ihtiyaç duyması nedeniyle "almak" kelimesini kullandığını söylemek mümkündür.

2.1.3. Aldığını Satmak

Satmak sözlüklerde; "*kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak*" (Akalın vd., 2011: 2042); "*gerçekte sahip olmadığı şeylere sahipmiş gibi görünmeye çalışmak, gösteriş yapmak, taslamak*" (Tuğlacı, 1985: 8/2515); "*yok iken var gibi göstermek, isteyerek tefâhür etmek*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 424); "*kendinde olmayan bir şey'i yalandan var gibi gösterüp tefâhür itmek*" (Şemseddin Sami, 2015: 660) anlamlarına gelmektedir.

Sözlüklerdeki bu anlamı göz önünde bulundurduğumuzda *aldığını satmak* ifadesi kişinin başkasından aldığı bir şeyi kendininmiş gibi göstermesi ve bununla övünmesi demektir.

Aldığını satmak deyiminin hırsızlık manasına geldiğini Zileli Tâlibî'nin (öl. 1813) şu şiirinde görmek mümkündür:

***Sirkatin** kapısı pirsizlik ile*
Temennâ ederek arsızlık ile
*Bazı âdem vardır **hırsızlık** ile*
***Senden alır sana satar** demişler*[56] (Dilçin, 1945: 28).

[55] Ey Revânî! Başkalarının şiirlerinde kullandıkları manaları çalmışsın. Kâbe hakkı için sonunda sana hayrı olmaz.
[56] Hırsızlığın kapısı bir tarikat büyüğüne tabi olunmadığında açılır. Bazı adamlar vardır ki hem hırsızlık ederler hem arsızca isterler, senden aldığını sana satarlar.

Aldığını satmak ifadesi İbnülemin Mahmud Kemal İnal (öl. 1957) tarafından intihal manasına gelecek şekilde kullanılmıştır. İbnülemin, Celal Bey'in (öl. 1912) şiirlerine örnek verir ve altına bu şiirin aslında Celal Bey'in babası tarafından yazılmış olduğunu ve Celal Bey'in, babasına ait olan bir şiiri kendi şiiriymiş gibi gösterdiğini söyler:

İsmi maʿnâda güzel kendisi sûretde güzel

İkisinden de güzel bir Hasen'im var benim (İnal, 1988: 216).

"*Bu beyti babasının Mekteb-i Harbiye'de iken gönlünü kaptırdığı Hasan Bey nâmında bir genç için tanzîm ettiğini, Celâl'in büyük birâderi söyledi. Şu hâlde* ***oğul babadan aldığını satıyor*** *demektir*." (İnal, 1988: 216).

İbnülemin, *alıp satmak*, *aldığını satmak* tabirinin *çalıp çarpmak* yerine, bu ifadenin muhaffefi olacak şekilde kullanılabileceği görüşündedir. Nitekim yine tezkiresinde Ahmed Lutfî Efendi'nin (öl. 1907) Lebîb'in şiirlerinin çalıntı ve sade sözlerden oluştuğunu ifade eden aşağıdaki manzumesine dipnot düşerek şairin çalıp çarpmak fiili yerine alıp satmak fillini kullanmasının daha uygun olacağı görüşünü eklemiştir. Söz konusu şiir şu şekildedir:

Eski mazmunları tazmîn ile çaldın çarpdın

Sana şair mi desem vâh Lebib vâh sana (İnal, 1988: 2/870).

İbnülemin dipnotta, "*aldın sattın dese idi çalmak çarpmak hücnetine mahal kalmazdı*" (İnal, 1988: 2/870) diyerek çalıp çarpmak ifadesini kullanmanın ayıp karşılanacağı için alıp satmak şeklinde kullanmanın daha uygun düşeceğini belirtmiştir.

Bu durumda bazı araştırmacıların intihale dair çalmak, çarpmak gibi ifadeleri edebe aykırı bulduğu için benzetme yollu kelimelerle intihali anlattıklarını söylemek mümkündür.

2.1.4. Âriyet

Âriyet kelimesinin anlamı bazı sözlüklerde: "*iğreti, muvakkaten alınan yahut verilen şey*" (Mehmed Salâhî, 1313: 129, Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 14); "*ödünç, eğreti*" (Devellioğlu, 2007: 38); "*muvakkaten ve iade olunmak üzere alınan şey*" (Şemseddin Sami, 2015: 943); "*geçici, emanet*" (Tuğlacı, 1985: 1/131); "*geçici bir süre için alınan/verilen şey, eğreti nesne*" (Tulum, 2013: 386) şeklindedir.

Mesîhî (öl. 1512) şu beytinde şiire âriyet elbisesini giydirmeyi başkasının şiirini çalmak anlamında kullanmıştır:

Kimisi tercüme söyler kimisi darb-ı mesel

Giyürme şi're sakın ***libâs-ı 'âriyeti***[57] (Mengi, 2014:281).

Kanaatimizce bir başkasının malı olan şiir veya söz, çalan kişide eğreti durduğundan dolayı bu kelime şiir çalma anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

2.1.5. Aşırmak

Aşırmak kelimesi sözlükte; "*çalmak, çalıp götürmek, araklamak, başkasının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendisininmiş gibi gösterme veya başkalarının konularını benimseyip değişik bir biçimde anlatma, intihal*" (Akalın vd., 2011: 176); "*çalmak, çalıp götürmek*" (Tuğlacı, 1985: 1/156), anlamlarına gelmektedir.

Kelime sözlüklerde intihalin birebir karşılığı olarak yer almaktadır (Özön, 1954: 137, Mehmed Bahaeddin, 1997: 86, Akalın vd., 2011: 1199).

Tahir [Olgun] (öl. 1951) *Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra* adlı kitabında Ahmed Paşa'nın Acem'den mazmun çaldığını ve intihal sınırlarını aştığını ifade ederken "*aşırmak*" tabirini kullanır:

Vâkıa Acem'den mazmun ***aşırmış***
İntihal *etmede hatta taşırmış* ([Olgun], 1931: 13-14).

2.1.6. Bakmak

Sözlükte, "*bakışını bir şey üzerine çevirmek, incelemek, bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak, uğraşmak, meşgul olmak, yapılabilmesi bir şeye bağlı bulunmak*" (Akalın vd., 2011: 240) gibi anlamları olan ve pek çok deyim ve atasözü içinde farklı çağrışımlara gelecek şekilde kullanılan bu kelimenin intihali çağrıştırır bir şekilde *Lebîb Divanı*'nda kullanıldığı görülür:

Olmayan nazmda reh-yâb-ı mezâyâya Lebîb
Baksan ekser-i sühan ***şâ'ir-i meşhûra bakar***[58](Kurtoğlu, 2017: 304)

Bu beyit, şiir yolunda meziyetli bir söz bulamayan kimselerin meşhur şairlerin sözlerini inceleyerek onlardan ilham aldıkları anlamına geleceği gibi meşhur şairlerin sözlerine baka baka şiir yazacakları veya onların sözlerini aynen alacakları anlamlarında da değerlendirilebilir.

[57] Kimisi tercüme şeklinde kimisi ise atasözleri ile şiir söyler. Sakın sen şiire eğreti duran elbiseyi giydirme.
[58] Ey Lebîb, nazımda meziyetli sözlerin yolunu bulamayan kimse, meşhur şairlerin sözlerinin çoğuna bakar.

2.1.7. Becermek

Sözlüklerde, "*güç görünen bir iş veya duruma çözüm bulmak, üstesinden gelmek*" (Akalın vd., 2011: 291); "*bir işi uğraşarak meydana çıkarmak, başarmak*" (Tuğlacı, 1985: 1/264) anlamları dışında alay ve argo olarak, "*bir şeyi kullanılmaz duruma getirmek, bozmak, kirletmek, ırzına geçmek, kirletmek, birini öldürmek*" (Akalın vd., 2011: 291); "*yok etmek*", (Tuğlacı, 1985: 1/264) anlamlarına gelen "*becermek* "kelimesinin, *Son Asır Türk Şairleri*'nde aşırmak, çalmak, hırsızlık anlamında kullanıldığı görülmüştür.

İbnülemin, Mehmed Tahir Nâdî'nin (öl. 1846) şu kıtasını örnek verir:

Nâ-kese cevher-i irfanını bezletme sakın
Öğrenir bilmediği şey'i sana düşmen olur
Kudret-i Fâtıradan çünki nasibi o kadar
İlmi artınca heman fursat alır reh-zen olur (İnal, 1988: 4/1365)

Bu şiirin kendi haline tercüman olduğunu söyleyen İbnülemin, kendi çalışmalarının intihal edildiğini isim vermeden dile getirmiştir:

"*Aferin şâir! Bu hakimane kıt'anla benim halime terceman olmuşsun. "Nâ-kes" dediğin bazı kes, "bilmediği" ve bilemiyeceği şeyleri, öğrenemediği yolları benden ve benim eserlerimden öğrendikten sonra benimle rekabete ve bana "reh-zen"liğe kalkışdı ve kalkışıyor. Benden* ***becerdiği*** *malûmât-ı mühimmeyi* ***kendi malı imiş gibi satıyor****. Bu hâl, İzzet Molla merhumun da başına gelmiş ki*

Bana yapdırup şiir-i rengin-edâ

Benimdir deyu göster*irdi bana*

demişdir. Bu türlü etvâr-ı duval-bâzâneyi gördükce "nâ-kese cevher-i irfânını bezletme sakın" yolundaki nasihatinle amel etmek, hatta yalnız "nâ-kes"e değil, hiçbir "kes"e bir şey öğretmemek lâzım geliyor." (İnal, 1988: 4/1865).

Bu örnekte argo bir tabirin intihal yerine kullanıldığı görülüyor. Dolayısıyla intihalin argo tabirler kullanılarak ifade edilmesi, edebe aykırı bir eylem olduğunu da gösterir niteliktedir diyebiliriz.

2.1.8. Benimdir Diye Okumak

Başka birinin şiiri hakkında sahiplik iddiasında bulunmak anlamı taşıyan bu ifade gerek intihalin sözlüklerdeki tanımı içerisinde gerekse tezkirelerde; "*benimdir diye okumak*,

benimdir diye iddia eylemek, *kendi adına okumak, benimdir diye göstermek*" şekillerinde karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi Kınalızâde Hasan Çelebi, Hüseynî'nin zamanındaki şairlerin şiirlerini çalmasını bu sözle ifade eder:

"*Zamânesinde olan şu'arânun* ***eş'ârını gasb iderdi****. (...) bî-tekellüf* ***şi'rlerini benümdür diyü okurdı***." (Kutluk, 2014: 294)*,* diyerek şiir hırsızlığında bulunduğunu anlatmıştır.

Bu tabire Memlük-Kıpçak sahasında da rastlanır. Seyf-i Sarâyî (öl. 1394), *Gülistân Tercümesi*'nin sonuna eklediği "Şairlerin Vasıfları" başlıklı şiirinde hırsız şairlere şu sözlerle değinir:

Kimi ***özgening eş'ârın menim*** *der*
Kimi helvâ kibi şalgam çobın yer[59] (Sertkaya, 2003: 56)

2.1.9. Benimsemek

İntihalin sözlüklerdeki karşılıklarında ekseriyetle "*benimsemek*" ifadesi geçmektedir. Bu bakımdan benimsemenin de anlamı üzerinde durmak gerekir. Benimsemek, "*bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek*" (Akalın vd., 2011: 307), mecazi olarak ise "*bir şeye, birine bağlanmak, ısınmak*" (Akalın vd., 2011: 307) manalarındadır.

Asıl anlamı itibarıyla intihali birebir karşılayan Türkçe kelime *benimsemek*tir.

Benimsemiş *bizim üç beyti bir* ***neşîde-fürûş***
Onun cihana tebessüm gelir bu hâlinden[60]

Benim mi yoksa değil mi tereddüdünde henüz
Demek ki yok haberi kendi ***intihâlinden***[61] (Hayber- Özbay, 1997: 240).

İntihalin sözlüklerde karşılığını ararken ekseriyetle karşılaştığımız kelime benimsemek, intihal kelimesinin Türkçe karşılığı olarak düşünülebilir.

2.1.10. Cerr Etmek

Cerr sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

[59] Kimi başkalarının eserini benim der, kimi helva gibi şalgam çöpü yer.
[60] Bir şiir satıcısı bizim üç beytimizi kendine mal etmiş. Onun bu halinden cihana bir gülme gelir.
[61] Henüz kendisi bu şiir benim mi yoksa değil mi diye tereddüt etmektedir. Demek ki bu haliyle kendi yaptığı intihalden haberi yok.

"*Çekmek, öteden beriye çekmek*" (Ali Nazîma- Faik Reşad, 2009: 50, Muallim Naci, 2009: 87); "*1. çekme, sürükleme, 2. kendine doğru çekme, cezb, celb: cerr-i menfaât, 3. talebe-i 'ulûmun şühûr-ı selâsede imâmet ve va'z ve sâire bu gibi vezâifi îfâ ederek nafakalarını toplamaları [bu mana Arabîde olmayıp ikinci manadan alınmıştır]*" (Şemseddin Sami, 2015: 490).

XVI. yüzyıl şairlerinden Sânî (öl. 1586/87), bir şiir mecmuasında yer alan, Sâ'î'ye (öl. 1595/96) yazdığı manzum mektupta Nüvîsî (öl. 1563) mahlaslı şairin kapı kapı gezip Sâ'î gibi şiir dilendiğini bu tabirle dile getirir:

Senün gibi kapu kapu gezüp ***cerr itme****dür kârı*

Nüvîsî mahlas idüp herze yiyen Cimri Çingân'un[62] (Köksal, 2019: 186)

Fehîm-i Kadîm (öl.1647), mana hırsızlarından, şiir yolunun haramilerinden bahsettiği şiirinde şiir hırsızlarını dilenciye benzetirken *cerr* ifadesini kullanır:

Rûm içre Muhteşem de olursan hakîrsin

Bunlarsa ***cerr idüp*** *dem urur ihtişâmdan* (Üzgör, 1991: 244)

Ömer Ferit Kam (öl.1944), *Âsâr-ı Edebiyye Tetkikatı* adlı eserinde Bâkî'nin (öl. 1600), Şeyh Sâdî'yi (öl. 1292) taklide özendiğini dile getirirken "*cerre alet etmemek suretiyle*" ifadesini kullanmış ve Bâkî'nin tercüme suretiyle yazdığı şiirlerin intihal olmadığı fikrini özellikle belirtmiştir (Çeltik, 1998: 101).

Bu örneklerde görüldüğü üzere hırsız şairler, bir emek göstermeksizin aheste aheste ortalıkta gezen dilencilere benzetilir. Bu durum intihalci şairin toplum içerisinde aşağılanması, itibarsız, zavallı bir dilenciye eş görülmesi anlamına gelir. "*Cerr etmek*", apaçık şiir çalmak, "*cerrâr*" ise hırsız şair yerinde kullanılır tabirlerdir.

2.1.11. Çalmak

Türkçe bir kelime olan çalmak fiili, "*hırsızlık, sirkat*" (Akalın vd., 2011: 489), anlamındadır. Bu kelime "*şiir çalmak, mazmun çalmak, mana çalmak, şairin beytü'l-mâlını çalmak, çalıp çarpmak*" gibi şekillerde intihal manasında kullanılmıştır. Söz gelimi *Ahdî Tezkiresi*'nde şair Sıyâmî (öl. 1654/55) hakkında şu ifadeyi kullanılır:

[62] Nüvîsî mahlas edinip saçma sözler söyleyen cimri çingenenin işi kapı kapı dolaşarak dilencilik etmektir.

"…*bir beytinde ma'nâ bulunsa hîç şüphe ve şaibe yok ki* ***gayri kimseden çalmışdur***" (Solmaz, 2018: 206).

XVI. yüzyılda, yaşamış Sânî (öl. 1586/87), bir şiir mecmuasında Sâdık'ın (öl. 1588) Bâkî (öl. 1600) ve Emrî'nin (öl. 1575) şiirlerini çaldığını ve bu şiirlerin kendine ait olduğunu savunarak yalan söylediğini şu beyitle dile getirir:

Çalar *Bâkî vü Emrî'nün kelâmın kizb idüp Sâdık*

Benüm diyü okur *eş'ârını a'lânun ednânun*[63] (Köksal, 2019: 186)

Beyitte Bâkî ve Emrî'nin sözlerini çalıp sahiplenen ve muhtemelen kendisine bu sözlerin sahibi sorulduğunda "benim" diyen Sâdık'ın yalan söylediği Sânî tarafından iddia edilirken bu hırsız şairin şiir çalmada seçici davranmadığı, yüksek şairlerin şiirlerini sahiplendiği gibi düşük kalitedeki şairlerin sözlerini de sahiplendiği ifade edilmiştir. Bu beyitten hareketle Bâkî'nin "a'lâ", Emrî'nin "ednâ" kelimeleriyle ilişkilendirilerek bir leff ü neşir sanatının icra edildiğini söylemek de mümkündür.

2.1.12. Çarpmak

Sözlükte, "*el çabukluğu ile çalmak, dolandırarak elde etmek*" (Akalın vd., 2011: 500) anlamındadır. "*Çalıp çarpmak*" şeklinde şiir hırsızlığını ifade eder şekillerde kullanılmıştır. Özellikle "*çalar çarpar*" redifli gazeller bunun en belirgin örnekleridir.

XVIII. yüzyıl şairlerinden Koca Râgıb Paşa (öl. 1762), "çalar çarpar" redifli gazelinde mana hırsızlarının mana ve beyitleri çaldığını ifade ederken çarpmak kelimesini kullanır:

Girer ***düzdân-ı ma'nî*** *beyt-i yârân-ı sühan-dâna*

Hemîşe kâle-i mazmun-ı eş'ârı ***çalar çarpar***[64] (Özgül, 2006: 32).

Şair, mana hırsızlarının sözden anlayan dostların evlerine girip şiirlerin mazmun kumaşını çaldıklarını ifade ederken "beyt" kelimesini tevriyeli kullanmıştır. "Beyt" kelimesi "girer" karinesiyle "ev" olarak düşünülse dahi "şiirlerin mazmun kumaşının çalınması" bunun edebi bir terim olarak kullanıldığını gösterir. Beyitte "çalar çarpar" ikilemesinin geniş zaman kipiyle kullanılması ve "hemîşe" zarfıyla pekiştirilmesi, söz konusu hırsız şairin bunu bir alışkanlık haline getirdiğini gösterir mahiyettedir. Beyitte ayrıca "kâle" kelimesinin de

[63] Sâdık, Bâkî ve Emrî'nin sözlerini yalan söyleyerek çalar. İyi kötü demeden şiirlerini benim diyerek okur.
[64] Mana hırsızları, söz bilen, güzel söz söyleyen dostların beyitlerine/evlerine girer. Daima şiirlerin mazmun kumaşlarını çalar.

"sermaye" anlamına uygun şekilde tevriyeli kullanıldığını söylemek gerekir. Zira bir hırsız için çalınacaklar arasında sermaye, kumaştan önce gelir.

2.1.13 Gasb Etmek

Gasb kelimesi başlıca sözlüklerde; "*zor ile zabt, cebren temellük, üstüne oturma*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 105); "*zulüm ve zor ile almak, alınmak*" (Muallim Naci, 2009: 169); "*bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma*" (Akalın vd., 2011: 905); "*zorla alma, zabtetme, kapma*" (Devellioğlu, 2007: 279); "*zorla alma, kapma, zapt*" (Şemseddin Sami, 2015: 797) anlamlarındadır.

Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresi'nde bu kelimenin şiir hırsızlığı anlamında kullanıldığı görülür. Kınalızade, Hüseynî hakkında "… *zamânesinde olan şu'arânun eş'ârını* ***gasb iderdi***" (Kutluk, 2014: 294) diyerek, şairin intihalde bulunduğunu anlatır.

Şerîfî, *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı belagat kitabının hatime bölümünde şiir hırsızlığı meselesini altı kısma ayırır ve bunlardan ikincisi "*musâlata*"dır. Şerîfî bu terimi açıklarken gasp kelimesini kullanır:

"*Musâlata; Bunun tariki oldur ki şâ'ir-i âherün beytini* ***gasb ve sirkat*** *yönünden benümdür deyü kendi şi'rinde ibrâz eyleye*.[65]"(Kaçar, 2012: 117-118).

Bu lafzın muhtevasında "razı olmamak" anlamı vardır. Hiçbir şair şiirinin çalınmasına rıza göstermez. Bununla birlikte Şerîfî'nin sözlerinde "gasb" kelimesinin "sirkat"le bir bağlama grubu şeklinde ifade edilmesi bu iki kavramın müellifçe aynı statüde anlaşıldığını düşündürmektedir.

2.1.14. Geçmek / Geçirmek

Geçmek sözlükte, "*bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek, bir şeyi bir yerden başka yere taşımak, nakletmek, tespit etmek, yazmak, kaydetmek*" (Akalın vd., 2011:916) anlamlarına gelir. Necâtî Bey, şiir hırsızlığını anlattığı gazelinde yeni şairlerin eski şairlerin sözlerini alıp kendi defterlerine geçirmek suretiyle kendilerine mal ettikleri iddiasında bulunur:

Hemânâ yeni şâ'irler ***geçip*** *eski olanlardan*
Söz alıp *iletip mağrûr iderler nice nâdânı* (Tarlan, 1992/2: 148).

[65] Musâlata; Bunun yolu şudur ki başka bir şairin beytini zorla alma ve hırsızlık yönünden benimdir diyerek kendi şiiriymiş gibi göstersin.

Gelenekte eski şairlerin şiirleri yeni şairler için en önemli kaynaktır. Öyle ki eski şairlerin şiirlerinden binlerce beyit ezberlemek bir anlamda şairliğin önemli bir şartı konumundadır. Necâtî Bey; yeni şairlerin, eski şairlerin şiirlerini doğrudan alıntı yaparak kendilerini şair yerine koyup cahilleri aldattıklarını ifade ederken "mağrûr" kelimesini sanki özellikle seçmiş gibidir. Günümüzde sadece "*kurumlu, gururlu, kendini beğenmiş*" (Akalın vd., 2011: 1603) anlamlarında kullandığımız bu kelime sözlüklerde daha farklı ve türlü anlamları karşılamaktadır. Şemseddin Sami "mağrûr" kelimesinin tanımında "*…güvenilmeyecek bir şeye güvenerek aldanan*" (2015: 1137), İbrâhim Cûdî ise "*…şâyân-ı i'timâd olmayan bir şeye itimat ile aldanmış*" (2006: 282) sözlerine yer verir. Görüldüğü gibi "mağrûr" kelimesinin bir ucu aldanmak eylemine çıkar. Ayrıca aldanmanın güvenilmeyecek, itimat edilmeyecek bir şeye inanmak şeklinde bir uzantısı da vardır. Kısaca "mağrûr" kelimesi bu beyitte şiir çalan şairin mütekebbir oluşunu ifade ederken, aynı zamanda muhatabı olan kişilerin aldatılmasını da ifade eder. Yeni şairler eskilerin sözlerini "alıp iletip" bu sözlere hiçbir katkıda bulunmamışlar, bir nakilci olarak şair geçinmişlerdir.

2.1.15. Götürmek

Benzetme, ima ya da argo yoluyla pek çok anlam ihtiva eden sözcüklerden biri olan götürmek için sözlükte; "*tümüyle sahip olmak, haksız kazanç sağlamak, mal veya para sahibi olmak*" (Akalın vd., 2011: 975); "*ortadan kaldırmak, bertaraf etmek*" (Dilçin, 1985: 111) anlamları yer alır.

Zâtî'nin (öl. 1547) çağdaşı Âhî mahlaslı Benli Hasan (öl. 1517/18) için söyledikleri, kelimeyi şiir çalmak manasına gelecek şekilde kullandığını göstermektedir:

Bize iller söziyle şîve vü nâz itme ey Âhî
***Götürme** sözlerinden anlarun 'âlemde nâzük çok* (Kurtoğlu, 2017: 304)

2.1.16. Halt / Halt-ı Kelâm

Halt sözlükte, "*karıştırma, fenâ, münâsebetsiz söz söyleme,* halt-ı kelâm ise*, sözü, lafı karıştırma, bozma*" (Devellioğlu, 2007: 319) anlamına gelmektedir.

Halt, halt eyleme, halt-ı kelâm gibi tabirler intihal manasına gelecek şekilde şairler ve tezkireciler tarafından kullanılmıştır. Örneğin Nâbî başka birinin sözünü bozup değiştirmek suretiyle şiir yazmanın intihal olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Bir nice zarfdan almak gibidür dürlü ta'âm

*Eylemek **halt** sözinde digerün eş'ârın* (Bilkan, 1997: 875)

Nâbî'nin kullanımı kadar açık olmamakla birlikte Sünbül-zâde Vehbî'nin de "halt-ı kelâm" sözünü intihali çağrıştıracak şekilde kullandığını söyleyebiliriz:

*Ekseri **halt-ı kelâmın** hezeyân-ı mahmûm*
'Acebâ tutdu mu şâ'irleri hummâ-yı sühan (Yenikale, 2011: 286)

2.1.17. İfrâz

İfrâz sözlüklerde; "*ayırmak, ayrılmak*" (Mehmed Salâhî, 1313: 1/412), "*ifrâz, Arapça ayırmak, ayrılmak demektir*" (Pakalın, 1993:32); "*ayırmak, ayrılmak*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 157, Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 412); "*bir bütünden bir parça ayırma, ayırma, ayrılma*" (Devellioğlu, 2007: 412) anlamlarında geçmektedir.

Bu kelime Latîfî tarafından başkalarının manalarını almak anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

"*…dîvânında mevcûd olan ma'ânînün ekseri müdevvenât-ı selefden **ifrâz u intihâb**dur.*" (Canım, 2000:156).

2.1.18. İgâre

Sözlüklerde: "*şebhûn, çapul etmek*" (Muallim Naci, 2009: 252); "*gece baskını yapma, çapul, yağma etme*" (Devellioğlu, 2007: 413); "*çapul için düşman memleketine asker sokma, ılgar- [gayretden kıskandırma manasıyla lisânımızda kullanılmaz.]*" (Şemseddin Sami, 2015: 112) anlamlarına gelen *igâre* kelimesi belagat kitaplarında *serikât-ı şi'riyye*nin bir çeşidi olarak gösterilmiştir. Bazı belagat kitapları ve edebî terimlerin yer aldığı sözlükler *igâre* ile *mesh*in aynı anlama geldiğini ve *igâre* şeklinde yapılan sirkatin, eğer ikinci şiir ilkinden üstünse kabul edilebilir olduğunu söylemişlerdir (Ahmed Hamdî, 2007; Özön, 1954; Bilgegil, 2015; Saraç 2000).

Sirka bahsinde Ahmed Hamdî, "*…eger nazmın tağyîriyle veyâ ba'z-ı lafz ahzıyla olursa **mesh ve igâre** dirler bu makûle **sirka** ba'zan **mesrûk**-ı mihenden ziyâde meziyyeti hâvî olduğıçün makbûl olur ve illâ bu dahı mezmûmdur.*"[66](Ahmed Hamdî, 2007: 102).

"*Başka birinin manzumesini **benimsemek** demek olan sirkat çeşitlerindendir. Benimsenen manzumede bazı değişiklikler yapılır veya yalnızca bazı lâfızları alınmış*

[66] Eğer nazmın değiştirilmesiyle veya bazı sözlerinin alınmasıyla olursa buna mesh ve igâre derler. Bu tür hırsızlık sıkıntı verici bir hırsızlıktan ziyade içerisinde bir meziyeti barındırdığı için kabul edilir ve illaki bu da ayıplanmıştır.

*bulunursa o çeşit hırsızlamaya **igâre** veya **mesh** denir. Eğer bu alınma aslından iyi olursa o zaman iyi sayılırdı. Çok kere buna örnek olarak Arapça veya Farsça'dan çevirmeler örnek gösterilirdi.*" (Özön, 1954: 132-133)

"*İgâre kavramı, büyük ve meşhur bir şâirin diğer bir şâirin orijinal ve hoş anlamlarını alıp kullanması anlamına gelmektedir*." (Özdoğan, 2005: 69)

"*Bir şairin manzumesini **benimsemek** anlamında kullanılan bu terimle ifade edilen intihal örneği azdır*." (Durmuş, 2000: 350)

"*Bir şairin şiirinin bir başka şair tarafından **benimsenmesi** anlamında **sirkatin** bir türüdür. Alıntılanan şiirde bazı değişiklikler yapılır veya bazı sözcükler alınırsa **sirkat, igâre** olur. Buna **mesh** de denir. Şiirin sözcükleri değil anlamı alınmışsa **ilmâm** ya da **selh** adı verilir*." (Eren- Uzunoğlu, 2014: 95)

"*Nazmın değiştirilmesi veyâ içinde bir kısım lafızların nakledilmesi sûretiyle kendini gösteren sirkatin de başka adı vardır: Buna **igâre** denir*." (Bilgegil, 2015: 318)

İgâre ile *mesh* belagatçiler tarafından aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Bu sözcüğün tezkirelerde herhangi bir kullanımına rastlamadık. Ancak kelimenin lügattaki karşılığı olan *şeb-hûn*, şiir hırsızlığı anlamına gelecek şekilde *Güftî Tezkiresi*'nde yer almaktadır:

Eylese kasd-ı şîve-i mazmûn
*Şi'r-i yârâna eyleye **şeb-hûn*** (Yılmaz, 2001: 146-147).

2.1.19. İhtizâ

Şerîfî'nin *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı belagat kitabında şiir hırsızlığına dair verdiği terimler arasında altıncı sırada yer alan ihtizâ, sözlükte "*numuneye göre iş yapma*" (Develliođlu, 2007: 421) anlamındadır.

Şerîfî, *ihtizâ*yı, şiir yolunda yeni bir tarz icat eden bir şairin başka bir şair tarafından üstat olarak seçilip tabi olunması, taklit edilmesi seklinde açıklamış ve ikinci şairin bunu yaparken alçak bir hırsız gibi usta şairin nazım bağındaki şiirlerini nazmen veya manen toplayan kişi olmaması gerektiğini de vurgulamıştır:

"*İhtizâ; Bunun tariki oldur ki şu'arâdan biri tarîk-i şi'rde bir tarz-ı hâs ibdâ ide pes şâ'ir-i âher bunun îcâd eyledügi üslûbı ihtiyâr eyleyüp mezhebinde buna iktidâ ide. Velîkin*

bir le'îm-i düzd-'âyîn olup bunun bâğ-ı nazmında ***nazmen veyâ ma'nen hûşe-çîn*** *olmaya*." (Kaçar, 2012: 117-118)

İhtizâ bir intihal yolu olmamasına rağmen bir şairin tarzının, üslubunun taklit edilmesi olayının da suiistimale açık olabileceğini düşündürür.

2.1.20. İktibas

Arapça "kabs" kökünden türeyen *iktibas*ın sözlük anlamı *ateş yakmak üzere birinden ateş almak*tır (Şemseddin Sami, 2015: 149).

Terim anlamı başlıca sözlüklerde şu şekilde verilmiştir: "*Ayetten, hadisten, kibarın kelamlarından (büyük adamların sözlerinden) alınan bir parçayı aynen veya mealen söze ilâve etmek yerinde kullanılır bir tâbirdir. Arapça iktibâs nakil ve istiâre etmek; istifade için almak, alınmak demektir*." (Pakalın, 1993: 50); "*Bir kelimeyi; bir cümleyi veyâ bunların mânâlarını olduğu gibi alma, aktarma*" (Devellioğlu, 2007: 424); "*âriyet alma, isti'âre, istifâde, bir fıkra veya kelâmı 'aynen veya meâlen nakl ve îrâd*" (Şemseddin Sami, 2015: 149).

İsmail Ankaravî'nin (öl. 1631) *Miftâhu'l- Belâga ve Misbâhu'l- Fesâha*'sında iktibas, "*Kabesden müştakdır. Kabes lugatda âteş şûlesine ve pâresine dirler ve ıstılâhda iktibâs Kur'andan veyâhud hadîsden kelâmı bir şey'e mutazammın kılmakdır ki ol Kur'ân'dan veyâhud hadîsden olmak tarîkası üzere olmaya*." (1284: 146-147) şeklinde tanımlanır.

Müstakîm-zâde'nin (öl. 1788) *Istılâhâtü'ş-Şi'riyye*'sinde iktibas, "*Bir âyet veya hadîsi ahz idüp nazmen veyâ nesren kendi (kelâmı) ile memzûcen îrâd'dur*." (Tolasa, 1986: 371) şeklinde tanımlanır.

Bir şair veya nasirin ifadesini kuvvetlendirmek için ayet veya hadislerden alıntı yapması anlamına gelen *iktibas*, bazı terim sözlüklerinde alıntı anlamına gelecek şekilde de verilmiştir:

"*Başkasına ait bir ifadeyi kısmen veya tamamen söz içinde kullanmaya iktibas veya alıntı denir*." (Coşkun, 2007: 177)

"*Genel manada söze güç ve güzellik katmak için başkasına ait veya anonim olan meşhur bir ibareyi, bir sözü yahut tam bir cümleyi alıp eserde nakletmek*." (Karataş, 2011: 272)

*İktibas*la alakalı olarak, "*Bir şiir ya da nesirde, konu ile alakalı olmak üzere, bir ayet ya da bir hadîsin zikredilmesi sanatıdır*.", tanımını veren Tok, *iktibas*ın bazı edebiyat

kitaplarında başka şair ya da yazarın eserinin bir kısmının alınması şeklindeki tarifleri, diğer sanatlarla ve özellikle *tazminle* karıştırılması ihtimalinden ötürü uygun görmediğini ifade eder (2011: 83).[67]

*İktibas*ı intihal ile alakalı terimler arasına dâhil etmemizin öncelikli sebebi Latîfî'nin şairleri tasnif ederken hırsız şairler bahsinde üçüncü sıraya *tercüme* ve *tırâş*, *tazmîn* ve *iktibas* edenleri koymasıdır.

Muallim Naci, Ahmed Paşa'nın Hâfız-ı Şîrâzî'den çeviri mahiyetinde olan beytini bir *iktibas* olarak nitelendirir ve bu tür *iktibas*ın olağan karşılanması gerektiği taraftarıdır. Ahmed Paşa'yı bu sebepten ötürü kınamanın haksızlıktan ibaret olduğunun altını çizer.

Bununla birlikte *iktibâsât-ı garîbiyye* olarak nitelendirdiği devrindeki edebiyatçıların yaptıkları alıntıları gizleyip kendi eserleri imiş gibi göstermelerini düpedüz intihal olarak nitelemiştir. *İktibas*ı intihal boyutuna taşıyanları kınamaktan geri durmamıştır. İntihali dahi beceremeyenlere ise ne söyleyeceğini bilemeyeceğini ifade etmiştir:

"*Hele iktibâsât-ı garîbiyye günden güne revâc bulmakdadır.* ***İktibâsa bir şey denilemez, fakat bunu ketm edip de kendi mahsûl-i karihası gibi göstermeğe elbette intihâl denilir.*** *Hâlbuki iktibâsı dahi beceremeyip de meydâna ma'nâsız bir eser çıkarmağa ne denileceği bilinemez*." (Muallim Naci, 1307: 12-13).

Kaya Bilgegil, metinlerin, noktalama işaretlerinin kullanılmadığı devirlere ait olmasının, iktibas edilen parçaları tırnak içine alma imkanından mahrumiyetin bu konuda karışıklığa yol açtığını söylemiştir:

"*İktibâs edilen parçaları tırnak içine alma imkânından mahrumiyet, bu konuda bazı iltibaslara yol açıyor*." (1972: 264)

Bu durumun iktibas ile intihal arasında bir karışıklığa neden olabileceği Kayahan Özgül tarafından da dile getirilmiştir. Özgül'ün görüşleri iktibasın geleneğin gözünden nasıl görüldüğünü ifade etmesi bakımından önemlidir: "*Eski harflerin imlâsında, bir şiir içinde başkasına ait olan mısraı göstermekte kullanılabilecek tırnak içine alma veya italikle yazma*

[67]Bazı kaynaklarda *tazmîn* ile *iktibas*ın tanımlarının birbirine yakın olduğu görülüyor: "*Başkasının manzum veya mensur bir sözünün kendi nesir veya şiir arasında irad edilmesi yerinde kullanılır bir tabirdir. Nazımda tazmîn edilen mısra yahut beytin sahibinin bir nesneyi başka bir nesne içine katma, başka bir yazarın sözüne kendi sözü içine yer verme*." (Tulum, 2013: 191); "*Konuşanın kendi sözüne, başka bir beyit, cümle veya daha fazlasını katması; bir fiilin anlamını başka bir fiile vermesi veya lafzı başka bir lafzın anlamına sokması, başka bir şairin mısra veya beytini kendi şiirine koymasıdır. Katılan sözün sahibi, edebiyatçılar nezdinde biliniyorsa, kime ait olduğunun zikri gerekmeyebilir. Meşhur değilse, intihal şaibesinden kurtulmak için zikredilmesi daha iyidir*." (Eren-Uzunoğlu, 2014: 224-225).

gibi yolların hiçbiri olmadığı için, iktibasta iş tamamen şairin namusuna kalırdı. İktibas eden, şiirinin bir yerlerinde o mısraın sahibinin adını anarak yahut mısraı kırmızı mürekkeple (surh) yazarak kendine âit olmadığını gösterebilir de göstermeyip okuyanın şiir birikimine güvenebilir de…Modern poetik ahlâkın şiddetle reddettiği böyle şaibeli durumlarda selh veya ilmâm ile iktibas mı yoksa şahsî yaratma mı şüphesiyle illetlenmiş bir şiirin sahibinin sadece acemilikle itham edilmesi, lâkin ortada bir fikir hırsızlığı bulunduğunun görülmeyişi dikkat çekicidir. İşte gelenekli şiirin ruhu da tam burada gizlidir." (2005: 54).

İktibas, intihal anlamı taşımasa da bir şairin iktibas ettiğini gizlemesi ve şiirinde iktibas ettiği kısmı kendine mal etmesi intihal sayılmıştır.

2.1.21. İlmâm

Sözlüklerdeki anlamı şu şekildedir: "*Gerçek günah işlemek, konmak, iki şey birbirine yaklaşmak. Son ma'na i'tibârıyla bir ıstılâh-ı edebîdür*." (Mehmed Salâhî, 1313: 445); "*yakınlık ve nüzul ve müdâvemet*" (Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 419); "*konma, iki şey birbirine yaklaşma*" (Devellioğlu, 2007: 430) şeklindedir.

Veled Bahâî, Hüseyin Vâ'iz'den yaptığı *Bedâi'ü'l-Efkâr* çevirisinde *ilmâm*ı şöyle tanımlar:

"*Lügatde fasd itmekdür. Istılâhda bir şâ'irin îrâd itdigi ma'ânî diger bir şâ'irin cüz'î bir tasarrufla kendi şi'ri miyânına idhâl idüp âher ibâre ile isti'mâl itmesinden ibâretdür.* (…)

Erbâb-ı me'ânî dimişdür ki: Bir şâ'ir bikr-i fikrini çihre vü endâmına münâsib sûretde kumaş-ı elfâz ile giydirüp kuşatdığı hâlde diger bir şâ'ir anı cümle hacle-gâh-ı efkâriyye alup gûn-â-gûn dîbâ-yı münakkaş ile tezyîn ve vaz'-ı hoş-rübâsını sezâvâr-ı tahsîn bir sûretde mümtâz u dil-nişîn eylerse şâ'ir-i nâzükün taht-ı istimlâkine geçer. Şâ'ir-i evvel yalnız behâ-yı (fazlü's-sebk) müstehak görünür."[68] (Veled Bahâî t.y.:13).

Tâhirü'l-Mevlevî, "*Lügatte kasd ve irâde mânâsındadır. Istılâhda bir şâirin başkası tarafından îrâd olunan bir mânâyı az çok değiştirmek suretiyle kendine mal etmesine denilir*." (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 63) şeklinde tanımladığı *ilmâm* için Muallim Naci'nin bir gazeline yazdığı nazireyi örnek göstermiştir:

[68] Sözlükte kan alma anlamındadır. Terim olarak ise bir şairin söylediği manayı başka bir şairin az miktarda bir müdahale ile kendi şiirleri arasına katıp başka bir söyleyişle kullanmasından ibarettir.
Mana erbabı şöyle söylemiştir: Bir şair orijinal fikrini görünüş ve üslup olarak uygun bir şekilde söz kumaşı ile giydirip kuşattığı halde başka bir şair onu tamamen orijinal fikirleriyle alıp rengarenk nakışlı bir elbise ile süslü ve çekici duruşunu güzele yaraşır bir şekilde uygun ve güzel eylerse nazik şairin mülkü olur. İlk şairin hak ettiği karşılık üslup fazlalığıdır.

"*Bir şehîd-i dem-hurûşânım ki gûş-ı cânıma*
Rûh-ı Yahyâ'dan gelir âvâz-ı istihsân henüz[69]

Beytini hâvî gazeline yazdığım nazîrenin:

Öyle gerden-dâde-i aşkım ki teslîmiyyetim
Rûh-ı İsmâîl'i eyler bârekallâh-hân henüz

beyti de bu kabildendir. Muallim Nâci Bedâi'ül-Efkâr tercemesinde diyor ki "ilmâm", "nakl" ünvânı ile de yâd olunur. Erbâb-ı meânî derler ki: bir şâir hatırına vârid olan bir mânâyı ibâre-i nâ-pesendîde ile ifâde etse, diğer bir şâir de yine o mânâyı ibâre-i pesendîde ile edâ eylese mânâ, şâir-i sâninin malı olur. Şâir-i evvel için "fazl-üs-sebk"den başka bir şey kalmaz."[70] (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 63).

Hasan Yâver (öl. 1797/98), *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr* adlı şiire ve söz sanatlarına dair yazmış olduğu mesnevîsinde *ilmâm*ı, *tazmîn*e ve *sanat-ı ıslâh*a yakın bir sanat olarak görmüştür. Yâver, öncelikle *ıslâh-ı şi'r* konusunu anlatır. Bir şairin, başka bir şairin anlamı güzel fakat lafzı hoş olmayan, ibareleri karışık olan bir şiirini alıp daha güzel bir şekilde ifade etmesine *ıslah-ı şi'r* denmiştir. Asıl şair ıslah edilmiş şiirini görünce tanıyamaz ve kendi şairliğinden utanır:

Görse ki bir beytini bir şâirüñ
Zu'mı ile bu hünere mâhirüñ[71] (254)

Hüsni güzel câmesi nâ-hoş ola
Ya'ni ibârâtı müşevveş ola[72] (255)

Bazı muhalles bozup ıslâh ider
Ma'rifetüñ gün gibi izhâr ider[73] (256)

Kâili görse anı gayrın sanur
Ma'rifetüm var demege utanur[74] (257)

[69] Kanı fışkırmaya devam eden bir şehidim ve can kulağıma hâlâ Yahya'nın ruhundan tebrik sesi gelir.
[70] Ben aşka öylesine boyun eğmişim ki benim teslimiyetim Hz. İsmail'e el'an "aferin" dedirtir
Beyti de bu yöndedir. Muallim Naci, *Bedâi'ü'l-Efkâr* tercümesinde "ilmâm"ın "nakl" ile anıldığını söylüyor. Mana erbabı, bir şair hafızasında yer alan bir manayı hoşa gitmeyecek bir söz ile ifade ederse başka bir şair de yine aynı manayı hoşa gidecek bir lafızla söylerse bu mana ikinci şairin malı olur. İlk şair için üslup fazlalığından başka bir şey kalmaz, derler.
[71] Kendince bu sanatta usta olan bir şairin bir beytini görse…
[72] Yüzü güzel ama elbisesi hoş olmasın, yani sözleri karışık olsun.
[73] Bazıları mahlaslı şiirleri bozup düzeltir. Marifetlerini gün gibi açığa çıkarırlar.
[74] Şiiri yazan kişi görse onu başkası yazmış zanneder. Benim marifetim var demeye utanır.

Böylece tashîh olan ebyât hep
Olmalı tashîh idenüñ bî-taab[75] (258)

San'at-ı tazmîn yakındur buña
Zam olunur mısra'-ı diger añа[76] (259)

Lîk o şartile zamîme ola
Ma'na-yı manzûme terakkî bula[77] (260)

Hem dahi tebdîl ola ma'na-yı beyt
Ola füzûn ma'na-yı ra'nâ-yı beyt[78] (261)

San'at-ı ıslâh ile tazmînler
Böyle olursa olur pür-hüner[79] (262) (Kaçar, 2011: 23)

Sanat-ı ıslâh yalnızca şiir daha güzel bir şekilde söylenirse amacına ulaşmış olacaktır. Yoksa başkasının şiirini bozup güzel bir şiiri öncekinden daha kötü bir söyleyişle dile getirmek, süslü beyitleri harap hale getirmeye ve güzel bir şiiri eşeklerin ve diğer binek hayvanlarının bulunduğu bir ahıra çevirmeye teşbih edilmiştir. Buna *ıslâh-ı şi'r* denmeyeceğini ve her kim bunu görse beddua ile karşılık vereceğini söylemiştir. Yâver, bunun *ilmâm*a yakın olduğunu söylemiştir:

Yohsa bozup gayrinin eş'ârını
Anlamayup tarzını güftârını[80] (263)

Lafz-ı be-câsın çıkarup nâ-be-câ
San'at-ı ıslâh koya nâm añа[81] (264)

Beyt-i müzeyyenleri edüp harâb
Eyleye âhûr-ı harân u devâb[82] (265)

[7575] Böylece düzeltilen şiirlerin tamamı zahmetsizce onu düzenleyenin malı olmalıdır.
[76] Tazmîn sanatı buna yakındır. Başka bir mısra ona eklenir.
[77] Lakin [tazmînde] şiirin anlamının bir derece yükselmesi şartıyla ekleme yapılmalıdır.
[78] Hem de beytin anlamı değişmeli, beytin anlamının güzelliği artmalıdır.
[79] Islah sanatı ile tazmînler bu şekilde yapılırsa hüner dolu olur.
[80] Yoksa başkasının sözlerini ve tarzını anlamadan şiirleri bozarak.
[81] Uygun olan lafzı çıkarıp uygun olmayanı üzerine giydirerek bunun adını ıslah sanatı koyar.
[82] Süslü beyitleri harap hale getirip binek hayvanlarının ve eşeklerin ahırına çevirerek.

San'at-ı ıslâh dimezler aña
Kim ki görür ise ider beddua[83] (266)

San'at-ı ilmâm yakındur buña
Ancak anuñ tarzı da gayrî edâ[84] (267)

Terceme vâdisi dahi başkadır
Her birin ögrenmede var nice sır[85] (268)

***San'at-ı ilmâm**ı diyem evvelâ*
Tercemeyi söyleyeyim sâniyâ[86] (269) (Kaçar, 2011: 23).

*İlmâm*ı, başkasının beytinin manasının tamamını alıp başka bir lafızla dile getirmek olarak tanımlamıştır. Bu sayede beyitteki mazmunlar daha güzelleşecektir. Bu şekilde olursa *ilmâm*ın sirkat olmayacağının altı çizilmiştir:

***San'at-ı ilmâm** aña dir ehl-i fen*
Ya'ni ki dâniş-ver-i ehl-i sühan[87] (270)

Gayrüñ alup ma'nâ-yı beytin tamâm
Gayri ibâretle verürler nizâm[88] (271)

Dahi letâfet bula mazmûn-ı beyt
Dahi halâvet bula mazmûn-ı beyt[89] (272)

*Böylece olur ise **sirkat** degül*
Dahl olunur tarz u kabahat degül[90] (273)

*Ma'na vü mazmûna **gelürse halel***
Olmaz ise hem dahi lafzı güzel[91] (274)

[83] Ona ıslah sanatı demezler. Kim bunu görürse beddua eder.
[84] Tarzı biraz farklı olmak üzere ilmâm sanatı buna yakındır.
[85] Tercüme vadisi ise daha farklıdır. Bunların her birini öğrenmede nice sırlar vardır.
[86] İlk olarak ilmâm sanatını ikinci olarak da tercümeyi söyleyeyim.
[87] İlim ve söz sahibi bilginler ona ilmâm sanatı derler.
[88] Başkasının beytinin anlamının tamamını alıp başka bir sözle onu düzenlerler.
[89] Beytin mazmunu daha güzel, daha tatlı olur.
[90] Bu şekilde olursa hırsızlık değildir. Ayıplanacak ya da töhmet altında bırakacak bir suç değildir.
[91] Mazmuna ve manaya herhangi bir zarar gelirse ve üstelik lafız da güzel olmazsa.

Beyt-i kadîmüñ k'ola mazmûnı hûb
Sen o zaman etmiş olursun uyûb[92] (275)

Nev-hevesüñ kârı degüldür bu kâr
Seng-i ta'nile olunur seng-sâr[93] (276)

Âlim aña bir nice illet bulur
Sârik-i mazmûn *deyü şöhret bulur*[94] (276) (Kaçar, 2011: 23).

İlmâm için yapılan bir tanım da şudur:

"*Edebiyatta bir şairin, başka bir şairin şiirini biraz değiştirerek sahiplenmesine ilmâm denir. Sirkatin lafız cihetinden değil de mana yönünden yapılmasına denir. Sirkat çeşitlerindendir*." (Eren-Uzunoğlu, 2014: 99).

Çavuşoğlu, Bâkî'nin, *Kânûnî Mersiyesi*'nden şu beyiti *selh* ve *tevârüd* açısından inceler:

Hurşîde baksa gözleri halkın dolagelir
Zîrâ görünce hâtıra ol meh-likâ gelir[95]

Bu beyitte yer alan güneşe bakınca gözün yaşarması hadisesini ilk kez kullananın Bâkî olmadığını, Necâtî Bey'in Bâkî'den evvel aynı vezin ve kafiyede aşağı yukarı aynı şiiri söylemiş olduğunu dile getirir. Necâtî Bey'in söz konusu beyti şu şekildedir:

Ol mâh-ı dil-fürûza şebîh olduğu için
Bakdıkça mihr yüzüne gözüm dolagelir[96]

Yine aynı şekilde "güneşe bakınca gözün yaşarması" hadisesi Taşlıcalı Yahyâ Bey'in şu şiirinde Bâkî'den önce yer almıştır:

Nice seyrân eyleyem şems-i cemâlin ol mehin
Perdedir eşk-i revânım dîde-i giryânıma[97] (Çavuşoğlu, 1998: 97).

[92] Eski beytin mazmunu daha güzel olursa, o zaman sen ayıp etmiş, kusur işlemiş olursun.
[93] Bu iş acemilerin işi değildir. [Acemiler yaparsa, atılan] ayıplanma taşlarıyla taşlığa döner.
[94] Bilgin ona birçok sebep bulur. Mazmun hırsızı diye bilinir.
[95] Güneşe bakan insanların gözleri yaşarır. Çünkü güneşi görünce akla o ay yüzlü sevgili gelir.
[96] Sevgili, gönül parlatan aya benzediği için o ay yüzüne baktıkça gözlerim yaşarır.
[97] O ay yüzlü sevgilinin güzelliğinin güneşini nasıl seyredebilirim ki? Akan gözyaşlarım ağlayan gözlerime perde olur.

Çavuşoğlu, bu örneklerin ardından Bâkî'nin eskilerin Güneş-Sultan telakkisinden faydalanarak belagatçilerin *ilmâm* dedikleri şeyi yaptığını ve bu sayede lafzı değiştirerek manayı aldığını ve zenginleştirdiğini, Bâkî'nin bu hayalleri o şairlerden alarak edebiyatımıza ve dilimize kazandırdığı için takdir edilmesi gerektiğini söyler (1998: 97).

*İlmâm*ı "iki şeyin birbirine yaklaşması" anlamından yorumlayacak olursak iki şiirin manaca birbirine yaklaşması şeklinde anlayabiliriz. Yukarıda verdiğimiz tanımlarından hareketle *ilmâm*ın bir şiirin manasının başka bir şair tarafından alınıp daha güzel bir şekilde ifade edilmesi şeklinde tanımlandığı görülüyor.

Hasan Yâver, *ilmâm*ın, *sanat-ı ıslâh* ile yakınlığına değinip, *ilmâm*ın sirkat değil ifadeyi güzelleştiren bir sanat olduğu görüşünü dile getirmiştir. Eğer şiirdeki mana ve mazmun bu alıntıdan bir zarar görürse, yani bir şair başkasından aldığı bir manayı daha kötü bir şekilde ifade ederse bu ayıp sayılmış ve intihal olarak görülmüştür. Geleneğin burada bireysellikten ziyade sanata kıymet verdiğini söylememiz mümkündür.

2.1.22. İntihâb

Sözlüklerde, "*seçme, öründüleme, bir şeyin en güzidesini ayırıp alma*" (Şemseddin Sami, 2015: 170); "*seçim, bir şeyin uygununu ayırma*" (Tulum, 2013: 94); "*seçmek, seçilmek, ihtiyar etmek, edilmek*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 173; Muallim Naci, 2009: 274); "bir *şeyin en beğenilenini ayırma*" (Tuğlacı, 1985: 4/1226); "*bir şeyin iyisini, münasibini ayırmak*" (Mehmed Salâhî, 1313: 1/409) anlamlarına gelir.

Bu kelime *Nâbî Divânı*'nda "beğenip seçmek suretiyle almak" anlamına gelecek şekilde intihali çağrıştırır. İlgili şiir şu şekildedir:

***İntihâbât**-ı hayâlât-ı 'Acemle Nâbiyâ*
Şâhid-i eş'âr bir udhûke sûret bağladı
***İstirâk** u **isti'ârât** ile şi'r-i Şevketün*
*Şimdi **düzdân-ı ma'ânî** şân u şevket bağladı*[98] (Bilkan, 1997: 1116).

Nâbî'nin dikkat çektiği hırsızlık Acem diyarından hayallerin alınmasıyla gerçekleştirilir. Acem şairlerine ait hayalleri derleyerek yazılan bir şiir gülünç bir hal almaktadır. İkinci mısradaki "şâhid" sözü, intihabın yapılmasından önceki şiirin sıfatı konumundadır. Demek ki başkasının hayalinin aktarılması şiirin güzelliğini bozmakta,

[98] Ey Nâbî! Acem şairlerinin hayallerinden seçip alıntılar yapılmasıyla "şiir güzeli" komik bir surete büründü. Şevket'in şiirlerinde çalıntı ve eğreti alınan sözlerle şimdi mana hırsızları şan ve şevket sahibi oldular.

güzelliği komikleştirmektedir. İkinci beyitteki "istirâk" kelimesi XVII. yüzyıl Acem şairi Şevket-i Buhârî'nin (öl. 1700) şiirlerinden istiarelerin çalındığını ifade etmek için kullanılmıştır. Aynı beyitte Şevket / şevket kelimeleriyle cinasa yer verilmiştir.

Bu anlamıyla düşünüldüğünde *intihâb*ın, beğenilen hayalleri, düşünceleri, beyitleri seçip almak suretiyle intihalin bir yöntemi olduğu söylenebilir.

2.1.23. Kapmak

Sözlükte, "*birdenbire yakalayarak çekerek almak*" (Akalın vd., 2011: 1310) anlamına gelir. Arapça kökenli *gasb* kelimesiyle aynı anlamdadır (Şemseddin Sami, 2015: 797). İbnülemin tarafından intihal manasına gelecek şekilde kullanılır:

"*Senden **kapar** benden **kapar***
Yasdık kadar cildler yapar
Hepsinde de sehve sapar
Her bir sözü mahz-ı hatâ[99]

Mealine tamâmıyle musaddakdırlar[100]*. Bunlar, **emek sarf etmeden eser sahibi olmak**, müellif nâmını kazanmak hulyasındadırlar. Öterse iyi düdük…*[101]" (İnal, 1988:1810).

Gördüğümüz örnekte kapmak fiilinin intihale vurgu yapacak şekilde kullanıldığı anlaşılıyor.

2.1.24. Mesh

Mesh sözlüklerde; "*Bir şey'in suretini başka ve çirkin surete tahvil itmek*" (Hüseyin Remzî, 1324: 317); "*suretin evvelkinden daha fena bir surete tahvili*" (Ali Nazîmâ- Faik Reşad, 2009: 267, Muallim Naci, 2009: 411); "*şeklini değiştirerek çirkin bir hâle getirme*" (Devellioğlu 2009: 626) manalarındadır.

Veled Bahâî (öl. 1953), Hüseyin Vâiz'den (öl. 1504/05) yaptığı *Bedâ'i'ü'l-Efkâr* tercümesinde nesh için şunları söyler:

"*Bir şey'in sûretini akbeh bir surete tagyîr itmek dirler. Ma'ânî-i ıstılâhîsi şudur ki: Şâ'ir başkasının beytini alup ma'ânîsini me'âli üzerine terk iderek ba'z-ı elfâzını tagyîr ider.*

[99] Senden benden çaldıkları ile yastık kadar kalın ciltler yapar. Hepsinde yanlış bir yöne yapar.
[100] Alıntılanan metinde "masaddak" şeklinde geçen kelime musaddak (tasdik olmuş) olmalıdır.
[101] Anlamına tamamıyla uyarlar. Bunlar emek sarf etmeden eser sahibi olmak müellif adını kazanmak hayalindedirler. Öterse iyi düdük.

Şu hâlde sûret-i sâbıka sûret-i lâhikaya tebdîl idilmiş olur. Hak bu ki sûret-i lâhika daha zengîn olsa bile yine mesh 'addolunur."[102] (Veled Bahâî, t.y.:13).

Ahmed Hamdî, sirka bahsinde *mesh* ile *igâre* terimlerinin aynı anlama geldiğini söyler:

"*Eger nazmın tağyiriyle veyâ ba'z-ı lafz ahzıyla olursa mesh ve igâre dirler bu makûle sirka ba'zan mesrûk-ı mihenden ziyâde meziyyeti hâvî olduğıçün makbul olur ve illâ bu dahı mezmûmdur.*"[103] (Ahmed Hamdî, 2007: 102).

Kaya Bilgegil de ikinci nazmın birincisinden daha üstün olması şartıyla bu durumun makbul görüldüğünü ifade eder:

"*Eğer ikinci nazım, birincisinden üslup, kısaltma yahut îzâh yönlerinden üstünse, bu türlü nakiller makbul sayılmıştır. Fakat üstünlük ilk eserde kalırsa, bu türlü "ahz ü saraka" mezmûmdur*." (2015: 318).

Tanımlardan ve terim manası üzerine yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere bir şiirin anlamının muhafaza edilip sözlerinin daha aşağı bir seviyede değiştirilerek yeni bir şiir elde edilmesine *mesh* denmiştir. Söyleyiş güzelliğinin ilk eserde kalması durumunda ikinci şiir için emek harcanmış dahi olsa bu durum ayıplanmıştır.

Bu terimin kullanımına şuara tezkirelerinde ve taradığımız divanlarda ve mesnevilerde rastlamadık.

2.1.25. Musâlata

Musâlata, Şerîfî'nin (öl. ?) *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı belagat kitabında geçen bir terimdir. Eserde musâlata şu şekilde açıklanmıştır:

"*Bunun tariki oldur ki şâ'ir-i âherün beytini gasb ve sirkat yönünden benümdür deyü kendi şi'rinde ibrâz eyleye*. *Velî tazmîn ve refû ve bunda müşâbih sınâ'ate kasd eylemekden ihtirâz eyleye*. *Ve musâlatanun tesmiyesinde Kadı Cürcânî gâh nakl ve gâh nesh dimekle eyler beyânı*."[104] (Kaçar, 2012: 117).

---

[102] Bir şeyin görünüşünü değiştirerek daha çirkin bir hale getirmek derler. Terim olarak bir şair başkasının beytini alıp manasını aynen bırakıp bazı sözlerini değiştirmek manasındadır. Böylelikle ilk şiir ikicisi ile yer değiştirmiş olur. Gerçek şu ki ikinci söylenen şiir daha zengin olsa bile bu mesh olarak kabul edilir.

[103] Eğer şiirin değiştirilmesi veya bazı lafzların alınmasıyla olursa mesh veya igâre denir. Bu çeşit hırsızlık sıkıntılı bir çalmadan çok bir meziyeti barındırdığı için kabul görmüştür. İllaki bu da ayıplanmıştır.

[104] Bunun yolu şudur ki başka bir şairin beytini hırsızlık ve gasp yönünden benimdir diyerek kendi şiirinde gösterir. Lâkin bilinçli bir şekilde tazmîn, refû (yama) ve buna benzer sanatları yapmaktan geri durur. Kadı Cürcânî musâlatayı isimlendirirken bazen nakl bazen de nesh diyerek beyan etmiştir.

Şerîfî'nin tasnifinde ikinci sırada yer alan *musâlata*, belirtilen anlam itibarıyla *nesh* veya *intihal*le aynı anlamı taşımaktadır. Şerîfî bunun Kadı Cürcânî (öl. 1001/02) tarafından *nakl* veya *nesh* olarak da adlandırıldığı bilgisini vermiştir.

*Musâlata*nın lügat anlamını araştırmak amacıyla baktığımız sözlüklerde, şuara tezkirelerinde, taradığımız divanlarda ve mesnevilerde bu kelimeye rastlamadık.

2.1.26. Nakl

Nakl sözlüklerde, "*yazı, resim vesairenin suretini çıkarma, aynını çekme*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 706); "*bir şeyi yerinden kaldırıp başka bir yere götürmek*" (Muallim Naci, 2009: 533); "*bir yerden bir yere götürme, diğer mahalle geçirme, taşıma, yazı ve resim vesaire suretini çıkarma, aynını alma, bir lisandan diğer bir lisana çevirme, tercüme*" (Şemseddin Sami, 2015: 1211-1212) anlamlarına gelmektedir.

Şairin, başka bir şairden söz veya anlam nakletmesi intihal yerine kullanılmıştır.

Şerîfî, *Hadîkatü'l-Fünûn*'da bir şairin şiirindeki mananın alınıp daha güzel bir şekilde yazılması anlamına geldiğini söylediği bu kelimeyi intihal tasnifinde tasnifinde üçüncü sıraya koymuştur ve şu şekilde tarif eder: "*Bunun tariki oldur ki şâ'ir-i âherün şi'rinde olan ma'nâyı ahz eyleyüp ahsen tarikle hoş-âyende bir vezn-i selîsde îtâ eyleye ve yâhûd ol ma'nâda dahi ziyâde kasd ide veyâhud o mânâyı bu makâmun gayri bir mahall-i münâsibde icrâ eyleye*."[105] (Kaçar, 2012: 117).

2.1.27. Nesh

Nesh, sözlüklerde, "*bozma, iptal, izale mensuh etmek, başka surete koma, tebdîl-i sıfat*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 400); "*tebdîl-i sıfat ve tebdîl-i hükmetmek ve nakletmek ve izale etmek ve refetmek*" (Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 752); "*bir şeyi yerinden izale etmek, bir şey diğer bir şeyin daha iyi olmak üzere hükmünü izale etmek, kitap yazmak*" (Muallim Naci, 2009: 546); "*1. fesh ü lagv etme, hükümsüz bırakma, 2. Bir kitabın suretini alma, bir nüshasını çıkarma, kopya etme, istinsah, 3. Başlıca kitap istinsahında müsta'mel ve Yâkut-ı Müsta'sımî'nin icat-kerdesi olan yazı nev'i ki el-yevm tıbâatta dahi başlıca o nev'i*

[105] Bunun yolu şudur ki başka bir şairin şiirinde olan manayı alıp hoşa gidecek bir şekilde güzel bir vezinle yeniden söylenir. Veyahut o manada da fazlaca bir şekilde kasteder. Veyahut o manayı bu makamın başka bir uygun yerinde kullanır.

müsta'meldir: nesh yazmak, hatt-ı nesh, 4. Başka şekle koma, suret ve kalıp değiştirme." (Şemseddin Sami, 2015: 1202) anlamlarındadır.

Kelimenin ıstılahi manası intihal ile birebirdir. Başlıca kaynaklarda şu şekillerde geçer:

"*Başka birinin manzumesini kendi malı imiş gibi gösterme*" (Özön, 1954: 207); "*Başka birinin mısraını olduğu gibi alma olayına nesih veya intihal adı verilirdi." (Özön* 1954: 239); "*Başka birinin manzumesini kendisininmiş gibi göstermeye denir."* (Tekin, 1995: 451); "*Lafız ve mananın hiçbir değişiklik yapılmadan alınması. Buna "nesh" ve "intihâl" denir*." (Saraç 2000: 271); "*Bir şâire âit beyit veyâ mısrâın başka bir şâir tarafından tesâhübü, gayet kötü karşılanan bir hâldir ki buna nesh ü intihâl adı verilir*." (Bilgegil, 2015 318).

Kazvinî'nin *Telhîs*'ine dayalı yapılmış tüm tasniflerde *nesh* ile *intihal* birbiri ile aynı anlama gelecek şekilde *serikât-i şi'riyye*nin bir çeşidi olarak yer alır. Taradığımız tezkirelerde, mesnevilerde ve divanlarda "nesh" in intihal anlamında kullanıldığı bir örneğe rastlamadık.

2.1.28. Sahip Çıkmak

Sözlükte mecazi anlamlarından biri, "*kendinin olduğunu ileri sürmek*" (Akalın vd., 2011: 2009) olan "sahip çıkmak" birleşik fiili Tırsî'nin (öl. 1766) divanında, Şânî'nin (öl. 1766/67) Tırsî'nin şiirlerini intihal yoluyla kendine mal etmesini anlatmak amacıyla kullanılmıştır:

Sâhib çıkup *eş'âruma dirmiş ki benümdür*

Ol Şâni-i bî-ar [106] (Yılmaz, 2017: 214).

Sahip çıkmak birleşik fiilinin günümüzde "koruyup kollamak" gibi de bir anlamı vardır. Ancak, bir başkasının şiirine sahip çıkmak, bir başkasının öz malı olan şiiri gasp etmek anlamına gelir. Bu da düpedüz intihal sayılmıştır.

2.1.29. Sarkmak

Sarkmak, sözlüklerde, "*eğilmek, meyletmek, tecavüz etmek*" (Dilçin, 1985: 181); "*imrenmek, yönelmek*" (Aksoy vd., 2019: 5/3549) anlamlarına gelmektedir.

Bu tabir Âşık Çelebi tarafından Kıyâsî'nin intihalini anlatırken kullanılmıştır:

[106] O utanması olmayan Şânî, benim şiirlerime sahip çıkıp benimdir dermiş.

"*Çendân **yârân lokmasına sarkmaz** meger gâyet refîk-i sâdıkı ola ki o min buyûti asdika'ikum ma'nâsı ile amel ide, tâ ki bulacağı rengîn ma'nâları **cem'idüp gazel ide**. Bî-'ayb Hudâst ma'adâ hebâst*."[107] (Kılıç, 2010: 3/1336).

2.1.30. Selh

Selh kelimesinin anlamı başlıca sözcüklerde şu şekilde geçmektedir:

"*Kesilen hayvanın derisini yüzüp çıkarmak*" (Hüseyin Remzî, 1324: 401); "*yüzme, derisini soyma*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 391); "*derisini yüzmek, derisi yüzülmek*" (Muallim Naci, 2009: 610); "*kesilen hayvanın derisini yüzmek, derisi yüzülmek*" (Ali Nazîma-Faik Reşad, 2009: 452); "*yüzme, soyma, derisini çıkarma: koyunları selh etmek*" (Şemseddin Sami, 2015: 605).

Kelimenin ıstılahi manası ise başlıca kaynaklarda şöyle geçer:

"*Lügatda deri yüzmek, ıstılahda bir şâ'ir diger şâ'irin beytini alup her kelimesini o mâ'nâyı ifâde eder diger bir kelimeye tebdîl eylemesinden 'ibâretdir (ma'nâ çalmak), o şiirin derisini yüzmek demektir*."[108] (Veled Bahâî, t.y.:12).

"*Şiirde başkasının sözünü az çok değiştirerek kendine mal etmek yerinde kullanılır bir tabirdir*." (Pakalın, 1993); "*Başka bir şaire ait şiirin lafzının değil sadece manasının alınmasıdır. Bu tür bir şiir de mesh gibi değerlendirilir*." (Bulut, 2015: 376).

Tâhirü'l-Mevlevî, "*Başkasının bir beytindeki kelimeleri değiştirmek fakat mânâyı ibka etmek sûretiyle benimsemektir*."[109] (1994:134), tanımını yaptıktan sonra *selh*in bir intihal çeşidi olduğunu ve deri yüzmeye benzetilerek kelimenin gerçek anlamından mülhem bu ismin verildiğini söyler. Selh için Şeyh Gâlib'in meşhur na'tinden örnek verdiği şu bendden:

Hutben okunur minber-i iklîm-i bekâda
Hükmün tutulur mahkeme-i rûz-ı cezâda
Gülbank-i kudûmün çekilir Arş-i Hudâda
Esmâ-yı şerîfin anılır arz u semâda[110]

[107] Çok yakın arkadaşları olduğu sürece, en yakın arkadaşlarının beyitlerinden alır ve pek o kadar başka dostların hakkına el uzatmaz. Öyle ki bulacağı renkli, hoş manaları bir araya getirip bir gazel ortaya çıkarır. Noksansız olan Tanrı'dır. Ondan başkası boştur.
[108] Sözlükte deri yüzmek, terim olarak ise bir şairin başka bir şairin beytini alıp her kelimesini o manayı ifade eden başka bir kelimeyle değiştirmesinden ibarettir (mana çalmak), o şiirin derisini yüzmek demektir.
[109] Başkasının bir beytindeki kelimeleri değiştirip anlamı aynen bırakmak şeklinde yapılan sahiplenmedir.
[110] Sonsuzluk memleketinin kürsüsünde senin hutben okunur. Ceza günü mahkemesinde senin hükmün tutulur. Yaratıcı'nın yüce makamında senin kudümünün sesi yükselir. Senin şerefli adın yerde ve gökte anılır.

Ali Emîrî Efendi'nin aşağıdaki naʿtini Şeyh Gâlib'den "selh" etmişçesine ilham alarak yazmış olduğunu söyler:

Kûsun döğülür dâire-i mülk-i semâda
Hükmün sürülür mahkeme-i adl ü atâda
İsmin anılır maʿreke-i her dü-serâda
Vâsıl ola âvâre gönül kâm ü murada[111] (1994: 134).

M. Fatih Köksal, Şeyh Gâlib ve Ali Emirî'nin yukarıda verilen şiirlerindeki durumun *tevârüd* olabilme ihtimali üzerinde dururken, *Mecma'u'n-nezâ'ir*'de yer alan bu minvaldeki şiirlerin de *selh* olarak addedilmesinin mümkün olduğunu dile getirir. Köksal'ın bu konudaki tespiti ise *selh* ile nazire arasında tespit edilmesi her zaman mümkün olamayacak kadar ince bir çizginin olduğudur (2006: 57).

*Selh*in kelime anlamı soymak, bir beyitteki lafzın soyulması ve anlamın alınmasına vurgu yapmaktadır. Aslına bakılırsa kelimenin Türkçe karşılığı olan "soymak" fiilinin anlamlarından biri de hırsızlıktır ve özellikle birinin üstüne ve yanında olan şeylerin çalınması manasına gelir. "Soymak" fiilinin de aynı zamanda intihal manasına gelecek şekilde kullanıldığı ilgili başlıkta belirtilmiştir.

2.1.31. Sirka(t) / Sirkat-i Şi'r

Lügat anlamı "*çalma, hırsızlık*" (Akalın vd., 2011: 2121) olan *sirkat* başlıca sözlüklerde şu şekillerde zikredilmiştir:

"*Çalmak, çalınmak, hırsızlık*" (Mehmed Salâhî, 1313: 40); "*hırsızlık idüp çalmak, uğurlamak*" (Hüseyin Remzî, 1324: 393); "*çalma, uğrulama, hırsızlık*" (Tuğlacı, 1985: 8/2612); "*Çalma, hırsızlık etme. Doğrusu sinin fethi rânın fethi veyâ kesriyledir*." (Mehmed Bahaeddin, 1997: 384); "*1. Çalmak, çalınmak, uğurlamak, uğurlanmak: Sirkat-i kitâb. Eşyânın sirkati. 2. Hırsızlık*" *(*Muallim Naci, 2009: 622; Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 461); "*Lisanımızda sîn-i maksure ve râ-i sâkîne ile müsta'mel ise de asl-ı 'Arabî'de sîn-i meftûha ve râ-i sâkîne yahud meksûre iledir. Çalma, aşırma, hırsızlık*" (Şemseddin Sami, 2015: 594).

"Sirkat" kelimesinin okunuşu ile ilgili Ali Seydî'nin *Defter-i Galatât* adlı sözlüğünde "*Sirkat: çalma, aşırma, manasında olan bu kelimenin Arabî'de şekl-i aslîsi sînin fethi iledir*."

[111] Gökyüzü mülkünün makamında senin davulun çalınır. Adalet ve bağışlanma mahkemesinde senin hükmün sürülür. Her iki savaş meydanında da senin adın anılır. Serseri gönül dileklerine kavuşsun.

(1324: 137) açıklamasını yapılmıştır. Ancak kelimenin Türkçedeki kullanım şekli sirka (t) şeklindedir.

Sehî Bey (öl. 1548/49), tezkiresinde Revânî'nin (öl. 1523/24) hayal ve söz hırsızlığından bahsederken bu tabiri kullanmıştır:

"*Ba'z-ı şu'arânun rengîn sözlerin ve garrâ hayallerin ve Ka'be-i ulyâ hademesin surrelerinden muayyen akçaların alup* ***sirka itdigi*** *eclden ol esnâda fakîr bu beyti latîfe-gûne didüm*."[112] (Edirneli Sehî, 1325: 81-82).

Latîfî (öl. 1582), Zâtî (öl. 1547) ile Mesîhî (öl. 1512) arasında çıkan intihal kavgasını anlatırken "*sirka töhmeti*" ifadesini kullanır:

"*Mezkûr Mesîhî ile merhûm Zâtî beyninde şi're müte'allık ba'zı ma'nâlar tevârüd vâki' oldukda Zâtî mezkûr Mesîhî'ye* ***sirka töhmetini*** *müş'ir bu kıt'ayı yazup göndermiş idi*."[113]

Tâhirü'l-Mevlevî (öl. 1951), *tevârüd*ün ne olup ne olmadığını açıklarken "*sirkat*" kelimesini intihalin eş anlamlısı olarak kullanır:

"*...zamânımızda bâzen görüldüğü gibi kesret-i vukuu hâlinde o, âdetâ bilerek irtikâb olunmuş olacağından tevârüd değil,* ***sirkat*** *yâhud* ***intihâl*** *demek iktiza eder*." (1994: 172-173).

Sirka(t), tezkirelerde, divanlarda ve mesnevilerde en çok kullanılan tabirlerin başında gelir. "Sirka töhmeti", "sirka(t) itmek", "sirkat-i ma'na" tabirleri metinlerde sıkça karşımıza çıkmıştır.

Sirka(t) kelimesinin sözlüklerdeki anlamını yukarıda detaylıca verdikten sonra "şiir hırsızlığı" anlamına gelen "*sirkat-i şi'r*" terimine değinelim. "*Sirkat-i şi'r*" bazı edebiyat nazariyesi ve belagat kitaplarında şu şekillerde yer alır:

"*Bir şâ'ir diğer bir şâ'irin eş'ârından mısrâ' yâhûd beyit gibi bir şey alıp da kendi şi'ri gibi i'lân eder yâhûd ba'z-ı elfâzını tebdil ile mazmununu çalıp da kendi şi'rine katar ise sirkat sayılır. Bu ise mezmûm ve makdûhdur*." (Ahmed Cevdet Paşa, 2000: 120); "*Sirka dahı sanâyi'-i lafziyyeden olup bu da sâ'irînin kelâm veyâ şi'rini başka zemînde ifâdeye dirler*." (Ahmed Hamdî, 2007: 102); "*Bir şâ'ir diğer bir şâ'irin eş'ârından bir şey alarak kendi şi'ri diyü i'lân itmesidir ki bu hâl şi'rce hırsızlık itmektir*." (Said Paşa, 1305: 374); "*Çalma, aşırma*

[112] Bazı şairlerin hoş sözlerini ve süslü hayallerini ve yüce Kâbe'nin hadimlerinin paralarından açıkça akçelerinden alıp hırsızlık ettiği sebepten o sırada ben fakir bu beyti latife yollu söyledim.
[113] Mesîhî ve merhum Zâtî arasında şiire dair bazı anlamlarda tevârüd ortaya çıktığında Zâtî Mesîhî'yi hırsızlıkla suçlayıp ona şu şiiri gönderrmiştir:

demektir. Divan edebiyatı şairleri arasında oldukça fazla kullanılır bir söz ve belâgat kitaplarının üzerinde uzunca durdukları bir konudur." (Özön, 1954: 239).

"*Bunu belli (zâhir) ve belirsiz (gayr-i zâhir) olarak ikiye bölerler. Başka birinin mısraını olduğu gibi alma olayına nesih veya intihal adı verilirdi. Doğu divanlarında böyle mısralara çok rastlandığı olur. (Eski kitapların bu yolda gösterdikleri örneklerden çoğu çevirme diyebileceğimiz yoldadır. Çünkü Arapça ve Farsça mısraların Osmanlıca yazılışına bu ad takılıyordu.) Bir kısım benzeyişde anlam alıp kelimelerin sırasını değiştirme şeklinde görülüyordu. Buna da igâre ve mesh denirdi. Bunda eğer yeni söylenen eskisinden kuvvetli ise hoş görülürdü, beğenilirdi. Gayr-i zahir sirkatler, anlam ve söz değişiklikleriyle yapılan sirkatlerdir. Aslından haberi olmadan yapılmış benzeyişlere tevârüd denirdi, bunun böyle olduğunu gerçekleştirme epey zordur*." (Özön, 1954: 239).

Yekta Saraç, konuya *Serikât-ı Şi'riyye ve Müşterek Malzemeyi Kullanmaya Dayalı Sanatlar* başlığı altında değinir ve kelimenin *sirkat* şeklinde okunuşunun yanlış, bu ifadeye karşılık olarak söylenen *şiir hırsızlığı* ibaresinin de eksik hatta yanlış olduğunu söyler (2000b: 270-271).

Türkçedeki konu ile ilgili kaynakların, meseleyi intihal konusunda hapsettiklerini söyleyen Saraç, Kazvînî'nin "*serikât-i şi'riyeyi*" bedî ilmine dâhil ettiğini, "*iktibas*", "*telmih*" ve "*tazmîn*" gibi edebî sanatları da "*serikât-i şi'riyye*" içinde bu kavramla ilişkilendirerek incelediğini söyler (Saraç, 2000b: 271).

Konuyu, "*serikât-ı şi'riyye*" başlığı altında veren isimlerden biri de Ali Bulut'tur. *Belâgat Terimleri Sözlüğü*'nde "*serikât-ı şi'riyye*" başlığı altında şu açıklamaları yapar:

"*Serikât-ı şi'riyye yani şiir hırsızlığı bir şairin başkasının şiirini kendisine nispet etmesidir. Buna serikât ve intihâl denir. Bazı müellifler de bu iki kelime yerine daha yumuşak bir tabir olan ahz (alıntı) terimini kullanmayı tercih etmişlerdir*." (2015: 376-377).

"*Sirkat-i şi'r*" teriminin intihali karşılayacak şekilde kullanıldığı en meşhur örnek Sünbül-zâde Vehbî'nin (öl. 1809) beytidir:

Sirkat-i şi'r *edene kat'-ı zebân lâzımdır*
Böyledir şer'-i belâgatde fetâvâ-yı sühan (Yenikale, 2011: 289)

Fatîn (öl. 1866), Ahmed Vahid Efendi'nin (öl. 1839-1861) şairler arasında şiir hırsızlığı ile itham edildiğini bu tabirle anlatır:

"*Mûmâ-ileyhin bir nebze tabîat-ı şi'ri var ise de* ***sirkat-ı şi'r töhmetiyle müttehem*** *olduğu bazı şu'arâ beyninde müsellemdir*." (Çiftçi, 2017: 516).

İbnülemin'in (öl. 1957), Zeynelâbidin Reşid Bey'in (öl. 1921) *Edebiyat Kumkuması* adlı eserinden alıntıladığı, Nâmık Kemal'e (öl. 1888) ait mektupta geçer:

"*Lâkin **sirkat-i şi're** o derecede mütecâsir idi ki selefin eşʿâr-ı meşhûresi, halefin âsâr-ı mensuresi **dest-i tetavülünden** kurtulmak kabil değil idi*." (İnal, 1988: 2/1087).

Görüldüğü üzere kaynaklarda geçen "*sirkat-i şi'r*" ifadeleri hem direk olarak intihali karşılarken hem de belagatin konusu olan "*serikât-i şi'riyye*"yi karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

2.1.32. Soymak

Sözlükte, "*Birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak götürmek*" (Akalın, 2011: 2147) Taşlıcalı Yahyâ, *Gülşen-i Envâr* adlı mesnevisinde, kendisinin haramîlere benzemediğini, eleştirdiği bu eylemleri hiç gerçekleştirmediğini, eskimiş sözleri, eserleri çalmadığını dile getirirken "soymak" eylemini kullanır:

Ben bu harâmîlere hîç uymadum
*Cimrilerün eskilerin **soymadum***[114]

2.1.33. Şeb-Hûn

Farsça bir kelime olan şeb-hûn, "*gece baskını, düşman gece vakti ansızın basma*" (Şemseddin Sami, 2015: 789; Devellioğlu, 2007: 982) anlamındadır. Belagatteki *serikât-i şi'riyye* terimlerden *igâre*nin sözlükteki anlamları arasında da yer alan *şeb-hûn*, benzetme yoluyla intihali karşılayan bir kelime olarak kullanılmıştır. Bir şairin beytini, mazmununu veya şiirini çalmak o şiire gece baskını yapıp hırsızlık yapmaya benzetilmiştir. *Şeb-hûn*, şiir hırsızlığı anlamıyla Güftî'nin *Teşrifâtü'ş-Şu'arâ*'sında bir çok kez geçmektedir:

Nüktenün dâğ-ı lafz-meşhûnı

Düzd-i pûşîde-rûy-ı mazmûnı[115] (2)

Eylese kasd-ı şîve-i mazmûn

*Şiʿr-i yârâna eyleye **şeb-hûn***[116] (5)

[114] Ben bu haramilerin sözlerine hiç uymadım. Cimrileri eskilerini soymadım.
[115] İnce manalı sözlerin kelimelerle dolu yarası, üstü örtülü mazmunların hırsızı.
[116] Mazmunun söyleyişine kast eylese, dostların şiirlerine gece baskını olur.

Kurtulınca elinden ol güftâr

Çeke bin yerde zahm-ı sîne-figâr[117] (6) (Yılmaz, 2001: 146-147).

Katl-i mazmûna eyleyüp ***şeb-hûn***

İtdi şiʿrin kanâra-i mazmûn[118] (18)

İtmede âhuvân-ı nazm ʿadem[119]

Tîg-ı cellâd-ı nüktedür o kalem[120] (19) (Yılmaz, 2001: 189)

O dahi çün kelîm-i sâde-derûn

Leşker-i nazma itmede ***şeb-hûn***[121] (3) (Yılmaz, 2001: 210).

Şiʿr-i ***hâyîde*** *harf-i nâ-çespân*[122]

Vakf-ı âgûş-ı kûşe-i nisyân[123] (4) (Yılmaz, 2001: 210).

2.1.34. Tevârüd

Arapça vürûd kökünden tefâʻül bâbında türemiş olan bu kelime sözlükler şu anlamlara gelecek şekillerde yer alır: "*Gelmek, yetişmek, vürûd bulmak, vârid olmak*" (Hüseyin Remzî, 1324: 203); "*Gelmek. Maʻnâca hükmü kesrete mahmuldür. İki şâʻirin bir zamânda veyâhud birbirinden haberdâr olmaksızın başka zamân ve mekânda meʻalleri veyâhud maʻnâ ve lafızları yek-dîgerinin tıpkı olarak söyledikleri şiʻre de ıstılâh olmuşdur*." (Mehmed Salâhî, 1313: 3/162); "*Birbiri ardınca gelme, iki şâirin tesadüfen ve bilâhaber ʻaynı şiʻri söylemeleri*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 240); "*Arka arkaya gelme, her yandan gelip birikme, iki şairin*

[117] O sözler elinden kurtulunca, bin yerde gönül yarası çeker.
[118] Mazmunların katline gece baskını eyleyip şiirini mazmunlara çengel haline getirdi.
[119] Alıntıladığımız metinde "nazm-ı 'adem" şeklindedir.
[120] Nükte celladının kılıcı olan o kalem, şiir ceylanlarını ortadan kaldırıyor.
[121] Saf gönüllü söz söyleyen olmasına rağmen o bile nazım askerine gece baskını yapmaktadır.
[122] Alıntıladığımız metinde "*Şiʿri hâyîde harf ü nâ-çespân*" şeklindedir.
[123] Söylenmekten çiğnenmiş şiirleri ve uygun söyleyişe sahip olmayan sözleri unutulmuşluk köşesinin kucağına hapsolmuştur.

birbirlerinden habersiz olarak aynı mısra veya beyit söylemeleri." (Devellioğlu, 2007: 1099). "1. *Birbiri arkasından gelme, her taraftan gelip birikme, 2. İki şairin tesadüfen ve birbirinden haberli olmaksızın aynı meâlde veya aynı elfâzda bir beyit veya mısra söylemeleri*" (Şemseddin Sami, 2015: 370); "*İki şâir, birbirinden haberdâr olmaksızın aynı mısrâ veyâ beyti söylerlerse, bu, tevârüd adını alır. Tevârüdler, en ziyade târih san'atında kendini gösterir*." (Bilgegil, 2015: 319).

*Tevârüd*ün ıstılahi manasına baktığımız zaman Recâizâde Mahmud Ekrem'in *Ta'lim-i Edebiyat'ta* (1299: 56) söyledikleri ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin (1994:172) söyledikleri hemen hemen aynı şeyler olduğu görülmüştür. Recâizâde'nin söylediklerini bir bütünlük arz etmesi bakımından tamamıyla verecek olursak, şu şekildedir:

"*Tevârüd diye ıstılâh-ı şu'arâda iki veya daha ziyâde zevâtın, yek diğerinden haberi olmaksızın söyledikleri sözler birbirinin 'aynı zuhûr itmeğe dinür ki bu da târihî mutazammın olarak söylenen bir mısra'a veyâ en çok bir beyte münhasır gider. Efkârda birbirinin 'aynı zuhûr etmek ise kesîrü'l-vukû'udur. Lakin tahatturun sûret-i icrâsı olmak üzere beyân itdigimiz tevârüd bu kabîlden değildir. Evvelce başkalarından işitilmiş veyâ bir eserde görülmüş olan efkâr u 'ibârâtın bir şey söyler veyâhud yazarken bilâ-irâde ve bilinmeyerek kendi kendine lisâna veya kalemin ucuna gelivermesidir. Bu hâl pek büyük üdebâda bile vâkî' olur. Şu kadar ki vukû'ı pek nâdir olduğu içün ma'zûr 'addolunur. Yoksa zamânımızda ba'zen görüldigi* ***gibi kesret-i vukû'ı hâlinde o 'âdetâ bilerek irtikâb olunmuş demek olacağından nâmına tevârüd değil sirkat ve intihâl demek iktizâ eder****. İnsan bi'l-farz kesret-i tevârüde mübtelâ ise o hâlde artık te'lîfden veyâ ta'bîr-i esahiyle istinsâhdan fârig olmak veyâhud yazdığı şeyleri kablü'n-neşr emniyyet itdigi bir zâta irâ'e ile tevârüd iden yerlerini tebdil eylemek lâzım gelir*."[124] (1299: 56).

Tâhirü'l-Mevlevî ise şu şekilde açıklamıştır:

"*Lügatde gelmek demektir. Edebiyatda: İki şairin birbirinden haberi olmaksızın aynı mısrâı yâhud beyti tesâdüfen söylemesidir ki, ekseriya târih mısrâlarında olur. Hicrî 1030*

[124] Tevârüd diye şairler arasında iki veya daha fazla kişinin biri diğerinden haberi olmaksızın söyledikleri sözlerin birbirinin aynı olmasına denir. Bu da tarihi içine alarak söylenmiş bir mısra veya en çok bir beyte özgüdür. Fikirde birbirinin aynı olma durumu daha çok ortaya çıkar. Lakin hatırlamanın yerine gelmesi diyebileceğimiz tevârüd bu türden değildir. Önceden başkalarından duyulmuş ya da bir eserde görülmüş olan fikirlerin ve sözlerin bir şey söyler ya da yazarken iradesiz bir şekilde farkında olmaksızın kendiliğinden dile ya da kalemin ucuna gelivermesidir. Bu durum büyük ediplerde dahi ortaya çıkar. Böyle bir durumun ortaya çıkması çok nadir görüldüğü için bu kimseler mazur görülürler. Yoksa zamanımızda bazen görülüğü gibi yoğun bir şekilde görüldüğünde adeta bilerek yapılmış anlamına geleceğinden bunun adına tevârüd değil sirkat ve intihal demek gerekir. Örneğin bir insan tevârüde çokça müptela ise eser yazmaktan uzaklaşması gerekir ya da yazdığı şeyleri yayımlanmadan önce güvenilir bir kimseye göstererek tevârüd olan yerlerini değiştirmesi gerekir.

târihinde şiddetli soğuktan denizin donması üzerine İstanbul'da birkaç şair yekdiğerinden hâberdâr olmaksızın:

Yol oldu Üsküdâr'a bin otuzda Akdeniz dondu

Mısraını söylemişlerdi ki ebced hisâbıyle 1030'u gösterir"[125] (Tâhirü'l- Mevlevî, 1994: 172).

Burada, tarihte yaşanmış bir doğa olayı üzerine 1030 tarihini düşürmek isteyen şairlerin neticede birbirinin aynı mısraı söylemiş olmaları olabilecek bir durumdur:

"*Şu hâlin vukuu bilindiği için bâzıları, görüp beğendikleri bir sözü benimser ve itiraz vukuunda tevârüd vâki olmuş(!) diye geçişdirmek isterler. Sünbül-zâde Vehbî meşhûr "sühan" kasîdesinde bu gibileri*[126]*:*

Selh ü ilmâm ü ***tevârüd*** *diye sonra çalışır*

Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan[127]

Tehattur suretiyle idrak gözümüzün önüne gelen şeyler sahîh, sâdık ve mükemmel olarak gelir. ***Tevârüd sûretiyle gelen şeylerde ise daimâ bir karışıklık, bir müphemlik, bir eksiklik görmek mukarrerdir.*** *Me'haz ve menşeini, tarihini bilmek istesek kabil olmaz. Tehattur, irâdeye, teemmüle tâbi'dir.*[128]

Tevârüd ise gayr-i ihtiyârî bir keyfiyyetdir. Yânî unutulmuş bir şeyin kendi kendine ve bilâ terâkub tevârüd edivermesidir. Meselâ tehattur, bir şâʿirin bâzı eşʿârını bize rivâyet etdirir. Tevârüd ise yazdığımız veya söylediğimiz şeylerde başkalarının efkâr ve ibârâtını kendimizin dahi haberimiz olmaksızın bize istimâl etdirir. Bu hâl, pek büyük üdebâda bile vâkiʿ olur. Şu kadar ki vukuu pek nâdir olduğu için mâzûr olunur. Yoksa zamânımızda bâzen

[125] Sözlükte gelmek demektir. Edebiyatta iki şairin birbirinden habersiz aynı mısra ya da beyti söylemeleridir. Çoğunlukla tarih mısralarında görülür. Hicrî 1030'da İstanbul'da şiddetli soğuktan denizin donması üzerine birkaç şair birbirinden habersizce:
Bin otuzda Akdeniz dondu, Üsküdar'a yol oldu
Mısraını söylemişlerdir. Ebced hesabıyla 1030'u gösterir.

[126] Bu durumun ortaya çıkma olasılığı olduğu için bazıları görüp beğendiği bir sözü çalar (benimser). Kendine itiraz edildiğinde ise tevârüd olmuş diyerek bu durumu geçiştirmeye çalışır. Sünbül-zâde Vehbî meşhur "sühan" kasidesinde bu kimseleri:

[127] Sözün güçlü kuvvetli hırsızları bu yaptıkları hırsızlığa selh, ilmâm ve tevârüd diyerek ayıplarını örtmeye çalışırlar.

[128] Hatırlama biçimindeki kavrayışta gözümüzün önüne gelen şeyler eksiksiz, sadakatli ve olgun bir biçimde gelir. Tevârüd şeklinde gelen şeylerde ise daima bir karışıklık, bir belirsizlik, bir eksiklik görmek şüphesizdir. Ortaya çıktığı yeri bilmek istesek mümkün olmaz. Hatırlama iradeye, etraflıca düşünmeye bağlıdır.

görüldüğü gibi kesret-i vukuu hâlinde o, âdetâ bilerek irtikâb olunmuş olacağından tevârüd değil, sirkat yâhud intihâl demek iktiza eder."[129] (1994: 172-173).

Ahmed Cevdet Paşa da aynı doğrultuda bilgiler verir:

"*Ba'zan iki şâ'irin birbirinden haberi olmaksızın bir mısra' yâhud bir beyit, ikisinin de hâtırlarına sünûh eyler. Buna tevârüd denilip sirkat sayılmaz*." (Ahmed Cevdet Paşa, 2000: 121).

Şerîfî'nin *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı eserinde tevârüd, müvârede şeklinde yer alır:

"*Bunun tariki oldur ki şu'arâdan biri âhir kimse nazm itdügi şey'i bi'aynihî lafz ve ma'nâsıyla îrâd ide. Gerekse anunla mu'âsır gerekse gayr-ı mu'âsır olsun. Velîk nazmı kimseden istimâ itmeksizin îcâd ide*."[130] (Kaçar, 2012: 117).

Tevârüd en çok bir beyitle sınırlı görülmüştür. İki şair tarafından birbiriyle aynı manayı taşıyan şiirlerin birbirinden habersizce yazılması daha sık görülen bir durumken iki şiirin hem lafzen hem de manen birbirinin aynı olması daha nadir görülen bir durum olmuştur. Ancak *tevârüd*de şöyle bir durum da mevcut olabilmektedir. Bir şair evvelce herhangi bir yerde okuduğu veya işittiği bir lafzı veya manayı herhangi bir şey yazarken ya da söylerken iradesi dışında yazıp söyleyebilir. Bu öyle bir durumdur ki şairin meşhur ya da az bilinen olması veya birinci sınıf bir şair ya da orta dereceli bir şair olması meselenin hüviyetini değiştirmez.

*Tevârüd*ün sıkça meydana gelmesi zihinlerde intihal şüphesi uyandıracak bir durum olarak telakki edilmiştir. Bu konuda İbnülemin tarih mısralarındaki *tevârüd*ün sıklığında bile intihal sezinlemektedir:

"*Tevârüd olur ama, nâdir olur. Yoksa bir senede söylenen kırk kadar tevarih mısralarının onbeş kadarında tevârüd olmaz*."[131] (İnal, 1988: 324).

İsen, intihalin gerçekleştiği bazı durumlarda *tevârüd*ün vaziyeti kurtaran bir kelime olduğunu söyler. Şairler için bir "açık kapı" olarak nitelendirdiği *tevârüd*ün zaman zaman

[129] Tevârüd ise elde olmaksızın gerçekleşir. Yani unutulmuş bir şeyin kendi kendine ve birbirinin üzerine gelmeksizin karşılıklı söylenmesidir. Mesela hatırlama bir şairin bazı şiirlerini aktarmamızı sağlar. Tevârüd ise yazdığımız ve söylediğimiz şeylerde başkalarının fikir ve sözlerini kendimizin dahi haberi olmaksızın kullanmamıza sebep olur. Bu durum çok büyük şairlerde bile olur. Ortaya çıkması nadir bir durum olduğu için mazur görülür. Yoksa zamanımızda olduğu gibi çokça görülmesi halinde, bilinçli yapılacağından buna tevârüd değil intihal demek gerekir.

[130] Bunun yolu şudur ki şairlerden biri başka birinin yazdığı şiiri lafız ve manasıyla aynen söylesin. Gerek onunla aynı asırda yaşamış olsun gerek olmasın. Lâkin o nazmı kimseden işitmeksizin icat etsin. Ve müvaredenin anlamı bilinir. Örnek vermeye gerek yoktur.

[131] Tevârüd olur ama nadir olur. Yoksa bir senede söylenen kırk kadar tarih mısraının on beşinde tevârüd olmaz.

mümkün olabilecek bir olayken şairin intihalle suçlandığı anda en kestirme yoldan *tevârüd*ün arkasına sığındığını dile getirir (1997: 342). Ayrıca Gelibolulu Âlî'nin nazire olarak yazdığı bazı şiirleri -bu şairlere nazire yazmış olmayı kendisi açısından aşağılayıcı bir durum saydığı için- *tevârüd* olarak nitelendirdiği yorumunu yapar (1997: 343).

Tevârüd hakkında derlediğimiz bu bilgilerden hareketle *tevârüd*ün üç durumda kabul gördüğünü söyleyebiliriz:

1. Nadiren görülmesi

2. En çok bir beyitle sınırlandırılması.

3. Daha ziyade tarih mısralarında yer alması.

Tarih mısralarında *tevârüd*ün daha sık görülmesi şairlerin aynı ebced değerindeki kelimeleri kullanmalarının bazen kaçınılmaz oluşundan ileri gelen bir durum olmalıdır.

2.1.35. Tırâş

Farsça bir kelime olan tırâş, "*yontma, sathî bir sûretde kesme*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 213); "*yontma, yonma, kazıma*" (Muallim Naci, 2009: 723); "*üstünden ve sathî sûretde yontma*" (Şemseddin Sami, 2015: 324); anlamlarına gelmektedir. Ayrıca *Mükemmel Osmanlı Lügati*'nde kelimenin söz hırsızlığı ile alakalı anlamına değinilmiştir: "*Alma, çalma. (Ekseriya söz hakkında kullanılır: Bu fıkra şu fıkradan tırâşîdedir)*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 538).

Maânî-terâş ise mana çalmak anlamına gelir. Tâhirül'l-Mevlevî, bu terimi şu sözlerle açıklamıştır: "*Mânâyı az çok değiştirmek suretiyle alanlara eskiden maânî-terâş derlerdi*." (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 70). Bu tabiri özellikle tezkireciler kullanmışlardır. Başkasının anlamını çalmaya *maânî-terâş* da demişlerdir.

Latîfî, hırsız şairleri tasnifinde üçüncü sıraya *tercüme* ve *tırâş* edenleri yerleştirmiştir. *Tırâş etmek*, bir intihal terimi olarak özellikle şiirin manasını veya bir mazmunu sathî surette almak anlamı taşıdığını söyleyebiliriz.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Hâletî Abdullah Efendi'nin mazmununun Makâlî tarafından *tırâş* suretiyle çalındığını söylemiştir:

"*Taşlar ile dögerin sîne-i pür-dâgı kati*

Gele Ferhâd göre tag ile taşun cengini[132]

Beytini diyüp bu mazmûnı bulmış idi. Makâlî ***andan tırâş*** *ve matla' resminde fâş itdigi beyne'z-zurefâ meşhûr olmışdur*."[133] (İsen, 1994: 327).

Tırâş tabiri daha ziyade mazmun hırsızlığını anlatmak için kullanılmıştır.

2.1.36. Uğrulamak / Uğurlamak

Türkçe bir kelime olan "uğru / ugrı" *hırsız* (Dilçin, 1985:217) demektir. "*Ugrulamak* / ugrılamak, *hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirkat etmek*" (Akalın vd., 2011: 2411), anlamındadır.

"*Uğru*, *söz uğrusu*, *sanat uğrusu*" gibi tabirlerin özellikle şuara tezkirelerinde şiir hırsızlarından bahsederken sıkça kullanıldığı görülür.

Ali Şir Nevâyî, *Mecâlisü'n-nefâyis'*te Lûtfî'nin bütün güzel sözlerinin aslında Sekkâkî'ye ait olduğunu ve Lûtfî'nin bütün bu güzel sözleri çalıp kendisine mal ettiğini söylerken *uğrulamak* fiilini kullanır:

"*Mevlânâ Lûtfî'nin barça yahşı şi'rleri anıngdur kim* ***ogurlap öz atıga kılıpdur***." (Eraslan, 2015: 70).

2.1.37. Yağmalamak

Sözlükte, "*birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan, birçok kimse zor kullanarak bir malı alıp kaçmak, kurnazlıkla çarpmak, vurgunculuk etmek*" (Akalın vd., 2011: 2502) anlamındadır. Söz yağmalamak, şiir yağmalamak gibi şekillerde intihal için kullanılmıştır. Sünbül-zâde Vehbî'nin meşhur sühan redifli kasidesinde de yine intihal manasına gelecek şekilde kullanılmıştır:

Kudemânın bulup âsârını gencîne-misâl
Etdiler cümle ***harâmî gibi yağma-yı sühan***[134] (Yenikale, 2011: 289).

"Yağmalamak" tabirinin olumlu manada kullanıldığı bir örnekle de karşılaştık. XVII. yüzyıl şairlerinden Süheylî (öl. 1633/34), divanında Hüsâm (öl. ?) adlı kişinin mana yağmaladığını söylediği beyitte tabiri olumlu anlamda kullanır:

[132] Yaralarla dolu sinemi taşlar ile döverim. Ferhad gelsin de dağ ile taşın savaşını burada görsün.
[133] Beytini diyip bu mazmunu bulmuştu. Makalî'nin ondan tırâş suretinde çalarak matla şeklinde söylediği bilgili kimselerce bilinir.
[134] Eski şairlerin eserlerini bir hazine gibi bularak tam manasıyla birer harami gibi sözleri yağmaladılar.

Şemşîr-i belâgatle açup kişver-i nazmı
Esbâb-ı ma'ânîyi Hüsâm eyledi yağma[135] (Harmancı, 2017: 105).

2.1.38. Yansılamak

Sözlükte "*taklit etmek, karşı gelmek, karşılık vermek*" (Dilçin, 1985: 234), "*birinin söylediklerini, yaptıklarını alay ederek tekrarlamak*" (Akalın vd., 2011: 2524) anlamında olan bu kelimenin *Riyâzî Tezkiresi*'nde intihal manasına gelecek şekilde geçtiği görülür.

Riyâzî, Ümîdî'nin Bâkî'nin mazmunlarının çoğunu değiştirerek aldığını, Bâkî'nin de bu duruma üzülerek "*Ümîdî bizi **yansılar***" dediğini tezkiresinde dile getirir (Açıkgöz, 2017: 69).

2.1.39. Yürütmek

Sözlükteki bir anlamı da argo olarak, "*habersiz olarak almak, çalmak*" (Akalın vd., 2011: 2629) olan yürütmek, şiir çalmak anlamında da kullanılmıştır:

Zâtî (öl. 1547) ile Revânî (öl. 1523/24) arasında yaşanan intihal kavgalarından ötürü zamanın nüktedan bir şairince söylenen şu şiir *Latîfî Tezkiresi*'nde geçer:

*Ma'nîlerümi göz göre bağlar **yürür** diyü*
Zâtî ile Revânî yine kan bıçak durur
Zâtîye niçün eyle idersün didüm didi
***Ugrı**dan ise bârî **harâmî**ye hak durur*[136] (Canım, 2000: 280).

Argo tabirlerin intihal manasına gelecek şekilde kullanıldığı pek çok örnekten biri de "yürütmek" kelimesidir. Bu kullanımlar Divan şiirinde intihale karşı nasıl bir bakış açısına sahip olunduğunun ipuçlarını vermektedir.

2.2. İntihal Eden Kişiyi Karşılayan Terim ve Kavramlar

2.2.1. Cerrâr

Sözlüklerde "*cerr edici, bir şeyi mukâbili olmaksızın kendine menfa'at-ı mâddiyye celb edici. Ekseriyâ her gördüğünü istemekten hicâb etmeyen sâ'iller hakkında isti'mâl olunur.*" (Mehmed Salâhî, 1313: 3/204); "*çekici, sürükleyici ve teferruâtı firâvân ve'l-kâli kesîr olup*

[135] Nazım ülkesini belagat kılıcıyla açıp Hüsam mana sebeplerini yağmaladı.
[136] Manalarımı göz göre göre yürütür diyerek Zâtî ile Revânî yine kanlı bıçaklıdır. Zâtî'ye neden öyle yapıyorsun dedim. Hırsızdansa, yol kesen eşkıya iyidir dedi.

âheste âheste hareket eden asker ve dilenci gedâ" (Hüseyin Remzî, 1324: 228); "*insanı tedirgin edip zorlayarak para çeken kimse, sırnaşık*" (Tuğlacı, 1985: 2/398); "*dilenci, çeken, arkasından sürükleyen, âlet-i harb ile mücehhez kalabalık ordu*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 204); "*çekici, dilenci*" (Devellioğlu, 2007: 136); "*1. Cerr edici, mukabilsiz kendine menfaat-i maddiyye celbedici, eden, 2. Asılır dilenci, 3. Külliyetli asker*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 50; Muallim Naci, 2009: 88); "*desti satıcı ve eğile eğile gitmek*" (Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 127); "*O leşkere denir ki kesretten nâşi ârâste, hareketleri ağır ve lengerli, incirâr ve azametleri aheste ola*." (Mütercim Âsım, 2009: 117); "*Mutlaka para toplamak için kendine bir kıyafet vermiş dilenci, arsız ve kovulmakla gitmez dilenci*, *2. Sürüklediği erzak ve mühimmâtı çok olan kesretli, kalabalıklı: ceyş-i cerrâr, leşker-i cerrâr*" (Şemseddin Sami, 2015: 391) anlamlarına gelmektedir.

İncelediğimiz sözlüklerde "cerrâr" kelimesinin "şiir hırsızı" anlamına geldiği herhangi bir tanıma rastlamadık. Kelimenin anlamı üzerine daha fazla bilgi bulabilmek adına incelediğimiz edebiyat nazariyesi ve belagat kitaplarında da "cerrâr" ifadesi geçmemektedir. Klasik metinlerdeki bazı kullanımlarından anladığımız kadarıyla bu kelime benzetme yoluyla şiir hırsızını karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Latîfî Tezkiresi'nde Zâtî (öl. 1547) ile Revânî (öl. 1523/24) arasında geçen çekişmede her ikisinin de intihal konusunda masum olmadığı dile getirilen şu manzumede şiir hırsızlığı için "cerr", şiir hırsızı için ise "cerrâr" kelimesi kullanılmıştır:

Şu'arâ-yı zamâne kim varı
Birbirinden ***ugurlar eş'ârı***
'Aybdur bu didüm bir ehle didi
Zî-hüner cerr iderse ***cerrârı*** (Canım 2000: 280).

Nev'îzâde Atayî (öl. 1635), *Sohbetü'l-Ebkâr* adlı mesnevisinde hırsızlığın şair için bir talihsizlik olduğunu ve bu hırsız şairlerin çoğunun alçak gayretli dilenciler olduğunu şu beyitle dile getirirken yine *cerrâr* benzetmesine yer verir:

Serika *şâ'ire ne nekbetdir*
Çogı ***cerrâr****-ı denî-himmetdir*[137] (Yelten, 1999: 252).

Latîfî ve Nev'izâde Atâyî'de karşılaştığımız bu kullanım, şiir hırsızının hiçbir emeği olmadan kendine menfaat celbeden, her gördüğünü istemekten hicap etmeyen sırnaşık bir dilenciye benzetilerek kullanılmıştır. *Cerrâr* benzetmesi divan şiirinin büyük şairlerinin de

[137] Hırsızlık şair için bir talihsizliktir. Bunların çoğu alçak yaradılışlı dilencilerdir.

kullandığı bir tabirdir. Söz gelimi Fuzûlî (öl. 1556), *Farsça Divan*'ın önsözünde: "*Yâ Rabb! Bu şiirleri okunduğu meclislerde alaya alınan birkaç zayıf beyit yazıp onu* ***cerrârlığa âlet eden*** *ve gûyâ şiirden anladığını anlatmak için lâfız ve ma'nâların inceliklerine ulu orta itirazlar eden bir takım insanların ayakları altında ezdirme*!" (Tarlan, 2013: 12) sözleriyle Allah'a yakarmıştır.

Divan şiirinde hicviyeleriyle özel bir yere sahip olan Nef'î (öl. 1635) *Sihâm-ı Kazâ*'da, şair ve meşhur münşi Veysî (öl. 1628) için yazdığı hicviyesinde muhatabının şairlik tabiatının dilenciye benzediği ve mana şehrinin yolcularından dilenerek şiir yazdığını şu beyitle ifade ediyor:

Reh-nişîn ***müflis-i cerrâr*** *gibi tab'ı velî*
Reh-rev-i ***şehr-i me'ânîden eder cerr ü su'âl***[138] (Öztürk, 2020: 141).

Sünbül-zâde Vehbî (öl. 1809) sühan redifli kasidesinde şair ile dilencinin bir farkı kalmadığından yakınırken de *cerrâr* kelimesini kullanır:

Kalmadı şâ'ir ile farkı hemân ***cerrârın***
Müntic-i ***cerr*** *ü su'âl oldu kazâyâ-yı sühan* (Yenikale, 2011: 288).

2.2.2. Düzd

Farsça bir kelime olan *düzd* sözlüklerde; "*harâmî*, *hırsız, sârık, sirkat edici, uğru*" (Hüseyin Remzî, 1324: 311; Mehmed Bahaeddin, 1997: 325 Devellioğlu, 2007: 196; Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 72; Muallim Naci 2009: 116; Şemseddin Sami, 2015: 503), anlamlarına gelir.

Düzd, çeşitli tamlamalarla birlikte, intihalde bulunan şairi anlatmak için özellikle tezkireciler tarafından en çok kullanılan kelimelerden biri olmuştur.

Tespit edebildiğimiz tamlamaları şu şekilde sıralayabiliriz:

düzd-i hâm

"Acemi hırsız" anlamına gelen bu ifade Latîfî tarafından mana hırsızlarını nitelerken kullanılmıştır. Aynı zamanda "*sârık-ı kelâm*", "*mukallid-i 'avâm*" olarak da nitelendiği bu kısım kimseleri, önceden başka şairlerce söylenmiş manaların lafızlarını değiştirerek yeniden yorumladıklarını söylemiştir (Canım, 2000:103).

[138] Onun şairlik tabiatı yolda oturan iflas etmiş dilenci gibidir. Mana şehrine gelen yolculardan dilenir.

düzd-i hasen

"Güzel hırsız" anlamına gelen bu ifade de Latîfî (Canım, 2000: 103) tarafından kullanılmıştır. Hırsız şairleri tasnif ederken dördüncü kısımdakileri bu tabirle anmıştır. Başka dillerde söylenmiş güzel sözleri tercüme ve tırâş yoluyla alan bu kimselerin hırsızlığı daha kabul edilebilir görülmüştür.

düzd-i hayal

"Hayal hırsızı" demektir. Beliğ tezkiresinde İsmet Efendi'nin örnek olarak verilen şiirlerinden birinde bu ifade geçmektedir:

Çâre yok pîrâheninden geçmeğe ***düzd-i hayâl***
'Âşıkun gencîne-i râz-ı nihânın kim bilür (Abdülkadiroğlu, 1999: 277)

düzd-i ma'ânî

"Mana hırsızı" anlamına gelmektedir. Bu ifade pek çok tezkireci ve şair tarafından kullanılmıştır.

düzd-i mazmûn

"Mazmun hırsızı" anlamındadır. Tezkireciler tarafından sıkça kullanılmıştır.

düzd-i suhan

Düzd-i suhan "söz hırsızı" anlamındadır ve intihal eden kişiyi karşılayan genel bir ifade olarak kullanılmıştır. Tezkirelerde *suhan-düzd* şeklinde de söylenmiştir.

2.2.3. Dellâl

Sözlükte, "*alıcı ile satıcı arasında vasıta olan kimse*" (Devellioğlu, 2007: 173), "*satılacak şeyi yüksek sesle duyurarak satan kimse*" (Tulum, 2013: 289), "*broker, middleman, pimp, bawd (komisyoncu, aracı, pezevenk, fahişe)"* (Redhouse, 2014: 1133), anlamlarına gelen dellâl, pek çok şair tarafından şiir hırsızını karşılayacak şekilde kullanılmıştır:

Nâ'ilî'nün tamâm-ı hammâlı
Cins-i düzdânesine ***dellâlı***[139] (5) (Yılmaz, 2001: 237).

Kullanır borç ile dîvân-ı selefden cümle

[139] Nâilî'nin bütün mallarını taşıyanı, hırsıza yakışır türlerin tellalı.

*Kimi **dellâl-ı ma'ânî** kimi **simsâr-ı sühan***[140] (Kesik-Koç-Kacar, 2018:168).

2.2.4. Harâmî

Sözlükte, "*hırsız, haydûd, kıtâ'-ı tarîk*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 288), "*hırsız, haydut, yol kesen*" (Devellioğlu, 2007: 327); "*harâm mala el uzatan adam, hırsız, uğru, haydut, kıtâ'-ı tarîk*" (Şemseddin Sami, 2015: 449), anlamlarına gelir. Hırsız anlamına gelen çoğu kelime gibi harâmî de şiir hırsızları için de kullanılmıştır.

Vücûdî (öl. 1612), *Hayâl ü Yâr* adlı mesnevisinde bu tabiri şu şekilde kullanır:

*Râh-ı nazmı keser **harâmî** çok*
***Sârik** u **düzd-i ma'nî** 'âmı çok* [141] (2575) (Aydemir, 2017a: 223-225)

2.2.5. Harf-gîr

Harf-gîr, "*ayıp tutan, itiraz eden kimse*" (Şükûn, 1996: 2/740); "*her işte ayıp ve noksan arayan*" (Devellioğlu, 2007: 330; Mehmed Bahaeddin, 1997: 289; Şemseddin Sami, 2015: 451), anlamının dışında "*harf-gîr"* söz tutan anlamıyla intihalciye bir çağrışım yapmaktadır. Güftî (öl. 1677), tezkiresinde söz hırsızlarını *harf-gîrân* olarak sunmuştur:

Semt-i nazmun galat-neverdânın
*Belki **düzdân** ü **harf-gîrân**ın*[142] (48)

İdeyüm zîb-i levha-i icmâl
Tâze mazmûn-ı harf-i satr-ı makâl[143] (49) (Yılmaz, 2001: 95).

2.2.6. Hâyîde-gûy

Farsça kökenli *hâyîde* kelimesinin anlamı başlıca sözlüklerde anlamı şu şekilde geçmektedir:

"*Ağız ile çiğnenmiş. Ekseriya ağızdan ağıza dolaşmış, bayağı söz hakkında îrâd olunur*." (Mehmed Salâhî, 1313: 290); "*Ağızda çiğnenmiş, pörsümüş, ağızdan ağıza dolaşarak kuvvetini kaybetmiş (söz)*" (Tuğlacı, 1985: 3/1031); "*Ağızda çiğnenmiş, Çok*

[140] Kimi mana tellalı kimi söz komisyoncusu [olan bu kimseler] önceki şairlerin divanlarından borç ile cümle kullanır.
[141] Nazım yolunu kesen haramiler çoktur. Hırsız, mana hırsızı ve cahil çok.
[142] Nazım semtinin yalan yanlış sözlerini dolaştıranın, belki hırsızların ve söz tutucuların…
[143] Sözlerin satırlarının harflerinin taze mazmunlarını bir araya getirip süslü bir levha ortaya çıkarayım.

kullanıldığından bıkılmış olan söz, ta'bir vesaire" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 303); "*Ağızda çiğnenmiş, ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz*" (Devellioğlu 2007: 347); "*Çiğnenmiş. Küçük çocuklara verilen çiğnenmiş yemeğe teşbîhen başkaları tarafından söylenip kepâze olmuş söz ve ta'bir*" (Şemseddin Sami 2015: 473).

Tezkireciler ve şairler, ağızlarda çiğnenmiş sözler kullananları ve başkalarının sözlerini çalanları *hâyîde-gûy, hâyîde-hâr* olarak nitelendirmişlerdir. Latîfî, hırsız şairler bahsinde kendinden önceki şairlerin manalarını almak suretiyle şiir çalanların *hâyîde-gûy* olduklarını ifade ederken bunu şairlik kudretinden mahrum olmalarına bağlar:

Bi'z-zarûrî eş'âr-ı selefün ma'nâların alur ve 'adem-i kudretinden sirkaya mu'tâd olup ***hâyîde-gûy*** *olur*[144] *(...):*

Tercemânsuz bir iki söz ne dürür ki diyemez
Tıfl-ı nâdân gibi ***hâyîde*** *degülse yiyemez* (Canım, 2000: 103).

Çocuk, henüz yemeğini yiyecek yeteneğe kavuşamadığından başkasının lokmasına ihtiyaç duyar. Çocuk bu aşamada aynı zamanda bilgisizdir. Şairlik yeteneğinden mahrum olan, hâyîde sözle şiir yazan da aslında bu haliyle bilgisiz bir çocuk gibidir. Bilgisiz olmayı benzetme yönü olarak kullanan Latîfî'nin bu beytinde başkasının sözleriyle şiir yazan şairlerle çocuğun ortak yönünün "nâdân" sözcüğünün olduğu görülür.

2.2.7. Hâyîde-hâr

Yukarıda "hâyîde-gûy" maddesindeki açıklamalarımıza benzer şekilde "*hâyîde-hâr*" tabirinin de şiir hırsızını karşılayacak şekilde kullanıldığı örnekler mevcuttur:

Feryâd o ***düzd-i ma'ni-i hâyîde-hâr****dan*
Hâm ide nice nükteleri tab'-ı hâmdan[145] (Üzgör, 1991: 244).

2.2.8. Hırsız

"*Başkasının malını çalan kimse, uğru*" (Akalın vd., 2011:1094) anlamına gelir. Başkalarının şiirini çalan kişiler için de kullanılmış bir tabirdir.

İbnülemin'in (öl. 1957) bildirdiğine göre Nâmık Kemal'in (öl. 1888) Nûri Bey'e (öl. 1906) latife yollu yazdığı mektupta, hırsız kelimesi intihalci manasına gelecek şekilde kullanılır:

[144] Zorunluluktan, kendinden önceki şairlerin manalarını alır ve kudret yoksunluğundan şiir hırsızlığını adet haline getirir, ağızlarda çiğnene çiğnenmiş sözlerin söyleyicisi olur.
[145] O çiğnenmiş lokmalar yiyen mana hırsızlarından feryat! Ham kişiliklerinden dolayı pek çok ince anlamı çiğ bırakırlar.

"*Ben senin **hırsız** olduğunu bilmezdim. Meğer sen de **eser sariklerinden** imişsin. Eserim dediğin Na't-ı şerif, kudemâ-yı şuarâdan fülân zâtındır. Hatta senin gönderdiğin kadar da değildir, altı üstü şöyledir*." (İnal, 1988: 3/1256).

2.2.9. Hoş-kalem

Sözlükte "hoş-kalem"in birinci anlamı "*iyi yazan, kâtip*", ikinci anlamı ise "hileci"dir (Devellioğlu, 2007: 376).

Güftî, *Teşrifâtü'ş-Şu'arâ'*da, *Acem zümresi mazmun hırsızına hoş-kalem diyerek ihâm yapmışlardır*, anlamına gelen bu beyitle, Acemlerin mazmun hırsızlarına "hoş-kalem" diyerek aslında hileci anlamını kastederek iham yaptıklarını söyler:

***Hoş-kalem** diyü eylemiş îhâm*
***Düzd-i mazmûna** zümre-i Aʿcâm* (Yılmaz, 2001: 112).

2.2.10. Hûşe-çîn

"Başak, salkım" anlamlarına gelen "hûşe" kelimesi ile "toplamak" anlamındaki "çîden" fiilinin geniş zaman kökünün birleşiminden (çîn) oluşan *hûşe-çîn* sözlükte, "*harman sonu tarlada kalan kesik, döküntü başakları toplayıcı, toplayan*" (Devellioğlu, 2007: 386) anlamındadır.

Kelimenin intihal manasına gelecek anlamı Lügat-ı Nâcî'de bulunur: "*Harman sonu müstefidi. Şunun bunun asarından iktibas ile eser meydana getiren muharrir ve şaire de "hûşe-çîn" denilir*." (2009: 250).

Şerîfî'nin (öl. ?) *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı eserinde "*ihtizâ*" maddesini açıklarken "hûşe-çîn"i benzetme yollu olarak söz toplayan, mana toplayan anlamına gelecek şekilde kullanıldığını ifade etmiştik. Şerîfî, *ihtizâ*yı, şiir yolunda yeni bir tarz icat eden bir şairin başka bir şair tarafından üstat olarak seçilip tabi olunması, taklit edilmesi seklinde açıklamış ve ikinci şairin bunu yaparken alçak bir hırsız gibi usta şairin nazım bağındaki şiirlerini nazmen veya manen toplayan kişi olmaması gerektiğini de vurgulamıştır:

"*İhtizâ; Bunun tariki oldur ki şu'arâdan biri tarîk-i şi'rde bir tarz-ı hâs ibdâ ide pes şâ'ir-i âher bunun îcâd eyledügi üslûbı ihtiyâr eyleyüp mezhebinde buna iktidâ ide. Velîkin*

bir le'îm-i düzd-'âyîn olup bunun bâğ-ı nazmında ***nazmen veyâ ma'nen hûşe-çîn*** *olmaya*."[146] (Kaçar, 2012: 117-118).

Hûşe-çîn, Celîlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisinde de intihal manasına gelecek şekilde kullanılmıştır. Celîlî, mesnevisini yazarken Câmî ve Nizâmî gibi şairlerden alıntı / çalıntı yapmadığını dile getirir:

Sanman beni ***hûşe-çîn-i*** *Câmî*
Yâ cur'a-keş-i mey-i Nizâmî[147] (Kazan Nas, 2011: 402)

Hûşe-çîn, tarlada kalan başakları toplayan kişidir. Onlardan istifade etse de üretemez. Tarlada üretilen mamul yeryüzüne bir ürün olarak çıkar ve "hûşe-çîn" onları toplar. Bunu şiir sanatı bağlamında düşünürsek tarla / toprak verimli, velut bir şair, *hûşe-çîn* ise ondan kalanları toplayan kişiyi simgeler diyebiliriz. *Hûşe-çîn*, söz üretme kabiliyetinden yoksundur. Oysa o ne kadar toplarsa toplasın tarlada daima yeni ürünler üretecek yetenek mevcuttur.

2.2.11. Jâjhâ-yı pür-gûy

Farsça bir kelime olan "*jâjhâ*" hakkında Ferheng-i Ziyâ'da şunlar söylenir: "*Jâj, yavşana benzer ve o neviden dikenli beyaz bir ottur ki bir söylentiye göre kenger = yaban enginarı ve eşek dikeni denilen devenin sevdiği dikenli bir nebattır. Çok tatsız ve nâhoş olduğundan deve her ne kadar çiğnerse de yumuşatıp yutamazmış. Bu itibarla manasız ve münâsebetsiz, saçma lâfa ve hezeyana jâj ve bu türlü söz söyleyene jâj-hâ, jâj-hûr, jâj-derây derler*." (Şükûn, 1996: 2/1105).

"*Jâjhâ*", Latîfî'nin hırsız şairleri nitelerken kullanılan kelimelerden biridir:

"*Kısm-ı sâni şol mukallid ü sâhib-i taklîddür ki dahî mücerred vezn ü tab'a mâlik olmagla sebîl-i nazma sâlik olup rabt u yâbis buldugı türrehâtı nazm u vezn kurup tarîk-ı fahr u mubâhata gider ve anunla kendüyi şâ'ir-i hakiki tasavvur idüp kümmel-i şu'arâdan 'add ider. Bu makule şâ'ire* ***şâ'ir-i yâfte-gûy*** *ve* ***jâjhâ-yı pür-gûy*** *dirler. Erbâb-ı nazm içinde bu mertebe çendân hüner ve makbul ü mu'teber degüldür*."[148](Canım, 2000: 101).

[146] İhtizâ: Bunun yolu şudur ki şairlerden biri şiir vadisinde daha önce kimse tarafından söylenmemiş hususi bir üslup/şiir ortaya koymuş olsun. Ondan sonra başka bir şair icat edilen bu yeni üslubu seçip kendi yolunda bu üsluba tabi olmuş olsun. Ama alçak bir hırsız olup da bu şairin şiir bağından lafzen ve manen başakları salkımları toplamasın.
[147] Beni Câmî'nin kalıntılarını toplayan ya da Nizâmî'den kalan tek yudum şarabı içen bir şair sanmayın.
[148] İkinci kısım, taklitçilerdir. Yalnızca vezin öğrenmekle ve yaratıcılıkla nazım yoluna giren bu kimseler yerli-yersiz demeden bulduğu tüm sözleri vezne uydurarak nazım kurmaya çalışarak bununla övünür ve kendini hakiki şair sanıp yetişmiş şairlerden addeder. Bu kısım şaire "bulunmuş sözler söyleyen" ve "saçma sapan sözleri çok söyleyen şair" derler. Nazım erbabınca şairliğin bu derecesi o kadar da makbul ve muteber değildir.

2.2.12. Ma‘ânî-terâş

Manayı sathî surette almak suretiyle benimseyen anlamına gelen bu kelime şiir hırsızlığı yapan kimseyi işaret eder.

Tâhirül'l-Mevlevî, bu terimi şu sözlerle açıklamıştır: "*Mânâyı az çok değiştirmek suretiyle alanlara eskiden maânî-terâş derlerdi*." (Tâhirü'l-Mevlevî, 1994: 70).

Bu tabir Nef‘î (öl. 1635) tarafından kullanılmıştır. Nef‘î, mana tıraş etmek suretiyle şiir hırsızlığı yapanların aslında şair olmadıklarını, dostlarının sözleriyle şair geçindiklerini ifade eden şu beyti kaleme alır:

Bir ***düzd-i nâ-bekâr-ı ma‘ânî-tıraş*** *iken*
Yârân sözüyle şâ‘ir olur nüktedân olur (Akkuş, 1991: 238).

Günümüz Türkçesinde de kullanılan "tıraş" kelimesiyle "*ma‘ânî-terâş*" arasında bir bağlantı kurulabilir. İnsan tıraş olurken berber ne kadar sakalını kazısa da o kesilen kıllar kesene fayda sağlamaz ama sakalı kesilen de yeniden çıkar. Buradan şiiri çalınan şairde mananın özü her zaman mahfuzdur; çalan çaldığı kuru sözle kalır, gibi bir benzetme yapmak mümkündür.

2.2.13. Mukallid

Sözlük anlamı; "*nesneyi boynuna asar olan ve bir kimesnenin etvâr u asvât u harekâtının ayn u emsâlini icrâ idici olan*" (Hüseyin Remzî, 1324: 280); "*asla benzetmek için icrâ-yı amel eden, kavl ü fi‘ilde birine benzemeğe çalışan, taklîd yapan, muzahhak, maskara adam*" (Mehmed Salâhî, 1313: 524); "*taklid eden, aynını yapan, bir kimsenin etvâr u harekatıyla tarz-ı tekellüm vesa'iresinin aynını yapan*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 708); "*taklîd edeni bir şeyin aynını yapmağa çalışan: Filan şâ‘ir Nef‘î'nin mukallididir*." (Şemseddin Sami 2015: 1148) şeklinde geçer.

Pakalın'ın sözlüğünde *mukallid*in ıstılahi manası şu şekilde geçmektedir: "*Bir kimsenin boynuna gerdanlık takmak demek olan taklid, ıstılahda başkasının kavlini hüccete, delile bakmaksızın kabul etmekten ibarettir. Kendilerinde ictihad kudretini göremeyenler bir müçtehidin sözünü veya işini kendi boyunlarına bir gerdanlık yaparak taktıkları için bu gibilere mukallid denilmiştir*." (1993: 2/576).

Latîfî, tezkiresinin mukaddimesinde nazım arsasını dolduran taklitçilere, sanat hırsızlarına *mukallid* demiştir:

Şi'rün Latîfî öldi işi beyti bozdılar

'Âlem ***mukallid*** *oldı cihân* ***san'at ugrısı***[149] (Canım, 2000: 95)

Taklitlerin hiçbir surette aslın yerini tutamayacağının altını çizen Latîfî mukallid dediği kimseleri daima eksik görür. Şairlik hünerinin Allah vergisi olduğunu ve taklitçilerin bu orijinal şairlerin emsali olamayacağını dile getirir:

Ey ***mukallid*** *dâd-ı Hakdur her hüner bir kâmile*

Yoksa taklîd ile nâkıs kâmil olmaz şöyle bil (Canım, 2000: 283)

Beyânî (öl. 1597/98), Ümîdî (öl. 1571) ve Tâbî'nin (öl. 1562); Bâkî'yi (öl. 1600) taklit ettiklerini, Bâkî'nin *mukallid*lerinden olduğunu söylemiştir (Sungurhan, 2017: 30, 44).

Taklit etmenin hırsızlık etmeye benzetildiği bir örneğe Fehîm-i Kadîm'in (öl. 1647) divanında rastladık:

Terk-i ***taklîd*** *idüp vâsıl-ı Hakk ol sûfî*

Yoksa her ***düzd*** *ki berdâr ola Mansûr olmaz*[150] (Üzgör, 1991: 276).

2.2.14. Mütercim

Sözlüklerde; "*çevirmen*" (Akalın vd., 2011: 1738), "*tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren, bir eseri bir lisandan diğerine çeviren, bir lisanı diğer lisan ile beyan eden, bir lisânda yazılmış bir şeyi diğer lisana çeviren*" (Mehmed Bahâeddin, 1997: 640; Devellioğlu 2007: 779; Muallim Naci, 2009: 516; Ali Nazîmâ- Faik Reşâd 2009: 372; Şemseddin Sami, 2015: 1051) anlamlarına gelmektedir.

Sözlük anlamı itibarıyla intihal ile alakalı olmayan bu kelime, bazı tezkireciler tarafından bir töhmet olarak görülmüştür. Özellikle Latifî, zamane şairlerini orijinal şiir yazmaktan öte tercüme ve taklit yoluyla şairlik yapmakla suçlamıştır:

"*Ve fî-zamânînâ şiʿr daʿvâsı kılanlarun ekser ü aglebi* ***mütercim*** *ü* ***mukallid*** *ve îcâd-ı maʿânîde gayr-ı mûciddür*." (Canım, 2000: 579).

2.2.15. Müteşâ'ir

Sözlüklerde; "*teşâ'ür eden, şâ'ir tavrı takınan, şâ'irlik taslayan, şâ'ir değil iken şâ'irlik iddi'âsında bulunan, şâ'irlik satan, şair tavrı takınan, şair geçinen, sahte şâ'ir*"

[149] Ey Latîfî! Şiir öldü artık, beyti bozdular. Dünya taklitçilerle ve sanat hırsızlarıyla doldu.
[150] Ey sûfî! Taklidi terk edip Hakk'a ulaş. Yoksa hırsızlar asılsa da Mansur olamaz.

(Mehmed Salâhî, 1313: 427; Bahâeddin 1997: 647; Muallim Naci, 2009: 518; Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 374; Şemsedin Sami, 2015: 1052) anlamlarındadır.

Bu kelime, tezkireciler ve belagat yazarları tarafından intihal yapan şairleri karşılamak için kullanılmıştır.

Latîfî, tezkiresinin mukaddimesinde zamanında şair ve şair geçinen kimselerin birbirine karıştığından nazım arsasının taklitçilerle dolu olduğundan yakınmıştır:

Zîrâ zamânede şâʿir ü ***müteşâʿir*** *nâ-maʿlûm olup ʿarsa-i nazm* ***mukallid*** *ü* ***ehl-i taklîd*** *ile tolmış ve elsine-i muʿteberede bir lafz kalmamışdur ki tekrâr-be-tekrâr mahlas olmışdur* (Canım, 2000: 95).

Muallim Naci (öl. 1893), *Bir Müteşâire Dâir* adlı şiirinde kastettiği kişinin intihalde bulunduğunu şu beyitlerle dile getirir:

Benimsemiş bizim üç beyti bir neşîde-fürûş
Onun cihâna tebessüm gelir bu hâlinden[151]

Benim mi yoksa değil mi tereddüdünde henüz
Demek ki yok haberi kendi ***intihâlinden***[152] (Hayber- Özbay, 1997: 240).

Ahmed Cevdet Paşa (öl. 1895), *Belâgat-i Osmâniyye* adlı eserinde *müteşâir*lerin başka şairlerin divanlarından beğendikleri şeyleri alarak kendileri söylemiş gibi gösteren hırsızlar olduğunu ifade eder. Bu kişiler şairden sayılmadıkları için de bunları konunun dışında tuttuğunu Süleyman Fehîm'in (öl. 1846) aşağıdaki beytini örnek vererek anlatır:

"*Ve ba'z-ı* ***müteşâ'irîn*** *ki*
Fehîmâ! Şâ'irân-ı bü'l-hevesde kalmamış insâf
Kanâ'at eylemez mazmûna ***dîvânı çalar çarpar***

müdde'âsınca, ***dîvânlardan beğendiğini alıp da kendi nâmına i'lân ederler****. Şu'arâdan ma'dûd olmadıkları cihetle mevzû'-ı bahsden hâric kalırlar*."[153] (Ahmed Cevdet Paşa, 2000: 120).

[151] Bir şiir satıcısı bizim üç beytimizi kendine mal etmiş. Onun bu halinden cihana bir gülme gelir.
[152] Henüz kendisi bu şiir benim mi yoksa değil mi diye tereddüt etmektedir. Demek ki bu haliyle kendi yaptığı intihalden haberi yok.
[153] İddiasına göre divanlardan beğendiklerini alıp kendi adlarına ilan ederler. Şairlerden sayılmadıkları için bu mevzunun dışında kalırlar.

Latîfî, kendine mahlas dahi bulmaktan âciz olup kendinden önceki şairlerin mahlaslarını kullanarak bir nevi mahlas hırsızlığı da yapan şairleri de *müteşâir* olarak nitelendirir:

"*Şâ'irler peydâ olur ki kendü şânına mülâyim bir mahlas bulamaz ve didügi şi'rün taktî' ü evzânın bilemez. Ekser kemâl-i 'aczinden şu'arâ-yı selef mahlasın kullanur* ***muhallid ü müteşâ'irdür****. Meşâhir-i şu'arâdan biriyle müşâ' u müşterek olur. Ma'lûmdur ki bir şâ'ir-i meşhûr ile iştirâk ihtiyâr u irtikâb kemâl-i 'aczinden ve vüfûr-ı cehlindendir. Ma'lûmdur ki mahlas didükleri bir yâ-yı nisbî ile bir lafzdur. Husûs-ı mahlasda bir lafz bulmakda 'âciz ü kâsır olanlar ol ne îcâd u ihtirâ itse gerekdür. Hâssa li ba'zı suhandân ü dânâ şâ'iri mahlasından bilürler ve ne kadar kudret ü istitâ'atı vardur andan istidlâl kılurlar.*[154]

Çü şâ'ir ola bir mahlasda 'âciz
Sühan îcâdına kâdir ola mı
Tahallus bulmasında kâsır iken
Verâsuz fikr ide ma'nâ bula mı"[155] (Canım, 2000: 580).

2.2.16. Nakkâl

Sözlükte, "*nakl ü hikâyet edici olan, çok nakleden, nakledici, hikâyeci, masalcı*" (Hüseyin Remzî, 1324: 492; Mehmed Salâhî 1313: 589; Ali Nazîmâ-Fâik Reşâd 2009: 388; Devellioğlu 2009: 802) anlamlarına gelen bu kelime *Ahdî Tezkiresi*'nde bir kullanımda intihal eden kişi anlamına gelecek şekildedir.

Ahdî (öl. 1593/94), ara sıra bir beytinde mana bulunsa, hiç şüphe yok ki onu bir başkasından çalmıştır dediği Sıyâmî (öl. ?) için Sadrî'nin (öl.1585) yazdığı şu kıtayı verir:

Şa'irüm diyü alursun biregü ma'nîlerin
Be Sıyâmî niye ki nef'i bu ***nakkâllıgun*** (Solmaz, 2018: 206).

[154] Öyle şairler ortaya çıkar ki kendi durumuna uygun bir mahlas bulamaz ve söylediği şiirleri veznine göre parçalara ayırıp veznini çıkaramaz. Beceriksizliğinin hat safhaya ulaşmasından dolayı kendinden evvelki şairlerin mahlaslarını kullanır, taklitçi ve şair geçinen kimsedir. Bir şairin, şöhretli bir şairle aynı mahlası (hile ile) seçmesi ve kullanmasının beceriksizliğinin ve bilgisizliğinin sonucu olduğu herkes tarafından bilinir. Mahlas denilen şey bir kelime ve bir nisbet i'sinden oluşur. Mahlas konusunda bir kelime bulmaktan âciz ve noksan olanlar neyi icat edebilir ki? Özellikle sözden anlayanlar ve bilginler bir şairi mahlasından tanırlar ve ne derece şairlik kudretine sahip olduğunu da ondan (mahlasından) anlarlar.

[155] Mahlas bulmaktan âciz olan bir şair söz icat edebilir mi? Mahlasını bulmakta eksik iken, kendiliğinden fikir üretip de mana bulabilir mi?

2.2.17. Sâ'il

Arapça "su'âl" kökünden gelen bu kelime, "*yalvaran, dilenen kimse*, *soran, sadaka isteyen, dilenci*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 376; Devellioğlu 2007: 914; Parlatır 2011: 1446; Tulum 2013: 328; Redhouse 2014: 975) anlamlarına gelir.

Şiir hırsızlarının hem tezkireciler hem de şairler tarafından dilenciye benzetildiğini daha önce de "cerr" ile "cerrâr" maddelerinde ifade etmiştik. Gerek dilenmek manasındaki "cerr itmek" gerekse dilenci manasına gelen "cerrâr" intihali çağrıştıran kelimelerdir. Bunun yanında *sâ'il* de şiir hırsızını anlatmak için kullanılır. Sümbül-zâde Vehbî (öl. 1809), meşhur "sühan" redifli kasidesinde birçok dilenci meşrepli, yoksul yaradılışlı, ehil olmayan kimselerin şiir yazarken dilenmeyi kendilerine sermaye edindiklerini ifade eder:

Nice nâ-ehl-i gedâ-tînet ü ***sâ'il-meşreb***
Cerri sermâye eder *eylese imlâ-yı sühan* (Yenikale, 2011: 288)

Yine Vehbî, söz dergahının kapısının dilenci kapısına döndüğü eleştirisinde bulunurken şiir dilenen kimseleri sâ'il kelimesiyle anlatır:

Taldılar bâb-ı kibara gazelim var diyerek
Oldı sâ'il kapusı *dergeh-i vâlâ-yı sühan* (Yenikale, 2011: 288).

2.2.18. Sârık

Sârık, sözlüklerde; "*çalan, hırsızlık eden, hırsız,harâmî, düzd, uğru*" (Devellioğlu, 2007: 921; Şemseddin Sami, 2015: 717) anlamlarındadır.

Divan şiirinde gerek tezkireciler gerekse şairler tarafından şiir hırsızını karşılayan kelimelerden olmuştur.

Sârık-ı kelâm, sârık-ı me'al, sârık-ı ma'nâ şekillerinde hırsız şairleri belirtirken kullanılmıştır. Söz gelimi Gelibolulu Mustafa Âlî (öl. 1600), Zihnî'nin (öl. 1614) şiir çalmakla meşhur, intihalci bir şair olduğunu şu sözlerle dile getirir:

düzd-i nakd-i ma'nâ *ve* ***sârık-ı me'âl-i mâlâyânî*** *olmakla şöhret bulmışlar* (İsen, 1994: 111).

2.2.19. Sürrâk

Yukarıdaki maddede açıkladığımız "sârık"ın çoğulu olan "sürrâk"ın sözlük anlamı "*hırsızlar*" (Devellioğlu, 2007: 972) şeklindedir. Kaynaklarda hırsız şairler için *"sürrâk"*

ibaresi de kullanılmıştır. XIX. yüzyıl şairlerinden Yozgatlı Fennî (öl. 1918), hırsızlık malı şiirlerin kendi eserlerine benzemediğini söylerken şiir hırsızlarını *"sürrâk"* kelimesiyle karşılar:

Benzemez âsârıma ***âsâr-ı sürrâk-ı sühan***
Tartılır mı cevher-i hâlisle sîm-i kem-'ayâr (Ergin, 1996: 46)

2.2.20. Suhan-çîn

Farsça, "söz" anlamındaki "suhan" ve "toplamak" anlamındaki "çîden" fiilinin geniş zaman kökünün birleşiminden (çîn) oluşan *suhan-çîn*, "söz toplayan" anlamına gelir. Sözlüklerde "*lakırdı toplayup gammazlık idici câsûs*" (Hüseyin Remzî, 1324: 387); "*bir yerden söz toplayıp diger mahale nakl iden*" (Şemseddin Sami, 2015: 588); "*söz getirip götüren, dedikoducu*" (Devellioğlu, 2007: 961) anlamlarına gelecek karşılıkları vardır.

Suhan-çîn başkalarının sözlerini toplayan anlamında intihalci kimseleri karşılamıştır. Bu yakıştırma ziyadesiyle tezkireciler tarafından yapılmıştır. Özellikle Latîfî ve Gelibolulu Mustafa Âlî bu tabiri sık kullanan tezkirecilerdir. Latîfî'nin hırsız şairler tasnifinde *suhan-çîn*ler ikinci sırada yer almışlardır (Canım, 2000: 102-103).

Latîfî, Sehâyî'nin (öl. ?) şiirlerinin çoğunun başka dillerden tercüme ve kendinden önceki şairlerin divanlarından toplanmış sözlerden oluştuğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

"*Ekser-i ebyâtı* ***terceme*** *ve* ***tazmîn*** *ve* ***tedvînât-ı selefden suhan-çîn*** *idi*." (Canım, 2000: 297).

Suhan-çîn, söz toplayıcı anlamıyla, başkalarının sözlerini toplayan kişi olarak görülmüştür. Bir araya getirdiği sözler başkalarına aittir. Kendi üretmemiştir. Bu bağlamda söz çalan kişi üretmektense başkalarına ait sözleri toplar diyebiliriz.

2.2.21. Tarrâr

Sözlüklerde, "*yankesici, dolandırıcı*" (Şemseddin Sâmî, 2015: 725), "*one who snatches or seizes by force suddenly, plunderer, pillager, pickpocket, purse-snatcher (ansızın kapan, zorla kapan, yağmacı, yankesici, kapkaççı)*" (Redhouse, 2014: 1099) anlamlarına gelen "*tarrâr*" kelimesi XIX. yüzyıl şairlerinden Kıbrıslı Hilmî (öl. 1847) tarafından söz hırsızını karşılayacak şekilde kullanılmıştır:

Birtakım yan kesici gitti yanımdan diyerek

*Oldular **sirkat** ile cümlesi **tarrâr-ı sühan*** (Kesik-Koç-Kacar, 2018: 168).

Tarrâr, başkalarını kandırır. Dolandırıcılığın esasında başkalarını aldatma, kendine ait olmayan şeyleri haksız yere gasp etme söz konusudur. Bu anlamda söz dolandırıcısı da şiirleri gasp eden bir hırsızdır.

2.2.22. Uğru

Türkçe bir kelime olan uğru "hırsız" anlamındadır. Şiir hırsızlarını nitelerken de söz uğrusu, sanat uğrusu şekillerinde kaynaklarda kullanılmıştır.

Latîfî, dünyanın sanat hırsızlarıyla dolu olduğundan yakınırken yine bu fiili kullanır:

Şi'rün Latîfî öldi işi beyti bozdılar
*'Âlem **mukallid** oldı cihân san'at **ugrısı*** (Canım, 2000: 95).

2.2.23. Yâfte-gûy

Yâfte sözlüklerde, "*makbuz pusulası*" (Şükûn ,1996: 3/2026), "*bulunmuş, çarşıya, pazara, duvara yapıştırılan yazılı ilan kâğıdı*" (Muallim Naci, 2009: 750), "*kutu ve şişe üzerine yapıştırılan yazılı kâğıt*, *bazen mahkûmun göğüslerine asılan ilân-nâme*" (Şemseddin Sami, 2015: 1262), "*bir yere asılan veya yapıştırılan üstü yazılı kâğıt parçası*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 794) anlamlarına gelir.

Latîfî, bu sözle hezeyanlar söyleyen hırsız şairleri yaftalamıştır. Hırsız şairleri anlattığı bölümde, şiir hırsızları için bu tabiri kullanmıştır:

"*...bu makûle şâ'ire **şâ'ir-i yâfte-gûy** ve jâj-hâ-yı pür-gûy dirler. Erbâb-ı nazm içinde bu mertebe çendân hüner ve makbul ü mu'teber degüldür*." (Canım, 2000: 101).

Yâfte-gûy, bulunmuş sözleri söyleyen kişi olarak, icat kabiliyetinden yoksun olan, başkasının şiirleriyle geçinen kişi olarak görülmüştür diyebiliriz.

2.3. İntihal Edilmiş Metni Karşılayan Terim ve Kavramlar

2.3.1. Bîve

Farsça kökenli bu kelime başlıca sözlüklerde şu şekilde geçer:

"*Dul karı, zevci olmayan veya vefat etmiş olan*" (Hüseyin Remzî, 1324: 128), "*kocasız kadın, dul*" (Şükûn 1996: 408), "*dul kadın*" (Muallim Naci, 2009: 72), "*zevci vefat etmiş veya zevcinden ayrılmış hatun*" (Ali Nazîmâ- Faik Reşad, 2009: 41). Redhouse, kelimenin acemi,

zavallı, düşkün, muhtaç anlamlarını da verir: "*1. Widow, widower, 2. Stranger, poor, destitude*" (Redhouse, 2014: 187).

Divan şiirinde bikr, bikr-i mana, orijinal manayı kasteden genel bir kullanımdır: "*Her şeyin evveline bikr denir. Ve mesbûk bi'l-mesel olmayan 'amel ve san'ata ıtlak olunur*." (Mütercim Âsım, 2013: 2/1773).

İncelediğimiz sözlüklerde anlamına birebir rastlamasak da divan şairleri "bikr"in karşıtı olarak orijinal olmayanı, daha önce kullanılmış olan mana veya lafzı ifade etmek için teşbih yoluyla "bîve" kelimesini kullanırlar. Daha önce başka şair / şairler tarafından kullanılmış olan mana ya da söylenmiş olan söz, bekareti olmayan dul bir kadına benzetilir:

Bikirdür hep hayâlât-ı Mesîhî
Anun yanında ***gayrun şi'ri bîve***[156] **(**Mengi, 2014: 258)

Merd isen bikr-i mezâmîne çalış ey Vehbî
Şîve-yi bîveye *meyl etme misâl-i Zeyneb*[157] (Yenikale, 2011: 368)

XVII. yüzyılın önemli şairlerinden Mezâkî (öl. 1676), daha önce yazılmış şiirlere, kullanılmış manalara rağbet etmediğini, kendinin özgün manalar üretme konusunda zaten yetenekli olduğunu ifade eder:

Ey Mezâkî ***bîvegân-ı nazm****a rağbet itmezüz*
Biz harîm-i dilde ***ebkâr-ı me'ânî*** *beslerüz*[158] (Mermer, 1991: 400).

Burada orijinal şiire bekaret kavramı üzerinden yapılan benzetmeyle aynı mantığa dayanan bir kullanım görüyoruz. "El değmemiş" anlamından hareketle "*bikr*" tabiri, evvelinde hiç kullanılmamış sözleri ifade ederken bu tabirinin karşıtı olarak "*bîve*" daha evvel başkası tarafından kullanılmış, orijinal olmayanı ifade eder şekilde kullanılmıştır.

2.3.2. Hâyîde

Farsça kökenli bu kelimenin anlamı başlıca sözlüklerde anlamı şu şekilde geçmektedir:

[156] Mesîhî'nin hayalleri hep özgündür. Onun yanında başkalarının şiirleri, kullanılmıştır.
[157] Ey Vehbî, eğer erkeksen daha evvel kullanılmamış, bakir mazmunlarla şiir yazmaya çalış. Zeyneb Hanım'ın yaptığı gibi kulllanılmış malzemeyi kullanma.
[158] Ey Mezâkî! Daha evvel kullanılmış şiire rağbet etmeyiz. Biz gönül dairemizde orijinal manalar besleriz.

"*Ağız ile çiğnenmiş. Ekseriya ağızdan ağıza dolaşmış, bayağı söz hakkında îrâd olunur*." (Mehmed Salâhî, 1313: 290); "*pörsümüş, ağızdan ağıza dolaşarak kuvvetini kaybetmiş (söz)*" (Tuğlacı, 1985: 3/1031); "*çok kullanıldığından bıkılmış olan söz, ta'bir vesaire*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 303)*;* "*ağızdan ağıza dolaşmış, bayat, köhne söz*" (Devellioğlu, 2007: 347), "*küçük çocuklara verilen çiğnenmiş yemeğe teşbîhen başkaları tarafından söylenip kepâze olmuş söz ve ta'bir*" (Şemseddin Sami, 2015: 473).

Târihirü'l-Mevlevî, kelimenin ıstılahi manasını şu şekilde verir:

"*Bâzı şâirler meâl nakline yahut yeni tabir ilhâm almaya da "hâyîde" diyorlar, başka birinin fikrini kullanmayı "çiğnemik" yemeye benzetiyorlar*."[159] (Târihirü'l-Mevlevî, 1994: 70).

Bu tabir özellikle tezkireciler arasında yaygın kullanılmıştır. Tezkire yazarları ağızlarda çiğnenmiş sözler kullananları "*hâyîde-gûy*" olarak nitelendirmişlerdir.

Latîfî, şiir hırsızları tasnifinde ikinci grupta yer alanları:

Tercemânsuz bir iki söz ne dürür ki diyemez
Tıfl-ı nâdân gibi ***hâyîde*** *degülse yiyemez* (Canım, 2000: 102)

diyerek başkasından tercüme etmeden bir iki söz söyleyemediklerini ve cahil çocuklar gibi başkası çiğnemeden bir şey yiyemediklerini dile getirir.

Şiirdeki *bikr-i mana*, delinmemiş inciye benzetilmiştir. *Hâyîde* ise ağızlarda çiğnenmiş lokmalardan teşbihen kullanılır. İnciyi değerli kılan şey manayı da değerli kılması yönüyle daha evvel delinmemiş / kullanılmamış olmasıdır. Latîfî, şiir davası güdenlerin nice defter ve divanı şiirle doldursalar dahi kendilerine ait bir tane orijinal manalarının olmadığını, bu divanların ağızlarda çiğnenmiş sözlerle dolu olduğunu ve bu kimselerin nazım ipeğinde ipe takılacak bir tane dahi delinmemiş incilerinin olmadığını dile getirirken de *hâyîde* tabirini kullanır:

"*...meydân-ı sühan lâf-zen ü yâve-gûy u* ***düzd-i bî-müzdle*** *tolmışdur. Niceleri da'vâ-yı şi'rle nice defter ü dîvân karalamış ammâ bir ma'nâ-yı hâssa mâlik olamamışdur ve* ***hâyîde*** *ve* ***tırâşîde*** *nice söz nazm itmiş lâkin silk-i nazmda bir ipe uracak bir dürr-i nâ-süfte bulamamışdur*." [160](Canım, 2000: 101).

[159] Bazı şairler başka birinden anlam yürütmeye yeni bir tabiri ilham olarak almaya da hâyîde diyorlar. Başka birinin fikrini kullanmayı çiğnenmiş lokma yemeye benzetiyorlar.
[160] Söz meydanı saçma sapan sözler söyleyen gevezelerle, hırsızlarla dolmuştur. Niceleri şiir davasıyla nice defterler, divanlar karalamışlar ama orijinal bir manaya sahip olamamışlar. Başkalarının daha önce kullandığı, başkalarından alınmış çok söz yazmışlar ama nazım ipliğine dizilecek delinmemiş bir inci bulamamışlar.

Âşık Çelebi (öl. 1572), Sihrî'nin (öl. ?) kuvvetli hafızasından bahsederken, her kim *hâyîde* bir manayı kendi sahiplenerek okusa, bunu tespit ettiğini söylemiştir:

*Yine bir **hâyîde** ma'nâ benümdür diyü okınsa aslın ve menşein beyân idüp çiğner tükürür* (Kılıç, 2010: 950).

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l- Ahbâr*'ında bu kelime diğer kaynaklara oranla daha fazla yer alır. Âlî'nin, Mahremî'den (öl. 1535) naklettiği aşağıdaki beyitte *hâyîde* sözler söylemenin başkalarının manalarına *el uzatmak* olduğunu açıkça dile getirmiştir:

Mahremî ma'nâ-yı gayre itme zinhâr iltifât
*Lezzet-i kâmil olur mı anda kim **hâyîdedür***[161] (İsen, 1994: 272).

Yenipazarlı Vâlî (öl. 1598/99), tercüme yoluyla yazdığı *Hüsn ü Dil*'de başkalarının sözlerine *el sunma*dığını ifade eder. Her sözünü gizli bir feyizle dile getiren Vâlî, yaradılışının şairane olduğunu savunurcasına, çocuk gibi *hâyîde*ye itibar etmeyeceğini söyler.

Mu'tâd degül ki tıfl-kirdâr
***Hâyîdeye** meylüm ola her bâr*[162]

Her lafz ki sebt olundı bî-reyb
Feyz itdi harîr-i hâme-i gayb[163]

***El sunmadum** il sözine güstâh*
Bir dürre yaraşmaz iki sûrâh[164] (Köksal, 2003c: 248).

Divan şiirinin son büyük şairlerinden Keçecizâde İzzet Molla, bir gazelinde sevgilinin dudağı için söylenen mazmunu söyleme şeklinin şairlerin ağzında *hâyîde* bir söyleyişe dönüşmemesi için farklı bir şekilde söylemesi gerektiğini ifade ederken bu tabiri kullanır. Ancak nasıl söylemesi gerektiğine dair önce ve sonrasında örnek vermemiştir:

Mazmûn-ı la'lini öyle edâ itme ki dil-berün
*Efvâh-ı şâ'irânda **hâyîde** olmasun*[165] (Şahin, 2004: 513).

Şeyh Galib, bir sözün, mananın, edanın bir kez dahi kullanılmış olmasını *hâyîde* sayılması için yeterli bulur:

Hâyîde** edâya **sunma** kim **el

[161] Ey Mahremî! Başkalarının sözlerine sakın meyletme. Çiğnenmiştir. Onda hiç olgun lezzet olur mu?
[162] Çocuk gibi davranmayı adet edinmiş biri değilim ki bayat sözlere her defasında meyledeyim?
[163] Şüphesiz gizlilik kaleminin harareti feyiz verdi ve her söz deftere yazıldı.
[164] Edepsizce el sözlerine el uzatmadım. Bir inciye iki delik yakışmaz.
[165] Dilberin dudağının mazmununu öyle eda etme ki, şairlerin ağızlarında çiğnenip durmasın.

Bir kerre dahi demişler evvel[166] (Ece, 2012: 372).

Hâyîde tabiri, özellikle çocukların çiğneme kabiliyeti edinemediği dönemlerde çiğnenmiş lokmalarla beslenmelerinden teşbihen şairliğinin ilk yıllarında kullanılmış sözlerle, başkalarının söz ve hayalleriyle şiir söyleyen şairleri kastetmek için kullanılmış olabilir. Ancak intihali özellikle *hâyîde* tabiriyle anlatmanın geri planında başkasının ağzında çiğnenmiş lokmadan duyulan tiksintinin de olduğunu düşünüyoruz.

2.3.3. Mesrûk

"*Sirkat olunmuş, çalınmış, aşırılmış*" (Devellioğlu, 2007: 628; Ali Nazîmâ- Faik Reşad, 2009: 268; Tulum 2013: 558) anlamlarına gelmektedir. Çalınmış şiir veya gazeller için de "mesrûk", "gazel-i mesrûk" gibi ifadeler kullanılmıştır. Söz gelimi Hatîbî (öl. 1794), *Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd* adlı tezkiresinde Âtıf'ın (öl. ?) bir şiir hırsızı olduğunu söyledikten sonra, çalıntı şiiri "*gazel-i mesrûk budur*" diyerek örnek verir (Akkuş, 2008: 248-249).

2.3.4. Müste'âr

Sözlüklerde, "*eğreti, kendisinin olmayan, eğreti [alınmış], takma [ad]*, *âriyet alınmış nesne*, *istiâre edilmiş*, *muvakkaten kullanılmak için alınmış, kendi malı olmayan*" (Mehmed Bahaeddin, 1997: 679; Devellioğlu, 2007: 746; Ahterî Mustafa Efendi, 2009: 704; Ali Nazîmâ-Fâik Reşâd, 2009: 345; Muallim Naci 2009: 490; Şemseddin Sami, 2015: 1152) anlamlarındadır. Sözlüklerde, edebiyat nazariyesi ve belagat kitaplarında kelimenin intihal ile ilgili herhangi bir manasına değinilmemiştir. Ancak *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nde bu kelime intihal edilmiş, başkasından alınmış şiir anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır:

Âşık Çelebi (öl. 1572), Nevâlî Çelebi'nin (öl. 1595) biyografisinde, şairin geçim kaynağı olan şiirlerinin başkalarının şiirlerinden alıntı olduğunu söylemiştir:

"*...ve eş'ârı kedd-i yemîn-i hâme-i hayâlî ve 'arak-cebîn-i nâme-i Nevâlî ile kesb-i yedidür. Ne ân ki* ***âherün libâs-ı eş'ârından müste'ârdur***."[167] (Kılıç, 2010: 897).

Kelime anlamı itibarıyla "bir başkasına ait olma" anlamını taşıyan *müstear* kelimesi ile intihal olayında bir başkasına ait olanın sahiplenilmesi durumunun yakışıksız karşılandığının vurguladığını düşünüyoruz.

[166] Ağızdan ağıza dolaşan köhne sözlere el uzatma, çünkü daha evvelden bir kere söylenmiştirler.
[167] Ve şiirleri hayal kaleminin emeği, Nevâlî adının alın teri ve elinin emeğidir. Ne var ki başkalarının şiirlerinden alıntıdır.

2.3.5. Müntahal

İntihal kelimesinin müştaklarından olan *müntahal* intihal edilmiş manasındadır.

Ahmedî (öl. 1410'dan sonra), kendi şiirini överken çağdaşı Şeyhoğlu Mustafa'ya (öl. 1413/14) yüklenir ve onu tercüme ve intihal yapmakla eleştirir:

Şeyhoglı degülem ki didügüm sözün kamu
Kimisi tercüme ola vü kimi ***müntahal*** (Akdoğan, 2018: 139).

Bu şiir, *intihal*in müştaklarından olan *müntahal* kelimesinin kullanıldığı karşılaştığımız tek ve en eski örnek olması bakımından ayrıca önem teşkil etmektedir.

2.3.6. Mütercem

Sözlüklerde, "*tercüme olunmuş, bir dilden başka bir dile aktarılmış metin, bir lisandan diğer bir lisana çevrilmiş*" (Devellioğlu, 2007: 779; Tulum, 2013: 500; Şemseddin Sâmî 2015: 1051), "*interpreted (yorumlanmış)*" (Redhouse, 2014: 851) anlamlarına gelen "*mütercem*", intihal edilmiş metni karşılayan tabirlerden biridir.

Hasîb (öl. 1752/53), manzum olarak kaleme aldığı *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osman*'da Bursalı Ulvî'nin (öl. ?), şiirlerinde Nizâmî'den "tercüme edilmek suretiyle çalınmış" bazı manalar yer aldığını ifade ederken "mütercem" kelimesini kullanır:

Şerâb-ı nâb ta'rîfinde 'Ulvî'nün görilmişdi
Nizâmî'nün kelâmından ***mütercem*** *ba'z-ı evzânı* (Coşkun, 2002: 119).

Taradığımız metinler içerisinde "mütercem" kelimesinin intihale en çok yaklaştığı örnek budur diyebiliriz.

2.3.7. Tırâşîde

Farsça kökenli bir kelime olan *tırâş* sözlüklerde, "*yontmak, derine varmaksızın satıhdan kesmek, üstden ve sathî suretde yontmak, yonma, kazıma*" (Hüseyin Remzî, 1324: 160; Şemseddin Sami, 2015: 324; Mehmed Bahaeddin, 1997: 213; Muallim Naci, 2009: 723) anlamlarına gelmektedir.

Tırâşîde ise "*tırâş edilmiş, yonulmuş, kesilmiş*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 538) anlamındadır.

*Mükemmel Osmanlı Lügati'*nde kelimenin hırsızlık anlamına değinilmiş ve ekseriyetle söz hakkında kullanıldığı da şu şekilde belirtilmiştir: "*Alma, çalma. (Ekseriya söz hakkında kullanılır: Bu fıkra şu fıkradan tırâşîdedir.)*" (Ali Nazîmâ-Faik Reşad, 2009: 538).

Tırâş ve *tırâşîde* kelimeleri tezkire yazarları tarafından intihali anlatmak için kullanılmıştır. Örneğin Latîfî, hırsız şairler tasnifinde üçüncü kısımdaki hırsızları bu sözle anlatmıştır.

2.3.8. Ugurluk

XVI. yüzyıl şairlerinden Münîrî'nin (öl. ?), Feridüddin Attar'ın *Bülbülnâme*'sinden çevirdiği *Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr*'da yer alan nüktelerin hırsızlık malı olmadığını savunurken intihal edilmiş metni karşılayan "uğurluk" kelimesini kullanır:

***Ugurluk** sanma bu nazmun nükâtın*

Febî yentık dan irmişdür bu fehvâ[168](İspir, 2004: 549).

2.4. İntihali Anlatan Deyimler, Atasözleri, Kalıp Sözler

Bu başlık altında, taradığımız edebî metinlerde karşılaştığımız, atasözleri, deyimler ve kalıp sözleri bir araya getireceğiz.

2.4.1. Acem ulusınun ta'âmın yemek

Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582) *Kitâb-ı Usûl* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin Acem'in önde gelen şairlerinin eserlerinden intihal yapmadığını, kendisinin özgün bir eser ortaya koyduğunu ifade etmek için kullanılmıştır:

Dilüm olmadı tercümân-ı Acem
Acem ulusınun ta'âmın yimem[169] (Alkaya, 1991: 409).

2.4.2. Bağ-ı selefden meyve çalmak

Lâmi'î'nin (öl.1532), *Vâmık u Azrâ* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, başkalarından çalmanın olgun kimselere yakışmayacağını, şairin bir eser için emek sarf etmesi gerektiğini anlatmak için kullanılmıştır:

Eyleyüp bâg-ı selefden meyve düzd
İstemek her nâ-halefden ecr ü müzd[170](Ayan, 1998: 131/341).

[168] Bu nazmın inceliklerini hırsızlık malı sanma. Bu anlam "onunla konuşur" hadisinden gelir.
[169] Dilim, Acem'in tercümanı olmadı. Acem büyüklerinin yemeğini yemem.
[170] Öncekilerin bağından meyve çalıp her hayırsızdan para, bedel istemek.

2.4.3. Başkasının bağından meyve yemek

Vücûdî'nin (öl.1612) *Hayâl ü Yâr* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin başkalarının eserlerinden söz, anlam, ilham vs. almadığını anlatmak için kullanılmıştır:

Almadum nûrı il çerâğından
Yimedüm mîve kimse bâğından[171] (Aydemir 2017a: 223).

2.4.4. Biregü atına binen tez iner

Sözlükte "Eğreti ata binen tez iner" (Aksoy, 1988: 259) şeklinde de verilen atasözü Malkaralı Nev'î'nin (öl. 1599) *Hasb-i Hâl* adlı mesnevisinde intihalle alakalı olarak kullanılmıştır. Şairin başkalarının sözlerinden çalmayı başkasının atına binmeye benzetip bunun bir şair için uzun sürmeyeceğini anlatmak için kullanılmıştır:

Esb-i tab'umdadur benüm bu hüner
Biregü atına binen tîz iner[172] (Sis, 2008: 305).

2.4.5. El çerağından nûr almak

Vücûdî'nin (öl.1612) *Hayâl ü Yâr* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin başkalarının eserlerinden söz, anlam, ilham vs. almadığını anlatmak için kullanılmıştır:

Almadum nûrı il çerâğından
Yimedüm mîve kimse bâğından[173] (Aydemir 2017a: 223).

2.4.6. El diliyle söylemek

Vücûdî'nin (öl.1612) *Hayâl ü Yâr* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin başkalarının diliyle şiir söylemeyeceğini anlatmak için kullanılmıştır:

Konmazam kimse hûnına çü meges
Söylemem il diliyle *hem-çü ceres*[174] (Aydemir 2017a: 223).

2.4.7. El sözüyle işve naz etmek

Zâtî'nin (öl. 1547) divanında yer alan kıtalardan birinde geçen bu deyim, başkalarının sözüyle bir duruş, bir tavır edinilemeyeceğini anlatmak için kullanılmıştır:

[171] Işığı başkasının mumundan almadım. Kimsenin bağından meyve yemedim.
[172] Bu hüner benim yaradılışımın atındadır. Başkasının atına binen tez iner.
[173] Işığı başkasının mumundan almadım. Kimsenin bağından meyve yemedim.
[174] Kimsenin sofrasına sinek gibi konmam. Çıngırak gibi başkasının diliyle konuşmam.

*Bize **iller söziyle şîve vü nâz itme** ey Âhî*
Götürme sözlerinden anlarun 'âlemde nâzük çok[175] (Kurtoğlu, 2019: 304).

2.4.8. El sunmak

Sunmak sözlükte, "*el uzatmak, uzanmak*" (Aksoy, 2019: 5/3699) el sunmak ise, "*el uzatmak, cüret etmek*" (Dilçin, 1985: 81) anlamına gelir. Yenipazarlı Vâlî'nin (öl. 1588/89) *Hüsn ü Dil* adlı mesnevisinde, "*başkalarının sözlerine asla el uzatmadım, söz hırsızlığına cüret etmedim zira bir inciye iki delik yakışmaz*" anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Bikr-i mana, bikr-i mazmun denilen orijinal, daha evvel başka biri tarafından kullanılmamış sözler ve manalar divan şiirinde delinmemiş inciye benzetilmiştir. Yenipazarlı Vâlî de başka birinin sözünü alıp kullanmayı incide ikinci bir delik açmak gibi görmüş ve bu durumun yakışık almayacağını belirtmiştir:

***El sunmadum** il sözine güstâh*
Bir dürre yaraşmaz iki sûrâh[176] (Köksal, 2003c: 248).

2.4.9. El uzatmak

Yukarıda "*el sunmak*" maddesinde belirtildiği gibi "*el sunmak*" ve "*el uzatmak*" aynı anlama gelmektedir (Dilçin, 1985: 81; Aksoy vd., 2019: 5/3699). Latîfî, Zâtî ile Mesîhî arasındaki tevârüd iddialarını ve bu şairlerin birbirlerini şiir hırsızlığı ile suçlamalarını anlatırken birbirlerine bu anlamda yazdıkları şiirleri de örnek verir. Zâtî'nin Mesîhî'yi suçlamasına Mesîhî'den şöyle bir yanıt gelir:

*Sanma kim ma'nî-i nâdâna beni **el uzadam***
*Degülüm tıfl ki **hâyîde** idinem iftâr*
*Tendeki rûh bana '**âriyet** oldugıyçün*
Günde bin kez iderüm kendi hayâtımdan âr[177] (Canım, 2000:500).

2.4.10. El uzunluğu eylemek

Avnî (öl. 1664/65) *Tuhfetü'l-Hükkâm* adlı mesnevisinde eserinin intihal ürünü olmadığını dile getirirken, kendilerini şair ilan eden bazı zevk sefa düşkünlerinin kendi

[175] Ey Âhî, bize başkalarının sözleriyle işve ve naz etme, âlemde nazik çok, onların sözlerinden götürme.
[176] Başkalarının sözlerine edepsizce el sunmadım. Bir inciye iki delik yakışmaz.
[177] Benim bilgisizlerin manalarına el uzatacağımı sanma, ben çocuk değilim ki başkalarının ağızda çiğnediği lokmalarla iftar edeyim. Tendeki can dahi üzerimde eğreti durduğundan günde bin kez kendi hayatımdan utanırım.

şiirlerine el uzatması durumunda ellerinin kurumasını, dillerinin çürümesini dileyip intizarda bulunurken "*el uzunluğu eylemek*" deyimini intihal manasına gelecek şekilde kullanır:

Şu'arâ nâmına ba'zı süfehâ
***El uzunluğını eylerse** ana*

Şâh-ı desti kalem-âsâ kurısun
Huşk olup berg-i lisânı çürisün[178] (Kırbıyık, 2017a: 140).

2.4.11. El s.k.yle gerdek olmaz

Kıbrıslı Hilmî'nin (öl. 1847), divanında geçen bu atasözü, şairin başkalarının şiirleriyle şair olunamayacağını anlatmak için kullanılmıştır:

Ellerin şi'riyle şâ'irlik satılmaz herkese
***El s.k.yle gerdek olmaz** kendi s.k.nle gerek* (Kesik-Koç-Kacar, 2018:67).

Ebûbekir Celâlî'nin (öl.1817/18) divanında da geçen bu söz, başkasının eseriyle şair olunamayacağını anlatmak için kullanılmıştır:

Îcâd-ı suhandan o ki mahrum ola zâtı
Tezyîn-i cidâr eyleye gayrın eseriyle
Benzer ana kim kendi ola bî-recûliyyet
*Hem **gerdeğe girmek dilese el zekeriyle*** (Sarıkaya, 2018: 440).

2.4.12. Elden kız almamak

Bosnalı Alâaddin Sâbit (öl. 1712) *Zafernâme* adlı mesnevisinde başkalarının eserlerinden, sözlerinden almadığını ifade ederken bu deyimi şu şekilde kullanır:

Elün avreti mülküme girmesün
Begenmezse yârân kızın virmesün (Karacan, 1991b: 63)

2.4.13. İssi çıkmazsa

Türkçe bir kelime olan *is*, *sahip, malik* (Dilçin, 1985: 117), anlamındadır. *İssi çıkmazsa* ifadesi tezkireciler tarafından, sürekli olarak şiir çaldığı söylenilen bir şairin şiirinden örnek verirken kullanılmıştır. Tezkireci, örnek olarak verdiği şiirin o şaire ait olup olmadığından emin olamadığı bir durumu bu sözle ifade etmiştir:

[178] Elinin parmakları kalem gibi kurusun, soğuk olsun dilinin yaprağı çürüsün.

Bu ifade ilk olarak *Latîfî Tezkiresi*'nde karşımıza çıkar. Latîfî, XVI. yüzyılın tekke şairi Meşrebî-i Kalender'in (öl. ?) Hayâlî'nin (öl. 1557) intihalciliğini anlatan şu şiirini nakleder:

Katı katı Hayâlî şi'r okudı
Didüm anun kulagına yap yap
Bu gazeller kimün ola didi ki
***Issı çıkmaz ise** benümdür hep* (Canım, 2000:501)

Bu ifadeyi kullanan diğer bir tezkire yazarı da Gelibolulu Mustafa Âlî'dir. Zihnî'yi (öl. ?) açık açık mana hırsızlığı ile suçlayan Âlî, örnek verdiği beytin de Zihnî'ye ait olup olmadığı konusunun şaibeli olduğunu ifade ederken "issi çıkmazsa" tabirini kullanır.

*Bir mikdâr cevdet-i zihinle şöhret vermiş iken düzd-i nakd-i ma'nâ ve sârık-ı me'âl-i mâlâyânî olmakla şöhret bulmışlar. **İssi çıkmazsa** bu matla'ı ana isnâd itmişler*[179] (İsen, 1994: 111).

2.4.14. Sahibi çıkmazsa

Yukarıda bahsi geçen *issi çıkmazsa* tabirinin diğer bir şekilde söylenişi, *sahibi çıkmazsa* şekildedir. Gerek tezkireciler gerekse şairler bir şiirin *sahibi çıkmazsa* ona atfedilir şeklinde sözlerle bir şair hakkındaki intihal şüphesini sezdirmişlerdir. Örneğin Hasîb (öl. 1752/53), Zihnî (öl. 1614)) hakkındaki intihal şüphesini bu tabirle ifade etmiştir:

Evâ'ilde biraz cevdetle Zihnî şöhret üzreydi

*Tuyup **düzd-i sühan** oldıgını bi'l-cümle yârânı*[180]

*İderlerdi latîfe **sâhibi çıkmazsa** bu nazmun*

Senündür diyü eylerlerdi lâg ü hezle-gûyânî[181] (Coşkun, 2002: 54).

2.4.15. Gayr bağına girmek

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (öl.1600) *Mihr ü Mâh* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin başkalarının şiirleriyle, eserleriyle ilgilenmeyeceğini anlatmak için kullanılmıştır:

[179] Bir miktar zihin kusursuzluğu ile ün salmış olup manaya hırsızlama gözüyle bakan hırsız, faydasız boş manaların hırsızı olmakla ün sahibi olmuşlar. Sahibi çıkmazsa bu matlayı ona isnat ederler.
[180] Zihnî önceleri kusursuzluğu ile bilinirdi. Bütün dostları onun şiir hırsızı olduğunu duyuncaya kadar.
[181] Bu nazmın sahibi çıkmazsa senindir diyerek onunla latife yollu şakalaşırlardı.

Kendü bâgumda var iken meyve

***Gayr bâgına girmezem** bana ne*[182] (İçli, 2009: 484).

2.4.16. Hazır oğlan babası olmak

Âşık Çelebi'nin (öl. 1572), *Meşâ'irüş-şu'arâ*'da Zâtî'nin intihallerini anlatırken kullandığı bir deyimdir. Âşık Çelebi, Zâtî'nin başkalarının bin bir zahmetle ortaya koydukları manaları çalmak suretiyle edindiğini anlatmak için kullanmıştır:

"*Gayrlar maʿna-perverlikde oglan togururdı, bu anlarun zâde-i tabʿıyla **hâzır oglan babası ol**urdı. Bu cihetden ekser-i evkâtı şiʿre masrûf idi dirler*." (Kılıç, 2010: 3/1578).

2.4.17. Metâ'-ı gayra dellâl olmak

Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582), *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, başkalarının sözlerine satıcı olmak benzetmesiyle intihalden uzak durduğunu anlatmak için kullanılmıştır:

Ma'ânî mevc ururken bahr-i dilden

***Metâ'-ı gayra dellâl ol**madum ben*[183] (Çavuşoğlu, 1979a: 182).

2.4.18. Ölü helvasını ağzına almak

Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582), *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, ağza ölü helvası almayı tercüme yoluyla intihali anlatmak için kullanılmıştır:

Yakışmaz tercüme bu dâstâna

***Ölü helvâsını almam dehâna**[184]* (Çavuşoğlu, 1979a: 182).

2.4.19. Yabanın avurdun katmak

Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582) *Kitâb-ı Usûl* adlı mesnevisinde geçen bu deyim, şairin eserine/şiirine başkalarının sözünü katmadığını ifade etmek için kullanılmıştır:

İlün sözini tercüme itmedüm

Yabanın avurdun** ana **katmadum[185] (Alkaya, 1991: 409)

---

[182] Kendi bağımda meyve varken başkasının bağına girmem. Bundan bana ne!
[183] Manalar gönül denizimde dalgalanırken başkalarının sözlerine çığırtkanlık yapmadım.
[184] Bu destana tercüme yakışmaz. Ben ölü helvasını ağzıma almam.
[185] Başkalarının sözünü tercüme etmedim. Başkalarının sözünü ona (eserime) katmadım.

BÖLÜM 3: EDEBÎ METİNLERDE İNTİHAL

Tezimizin bu bölümünde edebî metinlerde intihalin bir kavram ya da konu olarak nasıl işlendiğini ele alacağız. Klasik Türk edebiyatı sahasında yazılmış tüm eserleri tezimize dâhil etmemiz elbette mümkün değildir. Böyle bir çaba konuyu hantallaştırıp içinden çıkılmaz bir hale sokabilirdi. Bu sebepten tezimize sınır çizerken şiir ve şaire dair değerlendirmelerin en çok yapıldığı ve klasik Türk edebiyatının birincil kaynakları durumunda olan şuara tezkireleri başta olmak üzere, mesneviler ve divanlar mihver teşkil etti.

Divan şiirinde intihal konusunu araştırırken ilk olarak şuara tezkirelerini ele aldık. Şuara tezkireleri edebiyatımızın ilk elden kaynakları arasında yer alır. Şairlerin hayatları ve eserleri hakkında bilgiler veren bu eserler özellikle şairlerin edebî kişilikleri ve şiir sanatı hakkında yaptıkları değerlendirmeler ile edebiyat tarihimize ışık tutmuşlardır. Tezkire yazarları, eserlerinde ele aldıkları şairleri yeri geldiğinde övmekten geri durmamış ya da yermekten çekinmemişlerdir. Tezkireciler, intihal konusuyla alakalı olarak şairler hakkında bizzat kendileri intihal suçlamasında bulunmakla birlikte bazen iki şair arasında geçen intihal kavgasını anlatmışlar bazen de etraftan duydukları bir intihal olayını nakletmişlerdir.

Tezimizde ikinci olarak incelediğimiz edebî metinler mesnevilerdir. Mesnevi şairleri eserlerinin "sebeb-i telif" ve "hatime" bölümlerinde, şiir sanatı ile ilgili birtakım bilgiler verip değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Mesnevi şairlerinin intihale bakışını bu kısımlardan derledik.

Tezimizde son olarak incelediğimiz edebî metinler ise divanlardır. Şiirlerini bir divanda toplamış olan şairler, kasidelerin fahriye bölümlerinde, gazellerin ise özellikle makta beyitlerinde şiir sanatı üzerine görüşlerini beyan etmişlerdir. Şairlerin intihal ile alakalı görüşlerini toplamak ve değerlendirmek için divanlara başvurduk.

3.1. Şuara Tezkirelerinde İntihal ve İntihal Benzeri Hadiseler

Bu bölümde şuara tezkirelerinde intihal ve intihal benzeri hadiselere yer verilecektir. Şuara tezkirelerini kronolojik bir şekilde ele alıp, vakaları tezkirelerde geçtiği sıraya göre sıraladık.

3.1.1. Alî Şîr Nevâyî: Mecâlisü'n- Nefâyis

XV. yüzyılda Ali Şîr Nevâyî (öl. 1501) tarafından kaleme alınan *Mecâlisü'n-nefâyis*, Türk edebiyatının bilinen ilk tezkiresi olma özelliğine sahiptir. Eserde toplam 459 şairin biyografisine yer verilir. *Mecâlisü'n-Nefâyis*'te bir adet intihal vakası yer almaktadır. XV.

yüzyılda şiir hırsızlığına karşı bir bilincin varlığını ifade eden bu vaka Ali Şîr Nevâyî'nin herhangi bir duyuma dayandırmadan, delil göstermek suretiyle yaptığı bir suçlamadır.

3.1.1.1. Lutfî / Sekkâkî

Mecâlisü'n-Nefâyis'de, Alî Şîr Nevâyî, Sekkâkî'nin (öl. ?) biyografisini verirken Lutfî (öl. 1462/63) ile Sekkâkî arasında geçen intihal hadisesinden bahseder. Lutfî'nin bütün güzel sözlerinin aslında onun (Sekkâkî'nin) olduğunu ve (Lutfî'nin) bütün bu güzel sözleri çalıp az çok tasarrufla kendisine mâl ettiğini söylemiştir ki bu düpedüz *intihal*dir:

"*Mevlânâ Lûtfî'nin barça yahşı şiʿrleri anıngdur kim* ***ogurla****p öz atıga kılıpdur.*[186]" (Eraslan, 2015: 70).

Lûtfî ve Sekkâkî arasındaki intihal vakası Janos Eckmann tarafından da dile getirilir. Eckmann, Alî Şîr Nevâyî'nin verdiği bilgiden hareketle Sekkâkî ve Lûtfî'nin divanlarını incelemiş ve Sekkâkî'nin bazı manzûmelerinin aynen ya da biraz değişik şekillerde Lûtfî'nin divanında bulunduğunu söylemiştir (Eckmann, 2003: 390).

Sekkâkî Divanı'nı yayına hazırlayan Kemal Eraslan divanda ikinci sırada yer alan na't hakkında şunları söylemiştir:

"*Bu na't Lutfî divanının çeşitli nüshalarında da bazı farklılıklarla yer almaktadır. Sekkâkî'de yirmi dört beyit olan na't, Lutfî'de yirmi bir beyittir. Her ikisinde de mahlâs beytinde şairlerin adı açıkça tasrih edilmiştir. Na'tın gerçekte kime ait olduğunu tespit hemen hemen mümkün değildir*." (Eraslan, 1999: 27).

Günay Karaağaç tarafından doktora tezi olarak hazırlanan *Lutfî Divanı*'na baktığımızda mezkûr şiirin divanda ikinci sırada yer aldığı görülmüştür (1997: 3-4). Bu şiirin matlaı şu şekildedir:

'Âsî ümmetning penâhı yâ şefî'e'l- müznibîn

Cehl çâhıdın çıkarga sünnetning hablu'l-metîn[187] (Eraslan, 1999: 28; Karaağaç, 1997: 3)

Ali Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâyis*'teki ifadesi araştırmacıları tereddüte düşürmüştür. Fuad Köprülü, Nevâyî'nin Sekkâkî hakkındaki ifadelerini müphem bulurken (1963: 190) Kemal Eraslan meseleyi Sekkâkî'nin aşırmacı olduğu halde anlamıştır (1999:15).

[186] Mevlâna Lutfî'nin bütün güzel şiirleri onundur ki çalıp kendi adına sahiplenmiştir.
[187] Asi ümmetin hatalarının bağışlanması için sığınma yerisin. Cahillik kuyusundan çıkaran ip senin sünnetindir.

Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâyis*'te Sekkâkî için kullandığı ifadelerin yorumlanıp doğru anlaşılması meselesi üzerinde durmak gerektiğini söyleyen Mahur Tulum, ifadenin "*Mevlânâ Luftî'nin aşırarak kendine mal ettiği bütün güzel şiirleri onundur.*" şeklinde anlaşılması gerektiğini dolayısıyla Lutfî'nin aşırmacı olduğu yönüyle anlaşılması gerektiğini savunur (2007: 363).

Ali Şîr Nevâyî'nin, *Mecâlisü'n-Nefâyis*'te, çıkış noktası olarak Semerkand halkının dedikodularını gösterdiği intihal iddiaları iki şairi birden zan altında bırakmaktadır. Aslına bakılırsa Ali Şîr Nevayî, *Muhakemetü'l-Lugateyn*'de Lutfî'nin Sekkâkî'den üstün ifadeleri olduğunu söyleyip Lutfî'yi Sekkâkî'nin önüne geçirmiş, *Mecâlisü'n-Nefâyis*'te Lutfî'nin "melîkü'l-kelâm" yani söz meliki olduğunu söyleyip Türkçe şiirde eşi benzeri olmadığını da ifade ederek şairi övmüştür (Eraslan, 2015: 66). Bu övgünün ardından Lutfî'nin ömrünün sonlarına doğru "bî-edebâne" yani edebe aykırı sözler söylemeye tövbe ettiği bilgisini vermiştir. Buna mukabil Sekkâkî hakkında Semerkand halkının ona çok inanıp övdüklerini ancak kendisinin bilgi edinmek amaçlı araştırdığında övüldüğü kadar bir şey olmadığını belirtmiştir. Sonrasında ise Lutfî'nin bütün güzel şiirlerinin aslında Sekkâkî'nin olduğuna dair söylentilerden bahsetmiştir.

Bu durumda Ali Şîr Nevâyî gibi büyük bir sanatçının neden her iki şairi de intihal töhmetinde bırakabilecek muğlak bir ifade kullandığı da düşünülmelidir. Nevâyî, konu hakkındaki dedikodulardan bahsedip müspet ya da menfi yorum yapmamıştır.

Lutfî ile Sekkâkî'nin yayımlanmış divanlarını incelediğimizde altı şiirin bazı kelime farklılıkları olmakla birlikte neredeyse birebir olduğu görülmektedir[188]. Bu sebeple iki şairin divanlarının intihal konusunda özellikle Çağatayca çalışan araştırmacılar tarafından detaylıca incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

3.1.2. Sehî Beg: Heşt Behişt

1538 yılında Sehî Bey (öl. 1548/49) tarafından kaleme alınan *Heşt Behişt* Anadolu sahasında yazılan ve yazılış tarihi bilinen ilk şairler tezkiresi olma özelliğine sahiptir. Sehî Bey, eserinde 241 şairin biyografisine yer verir. *Heşt Behişt*'te intihal ile alakalı olarak bir adet şair bulunmaktadır.

[188] *Sekkâkî Divanı*'nda II numaralı naat (Eraslan, 1999: 96) *Lutfî Divanı*'nda II numaralı naat ile (Karaağaç, 1997: 3); XXXIII numaralı gazel (Eraslan, 1999: 232) ile 274 numaralı gazel ile (Karaağaç, 1997: 202); XXXIX numaralı gazel (Eraslan, 1999: 244) 364 numaralı gazel ile (Karaağaç, 1997: 264); XLII numaralı gazel (Eraslan, 1999: 250) 338 numaralı gazel ile (Karaağaç, 1997: 246); LXVI numaralı gazel (Eraslan, 1999: 298) 329 numaralı gazel ile (Karaağaç, 1997: 240); LXIX numaralı gazel (Eraslan, 1999: 304) 348 numaralı gazel ile (Karaağaç, 1997:253) bazı kelime farklılıkları dışında aynıdır.

3.1.2.1 Revânî

Sehî Bey'in tezkiresinde, mana hırsızlığı ile suçlanan tek şair Revânî'dir (öl. 1523/24). Sehî Bey, Revânî'den bahsederken onun bazı şairlerin şiirlerinin manasını değiştirerek kendi şiirlerine dâhil ettiği için hırsızlıkla itham edildiğini, bazı şairlerin renkli sözlerini ve gösterişli hayallerini ve Kâbe hademesinin surrelerinden bir miktar parayı alıp hırsızlık ettiği için Revânî'ye latife yollu olarak aşağıdaki beyti söylediğini şu şekilde anlatır:

"*Ba'z-ı şu'arânun* ***eş'ârı ma'nâsın tagyîr idüp*** *kendi eş'ârında îrâd itmegin* ***sırka töhmetin*** *isnâd iderler. ... Ba'z-ı şu'arânun rengîn sözlerin ve garrâ hayallerin ve Ka'be-i ulyâ hademesin surrelerinden muayyen akçaların alup sırka itdigi eclden ol esnâda fakîr bu beyti latîfe-gûne didüm*[189]*:*

İlün ma'nisin almışsın *Revâni*
Sana hayr itmez âhir Ka'be hakkı" (Edirneli Sehî, 1325: 81-82)

Sehî Bey'in ifadesine göre Revanî, mana hırsızlığının yanında Mekke ve Medine'ye padişah tarafından gönderilen para ve malların hırsızlığı ile de suçlanmıştır.

3.1.3. Latîfî: Tezkiretü'ş-Şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ

XVI. yüzyılda Latîfî (öl. 1582), tarafından kaleme alınan *Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-nuzamâ* hem kendi döneminde hem de Türk edebiyat tarihinin genelinde yazılmış olan tezkirelerin en önemlilerindendir. Latîfî, eserinde toplam 334 şairin biyografisine yer verir.

Divan şiirinde intihali sorgularken karşılaştığımız en önemli kaynaklardan biri *Latîfî Tezkiresi* olmuştur. Eserinde 19 şairin adını intihal bahsinde anan Latîfî, tezkiresinin mukaddime bölümünde intihal konusuna bakışını şairler tasnifi üzerinden dile getirmiştir. Zamanında şair ile şair geçinen kimselerin birbirinden ayırt edilemediğini söyleyerek konuya giriş yapan Latîfî gerçek şairlerin, taklitçilerden herhangi bir fark ve üstünlük bulamadıklarından yakınmıştır. Latîfî, nazım arsasının taklitçilerle dolduğunu söyler. Ona göre saygın dillerde (Türkçe-Arapça-Farsça) tekrâr-be-tekrâr mahlas olmayan bir kelime kalmamıştır. Redif ve kafiyenin ne olduğunu bilmeden, vezin taktiinden haberdar olmadan her Gülistan okuyan şair geçinir. Bir iki mısra söylemeye kadir olanlar usta şair oldum sanır.

[189] Bazı şairlerin şiirlerinin manaları alıp kendi şiirlerinde söylemekle hırsızlık suçunu isnat ederler. …Bazı şairlerin hoş sözlerini ve süslü hayallerini ve yüce Kâbe'nin hadimlerinin paralarından açıkça akçelerinden alıp hırsızlık ettiği sebepten o sırada ben fakir bu beyti latife yollu söyledim:

Beş beyit söyleyen *Penc-Genc*'e nazire yazmağa kastedip hamse sahibi olmaya kalkar (Canım, 2000: 95).

Çoğunun divanlarının derinlemesine incelenip araştırıldığında kelimelerinin alındıkları kaynakların aslında belli olduğunu ve her bir beytinin bir divandan alınmış, her manasının irfan sahibi bir şairden çalınmış olduğunu söyler (Canım 2000: 96).

Latîfî'ye göre şiir sanatının ve aruzun ırzı bozulmuştur, söz meydanı çok konuşup kendini övenler, yalancılar ve hırsızlarla dolmuştur. Şiir davası güdüp nice defterler, divanlar karalayanlar gerçek bir manaya malik olamamışlardır. *Hâyide*, yani ağızlarda çiğnenmiş söz ve *tırâşîde* yani başkalarından çalıntı nice sözler söyleyenler nazım ipliğine geçirilecek bir tek delinmemiş inci bulamamışlardır.

Eserinin mukaddimesinde şiir ve şair hakkında değerlendirme ve tasniflerini detaylarıyla anlatan Latîfî, tezkiresinde şairlerin edebi kişiliklerini ele alırken bu konuda ince eleyip sık dokumuştur. Şairlik iddiasında bulunan kimselerin başkalarının sanatını ve manalarını, başkalarının orijinal söyleyişlerini almamaları gerektiğini söyler. Taklitlerin hiçbir surette aslın yerini tutamayacağının altını çizen Latîfî, şairlik hünerinin Allah vergisi olduğunu ve taklitçilerin bu orijinal şairlerin emsali olamayacağını dile getirir (Canım, 2000: 283).

Latîfî, eski şairlerin şiirlerini çalanları zavallı dilencilere benzetir. Şiire merakı olan gençlere özellikle sirkatten uzak durmaları gerektiğini nasihat eder.

Tezkiresinin hatime bölümünde konuya tekrardan değinen Latîfî zamanında şiir davası güdenlerin çoğunluğunun taklitçi ve tercümeci olduklarını, mana icat etme konusunda yeteneksiz olan bu kimselerin laf u güzaf şeklinde yazdıklarının da eski divanlardan çıkarılıp alınmış hâyîde sözlerden oluştuğunu ifade eder.

Latîfî, şiirlerinde kullanılmış malzemeleri tekrar etmekten başka yeteneği olmayan bu kısım kimselerin sayıca çok fazla olduklarını ve kimse tarafından önemsenmediklerini ifade eder. Kendisi de tezkiresine bu tür şairleri almayacağını ifade etmiştir:

"*Fî-zamânînâ şi'r da'vâsı kılanlarun ekser ü aglebi* ***mütercim ü mukallid ve îcâd-ı ma'ânîde gayr-ı mûciddür*** *ve da'vâ-yı dürûg-ı bî-fürûg ile lâf u güzâf itdükleri* ***tedvînât-ı selefden muhric ü müstahric ya birkaç kelimât-ı hâyîde ve tasarrufât-ı muzahrafa-i***

***zâyîdedür**. Her biri kısm-ı zevâyid-i rûzgârdur ki emsâl ü ekfâsının günde bini togar ve bini ölür. Ne bir kimse geldüklerin ve ne gitdüklerin bilür*."[190] (Canım, 2000: 579).

Taklitçi ve şair geçinenlerin kendisine bir mahlas bulmaktan dahi âciz olduklarını dile getiren Latîfî, çoğunluğunun kendinden önceki şairlerin mahlaslarını kullandıklarını bildirmiştir. Latîfî, *taklit, tercüme, tırâş* kavramlarının karşıtları olarak *îcâd, ibdâ* ve *ihtirâ* kavramlarını kullanır. Şairliği yeni manalar icat etmekle ölçen Latîfî, gerçek şairleri *mübdî, muhteri* ve *mûcîd* sıfatlarıyla nitelerken bunun karşıtı olarak ise *mukallid, mütercim, müteşâ'ir* gibi sıfatlarla orijinal manalar icat etmeye kadir olmayan ve başkalarının manalarına, şiirlerine el uzatan kimseleri göstermiştir:

"*Şâ'irler peydâ olur ki kendü şânına mülâyim bir mahlas bulamaz. Ve didügi şi'rün taktî' ü evzânın bilemez.* ***Ekser kemâl-i 'aczinden şu'arâ-i selef mahlasın kullanur mukallid ü müteşâ'irdür.*** *Meşâhir-i şu'arâdan biriyle müşâ' u müşterek olur. Ma'lûmdur ki bir şâ'ir-i meşhur ile iştirâk ihtiyâr u irtikâb kemâl-i 'aczinden ve vüfûr-ı cehlindendür. Ma'lûmdur ki mahlas didükleri bir yâ-yı nisbî ile bir lafzdur. Husûs-ı mahlasda bir lafz bulmakda 'âciz ü kâsır olanlar ol ne îcâd u ihtirâ itse gerekdür* (Canım, 2000: 579).

Çü şâ'ir ola bir mahlasda 'âciz
Sühan îcâdına kâdir ola mı
Tahallus bulmasında kâsır iken
Verasuz fikr ide ma'nâ bula mı (Canım, 2000:580)

...Eger zamânemüzde bir kâbil-i şân-ı fazîlet-nişân varsa dahi begayet kem-yâb ü nâdirdür. Ma'lûmdur ki ferîd ü vâhid geçenler bidâ'at u istitâ'atda ne mikdâr nesneye mâlik ve kâdirdür. En a'lâ ve efdâli ***terceme ve tırâş*** *birkaç gazel kasîde ile kendüleri Câmî ve Nizâmî tabakasında korlar ve fâris-i meydân-ı Fürs olanlarla hem-'inân olmak degül belki meydân-ı sühande anlardan sebkat itmek umarlardı.*"[191] (Canım, 2000: 580).

Tezkiresinin tamamında üç yüz adet şairin biyografisinin yer aldığını bildiren Latîfî, bu hesabın şairlerin mahlasları adedince olduğunu, hakikatte hepsinin şair olmadıklarını, çoğunluğun şairlik davası güden kimselerden oluştuğunu söylerken hakiki şairin binde bir bulunduğunu da vurgulamıştır:

[190] Zamanımızda şiir davası güdenlerin çoğu tercümeci, taklitçi ve mana icat etme konusunda yeteneksiz kimselerdir. Yalan fikirlerle söyledikleri boş sözleri öncekilerin divanlarından çıkarılmış ya birkaç bayat kelime ya da kendi süprüntü fikirleridir. Her biri zamanın fazlalıklarındandır. Benzerlerinin günde bini doğar bini ölür. Kimseler geldiklerini ya da gittiklerini bilmez.

[191] Eğer zamanımızda ilim nişanına sahip şöhretliler varsa da bunlar son derece nadir bulunurlar. Yalnız olanların ilim tahsilinde ve kudret sahibi olma konusunda neye sahip oldukları bilinir. En iyileri birkaç tercüme ve tırâş gazel kaside ile kendilerini Câmî ve Nizâmî ile aynı mertebeye koyarlar. Fars meydanının binicileri ile aynı dizginde olmayı bırakın belki söz meydanında onları geçmeyi düşünürlerdi.

"*Bi't-tamâm üçyüz nefer oldı. Egerçi tahallus hasebince bi-hasebi'l-i'tibâr bu cümle mestûr u merkûm olanlar şu'arâdan 'addolunur. Lâkin bu cümleden sâhib-i tab'-ı selika zâde-i kariha kullanur şâ'ir-i bi't-tab mevcûd u muhteri begâyet kıllet ü nedret üzre bulunur. Fi'l-mesel binde biri ve 'aşr-ı 'aşîri şâ'ir-i hakîkî ve tab'-ı selîkî degüldür*." (Canım, 2000: 579).

Latîfî'nin tezkiresi incelendiğinde 19 şairin intihal bahsinde ele alındığı görülür. Bu sayı XVI. yüzyıl tezkireleri içerisinde en çok vakanın yer aldığı tezkirenin *Latîfî Tezkiresi* olduğunu kanıtlamaktadır.

3.1.3.1. Ahmed Paşa

Latîfi Tezkiresi'nde yer alan ilk itham, XV. yüzyılda divan şiirinin gelişmesinde rol oynayan, büyük ve tanınmış şairlerden biri olan Ahmed Paşa (öl. 1496/97) hakkındadır. Latîfî, Ahmed Paşa'nın Farsçadaki divan ve kitapları inceleyip araştırdığını, onların sanatlarından bilgiler edindiğini ve Farsça şiirlerdeki mana güzellerinin üzerine Türkçe yeni elbiseler giydirip her bir manayı işveli ve neşeli Türk güzellerine çevirdiğini söyler.

Latîfî, tezkiresinde tercüme yolunun bazılarınca makbul ve makul iken bazılarınca da kusurlu bir iş olduğunu özellikle vurgulamıştır. Ancak Ahmed Paşa'nın şiirlerinin öncekilerden yani manalarından istifade ettiğini söylediği Farsça şiirlerden daha alımlı ve güzel olduğunun da altını çizer.

Tâc-zâde Cafer Çelebi'nin (öl. 1515) meşhur *Hevesnâme* adlı mesnevisinde, Ahmed Paşa'nın mütercimlikten öte gidemediğini ve tercümenin kolay bir iş olmasının yanında kendi katında cahillik sayıldığını söylemesine Latîfî tarafından atıf yapılır:

"*...zebân-ı Fürs'de vâki' olan kütüb ü devâvîne tetebbu'-ı müstevfâsı ve tefahhus-ı müsteskâsı olup cemî'-i manzûmât-ı Fürsî mütetebbî ve fevâyid-i avâyid ü sanâyi'-i bedâyi'den mütemetti' u müteneffi olmagın*[192]*:*

Ma'ni-i nîk büved şâhid-i pâkîze-beden
Ki beher çend der o câme deger-gûn pûşend[193]

Mazmûnınca ol ***libâs-ı ibârât-ı Fârisî birle mülebbes olan şâhid-i ma'nâya siyâb-ı elfâz-ı Rûmî'den libâs-ı elmâs idüp şi'âr-ı cedîd ve disâr-ı mezîd geyürüp her bir ma'nâ-yı 'aşk-sâzı bir hûb Türk-i tannâz ve mahbûb-ı işve-sâz göstermişdür.*** *Libâs-ı sâbıkdan ahsen*

[192] Fars diliyle yazılmış divanları ve kitapları yeteri derecede araştırıp incelemiş olup Farsça manzumelerin tamamını değerlendirip onların sanatlarının sermayesinden fayda sağlamış olup.
[193] Her ne kadar farklı çevreler için değişik elbiseler giyerlerse de temiz vücutlu güzele mananın da güzeli yakışır.

ve kisvet-i evvelden bihter zîb ü bahâ virmişdür. Egerçi tarîk-i terceme fuzalâ-ı selefden ba'zılar katında ma'kûl ü makbûldür ammâ bülegâ-yı halefden ba'zılar yanında bu cihetden ma'tûn u medhûldür. Bu ecilden icmâ' u ittifâk-ı nükte-ârâ nükte-dânâ budur ki eger merhûm-ı mezbûr mütercimlik töhmetiyle müttehim olmayaydı ve didügi kasâid ü eş'ârı tetebbu' ile dimeyeydi şu'arâ-yı vilâyet-i Rûm içre cümleden serâmed ü müsellem ve cemî'sinden eş'ar u eslem olmak mukarrer idi. Nitekim şu'arâ-yı Rûmdan tâcü'ş-şu'arâ Tâczâde Heves-nâme nâm kitâbında muşâru'n-ileyhe işaret idüp dimişdür:[194]

Ser-âmed didiginün belli hâli
Olupdur terceme ulu kemâli[195]

Zebân-ı âharun bir nüktedânı
Muhayyel nazm idüp lafz u ma'ânî[196]

Ne ki derc itdi ise anda evvel âhir
Kılasın terceme Türkîye bir bir[197]

Bu ehl olan yanında sehldür sehl
Benüm katumda belki cehldür cehl"[198] (Canım, 2000: 156).

Latîfî, Ahmed Paşa'nın divanında bulunan manaların çoğunun Farsça divanlardan seçilip alındığını söyler:

"*...egerçi manzûmât-ı Fürs tetebbu' iden mezbûrun zâde-i tab'ı ve hâssa-i karîhası begâyet nâdir ü kem-yâb ve* ***dîvânında mevcûd olan ma'ânînün ekseri müdevvenât-ı selefden ifrâz u intihâbdur***."[199] (Canım, 2000:156).

[194] … sözü gereğince Farsça ibareler giyen mana güzeline Türkçe elbiseler giydirip her bir aşk dolu manayı neşeli ve işveli bir Türk güzeli şeklinde göstermiştir. Önceki elbiseden daha güzel, süslü ve kıymetli hale getirmiştir. Aslında tercüme yolu bazı fazilet sahibi kimselerce makbul görülürken sonraki bazı edebiyatçılar tarafından ayıplanmıştır. Bu sebepten bilgin kimselerin bu konudaki ortak kanaati şudur. Eğer merhum mütercimlik töhmetiyle itham edilmemiş olsaydı, kasidelerini ve şiirlerini tetebbu ile söylememiş olsaydı Anadolu şairleri içerisinde tartışmasız en önde gelmesi ve önemli olması kaçınılmazdı. Nitekim Anadolu şairlerinden şairlerin tacı Tâc-zâde Cafer Çelebi adı geçen kişiye işaretle şöyle söylemiştir:
[195] Önde gelen dediğinin hâli belli. En büyük marifeti tercümeden ibarettir.
[196] Başka dillerin nükteli sözlerinin söyleyeni, hayal ürünü şeylerini söz ve mana yardımıyla nazma çekip…
[197] Eski-yeni her ne yazdıysa Türkçeye bir bir çevirsin…
[198] (Bu tercüme işleri) usta kimselerin yanında kolaydır. Benim katımda ise cehaletten ibarettir.
[199] Fars şairlerini araştırıp inceleyerek şiir yazan bu kimsenin her ne kadar doğuştan gelen (vehbî) sanat yeteneğinden meydana gelen eserleri olsa da bunlar son derece az bulunur. Divanında yer alan manaların çoğu kendinden önceki şairlerin divanlarından seçilmiş ve alınmıştır.

3.1.3.2. Ahmedî

Latîfî, divan şiirinin başlangıç döneminin önemli şahsiyetlerinden Ahmedî'nin (öl. 1410'dan sonra) edebî yönünü değerlendirirken onu birebir intihal ile suçlamamakla birlikte, bir yönüyle şiirinin evvelce söylenmiş hezeyan sözlerden oluştuğunu ve sade nazmının ateş ve arzudan uzak olduğunu söyler. Şiirlerinin kendinden önceki büyük şairlerden "terceme" ve "tırâş" suretiyle birebir çeviri ve alıntı olduğunu dile getirir. Ahmedî'nin tercümelerinde ne renk ne de çeşni bulunduğunu söyleyen Latîfi, Ahmedî'nin Şeyhî tarzına yakın, şiirinin de Farsçadan tercüme olduğunu söyler:

"*Ammâ bir vech ile şi'r-i yâve ve nazm-ı sâdedür ki kat'â eser-i meze ve sûz-ı şevkden bîrûn ve reng ü çâşnîye ve sanâyi' u ma'ânîye gayr-ı metrûn ve* ***ekâbir-i selefden sırf terceme ve tırâş oldukdan ma'dâ*** *reng ü çâşni ne halâvet-i elfâz ve ne letâfet-i ma'ânî.* ***Yâve-gûyluk ve gûyluk ıtlâkı*** *bunun şânında sahîh-i sarîh sath-ı tâmât semtinden ve üslûb-ı şi'ri Şeyhî tarzına karîb ve* ***kudemâ vâdîsinde Farisî'den mütercem*** *ve mev'ıze-gûne bir tarz-ı 'acîbdür*."[200] (Canım, 2000:164).

3.1.3.3. Bedi'î

Latîfî, XV. yüzyıl şairlerinden Bedî'î'nin (öl. ?), medresede başarılı bir öğrenci olduğunu ve şiir ilminden nasipsiz olmadığını söylemekle birlikte gazel ve kasidelerini "terceme" ve "tırâş" yoluyla yazdığını söyler. Şairin tezkireye örnek olarak verilen şiirinin ise Vâsi'î adlı bir Fars şairin *çâr-ender-çâr*ından tercüme yoluyla yazdığını söyler:

"*Fenn-i şi'rden dahi bî-behre degül idi. Egerçi bu fenn ile pür-şöhre degül idi.* ***Terceme ve tırâş*** *vaktühâ gazel ü kasîde dirdi. Bu şi'ri Fürs şairlerinden Vâsî'î nâm bir şâirün çâr-ender-çârından terceme itmişdür:*[201]

Zihî mahbûb-ı hûb nâzük ü zîbâ vü meh-peyker

Gözi nergis yüzi lâle dişi lü'lü' lebi şekker"[202] (Canım, 2000:189).

[200] Ama bir yönü ile şiiri hezeyan ve nazmı sadedir. Eserleri çeşniden, yakıcılıktan ve şevkten, sanata ve manaya uzak, önceki şairlerin şiirlerinden sırf tercüme ve alıntı olmaktan başka ne söyleyiş şirinliği ne de mana güzelliği bulunur. Bunun şanında açıkça hezeyanlar, manasız sözler söylemek vardır. Şeyhî tarzına yakındır. Eski şairlerin vadisinde Farsçadan tercüme ve nasihat tarzında ilginç bir tarzı vardır.

[201] Şiir ilminden nasipsiz biri değildi ama bu ilm ile o kadar da şöhret sahibi değildi. Başkalarından tercüme ve tırâş suretiyle şiir söylerdi. Bu şiiri Fars şairlerinden Vâsi'î adlı şairin çâr-ender-çârından tercümedir:

[202] Ne hoş! Güzel sevgili, nazik, süslü ve ay yüzlü, gözü nergis, yüzü lale, dişi inci, dudağı şekerdir.

3.1.3.4. Cihânî

Rumeli'nden kadılar zümresinden olan Cihânî'nin (öl. 1512-1520 arası) şairliğinin pek o kadar beğenilmediğini ifade eden Latîfî onun, şairler arasında mukallid yani taklitçi bir şair olduğunu söyler:

"*Mezbûr fenn-i şi'rde dahî çendân pesendîde-i ehl-i irfân ve mahall-i istihsân degüldür. Gerçi hûb-fehm ü suhandân idi ammâ bu fende* ***mukallid makûlesi****ndedür*."[203] (Canım, 2000: 220).

3.1.3.5. Harîrî

Latîfî, Ahmed Paşa'nın muasırı olan Harîrî'nin (öl. ?), Ahmed Paşa'nın hemen her şiirine nazire söylediğini ve Ahmed Paşa, Harîrî'nin yazdığı nazirelerle zorda kaldığını belirtir. Şairlik kabiliyeti olmayan Harîrî'nin yazdıkları kendinden önceki şairlerden tazmîn ve çalıntı şeklindedir:

"*...Ahmed Paşa'dan her ne şi'r ki sâdır olurdı nazîre dirdi. Ahmed Paşa didügi cevâba muztarr olurdı. Zîrâ bu fende ol kadar bidâ'atı ve anlarla hem-'inân olmagla istitâ'atı yogidi* ***ve eş'âr-ı selefden tazmîn ü tırâşı*** *çok idi*." [204] (Canım, 2000: 226):

"*...ve bu beyt-i meşhûrı dahî ba'zılar ana isnâd iderler:*

Ey murâdum 'aksine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi gönlüm nâ-murâd olmak diler nitsek gerek"[205] (Canım, 2000: 226).

3.1.3.6. Zihnî

Latîfî'ye göre Zihnî (öl. ?) sanatın inceliklerini anlayan biri olup şiirleri mana incileriyle dolu olsa da hayalde başkalarından söz toplayan, evvelce söylenmiş manaları tekrar tekrar söyleyen biridir:

"*...Hıred-i hurde-dân ile şi'ri gerçi pür-lü'lü' idi. İrâd-ı sanâyi'-i nazmiyyede egerçi ma'nâ-cûydur lâkin hayâlde* ***makûle-i suhan-çîn*** *ü* ***hâyîde-gûydur***."[206]

---

[203] Adı geçen şiir ilminde pek o kadar övülmeye ve şiir ehli kimselerce beğenilmeye değer değildir. Güzel anlayışlı ve iyi sözle söylese de bu ilimde taklitçiler kısmındandır.
[204] Ahmed Paşa her ne kadar şiir yazsa hepsine nazire söylerdi. Ahmed Paşa bu dediği nazirelerden sıkıntılanırdı. Bu ilimde o kadar yoktu ve onlarla anılacak kudreti yoktu. Önceki şairlerden tazmîni ve tırâş şeklinde alıntısı çoktu.
[205] Ve bu meşhur beyti bazıları ona isnat ederler: Ey hep muradımın tersine dönen felek, ben murat istemiyorum, şimdi ne yapacaksın?
[206] İncelikleri anlayan zihniyle şiiri gerçi inciler doluydu. Şiir sanatları hususunda mana arayıcıdır. Lakin hayalde söz toplayıcı ve bayat sözler söyleyici taifedendir.

3.1.3.7. Revânî

Sehî Bey Tezkiresi'nde şiir hırsızlığı töhmetiyle adını andığımız Revânî (öl. 1524/24) *Latîfî Tezkiresi*'nde de karşımıza çıkar. Latîfi, Revânî'yi "Zâtî-i sânî" olarak niteler ve Zâtî (öl. 1547) ile Revânî arasında geçen tevârüd iddialarından bahseder. Bu sebeple iki şairin arası açılmış, zamanın nüktedan bir şairi her ikisinin de hırsızlık ettiğini ifade eden şiirler yazmıştır:

"*... Sanâyi-i şi'riyyeden bazı ma'niler* ***Zâtî ile merkûm Revânî beyninde tevârüd vâkî' olup*** *bâ'is-i nizâ' u husûmet oldukda zümre-i şu'arâdan bir şâ'ir-i nüktedân u kâmil ikisinün dahi sırkasını şâmil bu kıt'ayı diyüp husûmetlerin kat' itdi.*[207]

Ma'nîlerümi *göz göre bağlar* ***yürür*** *diyü*
Zâtî ile Revânî yine kan bıçak durur

Zâtîye niçün eyle idersün didüm didi
Ugrı*dan ise bârî* ***harâmî****ye hak durur*[208]

Şu'arâ-yı zamâne kim varı
Birbirinden ugurlar eş'ârı
'Aybdur bu didüm bir ehle didi
Zî-hüner ***cerr*** *iderse* ***cerrârı***"[209] (Canım, 2000: 280)

Latîfî, sirkatle suçlanan Revânî'nin *'İşret-nâme* adlı eserinin tamamen şairin kendi muhayyilesinin ürünü, orijinal bir eser olduğunu da aynı zamanda belirterek bu konudaki müspet kanaatini dile getirmekten geri kalmaz:

"*…ve Dîvân-ı 'işret-beyânından gayr-ı âdâb-ı sohbeti ve eshâb-ı 'işreti beyân u 'ayân eyler 'İşre-nâme nâm bir kitâb-ı meserret-encâmı vardur. Hâssa-i karihasından tarz-ı hâss üzre ibdâ' u ihtirâ'ıdur.*"[210] (Canım, 2000:279).

Bu durum tezkirecinin, gerektiğinde şairin hakkını savunduğunu ve daha önemlisi şairin edebi kimliğine karşı objektif bir bakış açısı sergilediğini gösteren önemli bir ayrıntıdır.

[207] Şiir sanatında bazı manalarda Zâtî il Revânî arasında tevârüd olup bu durum kavga ve husumete sebep olmuştur. Şairler zümresinden kâmil ve nüktedan bir şair ikisinin de hırsızlığını içeren bu kıtayı söyleyip husumetlerini kesti.
[208] Manalarımı göz göre göre alıp yürütür diyerek Zâtî ile Revânî yine kanlı bıçaklıdır. Zâtî'ye neden öyle yapıyorsun dedim. Hırsızdansa, yol kesen eşkıya iyidir dedi.
[209] Zamanımızın şairleri şiirleri birbirlerinden çalarlar. Ustalardan birine bu ayıptır dedim. Dilenci dilenciden dilenirse bu bir hünerdir dedi.
[210] İşret beyanından, edep dışı sohbeti ve işretin cazibesini anlatan bir kitabı vardır. Kendi orijinal fikirlerinin ürünüdür.

3.1.3.8. Sücûdî

Latîfî, şiir sanatında hiç kabiliyeti olmadığını söylediği Sücûdî'nin (öl. ?) kendince inşa ve haşiye yazarı olarak geçindiğini söyler. Sultan Selim Han'ın fetihlerini hâyîde ibareler ve köhne sözlerle inşa ettiğini dile getirir:

"*Vaktühâ şi'r dahi dir idi. Ammâ bu fende çendân bidâ'atı ve icâd u tasarrufda ol kadar istitâ'atı ve nazmınun ol kadar letâfeti yokdur. Hâli bu matla'ından ma'lûmdur:*[211]

Sûretde gerçi hüsnüne zülfün nikâb olur
Mâ'nâ yüzinde 'âşıka sanma hicâb olur[212]
Ve hâlince münşî ve zu'mınca muhaşşî geçerdi. Sultan Selim tâbe serâhu fütühâtın ***hâyîde 'ibârât*** *ve* ***müsta'mel fıkarâtla*** *inşâ eylemişdür*."[213] (Canım, 2000:296).

3.1.3.9. Sehâyî

Latîfî, Sehâyî'nin (öl. 1512?-1516?) şiirlerinin sanattan uzak ve şairler içerisinde az şiir söyleyenlerden olduğunu ancak şiirlerinin çoğunun başka dillerden tercüme, tazmin ve kendinden önceki şairlerin divanlarından toplanmış olduğunu söyler:

"*... Ammâ eş'ârı sanâyi'den 'ârî ve şu'arânın kem-gûy u kem-mikdârı idi. Ekser-i ebyâtı* ***terceme ve tazmîn ve tedvînât-ı selefden suhan-çîn*** *idi*." (Canım, 2000: 297).

3.1.3.10. Şâhidî

Latîfî, sanatların çoğunluğuna vâkıf ancak şiir sanatında çok fazla yeteneği olmadığını söylediği Edirneli Şâhidî'nin (öl. 1504-1505?) şiirlerinde hâyîde manaların çok fazla olduğunu belirtir:

"*Egerçi ekser-i fende mütefennindür lâkin fenn-i şi'rde ol kadar rüsûhı yokdur ve eş'ârında sâde ve* ***hâyîde ma'nâ****ları çokdur*."[214] (Canım, 2000:319).

[211] Kendi halince şiir de söylerdi. Ama şiir fenninde pek o kadar ilmi, mana icat edecek kudreti ve nazmının da o kadar güzelliği yoktur. Durumu bu matlasından bellidir:
[212] Gerçi görünüşte saçların güzelliğine örtü olur. Mana yüzünde / hususunda aşığa utanma / perde olur sanma.
[213] Kendi zannınca inşa ve haşiye yazarı geçinir. Sultan Selim'in -mezarı temiz ve hoş kokulu olsun- fetihlerini çiğnenmiş sözlerle kullanılmış cümlelerle yazmıştır.
[214] İlimlerin çoğunda yeteneklidir. Lakin şiir ilminde derinliği ve devamı yoktu. Şiirlerinde sade ve bayat manaları çoktur.

3.1.3.11. Şeyhî

Latîfî, Şeyhî'nin (öl. 1471) mesnevîlerinin Nizâmî'nin hamsesinden tercüme ve alıntı olduğunu söyler:

"*Her kelâmı 'ayn-ı ibret ve her beyti mahz-ı hikmet bî-şâibe ve şübhe netîce-i velâyet-i sarih ve kerâmet-i sahîhdür. Lâkin galebe-i hıkd u hased 'ayn-ı insâflarun sebel ü remed idüp hamse-i Nizâmî'den* ***terceme ve tırâşdur*** *ne tahsîn ü şâbâşdur*."[215] (Canım, 2000: 343).

3.1.3.12 Sun'î

Latîfî, şiirlerinin henüz olgunlaşmadığını, boş, saçma sözlerden ve dinsizce, kâfirce beyitlerden oluştuğunu ifade ettiği Selanikli Sun'î'nin (öl. ?) de taklitçiler zümresinden olduğunu söyler:

"*Bu fende* ***mukallid*** *ü mec'ûldür. Eş'ârı dahi lugaviyyât u hezeliyyât ve mülhidâne kelimâtdur ve zındıkâne ebyâtdur*."[216] (Canım, 2000:364).

3.1.3.13. Kâmî

Latîfî, Karamanlı Kâmî'nin (öl. 1545/46) Selâmî'den (öl. ?) ve Nizâmî'den (öl. ?) seçmeler ve alıntılar yaptığını, Semerkandlı Nizâmî'nin *Üveyse vü Ramin* adlı mesnevisinden ve Efsâhî-i Cürcânî'nin *Vâmık u Azrâ*'sından çok miktarda güzel manaları aldığını ve bu kitaplardan alıntı yapmasına rağmen lafız ve anlama kendi edasını verdiğini ifade etmiştir.

Dikkatle araştırma yapmayanların, bu tür tercüme kitapların birbirinden fark ve üstünlüklerini tespit edemeyecekleri görüşünde olan Latîfî, Kâmî'nin aldığı bu güzel anlamları daha güzel bir şekilde ifade ettiğini vurgulayarak şaire hakkını teslim etmiştir:

"*Hûb şi'r-i dil-güşâsı ve Câmî'den terceme Yûsuf u Züleyhâsı vardur. Nazm-ı Hamdî'den ve Selâmî-i Hamîdî'den geçse oldur. Nazm-ı Selâmî'den ve nazm-ı Nizâmî'den* ***intihâb u ittihâz*** *itdükden gayrı Nizâmî-i Semerkandî'nün Üveyse vü Ramin'inden ve Efsâhî-i Cürcânî'nün Vâmık u Azrâsından hayli ma'ânî-i bedî'a* ***ifrâz u iktibâs*** *itmişler.* ***Egerçi bu***

[215] Her sözü ibret nazarı ve her beyti saf hikmet, şeksiz ve şüphesiz halis bir dostluk ve kusursuz bir keramettir. Lâkin kin ve düşmanlık (onların) insaf gözlerini kör etmiş, söyledikleri Nizâmî'nin hamsesinden çeviri ve alıntı şeklindedir. Ne güzel ve alkışlanacak şeydir!

[216] Bu ilimde sonradan ortaya çıkmıştır ve taklitçidir. Şiirleri de sözlüklerdeki saçma sapan sözler, dinsizce kelimeler ve zındıkça beyitlerden oluşur.

te'lîfâtdan ahz eylemişler ammâ elfâz u ma'ânîye kemâhüve hakkuhû edâsın virmişler."[217] (Canım, 2000: 457).

"*Zîrâ vâkiʿ olan meʿhazı gâyetde nâzikâne ve nümâyîş-i maʿâni-i eşʿârı biʿt-tamâm şâʿirâne. Ne fâyide* ***mütetebbiʿ*** *olmayanlar bu mezkûr olan mütercem tesânîfün birbirinden tefâvüt ü tebâyünin teşhîş ü temyîz idemezler ve enzâr-ı insâf u istihsân ile nazar idüp bunlarun rüchân u imtiyâzında sebîl-i sedâda gidemezler*."[218] (Canım 2000: 458).

Latîfî'nin burada dikkatle altını çizdiği husus, divan şiirinde intihale bakış açısının anlaşılabilmesi için önemlidir. Kâmî-i Karamânî'nin, Selâmî'den, Nizâmî'den, Cürcânî'den pek çok manayı aldığını ama bunları kendi söyleyiş güzelliğini katarak, bu manaların hakkını verdiğini söyler. Bu alıntıların şairlere yaraşır bir güzellikle işlendiğini şiirden anlamayan, bu konularda mesai harcamamış kimselerce bilinmeyeceğinin de altını çizen Latîfî, her alıntının ya da alıntı yapan şairin hor görülmediğini de göstermiş olur. Bu durumda Latîfî'nin Kâmî-i Karamânî'yi, hırsız şairler tasnifinde beşinci sıraya yerleştirdiği "manadan mana sanattan sanat üretenler" kısmına dahil olan şairlerden biri olarak gördüğü anlaşılıyor.

3.1.3.14. Mesîhî

Latîfî, Mesîhî (öl. 1512) bahsinde şair Zâtî (öl. 1547) ile Mesîhî arasında geçen tevârüd iddialarını ve Zâtî'nin Mesîhî'yi şiir hırsızlığıyla suçladığını yazar. Zâtî, manalarının Mesîhî tarafından çalındığını ve Mesîhî'nin divanında yer aldığını bir kıta ile dile getirir. Buna cevap veren Mesîhî ise cahillerin manalarına el uzatmadığını belirterek kendini savunur:

"*Mezkûr Mesîhî ile merhûm Zâtî beyninde şi're müte'allık ba'zı ma'nâlar tevârüd vâki' oldukda Zâtî mezkûr Mesîhî'ye* ***sirka töhmetini*** *müş'ir bu kıt'ayı yazup göndermiş idi*[219]:

Kıt'a-i Zâtî

Ey Mesîhî her biri 'ırz ***ugrısı ayyârdur***
Şehr-i şi'rün şâhısun bir dürlü dâhî oldı iş

[217] Güzel şiirleri ve Câmî'den çevirdiği Yûsuf u Züleyhâ'sı vardır. Hamdî'nin ve Selâmî-i Hamîdî'nin şiirlerini geçse odur. Selâmî'nin ve Nizâmî'nin şiirlerinden seçme ve alıntılama yaptıktan başka Semerkandlı Nizâmî'nin Üveyse vü Ramin'inden ve Efsâhî-i Cürcânî'nin Vâmık u Azrâ'sından pek çok nadide manayı seçip almıştır. Bu telif eserlerden alıntı yapmış olsa da lafız ve manaya olduğu gibi kendi edasını vermiştir.

[218] Zira var olan alıntıları gayet nazikçe ve şiirin anlamının görüntüsü tamamıyla şaire yakışır bir şekildedir. Ne fayda ki araştırıp incelemeyenler, zikredilen bu tercümelerdeki tasnifleri birbirinden farklılıklarını ayırt edemezler. Bunlara beğeni ve insaf nazarıyla bakıp diğerlerinden üstün kısımlarındaki farklılıklarını bilemezler.

[219] Mesîhî ve merhum Zâtî arasında şiire dair bazı anlamlarda tevârüd ortaya çıktığında Zâtî Mesîhî'yi hırsızlıkla suçlayıp ona şu şiiri gönderrmiştir:

Mülk-i nazm-ı Zâtî'nün ***ugurlanup ma'nîleri***
Girüben dîvânına tebdîl-i sûret eylemiş[220]

Cevâb-ı Mesîhî

Sanma kim ***ma'nî-i nâdâna*** *beni* ***el uzadam***
Degülüm tıfl ki ***hâyîde*** *idinem iftâr*

Tendeki rûh bana ***'âriyet*** *oldugıyçün*
Günde bin kez iderüm kendi hayâtımdan âr"[221] (Canım, 2000: 500).

3.1.3.15.Hayâlî

Latîfî, Meşrebî-i Kalender'in (öl. ?) Hayâlî Bey'e (öl. 1557) sirkat suçlamasında bulunduğunu, Hayâlî'nin kendi şiirlerini çaldığını ifade eden bir kıta yazdığını ifade eder:

"*Hayâlî'ye* ***sirka töhmetiyle*** *'acep dahller iderdi ve ezâ ve istihzâ yüzinden kıt'alar dirdi. Cümleden biri bu kıt'adur*[222]:

Katı katı Hayâlî şi'r okudı
Didüm anun kulagına yap yap

Bu gazeller kimün ola didi ki
Issı çıkmaz ise *benümdür hep*"[223] (Canım, 2000:501).

3.1.3.16. Neşrî

Latîfî, şiir söylemede pek o kadar şöhreti olmayan Neşrî'nin (öl. 1520/21?) taklitçiler ve tercümeciler taifesinden bir şair olduğunu söylemiştir:

"*Bu fende çendân behresi ve bu fen ile ol kadar şöhresi yoktur.* ***Mukallid ü mütercem mâkûlesidür***"[224].

---

[220] Ey Mesîhî! Sen, her birisi namus hırsızı olan şiir şehrinin başında olan kişisin. Bir de şöyle bir durum oldu. Zâtî'nin şiir mülkündeki manalar çalınıp suret değiştirip senin divanına girmişler.
[221] Mesîhî'nin Cevabı ise şöyledir:
Benim bilgisizlerin manalarına el uzatacağımı zannetme. Ben çocuk değilim ki çiğnenmiş lokmaları yiyeyim. Tenimdeki ruh bile bana emanet geldiği için günde bin kere hayatımdan utanırım.
[222] Hayâlî'yi şiir hırsızlığı ile suçlardı. Bu eza ve alay etmeler yüzünden kıtalar söylerdi. Onlardan biri de budur:
[223] Hayali çok çok şiir okudu. Onun kulağına yap yap, bu gazeller kimindir dedim. Sahibi çıkmazsa hepsi benimdir dedi.
[224] Bu ilimden o kadar da nasibi ve ünü yoktu. Taklitçiler ve tercümeciler kısmındandır.

Latîfî, Neşrî'nin şiirlerine verdiği örneklerden birinde, şiirin halk tarafından Sultan Selim'e isnat edildiğini hatta bunun isnattan öte şiirin Sultan Selim'e ait olduğunun doğruladığını ancak bu şiir Neşrî'nin divanında da yer aldığını ifade eder:

"*Bu şi'r-i meşhûr ki elsine-i 'avâmda mezkûrdur 'umûmen 'avâm Sultân Selîm'e isnâd itmişlerdür.* ***Belki isnâd degül Sultân Selîm'indür diyü tahkîk itmişlerdür. Ammâ mezkûrun dîvânında mestûr u merkumdur.***[225]

Matla':

Gözlerümden akdı deryâlar gibi yâşum benüm
Dostlar çok nesne gördi onmaduk bâşum benüm[226]
Hâssa ki bu beyt:

Geçmek içün seyl-i eşkümden hayâlün leşkeri
Bir direkli iki gözlü köpridür kaşum benüm [227]

'Ale'l-husûs ki bu beyt zâhirine nazar-ı teşbîhen muhayyel ü dakîkdür. Ammâ mânen mehbet ü terzîkdür. Zîrâ hayâl gözden geçer kaşdan geçmez. Lâkin bedâyi'-i şi'riyyeye şu'ûrı olmayan elfâz-ı zâhire bakar. Ma'nânun sıhhat ü sakâmetin fark idüp seçmez ve idrâk ü iz'ân eylemez.[228]

Mısra': Ehli vardur her işün anı ***mukallid*** *ne bilür*" (Canım, 2000: 528).

Latîfî, bu vakada Neşrî'nin, Sultan Selim'e ait olduğu herkes tarafından bilinen bir şiiri dahi kendi divanına aldığını ifade ederek intihale dikkat çekmektedir. Ayrıca Neşrî'nin şiirde yeteneksiz olduğuna dair kanaatini de örnek beyitler üzerinden verir. Örnek verdiği beytin görünüşte muhayyel ve zarif ancak manasının izaha muhtaç olduğunu söyleyip her işin ehli vardır, bunu taklitçiler bilmezler manasında mısra söyleyerek Neşrî bahsini kapatır.

3.1.3.17.Nizâmî

Latîfî, Nizâmî'nin (öl. 1469-1473?) şiirlerinin dikkatle gözden geçirildiğinde kullandığı sanatların çoğunun Fars şairlerin divanlarından alıntı olduğunu dile getirir. Bu

[225] Bu meşhur şiir halk dilinde okunur ve bütün halk tarafından Sultan Selim'e isnat edilir. Belki isnat değil Sultan Selim'indir diyerek doğrulamışlardır. Ama bu şiir adı geçenin divanında yazılıdır.
[226] Gözyaşlarım gözlerimden denizler gibi aktı. Ey dostlarım! Benim onmayan başım çok şey gördü.
[227] Özellikle bu beyit:
Hayalinin askerlerinin gözyaşlarımın selinden geçmeleri için benim kaşım iki gözlü iki direkli bir köprüdür.
[228] Her ne kadar bu beyit görünüş itibariyle muhayyel ve zarif olsa da mana bakımından eksik ve izaha muhtaçtır. Çünkü hayal gözden geçer kaştan geçmez. Şiirlerin özelliklerine vakıf olmayanlar görünürdeki söze bakar. Mananın düzgünlüğünü ve istikametini fark edip anlayamaz.

alıntıları tespit etmek ancak Fars şairlerin divanlarını inceleyenlerin bilebileceği bir şey olduğunu vurgulamıştır:

"*İm'ân-ı nazar ile tefahhus olınsa ekser-i sanâyi'i* ***müdevvenât-ı Fürs'den me'hûz****dur. Tetebbu'-ı tedvînât-ı Fürs idenlere ma'lûmdur. Siyemmâ ki bu birkaç metâli'-i matbû'a anun âsâr-ı tetebbu'ı ve netîce-i tefekküridür:*[229]

Gözlerüm yaşını gözler ol büt-i sîmîn-beden
Nitekim gökde Süreyyâ gözler âhû-yı Hoten"[230] (Canım, 2000: 534).

Ayrıca yazar, Nizâmî'nin kendi zihninin tasavvuru kendi yeteneğinin ürünü olan şiiri de örnek olarak belirtmiş ve bu şiiri Ahmed Paşa'nın çok beğenip övdüğünü hatta kıskandığını yazmıştır.

"*Ve bu makta' dahi* ***anun zâde-i tab'-ı latîfi*** *ve tasarruf-ı zihn-i şerîfidür. Merhûm Ahmed Paşa gördükde bî-had tahsîn ü pesend idüp hayli reşk ü gıpta vâki' olmuşdur diyü rivâyet iderler*[231]*:*

Müntehâ kaddinün üstinde Nizâmî râstî
Sidre tâvûsuna benzer kâkül-i miskîn-i dost"[232] (Canım, 2000: 535).

3.1.3.18. Mihrî Hatun

Latîfî'nin naklettiği vakalardan biri de Mihrî Hatun'un (öl. 1460/61) Necâtî Bey'in (öl. 1443-1446?) tüm şiirlerine nazire söylemesi hadisesiyle alakalıdır. Necâtî Bey'in şiirlerine nazire yazmakla şiir tasarrufuna sahip olan Mihrî Hatun, yazdığı her şiiri bir şekilde Necâtî Bey'e ulaştırır. Bir gün Necâtî Bey'in yakın arkadaşlarından zarafet sahibi biri, Necâtî Bey'in kendi şiirleri hakkında ne düşündüğünü sorar. O da zarafet ve ihamı kastederek Necâtî Bey'in şirin manaları olan şairedir diyerek kendisinin ihamını beğendiğini iletir:

"*Ve merkûme şi'rden ne sâdır olsa merhûm Necâtî Bege irsâl ve vâridâtından her ne ki mütevârid olsa îsâl iderdi. Bir gün Necâtî Beg musâhiblerinden bir harîf-i zarîfden su'âl ider ki Necâtî Beg bizüm sanâyi'-i şi'riyyeden nemüz begenür didükde ol şahs-ı zarîf-i mîr-i*

[229] Dikkatle gözden geçirilse kullandığı sanatların çoğu Farsça divanlardan alınmıştır. Fars şairlerinin divanlarını araştırıp inceleyenler tarafından bilinir. Bu birkaç matla onun araştırıp incelemelerinin sonucudur:
[230] O gümüş tenli, heykeli andıran güzel, tıpkı Hoten Ahuları'nın gökte Süreyya gözlemesi gibi, gözlerimin yaşını gözler.
[231] Bu matla da onun güzel yeteneği ürünü ve değerli zihninin tasarrufudur. Merhum Ahmed Paşa'nın bunu görünce çok beğenip övdüğü ve imrenip kıskandığını rivayet ederler.
[232] Ey Nizâmî, doğrusu bu upuzun boyunun üstünde sevgilinin kokulu saçı sidre tavusuna benzer.

kelâm dahi kelâmında zerâfet ve ihâm kasd idüp eyitdi ki şâ'ire-i şîrîn-ma'nâdur diyü ihâmunı begenür ve musâhabetine özenür diyü cevâb virdi[233] (Canım, 2000: 512).

Mihrî vücûdun oldı 'âlemde 'ayn-ı ma'nâ
Şâ'irleri zamânun şimdi seni ögerler
Erbâb-ı nazm içinde elhak çog oldı nahsend
***Ma'nîyi çaldurursun** ihamunı dögerler*"[234] (Canım, 2000: 512).

Necâtî Bey, Mihrî Hatun için "şaire-i şîrîn-ma'nâ" yakıştırmasını yaparken aynı zamanda bir iham örneği vermiştir. Burada "ma'nâ" kelimesinin uzak anlamı olan "kastetmek" manasının kastedildiğini düşünüyoruz. Bu söylem, Necâtî Bey gibi büyük bir şairin, kendisinden mana çalan bir hanım şairi töhmet altında bırakırken bile bunu sanatla dile getirerek nezaketinden ödün vermediğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Latîfî'nin söylemlerinden, Necâtî Bey'in bu durumdan aslında hoşnut olmadığı ama nezaketen bir hanım şairi de kırmaktan imtina ettiği anlaşılıyor. Latîfî, Mihrî Hatun'un sürekli olarak Necâtî Bey'in şiirlerine nazire söylemesini mana hırsızlığına yakın bulduğu anlaşılıyor.

3.1.3.19. Vâlihî-i Belgradî

Devrinin taklitçi ve şair geçinenlerinden Belgradlı Valihî'nin (ö. ?) kendisi Öküzgöz Mehmed ve kardeşi de Devedudak Ahmed lakabıyla tanınır. Her ikisi de kendilerince bilgili ve yetenekli olduklarını sanırlar ve "akl-ı evvel" geçinirler. Kendilerinden önce veya sonra gelen hiç kimsenin kendilerinden daha üstün olabileceğini kabul etmezler. Birçok kanıt görseler de kendi inatlarından vazgeçmezler. Şiirlerini iki kardeş birlikte söylerler.

Latîfî, bu şairler hakkında bir de latife anlatır. Kendi yörelerinin ileri gelenlerinden biri öldüğü zaman bunlardan birinden mersiye yazması beklenir. O da "*bahsettiğiniz kişi öleli bir hafta oldu, mersiyeyi kime söyleyelim, mersiye ile kimi övelim*" der.

Latîfî, kendi zamanında mersiyenin ölüye mi yoksa diriye mi deneceğini bile bilmeyen şairler oluşunu eleştirir (Canım, 2000: 558):

[233] Ve bahsi geçen kişi, kendisinden hangi şiir ortaya çıkarsa çıksın Necâtî Bey'e gönderir ve sözlerinden her ne tevârüd olursa ulaştırırdı. Bir gün Necatî Bey'in zarafet sahibi arkadaşlarından birine "Necâtî Bey bizim şiirlerimizin sanatlarından hangisini beğenir?" diye sorunca o zarif kimse sözlerinde zerafet ve ihamı kastederek dedi ki şirin manaları olan bir şairedir diyerek ihamını beğenir ve karşılıklı sohbetinize özenir.
[234] Ey Mihrî! Senin varlığın bu alemde mananın kendisi olmuş. Zamanın şairleri şimdi seni överler. Nazım erbabı içinde gerçek şu ki çok talihli kimseler oldu. Manayı çaldırırsın senin ihamını döverler.

"*Bu fende* ***mukallid*** *ü* ***müteşâir*** *ve râcil ü kâsırdur. Belde-i mezbûrede Mehmed-i Gav-çeşm dimekle ma'rûf ve bir birâderi dahi Ahmed-i Üstür-leb lakabıyla ma'lûm u mevsûfdur.*[235]

Her biri zu'm-i fasîdince 'akl-ı evvel geçinüp selefde ve halefde bir kimesnenün vücudına ve 'âlemde kendülerinden gayrı bir kimesnede dahi 'akl-ı selîm ve tab'-ı müstakîm var idügüne kat'â kâyil degüllerdür… yine bu hâl ile her biri bir şâ'ir ve fenn-i şi'rde üstâd-ı mâhir geçerler. Bu kıyâmetdür ki taktî' u evzân ve ahvâl-i buhûr u mîzân bilmedüklerinden biri şi'rün hurûfun ve cezm ü vukûfun sayar ve biri dahi çöpden bir endâze düzüp didigü şi'rün mısrâ'ların ölçer. Bu kabiliyyetle hem-pençe-i Husrev ve Nizâmî geçer…[236]

Her kaçan kim şi'r diseler iştirâk üzre dirler ve zerâfetlerinden hân-ı hezeli çöp ile yerler. Bu matla'-ı nâ-matbû anlarun iştirâk üzre didügi şi'rdendür. Mehmed-i gav-çeşm dir ki:

Her kaçan ol mâhı görsem ayı gördüm sanurum

Ahmed-i Üştürleb dir ki:

Tal'at-ı meymûn cihân-ârâyı gördüm sanurım"[237] (Canım, 2000: 557).

3.1.4. Âşık Çelebi: Meşâ'irü'ş-şu'arâ

XVI. yüzyılda Âşık Çelebi (öl. 1572) tarafından kaleme alınan *Meşâ'irü'ş-şu'arâ* hem kendi dönemi hem de Türk edebiyatı tarihinin geneli içinde yazılmış önemli tezkirelerden biridir. Toplamda 426 şairin biyografisine yer veren Âşık Çelebi'nin tezkiresinde 11 şairi intihal ile ilişkilendirdiği görülür. Âşık Çelebi'nin intihale bakış noktasında dikkatli bir araştırmacı olduğunu düşünüyoruz. Bu düşüncemizin sebeplerinden biri Âşık Çelebi'nin şiirde orijinal manalara önem vermesi, şairlerin özgünlüğünden bahsederken "*bulduğu ma'nâlar nâ-güftedür"*, *"gûşa tokınmaduk gûşelerle her beyitten der-dîvârı pürdür"* diyerek "gerçek şairler"i övmesidir. Ayrıca kendisinin tezkiresinin tasnifi için planladığı tasnifin Latîfi tarafından (ç)alınmış olması dolayısıyla eserini yıllarca geciktirmesi ondaki bu

[235] Bu ilimde şair geçinen ve taklitçi ve kusurludur. Adı geçen beldede Öküzgöz Mehmed demekle bilinir ve bir biraderi de Devedudak Ahmed lakabını taşımaktadır.

[236] Her biri kendi bozuk inancına göre akl-ı evvel geçinen kendilerinden önce ve sonra kimsenin varlığına ve dünyada kendilerinden başka kimsede akl-ı selim ve doğru yaradılışlı kişiler var olduğuna asla inanmazlar. … yine bu durumda her biri bir şair ve şiir fenninde maharetli üstadlar olarak geçinirler. Takti, vezin ve bahir durumlarını bilmedikleri için biri şiirin harflerini ve sekte ve duraklarını sayar, öteki de çubuktan bir ölçü aleti yapıp söylediği şiirlerin mısralarını ölçerdi. Bu maharetleriyle Husrev ve Nizami'yle yarışmaya kalkarlar.

[237] Her ne zaman şiir söyleseler ortaklaşa söylerler. İnceliklerinden hezel sofrasında çöp ile yemek yerler. Bu matbu olmayan matla onların ortaklaşa dedikleri şiirlerdendir. Öküzgöz Mehmed der:
Her ne zaman o ay yüzlüyü görsem ayı gördüm sanırım.
Devedudak Ahmed der ki:
Cihanı süsleyen maymun suratlıyı gördüm sanırım.

hassasiyeti oluşturmuş olmalıdır. Latîfî ile Âşık Çelebi'nin her ikisi de Sehî Bey'i örnek alarak bir tezkire yazma hazırlığı içindedirler. Âşık Çelebi'nin eserini elifba sırasına göre tertip edeceğini söylemesi üzerine kendisinin bu fikri Latîfî tarafından alınmış ve Âşık'ın ifadesiyle Latîfî yaran lokmasına tama etmiştir. Bunun üzerine kendi de on beş seneden fazlaca emek verdiği tezkiresini dostuna kızıp ebced harflerinin sırasına göre tertip etmiştir. Bu olayı tezkiresinde şu şekilde dile getirir:

"*Latîfî ile fakîr bir tezkiretü'ş-şu'arâ dimek fikr idüp ol zemân tertîbin ve fakîr hurûf-ı esâmî tertîbin ihtiyâr itdüm idi. Sonra monlâ-ı mezbûr benüm* ***tertîbüme sarkup yârân lokmasına tama' itdügi*** *eclden ben dil-gîr olup ferâgat idüp on beş yıldan ziyâdecem ' itdügüm evrâk tâkçe-i ihmâlde metrûk u nihân kaldı. Mezkûr kitâbın itmâm idüp İstanbul'da ba'zı cihât ile kanâ'at eyledi*." [238](Kılıç, 2010: 737).

3.1.4.1. Âhî

Âşık Çelebi Âhî (öl.1517/18) ile Zâtî (öl. 1547) arasında geçen *tevârüd* iddialarından bahseder. Her iki şair de belirtilen şiirin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Bu gerçekten bir *tevârüd* olabilir. Eğer gerçek anlamda bir *tevârüd* hadisesi vuku bulmamışsa şairlerden biri intihalini tevârüd kisvesine büründürmektedir. Âşık Çelebi şu şekilde anlatır:

"*Bu matla'da Zâtî-i merhûm ile tevârüd da'vâsın iderler imiş*.[239]

Uçmasun yanlış haberler ol hümânın üstüne
K'âşyân-ı zâga varmak düşmez ânun üstüne"[240] (Kılıç, 2010: 397)

Söz konusu şiir hem Zâtî'nin (Çavuşoğlu-Tanyeri, 1987: 193) hem de Âhî'nin (Kaçalin, t.y.: 47) divanlarında yer alır.

3.1.4.2. Ca'ferî

Âşık Çelebi Ca'ferî'nin (öl. ?), Zâtî'nin beytini sahiplenişini anlatır. Ca'ferî bir gün Kemalpaşazâde'nin huzurunda Zâtî'nin meşhur beytini kendine mal ederek okur. Bu durum Kemalpaşazâde tarafından fark edilince Ca'ferî utanır, utancından yüzü kıpkırmızı olur:

[238] Latîfî ile ben fakîr bir şairler tezkiresi yazma fikrinde olup o zaman ben isimleri harf sıralamasına göre tertip etmek istedim. Sonra adı geçen molla benim tertibime sarkıp dost lokmasına göz diktiği için benim gönlüm kırıldı. On beş yıldan fazla bir zamanda bir araya getirdiğim kitabım ihmal köşesinde terk edilmiş ve gizli kaldı. Adı geçen kitabını bitirip İstanbul'da bazı taraflarla kanaat etti.
[239] Bu matla için merhum Zâtî ile tevârüde düştüklerini iddia ederlermiş.
[240] Yanlış haberler o hüma kuşunun üstüne uçmasın. Karganın yuvasına gitmek ona düşmez.

"*Bir gün merhûm Kemâl-paşa-zâde-i merhûm huzûrında Zâtî'nün bu meşhûr matla'ını* ***kendü adına okımış***:[241]

Meyhâne-i 'ışk içre ben bir tolu kaldurdum
Bir çengi güzel sevdüm ser-mâyeyi çaldurdum[242]

Monla gülüp Çelebi ***ser-mâyeyi çaldurdugun*** *eyü degül dimiş. Çelebi hacîl olup kızarup hicâb itmiş, gûyiyâ çihre-i gül-rengine şermden al nikâb itmiş*."[243] (Kılıç, 2010: 1/467).

3.1.4.3. Hüseynî

Âşık Çelebi'nin intihalciliğini haber verdiği şairlerden bir diğeri Hüseynî'dir (öl. ?). Çelebi, açıkça sirkat kelimesini kullanmadan, nazımda ve nesirde yalanı şiar edindiğini söylediği Hüseynî'nin şairlerin ne kadar şiirleri varsa bunları benimdir deyip okuduğunu söyler:

"*Mezkûr mîr nazmda kizb müstahsendür diyü nazmda yalanı şi'âr belki nesrde bile kizbi şi'âr idinmişdi. '****Uşşâkun mâ-meleki benümdür diyü okırdı****. Hatta bu ma'nâyı Emrî Çelebi'den nazm itmişdür.*[244]

Şu'arânun emîri Halvâyî
Ki her âhûya dâstân söyler[245]

Ahsenu'ş-şu'arâ kuzub diyüben
Her ne kim söylese yalan söyler"[246] (Kılıç, 2010: 2/626).

3.1.4.4. Nevâlî Çelebi

Âşık Çelebi'de intihalle ilişkilendirdiği Nevâlî Çelebi'nin (öl. 1591) şiirlerinin başka şairlerin şiirlerinden alıntı olduğunu haber verir:

"*...ve eş'ârı kedd-i yemîn-i hâme-i Hayâlî ve 'arak-cebîn-i nâme-i Nevâlî ile kesb-i yedidür. Ne ân ki* ***âherün libâs-ı eş'ârından müste'ârdur***"[247] (Kılıç, 2010: 2/897).

---

[241] Bir gün merhum Kemâl-paşa-zâde'nin huzurunda, Zâtî'nin bu meşhur matlaını kendi adına okumuş.
[242] Aşk meyhanesinin içinde ben bir şarap kadehi kaldırdım. Bir çingene güzelini sevdim, sermayeyi çaldırdım.
[243] Molla gülüp Çelebi sermayeyi çaldırdığın iyi değil demiş. Çelebi utanıp kızarmış, sanki gül renkli yüzüne utanma duygusundan kırmızı bir örtü yapmış.
[244] Adı geçen bey şiirde yalan beğenilen bir şeydir diyerek nazım ve nesirde yalanı ilke haline getirmişti. Aşıkların ellerinde ne var ne yoksa hepsini benimdir diyerek okurdu. Hatta bu manayı Emrî Çelebi'den almıştır:
[245] Şairlerin başı olan Halvâyî her ahu (gözlü güzel) için bir hikâye söyler.
[246] Şairlerin en güzeli yalancılardır diyerek her ne söylerse yalan söyler.
[247] Ve şiirleri Hayâlî'nin elinin emeği, Nevâlî'nin alnının teridir. Ne var ki başkalarının şiirlerinden alıntıdır.

3.1.4.5. Sihrî

Âşık Çelebi, Sihrî Çelebi'yi (öl. ?) intihal tespit edici bir şair olarak anar. Sihrî'nin güçlü bir hafızaya sahip olduğunu bildiren Âşık Çelebi, onun hafızasını içerisi divan ve defter dolu bir sahaf dükkanına benzetir. Şairlerin mazmun müsveddelerini zihnine kaydettiğini ve her kim daha evvelce kullanılmış manaları kendine mal edip okursa Sihrî'nin bunları tespit edip şiirin aslını ortaya çıkardığını söyler:

"*Yine bir **hâyîde ma'nâ benümdür diyü okı**nsa aslın ve menşein beyân idüp çiğner tükürür*."[248] (Kılıç, 2010: 950).

3.1.4.6. Sehî Bey

Âşık Çelebi Sehî Bey'in (öl. 1548/49) de eski zaman şairlerinin taklitçisi olduğunu söyler:

"*Eski zaman şu'arâsın **taklid** iderdi*."[249] (Kılıç, 2010: 1011).

Ayrıca Necâtî'nin ölümü üzerine Sun'î'nin söylediği tarihi değiştirdiğini söyler:

"*Sun'î, Necâtî mevtine*: "*Gitdi Necâtî hây*" *diyü târîh dimişdür. Sehî Beg târîhi **tahrîf ü tagyîr** idüp:"Gitdün Necâtî âh" dimişdür*."[250] (Kılıç, 2010: 3/1292).

3.1.4.7. Ârif

Âşık Çelebi, Ârif'in (öl. 1562), Süleyman Paşa'nın Hint seferi üzerine yazdığı *Sefer-nâme*'de Âhî'nin beytini yazdığını söyler. Âşık Çelebi bu durumu kendisinden sorduğunda ise şair tevârüd olduğunu ileri sürer:

"*Merhûm bir gün Süleyman Paşa'ya varur. Paşa Türkî şi'r dimege dahı kâdir misin didükde Süleyman Paşa'nun Hind'e varup feth itdügini iki bin beyt ile dâstân idüp bahr-ı remelde Türkî nazm itmişdür. Ammâ acebdür ki bu kadar şuyû'ı ile sıfat-ı subhda Âhî'nün bu beytini yazmışdur*:[251]

Togurdı subh-dem bânû-yı devrân
Bir altun başlı sırma saçlı oglan[252]

---

[248] Yine bir kullanılmış mana sahiplenilip okunsa onun aslında kime ait olduğunu beyan eder, çiğner tükürür.
[249] Eski zaman şairlerini taklit ederdi.
[250] Sun'î, Necâtî'nin ölümü üzerine "Eyvâh Necâtî gitti" diyerek tarih düşürmüştür. Sehî bey bu tarih mısraını bozup değiştirip "Gittin Necâtî ah!" demiştir.
[251] Rahmetli bir gün Süleyman Paşa'ya varır. Paşa, Türkçe şiir söylemeye de yeteneğin var mıdır diye sorduğu zaman Süleyman Paşa'nın Hindistan'ı fethini iki bin beyit ile anlatıp remel bahrinde Türkçe nazmetmiştir. Ama gariptir ki Âhî'ye ait olduğu herkesçe bilinen şu beyti yazar:
[252] Beyit: Devran kadını sabah vaktinde altın başlı sırma saçlı bir oğlan doğurdu.

*Okıdıkda fakîr suâl itdüm, **tevârüd**le cevâb virdi*."[253] (Kılıç, 2010: 2/1026-1028).

3.1.4.8. Kıyâsî

Âşık Çelebi'nin intihal bahsinde andığı şair Kıyâsî'dir (öl. ?) için başkalarının şiirlerindeki manaları toplayarak gazel yazdığı tespitinde bulunur. Kıyâsî'nin sadık arkadaşları olduğu sürece başka kimselerin lokmasına sarkmadığını ve en yakın arkadaşlarının beyitlerinden bulduğu güzel manaları bir araya getirip gazel yazdığını ifade eder:

"*Çendân **yârân lokmasına sarkmaz** meger gâyet refîk-i sâdıkı ola ki o min buyûti asdika'ikum ma'nâsı ile amel ide, tâ ki bulacağı rengîn ma'nâları **cem' idüp gazel ide**. Bî-'ayb Hudâst ma'adâ hebâst*."[254](Kılıç, 2010: 3/1336).

3.1.4.9. Revânî

Sehî Bey ve Latifî tezkirelerinde intihal bahsinde ele alınan Revânî (öl. 1523/24), Âşık Çelebi'de de geçer. Sehî Bey'in Revânî hakkında başkalarının manalarını çaldığını söylediği şiirini Âşık Çelebi de örnek olarak verir:

"*Sehî Beg böyle eylemişdür:*

İlün ma'nisin almışsın Revânî
Ana hayr eylemez ol Ka'be hakkı

Cevâb-ı Revânî

Be Revânî gör e neler dirler
Bal tutan parmagın yalar dirler"[255] (Kılıç, 2010: 3/1389).

3.1.4.10. Hayâlî

Bu vaka Mîrek Tabib'in (öl.1552?) ile Hayâlî Bey'e (öl. 1557) attığı bir intihal iftirası hakkındadır. Aşık Çelebi, Merhum tabib Mîrek'in kıskançlığından dolayı onun bir gazelini kendinin de bulunduğu bir mecliste Farsçaya çevirip bu manayı Acem şairleri önceden

[253] Okuduğunda bunu kendine sordum, tevârüd olmuştur diye cevap verdi.
[254] Arkadaşlarının sofrasında fazla sarkmaz ancak çok yakın dostlarından renkli manaları toplayıp bir gazel yazana kadar "en yakın arkadaşlarınızın evlerinden" sözünün manasına uygun amel eder. Noksansız olan Tanrı'dır. Ondan başkası boştur.
[255] Revânî'nin cevabı şu şekildedir:
Be Revânî! Gör bak neler söylerler! Bal tutan parmağını yalar derler.

yazmışlar, Hayâlî de onlardan tercüme etmiştir, diyerek şairi töhmet altında bıraktığını ve birçoğunu da buna inandırdığını, Hayâlî'yi de canından usandırdığını haber verir:

"*Mecnûn göziydi Leylâ Hayâlî'ne cilvegâh*

Sahrâ-nişîn olanun olur hânesi siyâh[256]

Mîrek tabîb-i merhûm hasedinden bu matla'ı yanumuzda Fârsîye terceme idüp bu ma'nâyı şu'ârâ-yı 'Acem sâbıkân nazm itmişlerdür, Hayâlî andan terceme itmişdür diyü meclisde okımagla niceleri inandurmışdur. Hayâlî'yi cânından usandurmışdur." (Kılıç, 2010: 3/1569).

Bu vakada Hayâlî Bey'in haksız bir intihal iftirasına uğradığını öğreniyoruz. Olaya Âşık Çelebi'nin bizzat şahit olması, meclisteki çoğu kişinin bu intihal iftirasına inansa bile olayın kaynaklara geçmesini sağlamış ve Hayâlî Bey'i aslında bir töhmetten kurtarmıştır. Âşık Çelebi söz konusu olaya bizzat şahit olmayıp olayı o esnada mecliste bulunup bu iftiraya inanan birinden dinlemiş olsaydı, olayın tezkireye aktarımı farklı olabilir ve Hayâlî Bey intihal töhmetinde kalabilirdi. Bu örnek kaynaklara intikal eden her intihal vakasının aslını yansıtmayabildiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

3.1.4.11. Zâtî

İntihal bahsinde adı diğer tezkirelerde de anılan Zâtî'nin intihalciliği, Âşık Çelebi tezkiresinde diğerlerine nazaran daha uzun anlatılır. Âşık Çelebi, başkaları Farsçadan anlam tercüme edip Zâtî'ye okuduğunda bunun Farsçada filan şairin filan beytinden tercüme olduğunu söylediğini ancak kendi tercüme edip okusa ve başkaları buna tercümedir deseler, benim Farsça bilmediğimi bilirsiniz diyerek kendini savunduğunu söyler:

"*İller Fârsîden ma'nâ terceme eyleseler kendüye okıdıklarında bu Fârsîde vardur fülânun fülân beytinden tercemedür dirdi. Ammâ kendü terceme eylese okısa, tercemedür diseler ben Fârsî bilmedügüm bilürsüz dir idi. Selmânun bu meşhûr matla'ın ki terceme idüp ancak adât(?) u tagyîr itmişdür, buna inkâr idemezdi*[257] (Kılıç, 2010: 3/1574).

Safâ-yı safvet-i rûyet sıfât-ı gülsitân dâred

Hevâ-yı cennet-i kûyet hayât-ı câvidân dâred[258]

[256] Leyla'nın hayalinin dolaştığı yer Mecnun'un gözüydü. (Zira) çölde oturanın evi siyah olur.

[257] Başkaları Farsça'dan mana tercüme etseler kendisine okuduklarında "bu Farsça'da vardır, filan filanın beytinden çeviridir" derdi. Ama kendisi Farsça'dan tercüme etse ve okusa, "tercümedir" deseler, "benim Farsça bilmediğimi bilirsiniz" derdi. Selmân'ın şu meşhur matlaını tercüme edip değiştirmiştir. Bunu inkâr edemez.

[258] Yüzünün temizliğinin safası gül bahçesinin sıfatını taşır. Senin mahallenin cennet havası sonsuz hayata sahiptir.

Matla‘

Safâ-yı safvet-i rûyun sıfât-ı gülsitân ancak
Hevâ-yı cennet-i kûyun hayât-ı câvidân ancak

Diyü terceme itmişdür.”[259] (Kılıç, 2010: 3/1574).

Zâtî’nin, devlet büyüklerine kaside veya nazire yazması gerektiğinde daha önce yazmış olduğu kasideleri ve gazellerine bakarak eskiden kullanmış olduğu manaları az bir değişiklikle yeniden söylediğini bildirir. Şu durumda Zâtî kendi şiirlerini de intihal etmiş sayılır:

“*... ekâbire kasîde vü nazîre lâzım olsa evvelki kasâid ü gazelliyâtına mürâca’at ider,* ***eski hayâlât u ma’nâların libâs-ı âherle tagyîr ve cüz’i mugâyeretle ta’bir iderdi***.”[260] (Kılıç, 2010: 3/1576).

Âşık Çelebi’nin beyanına göre Zâtî’nin dükkanına reml bahanesiyle gelen şairler yazdıkları şiirleri kendisine gösterirlerdi. Zâtî de bu daha evvel söylenmemiş olan sözleri kendine alırdı. Başkalarının zahmet çekerek ulaştığı manaları zahmetsizce alırdı:

“*Reml bahânesiyle şuʿarâ ayagına varurlar, didükleri eşʿârı gösterürler, her şâʿir mâ-melek ü makdûrın getürüp önünde der-miyân iderdi, ol içinde* ***yakası açılmaduk sözleri giribânına koyup hâlede mâh gibi pinhân iderdi****. El ʿarûs-ı maʿânîye dest-res bulmakda Yûsuf kızlıgın çekerler ol râyegân ebkâr-ı efkâr kucardı, metâʿ-ı şiʿri ucuz düşürürdi.* ***Gayrlar maʿna-perverlikde oglan togururdı, bu anlarun zâde-i tabʿıyla hâzır oglan babası olurdı****. Bu cihetden ekser-i evkâtı şiʿre masrûf idi dirler*.”[261] (Kılıç, 2010: 3/1578).

Âşık Çelebi, Zâtî’nin kendisine arz edilen şiirlerin kimini tamamen kimini de kısmen değiştirerek aldığını iletir. Bu durum Zâtî’ye sorulduğunda ise: Hoş bir manadır, gördüm ki siz gerçekten şair değilsiniz, divanınız yoktur, bunlar hep zayi olacaktır. Biz ise divan sahibi şairleriz, divanımız kıyamete dek duracaktır. Bizim divanımızda bulunanlar zayi olmaz. Bu manayı esirgediğim için aldım, hırsımdan ya da aç gözlülüğümden almadım, diyerek cevap verdiğini ancak başka bir şair kendisinin bir beytini değiştirip alsa bu durumdan son derece

[259] Yüzünün temizliğinin safası, gül bahçesinin temizliğidir. Mahallenin cennet havası sonsuz bir hayattır. Diyerek tercüme etmiştir.
[260] Devlet büyüklerine kaside ve nazire gerektiğinde önceden yazılmış kaside ve gazellerine başvurur. Eski hayal ve manalarını başka bir elbise ile değiştirir, az bir değişiklikle yeniden söylerdi.
[261] Remil bahanesiyle şairler ayağına gelirler, yazdıkları şiirleri gösterirler, her şair elinde değerli olan nesi varsa önüne sererdi. O, içinde yakası açılmamış sözleri koynuna saklar, halede ay gibi gizlerdi. Başkaları mana gelinini elde etmede Hz. Yusuf gibi kıtlık çekerken o bedavadan, bakir fikirleri koynuna alırdı. Şiirin kıymetini ucuz düşürürdü. Başkaları mana yetiştirmede oğlan doğururdu, bu onların tabiatından meydana gelen eserle hazır oğlan babası olurdu. Bu sebepten vaktinin çoğunu şiire sarf ettiğini söylerler.

rahatsız olduğunu veya tamamen gazelini alsa manasız sözlerle akıl dairesinden uzaklaştığını belirtiyor:

"*Fi'l-hakîka re'îs-i şuʿarâdur diyü çün* ***kimesne şiʿrin ʿarz idüp baʿzın ʿaynı ile alup ve baʿzın ʿaynına almazlanup sonra taʿbir-i âher ile dîvânında gördük*** *hattâ kendüye su'âl dahı olundukda bir* ***hoşca maʿnîcikdür, gördüm siz gerçekden şâʿir degülsiz dîvânunuz yokdur, hep bunlar zâyiʿ olur. Biz sâhib-i dîvân şâʿirlerüz, kıyâmete dek dîvânumuz turur ve gazellerümüz hokka-bâzlar ve kâse-bâzlar ve cân-bâzlar belki ağaç ayaklılarla şarka vü garba yürür, bizüm dîvânumuzda bulunan zâyiʿolmaz. Maʿnîcügi esirgedügümden aldum ve ne an ki yâ hırsımdan yâ tamâʿumdan alam dirdi.*** *Ammâ bir kimesne kendünün bir beytini* ***bozsa*** *hânumânın almakdan ziyâde bî-huzûr olurdı, temâm gazelin alsa hod mâ-lâ-yaʿnî söyleyüp dâ'ire-i ʿakldan dûr olurdı*." (Kılıç, 2010: 1578).

Zâtî hakkında bir intihal iddiası da Bâkî'den şiir çaldığı yönündedir. Zâtî, Bâkî'nin söylediği bir matla' beytini alıp tamamlayıp divanına koymuştur. Hırsızlık töhmetinde kalmamak için de Bâkî gibi büyük bir şairin şiirini almanın ayıp olmadığını ifade etmiştir:

"*Kaddümi çeng eşkümi rûd eyledün*
Cismüm âteş cânumı ûd eyledün[262]

Matla'ın Bâkî Çelebi didükde Zâtî alup itmâm idüp dîvânına ilhâk eylemişdür ve ***Bâkî gibi şâ'irün şi'rin almak 'ayb degüldür*** *diyü ...*" (Kılıç, 2010: 1/410).

Âşık Çelebi bunların yanında Zâtî'nin Mehmed Çelebi'ye şiir sattığını da haber verir. Zâtî'yi bizzat gören ve tanıyan Âşık Çelebi, Zâtî'den işittiği şiirlerin aynılarını Mehmed Çelebi, yakın zamanda yazdığını söylemesi üzerine, durumu Zâtî'den sorar. Bunun üzerine Zâtî sinirlenip kendi şiirlerini başkalarının sahiplenmesine tahammül edemeyeceğini dile getirip bu üzüntünün kendisini öldüreceğini söylemesinin üzerinden üç ay kadar geçmeden hayata gözlerini yumar:

"*Merhûm şi're heves eylese kudreti ve Zâtî'nün âhir 'ömrinde akça ile didügi dükeli nazma mikneti var idi ammâ Çelebi'nün ra'nâlıgından kendü iltifât itmeyüp Zâtî'ye açmazdan didürden şi'ri olmış, Zâtî'ye bu sılalar andan mevsûlmış. Zâtî'den işitdügüm gazellerin ba'zın ve murabba'larun 'aynın yakında didüm diyü bana okıyıvirdi. Ba'dehû Zâtî'ye râst geldüm, hâli haber virdüm. Bir hâle vardı ki gûyâ zehr-i kâtil yâ dârû-yı hûşber virdüm. Bâ-vücûd ki Çelebi'ye varur gelür, kasideler virür, câ'izeler alurdı yine bî-ihtiyâr olup 'aklın tagıtdı, halt-ı kelâm idüp vâfir bed-du'âlar idüp düşnâm itdi.* ***Ben buna mütehammil olamazam ki***

[262] Boyumu eğri büğrü edip göz yaşımı ırmak gibi akıttın. Vücudumu ateş canımı da bir ağaç parçası yaptın.

gözüme karşu gayrılar benüm şi'rümi mâlikâne tasarruf ideler *didi ve bu gam beni öldürür diyü hatm-i kelâm itdi. Üç ay olmadı Zâtî dünyadan göçdi.*" (Kılıç, 2010: 3/1580).[263]

Âhî (öl. 1517/18) biyografisinde geçen *tevârüd* hadisesini burada da yineleyen Âşık Çelebi, Zâtî'nin Âhî'yi sevmediğini dile getirip sebebini ise Zâtî'nin matlaını gazeliyle alıp âleme *tevârüd* olduğunu söylemesine bağlar:

"*Âhî-i merhûmı sevmez ve hayr ile yâd eylemezdi ve şu'arâ içre ana iyilik isnâd eylemezdi. Sebebi dahı ancak bu ki benüm matla'um gazeliyle aldı, tevârüd da'vâsın idüp 'âleme sît u sadâ saldı dirdi.*[264]

Âhî

Uçmasun yanlış haberler ol hümânun üstine

Âşiyân-ı zâga varmak düşmez anun üstine[265]

Fi'l-hakîka ikisinün bile dîvânında mektûbdur, hakikat-ı hâle vâkıf 'allâmü'l-guyûbdur."[266] (Kılıç, 2010: 3/1580).

Âşık Çelebi, Âhî ile Zâtî'nin birbirleriyle *tevârüd* iddiasına girişip kavgalarına neden olan şiirin her ikisinin divanında da bulunduğunu haber vermektedir. Ancak şairlerin yayınlanmış divanlarına baktığımız zaman söz konusu şiirin yalnızca *Âhî Divanı*'nda 47. sayfada yer aldığını görüyoruz (Kaçalin, t.y.:47).

3.1.5. Gelibolulu Mustafa Âlî: Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı

XVI. yüzyılda kaleme alınan önemli eserlerden biri Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (öl. 1600) *Künhü'l-Ahbâr* adlı tarih kitabıdır. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*'nda toplam 305 şairin biyografisi kayıtlıdır.

XVI. asrın tezkire yazarları ile mukayese edildiğinde çalıntı şiir konusunu Latîfî ve Âşık Çelebi'den sonra en çok irdeleyen tezkire yazarı Gelibolulu Mustafa Âlî'dir. Şairlerin kendi özgün fikirlerine önem verirken söz icat etme kabiliyetinden yoksun, kullanılmış ya da

[263] Merhum şiire heves eylese kudreti ve Zâtî'nin ömrünün sonlarında para karşılığı yazdığı şiirlerin tamamını söylemeye kudreti vardı. Ama Çelebi'nin letafetinden kendisi buna iltifat etmeyip Zâtî'ye şiir yazdırmış. Zâtî'ye verilen hediyelerin sebebi buymuş. Zâtî'den işittiğim gazellerin bazılarını, murabbaların aynılarını "bunları yakın zamanda yazdım" diyerek bana okudu. Daha sonra Zâtî'ye rast geldim. Bu durumdan bahsettim. Öyle bir hale girdi ki sanki ona öldürücü bir zehir ya da aklı baştan alan bir ilaç verdim. Bununla beraber Çelebi'ye gider gelir, kasideler verir, caizeler alırdı. Yine aklı başından gitti, aklını dağıttı. Lafı değiştirip beddualar ve küfürler etti. "Ben buna tahammül gösteremem. Başkaları benim yüzüme karşı benim şiirimi sahiplenemezler dedi. Bu üzüntü beni öldürür." Diyerek karşılık verdikten üç ay sonra Zâtî öldü.

[264] Merhum Âhî'yi sevmez ve hayırla anmazdı. Şairler içinde ona iyilik isnat etmezdi. Sebebini de "benim matlaımı gazeliyle aldı ve el aleme tevârüd olduğunu söyledi" diyerek açıkladı.

[265] Yanlış haberler o hüma kuşunun üstüne uçmasın. Karganın yuvasına varmak ona üstüne vazife değildir.

[266] Hakikatte ikisinin de divanında yazılıdır. Gerçeği bilense yalnızca Allah'tır.

tırâşlanmış manaları tekrar tekrar kullanan şairler Âlî'nin dikkatinden kaçmaz. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'*nda toplamda 9 şairin adı intihal bahsiyle anılır.

3.1.5.1. Zihnî

Gelibolulu Mustafa Âlî, şiir hırsızlığı bahsinde ilk olarak Zihnî (öl. ?) yer alır. Âlî, Latîfî'nin de intihalciler zümresinden saydığı Zihnî'yi açıkça mana hırsızlığıyla suçlar ve nazım ehlinin şiirlerini çalmada hırsızların başı, reisi olarak niteler. Örnek olarak verdiği şiirlere, *sahibi çıkmazsa ona isnad edilir,* diyerek okuyucuyu dikkate sevk eder:

"*Bir mikdâr cevdet-i zihinle şöhret vermiş iken* ***düzd-i nakd-i ma'nâ*** *ve* ***sârık-ı me'âl-i mâlâyânî*** *olmakla şöhret bulmışlar. Issı çıkmazsa bu matla'ı ana isnâd itmişler*[267]*:*

Gerçi ki nigârun ruh-ı âli güle benzer
'Âşıklarun nâlesi de bülbüle benzer"[268] (İsen, 1994: 111).

Ayrıca Zihnî, beytü'l-mâl yani defterdar olduğu için Âlî, "*şairlerin beytü'l-mâlını çalmada"* ifadesini kullanır:

"*Hâlâ ki bana beytü'l-mâl ısmarlandı diyü* ***erbâb-ı nazmun beytü'l-mâlını çalmada sârıkların sâlârı imiş.*** *Ma'â-zâlik bî-ma'nâ tahayyülü mâlâ-ya'nî bir şahs imiş. Bu matla'ından hasb-i hâli ashâb-ı kâle rûşen olmış.* ***Eger sâhibi çıkmazsa*** *bu beyt anundur*."[269] (İsen, 1994: 156).

3.1.5.2. Harîrî

Âlî, ikinci olarak Harîrî'nin (öl. ?) şiir hırsızlığı yaptığından bahseder. Âlî, Latîfî'nin de intihalci şairlerden saydığı Harîrî'nin mana icat etmeye yeteneği olmadığını ve tazmîn suretinde şiir hırsızlığı yaptığını söyler. Öncesinde Latîfî tezkiresinde rastladığımız "tırâş" tabirini Gelibolulu Âlî de kullanır. "Tırâş" tezkireciler tarafından bir şairin başka bir şairden mazmun ve hayal çalması veya anlamın bir kısmını alması anlamlarında kullanılmıştır:

[267] Bir miktar parlak zekâ ile tanınmış iken manaya çalmak için bakan ve saçma sapan anlamları çalan bir hırsız olmakla şöhret bulmuştur. Sahibi çıkmazsa bu matlaı ona isnat ederler:
[268] Nazmı:
Sevgilinin al yanağı gerçi ki güle benzer, aşıkların iniltisi de bülbüle benzer.
[269] Hâlâ bana beytü'l-mal ısmarlandı diyerek nazım ehlinin şiirlerini çalmada hırsızların başıymış. Bununla beraber anlamsız hayalleri olan saçma sapan bir kimse imiş. Bu matlaından görüşüp konuşması, hali tavrı söz sahiplerine ışık olmuştur. Eğer bir sahibi çıkmazsa bu beyit onundur.

"*... îcâd-ı kelâma kudreti yokdur. Ammâ* ***tazmîn sûretinde sırkası ve tırâşı*** *çokdur.* ***Sâhibi çıkmazsa*** *bu matla' anundur*."[270] (İsen, 1994: 135).

3.1.5.3. Sücûdî

Gelibolulu Âlî, şair Sücûdî'nin (öl. ?) *hâyîde*, yani ağızlarda çiğnenmiş ibareler ve uygun olmayan konular ile Sultan Selîm Han'ın fetihlerini anlatan bir kitap yazdığını söyler:

"*Mücerred sâde nazma kudretine ve sâ'ir eş'âr u nezâ'ir didükçe anlara öykünüp taklîd-i bî-bizâ'atına binâ'en her ne hâl ise ragbet bulmuş idi. Hatta* ***hâyîde ibârât ve nâ-şâyeste fıkarâtla*** *inşâ ölçümlenüp Sultân Selîm Hanun fütühâtını bir kitâb itmişdür*."[271] (İsen 1994: 177).

Sücûdî'nin Sultan Selîm'in fetihlerini anlatan eserinin daha önce kullanılmış sözlerden ve bilinen hikayelerden oluştuğunu Latîfî de dile getirir (Canım, 2000: 296).

3.1.5.4. Monla 'Ârif

Gelibolulu Âlî, (öl. ?) Monlâ Ârif'in (öl. ?), Âhî'nin beytini tevârüd suretinde divanına aldığından bahseder. Âlî, çoğu kimsenin buna itimat etmediğini, altmış bin beyit nazmeden şaire bu suçlamayı reva görmediklerini söyler:

"*Togurdı subh-dem bânû-yı devrân*

Bir altun başlu sırma saçlu oglan[272]

Beytini ***tevârüd sûretinde derc eyle****mişdür. Egerçi niceler i'timâd itmemişler altmış bin beyt nazm iden üstâda bu töhmeti revâ görmemişler. Ve bi'l-cümle nâzım-ı müşârün ileyh İmâm Râzî'nün kasîdesine nazîre dimişdür. Mevlânâ Âşık ise kaside-i Hakânînün sanup anun kelâmını tetebbu' eyledi diyu yazmışdur*."[273] (İsen, 1994: 239).

Burada "tevârüd suretinde" ifadesi tezkirecinin aslında bu durumun gerçek manada bir *tevârüd* olmadığına kanaat getirdiğine işaret eder. Âlî'nin, büyük bir şaire sirkat yakıştırılamadığı için ifadeyi yumuşatmak amacıyla tevârüd kelimesini kullanmış olduğu

[270] Söz icat etme yeteneği yoktur. Tazmîn görüntüsünde hırsızlığı ve tırâşı çoktur. Sahibi çıkmazsa bu matla onundur:

[271] Yalnızca sade nazma ve başka şiirleri ve nazireleri gördükçe onlara öykünerek benzerlerini, yazmaya yeteneği olmasına rağmen nasıl olduysa rağbet görmüştür. Hatta çiğnemmiş ibareler ve yakışıksız hikayelerle Sultan Selîm Han'ın fetihlerini kitaplaştırmıştır.

[272] Sabah vakti devran kadını altın başlı bir oğlan doğurdu.

[273] Beytini tevârüd suretinde kitabına almıştır. Her ne kadar başkaları buna itimat etmemişler altmış bin beyit yazan usta bir şaire bu suçlamayı yakıştıramamışlar. İmam Râzî'nin kasidelerine nazire söylemiştir. Âşık Çelebi ise bu kasideyi Hâkânî'nin sanıp onu tetebbu ettiğini söylemiştir.

anlaşılıyor. Âlî'nin aktardığı bu durum Âşık Çelebi tarafından da zikredilmiştir (Kılıç, 2010: 1026).

3.1.5.5. Sâdık

Gelibolulu Âlî, Sâdık'ın (öl. 1588) kendisinden mazmun çaldığını, bunu yaparken de şiirin edasında kusur edip cahilliğini ortaya koyduğunu söyler:

"*Meclisde tutup çekmez idi şîşeye Sâdık*

Yil zahmeti olmasa ayagında habâbun[274]

Egerçi bu mazmûnı bizden ***tırâş eyle****mişdür. Lâkin edâda kusûr eyleyüp cehlini fâş itmişdür. Zîrâ ki bizden bu vech ile sâdır olmuş idi.*[275]

Li münşîihî

Tabîb aydur şarâb iç vâ'iz aydur câm-ı meyden geç

Çü 'illet hûn-ı gamdandur münâsib şîşe çekmekdür" (İsen, 1994: 311)

Âlî'nin bahsini ettiği "tırâş"ın her iki beyitte de geçen "şişe çek-" ifadesine dayalı bir mana olduğu görülmektedir. Âlî, bu mazmûnun kendisinden çalındığını iddia etmiştir.

3.1.5.6. Makâlî

Gelibolulu Âlî, Hâletî Abdullah Efendi'nin (öl. 1566) şiirinde geçen mazmunun Makâlî tarafından *tırâş* suretiyle alındığının ve matla şeklinde yazıldığının şairler arasında bilindiğinden bahsetmiştir:

"*Egerçi ser-defter-i kuzât ve eş'âr-ı velât-ı pesendîde-sıfât olan Hâletî 'Abdullâh Efendi merhûm*

Taşlar ile dögerin sîne-i pür-dâgı kati

Gele Ferhâd göre tag ile taşun cengini

Beytini diyüp bu mazmûnı bulmış idi. Makâlî ***andan tırâş*** *ve matla' resminde fâş itdigi beyne'z-zurefâ meşhûr olmışdur*."[276] (İsen, 1994: 327).

Makâlî'nin, Hâletî Abdullah Efendi'nin yukarıdaki beytinden *tırâş ederek* yazdığı beyit şudur:

---

[274] Hava kabarcıklarının ayağında rüzgârın zahmeti olmasa, Sâdık mecliste tutup da şişeye çekmezdi.

[275] Her ne kadar bu mazmunu bizde çalmışsa da ifade ederken kusur işleyip cahilliğini ortaya çıkarmıştır. Zira ki bizden bu şekliyle ortaya çıkmıştır:
Doktor şarap iç der vaiz ise şarap şişesinden vazgeç. Dert, hastalık üzüntü kanındandır. Ona lazım olansa şişe çekmektir.

[276] Gerçi kadıların başı ve beğenilmiş şiirlerin sahibi olan merhum Hâletî Efendi şu şiiri söylemiştir:
Nazım: Yaralarla dolu sinemi taşlar ile çokça döverim. Ferhat gelsin de dağ ile taşın savaşını burada görsün.
Makâlî'nin bu mazmunu ondan tırâşlayıp aldığı ve matla şeklinde yazdığı zarif kimselerce bilinir.

Sînemün dâgın gören atar melâmet sengini

Gel gör ey şîrîn-dehen tag ile taşın cengini (İsen, 1994: 327)

Beyitte Hâletî Abdullah Efendi'nin bulduğu ve ilk kez kullandığı dağlarla (yaralarla) dolu göğsün taşlarla dövülmesi, aynı zamanda göğsün de sertliğiyle taşa benzetilmesi mazmununun Makâlî tarafından kullanılması "tırâş" olarak nitelendirilmiştir.

Gelibolulu Âlî tezkiresinde iki Makâlî yer alır. Tezkireci, kendisinin de bulunduğu bir şairler meclisinde bir araya gelen ve birbiriyle hemşeri olan Makâlî mahlaslı iki şairin hangisi bir beyit okuduysa diğerinin benimdir diyerek şiire sahip çıktığını aktarmaktadır. Ancak Makâlî-i Sânî'nin Fars divanlarını araştırıp incelemiş, güzel edalı şiirler söyleyebilmesi şairlik kabiliyetinin delili olarak görülür. Âlî, Makâlî-i Sânî'nin intihal yapmadığı konusunda kanaatini belirtir:

"*Bu dahî ol Makâlî'nün hemşehrisi idi. Hattâ ki imtiyâzen buna kör Makâlî dinülüp 'alîl oldugın îhâm kasd olınmış idi. Bu hakir meclisinde ikisi birle bir yire geldi.* ***Her kangısı bir beyit okıdı ise ol birisi benümdür da'vâsın itdi.*** *Lâkin sanînün tetebbu'-ı devâvîn-i Fürs itmesi ve hüsn-i edâ ile ba'zı ısgâya kâbil gazeller dimek semtine gitmesi şâ'iriyyetine dâl oldı*." [277] (İsen, 1994: 327-328).

3.1.6. Ahdî: Gülşen-i Şu'arâ

XVI. yüzyılda kaleme alınmış önemli tezkirelerinden biri de Ahdî'nin (öl. 1593/94) *Gülşen-i Şu'arâ*'sıdır. Ahdî, eserinde toplam 381 şairin biyografisini verir. İntihal açısından incelendiğinde tezkirede 6 şairin intihal ve benzeri hadiseler bahsiyle adı anıldığı görülür.

3.1.6.1. Sıyâmî

Ahdî şiir hırsızlığı bahsinde Siyâmî'yi (öl. 1654/55) alır. Ahdî, ara sıra bir beytinde mana bulunsa, hiç şüphe yok ki onu bir başkasından çalmıştır diyerek Siyâmî hakkındaki menfî kanaatini açıkça dile getirir. Sadrî'nin (öl. 1585), Sıyâmî'nin başkalarının manalarını alarak şairim diye geçindiğini ifade eden kıtasını örnek verir:

"*Ahyânen eger bir beyitde ma'nâ bulunsa hiç şüphe vü şaibe yok ki* ***gayri kimseden çalmışdur.*** *Niteki hakkında bir kıt'a-i rengîn mânend-i dürr-i semîn Sadrî dimişdür. Kıt'a:*

Şa'irüm diyü ***alursun biregü ma'nîlerin***

[277] Bu da o Makâlî'nin hemşerisiydi. Hatta diğerinden ayırmak için buna Kör Makâlî denilip hasta olduğu da aynı zamanda kastedilir. Bu kıymetsizin meclisinde ikisi bir araya geldi. Hangisi bir beyit okuduysa diğeri benimdir diyerek iddia etti. Lakin ikincinin Fars divanlarını araştırıp incelemesi güzel edalara sahip şiirleri söyleyebilmesi şairliğine delil oldu.

Be Sıyâmî niye ki nef'î bu ***nakkâllıgun***[278]

Çeşm-i tâtârını vasf eylemeden cânânun
Yeg idi sana göreydün yine remmâllıgun"[279] (Solmaz, 2018: 206).

3.1.6.2. Şemsî

Ahdî'de intihalle suçlanan bir diğer şair Şemsî'dir (öl. ?). Ahdî, Sıyâmî'de olduğu gibi, Şemsî'nin şiir hırsızlığı yaptığını açıkça dile getirir. Şiirleri arasında bulunacak güzel bir mısra ya da beytin şüphesiz başkasından çalınmış olduğunu söyler:

"*Fârisî gazelleri bî-hadd ü bî-ma'nâ edâları lâ-yu'addur. Ahyânen nazmında bir mısra' veyâhud bir beyt-i mevzûn u ma'nâ bulınursa şüphe vü şâyibe yok ki* ***anı gayrden sirkat itmiş***."[280] (Solmaz 2018: 195).

3.1.6.3. Tâbî-i Kûçek

Ahdî intihal konusunda, başkalarından alıntılar yapan Tâbî'yi (öl. ?) de anar. Tâbî'nin Bâkî'nin şiirlerinden istifâde ettiğini ve hezl ve lağ tarzındaki şiirlerini Sânî (öl. 1586/87) mahlaslı Can Memi'den aldığını dile getirir:

"*Cân u dilden ma'rifet semtine sâlik ve bir mikdâr hat yazmaga mâlik ve üslûb-ı şi'r-i makbûl-i Bâkî Çelebî'den istifâde itmiş ve tarz-ı hezli ve lâgı Sânî mahlas iden Cân Memî'den* ***ahz ü cer*** *kılmış anunçün dâimâ ol tarîkde peyrev-i Sânî olup* ***çerâğı andan uyarmış*** *ve hemîşe itâle-i lisân idüp şu'arâyı garîb güftârla ve zurefâyı 'acîb eş'âr ile hicv itmeden hâlî degüldür. Anlar dahi anı ana göre elfâz-ı mühmele ile medh itmeden berî degüller*."[281] (Solmaz 2018: 124).

[278] Ara sıra eğer bir beytinde mana bulunsa hiç şüphe yok ki onu bir başkasından çalmıştır. Nitekim Sadrî onun hakkında bu renkli kıtayı söylemiştir:
Be Sıyâmî! Şairim diyerek başkalarının manalarını alırsın. Bu nakledici
[279] Sevgilinin tatar gözlerini vasf eylemektense remmallik yapmak senin için daha iyiydi.
[280] Farsça gazelleri çok fazla ve içinde bir mana bulunmayan edaları pek çoktur. Ara sıra şiirlerinde bir mısra, vezinli ve anlamlı bir beyit bulunsa onu başkasından çalmış olduğuna şüphe yoktur.
[281] Can u gönülden marifet yolunun yolcusu ve bir miktar hat yazma yeteneği olan Bâkî Çelebi'nin şiir üslubundan yararlanmış, hezl tarzını Sânî mahlaslı Can Memi'den almış, bunun için daima bu yolda Sânî'nin peşinden gitmiş ve her zaman sözü uzatıp şairleri garip şiirlerle ve acayip sözlerle hicvetmekten geri durmamıştır. Onlar da onu manasız, boş sözlerle övmekten geri durmamışlardır.

3.1.6.4. Nevâlî Çelebi

Ahdî, Nevâlî Çelebi (öl. 1591) hakkında kendisini çekemeyenlerin İran'da meşhur olan Mevlânâ Lisânî-i Şirâzî'nin beş beyitlik bir gazelinin bir iki beytini az çok tasarrufla tevârüd ettiğini söylediklerini iletir:

"*Mahfî olmaya ki erbâb-ı hased dirler ol şâ'ir-i pür-ma'ânînün sâbıkan diyâr-ı 'Acem'de meşhûr olan Mevlânâ Lisânî-i Şirâzî-i sihr-sâzun beş beyit bir gazelin bir iki beytin* ***az çok tasarrufla tevârüd itmişler*** *ve zikr olan gazel-i meşhûrun ebyâtı budur ki mestûr olundı*."[282] (Solmaz, 2018: 81).

Bu vakada dikkat çekici olan Sıyâmî ve Şemsî-i Dîvâne'de açıkça sirkat kelimesini kullanan Ahdî'nin burada sirkati tevârüd kelimesiyle yumuşatmaya çalışmasıdır. Çünkü tevârüd anlam itibariyla tasarrufta bulunulacak bir durum değildir. Tevârüdün vaki olması için iki şairin birbirinin yazdığı şiirlerden habersiz olmaları gerekir.

Ahdî, Nevâlî'nin kötü huylu kıskanç kimselerden kurtulması için dua ederken aynı zamanda mana hisarını fethetmesi yahut bu şekilde şiir söylemeye tövbe etmesini diler:

"*El-kıssa tamâm-ı gazel böyle vâkı' olmışdur. Ümmîd budur ki ol fâzıl-ı cihân 'ankaribü'zzamân sâir şu'arâ-yı suhen-perver gibi kişver-i nazmda hüner-güster ve dilâver-i bahr ü berr olup erbâb-ı hussâd-ı bed-nihâddan âzâd ola ma'ânî hisârın feth-i fütûh ide veyâhud* ***böyle şi'r dimeden tevbe-i nasûh eyleye***."[283] (Solmaz 2018: 82).

Ahdî'nin Nevâlî'nin tövbe etmesini dilemesi, buradaki vakanın tevarüd değil, intihal olduğunun göstergelerindendir.

3.1.6.5. Sâdık

Ahdî, Sâdık'ın (öl. 1594/95), şairler arasında mana hırsızlığı ile meşhur olduğunu söyler. Ancak kendisi Sâdık hakkındaki bu olumsuz kanaate katılmadığını, aslında onun şiirlerinin güzel olduğunu ve kıskanç kimselerin ona hadsiz düşmanlık ettiğini ifade eder. Haset ehlinin her nerede Sâdık'ın bir gazelini bulsalar "Sâdık" kelimesini değiştirerek "sârık" yaptıklarını iletir:

"*Sadâkat-ı tab'ı nazmda kem degül gâyetle edâsı hûb ve ma'nâsı mergûbdur. Lâkin* ***şu'arâ içre sirkat-i ma'nâ ile şöhret-i tâm bulup ol bâbda benâm olmış****. Râkım-ı hurûf-ı*

[282] Gizli kalmasın, kıskanç kimseler, manalarla dolu o şairin önceden İran'da meşhur olan Mevlâna Lisânî-i Şirâzî'nin beş beyitlik bir gazelinin birkaç beytini bir kısmını değiştirerek tevârüd etmişlerdir. Adı geçen meşhur gazelin beyitleri budur ki yazıldı.

[283] Sözün kısası gazel bu şekilde tamamlanmıştır. Dileğim, cihanın fazilet sahibi kimsesi, yakın zamanda söz üreten şairler gibi nazım ülkesi hünerle döşenmiş denizin ve karanın gönül alıcısı olup kötü huylu kıskanç kimselerden kurtulsun ve mana kalesini fethetsin. Ya da bu şekilde şiir söylemekten vazgeçsin.

*tezkire eş'ârına vâkıf olup güftârın **tetebbu' itmişdür** didükleri gibi degüldür. Hayfâ ki erbâb-ı hased ana 'adâvet-i bî-hadd itmişlerdür. Faraza her kande mezkûrun gazelin bulsalar Sâdık'un sâdınun başın tırâş idüp sin sûretine koyup ve dâlinin serin kesüp râ şekline yazup Sâdık'ı sârık sûretine koyup meşhûr itmegi kendülerine farz-ı 'ayn bilmişler. Halbuki anun eş'âr u ebyâtı zîb ü zeyn bulup mezkûr merdüm-i hâfıkayn olmakdan hâlî degüldür.*"[284] (Solmaz, 2018: 205).

3.1.7. Kınalızâde Hasan Çelebi: Tezkiretü'ş-Şu'arâ

XVI. yüzyılda yazılmış bir tezkire de 1586/87'de Kınalızâde Hasan Çelebi'nin (öl. 1571) kaleme aldığı *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'dır. XVI. yüzyıl biyografi alanında çok önemli eserlerin yazılığı bir dönemdir ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresi şair sayısı bakımından yüzyılın en hacimli tezkiresidir. Hasan Çelebi eserinde toplam 640 şairin biyografisine yer verir. *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'da şiir hırsızlığı ile suçlanan 3 şair yer alır.

3.1.7.1. Hüseynî

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde, Hüseynî (öl. ?) şiir hırsızlığı ile suçlanır. Hasan Çelebi, şiire o kadar kudreti olmadığını belirttiği Hüseynî için başka şairlerin şiirlerini benimdir diyerek okuduğunu söyler:

"*Şi'rde çendân kudreti ve nazmda ol kadar istitâ'atı olmamagın zemânesinde olan şu'arânun **eş'ârını gasb iderdi**. Yolına cân virmege cân viren 'uşşâkından olan şu'arâya hod-tekellüf yok diyü **bî-tekellüf şi'rlerini "benümdür" diyü okurdı**.*"[285]

Hasan Çelebi, Latîfî'nin bu durumu anlayamadığını ve bu sebeple de Figânî'nin (öl. 1531/32) meşhur bir gazelini Hüseynî'ye isnat ettiğini söyler:

"*Hattâ Latîfî bu ma'nâya vâkıf ve bu kaziyyeye 'ârif olmadugından Figânî'nün bu gazeli-i meşhûrını ana isnâd itmişdür:*[286]

Ruhun yanındagı hâlün degüldür ey meh-rû

[284] Nazım söyleme kabiliyeti kötü değil edası gayet güzel ve manası beğenilmiştir. Lakin şairler içinde mana hırsızlığı ile şöhret bulmuştur. Tezkire yazarlarının şiirlerine vakıf olup sözlerini tetebbu etmiştir dedikleri gibi değildir. Ne yazık ki kıskanç kimseler ona düşmanlık etmişlerdir. Mesela her nerede adı geçenin bir gazelini bulsalar Sâdık'ın başındaki sad harfini tırâş edip sin harfine benzetmişler, dal harfinin başını kesip ra harfine çevirmişler ve "Sâdık" kelimesini "sârık" haline getirmeyi kendilerine farz bilmişlerdir. Halbuki onun beyitlerini ve şiirlerini düzgün ve süslü bulup adı geçen doğunun ve batının adamı olmaktan geri durmamıştır.

[285] Şiirde pek o kadar yeteneği yoktu. Çağdaşı şairlerin şiirlerini çalardı. Yoluna can vermeye can veren âşıklardan olan şairlerin şiirlerini teklifsizce kendi adına okurdu.

[286] Hatta Latîfî bu manaya vakıf olmadığından ve bu sözü bilmediğinden Figânî'nin bu gazelini ona isnat etmiştir.

Sitâredür ki olupdur hilâle hem-pehlû"[287] (Kutluk, 2014: 294).

Figânî'nin divanını incelediğimizde gerçekten de söz konusu şiirin ilk mısrada geçen ruh kelimesinin kaş şeklinde olması farkıyla *Figânî Divanı*'nda yer aldığı (Karahan, 1966: 103) görülmüştür.

3.1.7.2. Firdevsî

Hasan Çelebi, Firdevsî'yi (öl. 1517'den sonra) şiir hırsızlığı ile suçlar. Firdevsî'nin Vâlid (ö. ?) adlı başka bir şairin şiirinin matlaından sirkat ettiğini dile getirir:

"*Yüzine hat gelicek oldı râm yâr bana*
Hızır irişdi dilâ hatt-ı müşk-bâr bana[288]

***Hemânâ bu ma'nâyı merhûm Vâlid'ün bu matla'-ı garrâsından sirkat eylemişdür**. Ol matla' budur:*[289]

Şevk-i rûyı itmiş idi âteş-i mesken bana
Ey hat-ı dildâr geldün Hızr irişdün sen bana"[290] (Kutluk, 2014: 745-746).

3.1.7.3. Zâtî

Âşık Çelebi'nin bildirdiği, Zâtî'nin Bâkî'nin şiirini alma hadisesini *Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde de yer alır:

"*Hikâyet olınur ki bülegâ-yı Rûmun şâ'ir-i sütûde-sıfâtı yâ'nî Mevlânâ Zâtî, Bâkî Çelebi'nün bu **matla'-ı fesâhat-simâtını alup tamâm gazel eylemiş** ve Bâkî gibi şâ'ir-i sâhirin şi'rin **uğurlamak 'ayb degüldür** dir imiş. Ol matla' budur:*[291]

Kaddümi çeng eşkümi rûd eyledün
Cismüm âteş cânumı 'ûd eyledün"[292] (Kutluk, 2014: 207).

3.1.8. Beyânî: Tezkiretü'ş-Şu'arâ

XVI. yüzyılda kaleme alınan son tezkire Beyânî'nin (öl. 1597/98) *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* adlı eseridir. 377 şairin biyografisini içeren eser Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü'ş-*

[287] Şiir: Ey ay yüzlü sevgili! Senin yüzünün yanındaki benin değildir. Hilalin yanındaki yıldızdır.
[288] Yüzüne tüy gelince yar bana boyun eğdi. Ey dil miskler saçan sakal bana Hızır gibi yetişti.
[289] Bu manayı merhum Vâlid'in süslü matlasından aynen çalmıştır. O matla budur:
[290] Yüzünün dikenlerini bana ateş yeri yapmıştı. Ey sevgilinin sakalı, geldin ve bana Hızır gibi yetiştin.
[291] Rum'un övülmüş şairlerinden olan Zâtî Efendi'nin Bâkî Çelebi'nin kusursuz matlalarından birini alıp gazel olarak tamamladığı ve Bâkî gibi bir şairin şiirini çalmak ayıp değildir dediği anlatılır. O matla budur.
[292] Boyumu çeng, göz yaşımı sazın teli ırmak eyledin. Cismimi ateş canımı tütsü eyledin.

Şu'arâ'sının özeti mahiyetindedir. *Beyânî Tezkiresi*'nde iki şair hakkında mukallitlik iddiasında bulunulmuştur.

3.1.8.1. Ümîdî

Hasan Çelebi'de de geçtiği üzere Beyânî de Ümîdî'nin Bâkî taklitçisi olduğunu yineler:

"*Bâkî Efendinün* ***mukallid****lerindendür*."[293] (Sungurhan, 2017: 30)

3.1.8.2. Tâbî

Beyânî, Bâkî'yi taklit edenlerden birinin de Küçük Tâbî olduğunu söylemiştir:

"*İstanbul'da Küçük Tâbî dirler idi. Bâkî Efendinün* ***mukallid****i olmagla iftihâr iderdi*."[294](Sungurhan, 2017: 44).

3.1.9. Riyâzî: Riyâzü'ş-Şu'arâ

XVI. yüzyılın biyografi ağırlıklı tezkireleri ile XVII. yüzyılın antoloji niteliğindeki tezkireleri arasında bir geçiş dönemi eseri özelliği taşıyan *Riyâzü'ş-şuʿarâ* yüzyılın en önemli tezkirelerinden biridir. 1607 yılında yazılmaya başlanıp 1610 yılında yazımı tamamlanan eserinde toplam 417 şairin biyografisine yer veren Riyâzî (öl. 1644), tezkiresinin derkenarlarında tevârüd ile ilgili bilgiler vermesinin yanında şiirin gerçek sahibinin kim olduğu, aynı ifade ve mazmunları kullanan şairlerin ilgili beyitlerini ayrıca belirtmiştir.

Eserinde 4 şairi intihal bahsinde anan Riyâzî, tezkiresinin derkenarlarında klasik edebiyatın en meşhur şairlerinden Bâkî'nin (öl. 1600), Ahmed Paşa (öl. 1496/97), Enverî (öl. ?), Kara Fazlî (öl. 1564) ve Muhyî'nin (öl. 1548) şiirlerini tevârüd ettiğini söyler.

3.1.9.1. Bâkî

Riyâzî (öl. 1644), Ahmed Paşa (öl. 1496/97) bahsinde "*ʿÂşıkun gönli şikeste ʿahd ü peymânı dürüst"* mısrasının Ahmed Paşa'ya ait olduğunu, Bâkî'nin (öl. 1600) tevârüd ettiğini yazar. Söz konusu mısra *Bâkî Dîvânı*'nda (Küçük, 1994: 197) bulunmaktadır:

"*Bu mısraʿ da anundur. Bâkî efendi tevârüd itmişdür:*

ʿÂşıkun gönli şikeste ʿahd ü peymânı dürüst"[295] (Açıkgöz, 2017: 47).

---

[293] Bâkî Efendi'nin taklitçilerindendir.
[294] İstanbul'da Küçük Tâbî derler idi. Bâkî'nin taklitçisi olmakla iftihar ederdi.
[295] Bu mısra da onundur. Bâkî Efendi tevârüd etmiştir.

Riyâzî, Enverî'nin (öl. ?) hayatını anlatırken derkenâra Enverî'nin beytini Bâkî'nin tevârüd ettiği notunu düşer. Bu matla da *Bâkî Dîvânı*'ında bulunmaktadır (Küçük, 1994: 197):

"*Ebrûlarun gamını dil-i nâ-tevân çeker*
Şol pehlevâna döndi ki iki kemân çeker

"çeker" beytine Enverî ile Bâkî ***tevârüd itmişdür***."[296] (Açıkgöz, 2017: 77).

Riyâzî, Bâkî hakkındaki tevârüd iddialarına Kara Fazlî (öl. 1564) bahsinde devam eder. Kara Fazlî'ye ait olan matlayı Bâkî'nin tevârüd ettiğini söyler. Bu matla da *Bâkî Dîvânı*'nda bulunmaktadır (Küçük, 1994: 320):

"*Kanlar dökilür hançer-i bürrânun ucundan*
Başlar kesilür zülf-i perîşânun ucından[297]
"ucından" matla'ına ***Bâkî tevârüd itmişdür****. Mısra'larun takdîm ve te'hîri ile*" (Açıkgöz, 2017: 257).

Riyâzî Tezkiresi'nde Bâkî ile aralarında tevârüd iddiası geçen bir diğer şair de Muhyî'dir (öl. 1548). Riyâzî, Muhyî'ye ait olan mısranın Bâkî tarafından tevârüd edildiğini söyler:

"*Bu mısraʿda anundur. Bâkî Efendi* ***tevârüd itmişdür****:*

İşigün tâk-ı âsmâna değer" (Açıkgöz, 2017: 293).

Tevârüd, iki şair arasında habersizce gelişen bir olaydır. Kanaatimizce burada Riyâzî, beytin aslında Muhyî'ye ait olduğunu ve Bâkî'nin ondan aldığını ima etmektedir.

3.1.9.2. Ümîdî

Riyâzî, Ümîdî'nin (öl. 1571) Bâkî'nin mazmunlarının çoğunu değiştirerek aldığını, Bâkî'nin de bu duruma üzülerek "*Ümîdî bizi yansılar*" dediğini dile getirir. Riyâzî, Ümîdî'nin belagat ilminde bir üstat olduğu konusunda şaire hakkını teslim etmeyi ihmal etmez:

Aşığın gönlü kırık, yemin ve sözleri doğrudur.
[296] Kaşlarının gamını çeken bitkin gönül iki yay çeken pehlivana dönmüştür.
"çeker" beytine Enverî ile Bâkî tevârüd etmiştir.
[297]Keskin hançerinin ucundan/yüzünden kanlar dökülür. Dağınık saçlarının ucundan/yüzünden başlar kesilir.
"ucundan" matlaına mısraların yer değiştirmesi suretiyle Bâkî tevârüd etmiştir.

"*Ol üstâd-ı fenn-i belâgatün ekser mazmunların adını* ***tagyîr ile ahz itdügine*** *dil-gîr olup "****Ümîdî bizi yansılar****" diyü taʿbîr buyururlardı. Ammâ hak budur ki, bunlar dahı üstâd-ı fenn-i belâgatdür*."[298] (Açıkgöz, 2017: 69).

3.1.9.3. Rahmî

Riyâzî, Şâvurî'nin (öl. 1553) biyografisini anlatırken, şairin bir mısraının Rahmî (öl. 1567/68) tarafından değiştirilip alındığını söyler:

"*Bu matlaʿ da anundur; Rahmî mısraʿ-ı evvelin bî-vech* ***tagyîr idüp almışdur***:"[299]*:* (Açıkgöz, 2017: 191).

Tolup gül yüzli dilberlerle meclis döndi gülzâra
Güle yir yok meger yapışduram penbeyle dîvâra[300] (Açıkgöz, 2017: 191).

3.1.9.4. Emrî

Riyâzî, Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582) şiirlerinden örnekler verirken "belürmez" redifli matlaʿın Yahyâ'nın kendi el yazısıyla yazılmış olan divanında yer aldığını ve bu şiirin *Emrî Dîvânı*'nda (öl. 1575) da değişik bir şekilde bulunduğunu söyler:

"*Didüm ki câna geçdi tîrün neden belürmez*
Ol kaşları kemân didi geçen belürmez[301]
"geçen belürmez" beyti, Yahyâ'nun kendi hattıyla olan divanında mastûrdur. Emrî Dîvânı'nda da var; lâkin aşağıları ***mugayyer****dür*."[302] (Açıkgöz, 2017: 350).

3.1.10. Kâf-zâde Fâizî: Zübdetü'l-Eş'âr

XVII. yüzyılda Kâf-zâde Fâizî (öl. ?) tarafından kaleme alınan *Zübdetü'l-Eşʿâr*, edebiyatımızın antoloji niteliği taşıyan ilk tezkiresidir. Fâizî, antoloji niteliği taşıyan tezkiresinde 514 şairin biyografisine yer verir. *Zübdetü'l-Eş'âr*'da öncelikli olarak Fâizî'nin tezkiresinde yer alan şairlerin mazmunlar konusunda birbirleriyle etkileşimini dikkatli bir

[298] O belagat ilminin üstadının mazmunlarının çoğunu adını değiştirmek suretiyle aldığına üzülüp "Ümîdî bizi taklit eder" diye ifade ederdi. Ama gerçek şu ki bunlar da belagat ilminde ustadır.
[299] Bu matla da onundur. Rahmî, ilk mısraını yüzsüzce değiştirip almıştır.
[300] Meclis gül yüzlü dilberlerle dolup gül bahçesine döndü. Güle yer kalmadı, meğer onu pembe ile duvara yapıştırayım.
[301] Dedim ki okların canıma geçti, neden ortaya çıkmaz? O keman kaşlı sevgili dedi ki geçen belli olmaz.
[302] "Geçen belürmez" beyti Yahyâ'nın kendi el yazısıyla yazdığı divanında yazılıdır. Emrî Divanı'nda da var. Aşağı kısımları değişiktir.

şekilde sunması tezkirenin önemli yanlarından biridir. Eserde intihal konusuyla ilgili olarak Bâkî'nin adı geçmektedir.

3.1.10.1. Bâkî

Fâizî, divan şiirimizin zirve şahsiyetlerinden Bâkî hakkında iki ilginç bilgi verir. İlk olarak, öncesinde *Riyâzî Tezkiresi*'nde bulunduğunu zikrettiğimiz Enverî'nin "çeker" redifli matlaı ile alakalıdır. Kâf-zâde de Enverî'nin "çeker" redifli beytini Bâkî'nin tevârüd ettiğini söyler:

"*Bâkî Efendi* ***bunu tevârüd itmişdür****:*

Ebrûlarun gamın ki dil-i nâ-tüvân çeker
Benzer şu pehlivâne ki iki kemân çeker"[303] (Kayabaşı, 1997: 63)

İkincisi ise Kemâl Paşa-zâde'nin beyti ile ilgilidir:

"*Bu beyiti Bâkî Efendi* ***tahrîf itmişdür****:*

Hatt degüldür görünen müşk saçılmış yüzine
Silkicek bâd-ı sabâ zülf-i siyehkâr eteğin"[304] (Kayabaşı, 1997: 63).

3.1.11. Güftî: Teşrifâtü'ş-Şu'arâ

XVII. yüzyılda Güftî (öl. 1677) tarafından kaleme alınan *Teşrifâtü'ş-şu'arâ*, edebiyatımızda manzum yazılan ilk şairler tezkiresidir. 2270 beyitten oluşan eserde Güftî, tezkiresinde kendi de dâhil olmak üzere çağdaşı olan şairlerden 106 şairin biyografisine yer verir.

Divan şiirinde intihali sorgularken karşılaştığımız en önemli kaynaklardan biri Güftî'nin *Teşrifâtü'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresi olmuştur. XVII. yüzyılın son ve ilgi çekici tezkiresi, edebiyatımızın bilinen iki manzum tezkiresinden ilki olan Güftî'nin mizâhî ve satirik bir dille yazılmış *Teşrifâtü'ş-Şu'arâ*'sında mazmun hırsızlığı konusunun çağdaşı diğer tezkirelere göre daha fazla işlemiştir. Güftî, tezkiresinde yer alan şairlerden 9'unu mazmun ve mana hırsızlığı ile suçlar.

Öncelikle tezkiresinin "sebeb-i te'lif" kısmında şair, usta kaleminin hükmü ile âlemin durumunu bildireceğini, nazım semtinin yanlış dolaşanlarını ve her işte ayıp noksan arayanları ve hırsızları bildireceğini haber verir:

[303] Kaşlarının üzüntüsünü çaresiz gönlüm çeker. İki yay çeken pehlivana benzer.
[304] Sabah rüzgârı siyah saçının eteğini silkeleyince görünen sevgilinin ayva tüyü değildir, yüzüne misk saçılmıştır.

"*Hükm-i ter-destî-i kalemle tamâm*
İdeyüm hâl-i ʿâlemi iʿlâm[305] (44)

Semt-i nazmun galat-neverdânın
Belki ***düzdân ü harf-gîrânın***"[306] (48) (Yılmaz, 2001: 95).

XVII. yüzyıl tezkireleri arasında en fazla intihal vakası tespit ettiğimiz tezkire *Güftî Tezkiresi* olmuştur. Tezkirede Tâʿib Çelebi (öl. ?) Sebzî-i Bursavî (öl. 1680), Subhî (öl. 1689), Gavsî-i Mevlevî (öl. 1697), Feyzî-i Sûfî (öl. ?), Eyyûbî (öl. 1629), Kelîmî (öl. 1644-1647?), Nihâlî-i Çelebi (öl. 1618) ve Tophâneli Velî (öl. ?) olmak üzere toplamda dokuz şair intihal ile suçlanmışlardır.

Güftî, Acem şairlerinin mazmun hırsızlığına hoş-kalem diyerek îhâmda bulunduklarını söyler:

"***Hoş-kalem*** *diyü eylemiş îhâm*
Düzd-i mazmûna *zümre-i Aʿcâm*"[307] (7) (Yılmaz, 2001: 112).

Sözlükte "hoş-kalem"in birinci anlamı "iyi yazan, kâtip"; ikinci anlamı ise "hileci"dir (Devellioğlu 2007: 376). Bu beyitte şair îhâm sanatını kullanarak "hoş-kalem"in ikinci manasını kasteder. Böylelikle beyit, Acem zümresi mazmun hırsızlığına hilecilik, hile yapmak diyerek îhâm eylemişlerdir, anlamına gelmektedir.

3.1.11.1. Tâʿib Çelebi

Güftî, mazmun hırsızlığı ile suçladığı Tâʿib Çelebi'nin (öl. ?) övgü toplayan eski ve yeni tüm divanları bir araya topladığını söyler. O, nerede bir yeni divan duysa hemen himmetine geçirir. Onu yazdırma zahmetinde bulunur ve o ilk olarak söylenmiş olan mazmunu hemen sahiplenir:

"*Eylemiş yaʿni ol sütûde-şinev*
Cemʿ-i dîvân-ı semt-i köhne vü nev"[308] (14)

"*İtmede ol gürûh-ı dîvâne*
Yaʿni sarf-ı hayâl-i rindâne"[309] (15)

"*Kande işitse tâze dîvânı*
Alur âgûş-ı himmete anı"[310] (16)

[305] Taze elin kaleminin hükmüyle âlemin durumunu tamamen bildireyim.
[306] Nazım semtinin yanlış dönenlerini, belki hırsızlarını ve harf tutucularını.
[307] Acem zümresi mazmun hırsızına hoş-kalem diyerek ihâm yapmışlardır.
[308] O övgüleri işiten, eski ve yeni semtin divanlarını bir araya toplamış.
[309] O deliler takımı, rindane hayaller sarf etmede.
[310] Nerde taze bir divan olduğunu duysa onu kendi himayesine/himmet kucağına alır.

"*Anı yazdırmada tekellüf ider*
Bikr-i mazmûnını tasarruf ider"[311] (17)

"*Dürr-i eşʿâr-ı pâkini ekser*
Böyle ser-rişte-i hayâle dizer"[312] (18) (Yılmaz, 2001: 112)

3.1.11.2. Sebzî-i Bursavî

Bursalı Sebzî (öl. 1680) de Güftî'nin intihal ile suçladığı şairlerdendir. Güftî, Sebzî'yi üstü örtülü mazmunların hırsızı olarak tanımlayarak biyografiye başlar:

"Nüktenün dâğ-ı lafz-meşhûnı
Düzd-i pûşîde-rûy-ı mazmûnı"[313] (2)

"*Olmış ol nazm-ı el-ʿacâyib-rîz*
Hoş-nevâ çün lekâne-i pâlîz"[314] (4) (Yılmaz, 2001: 146).

Güftî, mazmunların biçimine, tarzına kasteden Sebzî'nin, dostlarının şiirlerine adeta gece baskını yaparcasına saldırdığını söylemiştir. Çaldığı sözlerin Sebzî'nin elinden kurtulunca bin yerde göğsünün yarasının acısını çekeceği benzetmesini yapar:

"*Eylese kasd-ı şîve-i mazmûn*
Şiʿr-i yârâna eyleye ***şeb-hûn***"[315] **(**5)

"*Kurtulınca elinden ol güftâr*
Çeke bin yerde zahm-ı sîne-figâr"[316] (6)

"***Ahz-ı mazmûn****a şimdi Tâʿibdür*
Sâ'il-i nazm*-ı bü'l-ʿacâyibdür*"[317] (8)
…
"*Tabʿıdur ol hezâr-fen-i dellâl*
Cins-i düzdîde *dûşı mâl-â-mâl*"[318] (14)

"*Olur ol mahlas-ı galat-meşhûn*
Levs-i dâmân-ı şâhid-i mazmûn"[319] (15)

"*Tabʿı hoş-dest-i nazm-ı imlâdur*
Râyegan ***düzd-i cins-i maʿnâdur***"[320](16) (Yılmaz, 2001: 146-147).

[311] Onu yazdırma zahmetine girerek, taze mazmunlarını sahiplenir.
[312] Saf şiirlerinin incisini çoğunlukla hayal ipinin başına böyle dizer.
[313] Nüktenin sözlerle dolu dağı, üstü örtülü mazmunlarının hırsızı.
[314] Süzme akıllı, hoş sesli olduğu için, o acayiplikler döken nazım olmuş.
[315] Mazmunun şivesine kastetse, dostlarının şiirlerine gece baskını düzenlese.
[316] O sözler elinden kurtulunca bin yerde göğüs yarasının acısını çeker.
[317]Mazmun alma konusunda Tâ'ib gibidir. Garipliklerle dolu nazımların yolcusudur.
[318] O çok bilmiş çığırtkanın yaradılışı böyledir. Hırsız kesiminin rüyaları fazladır.
[319] Yanlışlarla dolu mahlası mazmun şahitlerinin eteğinin pisliğidir.
[320] Yaradılışı imla nazmının latif ellisi, mana hırsızlarının bedavacısıdır.

3.1.11.3. Subhî

Güftî'nin mana hırsızı olarak ilan ettiği şairler arasında Subhî (öl. 1689) de yer alır. Güftî, Subhî'nin şiirinin imlâsının yanlış olduğunu, manalarının ise üstü örtülü bir şekilde çalıntı olduğunu söyler:

"*Şiʿri kim nâ-dürüst-i imlâdur*
Düzd-i pûşîde-rûy-ı maʿnâdur[321] (8)

Böyle olur olınca eşʿârı
Haşv-ı dîvânçe-i galatkârı"[322] (9) (Yılmaz, 2001: 164-165).

3.1.11.4. Gavsî-i Mevlevî

Güftî, Gavsî'nin (öl. 1697) de şiir hırsızı olduğunu söyler. Gavsî'nin tabiatının hırsızlığa yatkın olduğunu, şiirlerinin ise arkadaşı Sebzî'nin şiirleri gibi çalıntı olduğunu yazar:

"*Tabʿ-ı pûşîde-rûy-ı* ***düzd-i kabûl***
Nazmı hem-dest-i Sebzî-i meçhul"[323] (6) (Yılmaz, 2001: 188).

Gavsî'nin, taklit ve çalıntı hayallerle dolu olan şiirleri, hırsızlar mahallesini andırır. Gavsî, şiirlerini sanki yeni söylenmiş gibi gösterse de Güftî onun şiirlerini çalıntı elbiselerin satıldığı çarşıya benzetir:

"***Cins-i düzdîde*** *ile şiʿri hemân*
Oldı gûyâ mahalle-i düzdân[324] (16)

Oldı her şiʿr-i neş-nîde
Çâr-sûy-ı libâs-ı düzdîde"[325] (17) (Yılmaz, 2001: 189).

Gavsî, gece baskınıyla mazmunları katledip şiirini mazmunlar mezbahasına dönüştürmüş, elindeki kalem de şiir ahularının katledildiği bir kılıç olmuştur:

"*Katl-i mazmûna eyleyüp* ***şeb-hûn***
İtdi şiʿrin kanâra-i mazmûn"[326] (18) (Yılmaz, 2001: 188).

[321] Şiiri imlanın yanlışıdır. Üstü örtülü manaların hırsızıdır.
[322] Olunca şiirleri böyle olur. Yanlışlarla dolu divanın saçmalıkları.
[323] Üstü örtülü, kabullenilmiş hırsız yaradılışı, nazmı bilinmeyen Sebzî'nin ortağıdır.
[324] Hırsızlık türündeki şiirleri ile neredeyse hırsızlar mahallesine dönmüştür.
[325] Yeni gibi görünen şiirleri hırsızlık ürünü olan elbiselerin satıldığı çarşı gibidir.
[326] Mazmunlara gece baskını düzenleyip şiirini mazmunların katledildiği bir mezbahaya çevirmiştir.

3.1.11.5. Feyzî-i Sûfî

Güftî, Feyzî'nin (öl. ?) biyografisine öncelikle tekkenin vakıf mallarını çaldığı bilgisiyle başlar. Şiir elmasını tekke vakfının suyu gibi, pervasızca yediğini söylediği Feyzî'nin intihalini "ekl itmek" fiiliyle mecazi olarak dile getirir:

"*Tekyenün düzd-i mâl-ı mevkûfı*
Bir dahi Şeyh Feyzî-i Sûfî"[327] (1)

"*Ekl ider sîb-i şiʿri bî-pervâ*
Mâ'-ı mevkûf-ı tekyedür gûyâ"[328] (3)

"*İtmede ol hayâl-i nükte-**tırâş***
Silsile-nâme-i tarîkatı fâş"[329] (7)

"*Eyler itdükçe tabʿı fikr-i behem*
Çup-ı misvâkı hem-zebân-ı kalem"[330] (8) (Yılmaz, 2001: 192).

3.1.11.6. Kelîm-i Eyyûbî

Güftî, Eyyûbî'nin (öl. 1629) yerli yerinde söylenmiş şiirleri düşünse de bunu ağızlarda çiğnenmiş, hâyîde ibarelerle söylediğini, şairlerin zekatlarını yiyen bir mazmun hırsızı olduğunu söylemiştir:

"*Eylese fikr-i şiʿr-sencîde*
*Eyler îrâd-ı **lafz-ı hâyîde***"[331] (10)

"*Şiʿri nazmun galat-sitâresidür*
Şuʿarânun zekat-hˇâresidür[332] (13)

*Tabʿı istâre **düzd-i mazmûn**dur*
Kirm-i şebtâb-ı harf-ı meşhûndur"[333] (14)

"*Turmaz eyler bu **yâve** ebyâtı*
Metn-i dîbâce-i mubâhâtı"[334] (17) (Yılmaz, 2001: 207-208).

[327] Tekkenin vakıf mallarının hırsızlarından biri de Şeyh Feyzî-i Sûfî'dir.
[328] Şiirin elmasını pervasızca, tekkenin malıymış gibi yer.
[329] O nükte hayalleri tıraş etmede ve tarikatın silsilenamesini ortaya çıkarmada.
[330] Fikri birlikte ortaya çıkardıkça misvak çöpünü kalem ağzı yapar.
[331] Tam yerine oturacak bir şiir söylemeyi düşünse, kullanılmış sözleri söyler.
[332] Şiiri yanlışların gizlendiği yerdir. Kendisi de şairlerin zekât yiyenidir.
[333] Tabiatı mazmun hırsızlarının perdesidir. Harfleri ateş böceği kurtlarıyla doludur.
[334] Saçma sapan yalan beyitleri durmadan söyler. Günahların dibace metnini oluşturur.

3.1.11.7. Kelîmî

Güftî, Kelîmî'nin (öl. 1644-1647) nazm askerine gece baskını yapan, *hâyîde* sözler söyleyen biri olduğunu söylemiştir:

"*O dahi çün Kelîm-i sâde-derûn*
Leşker-i nazma itmede şeb-hûn[335] (3)

***Şiʿri hâyîde**-harf ü nâ-çespân*
Vakf-ı âgûş-ı kûşe-i nisyân"[336] (4) (Yılmaz, 2001: 209-210).

3.1.11.8. Nihâlî-i Çelebi

Güftî, Anadolu'nun siyah dudaklı bir ferdi olan Nihâlî-i Çelebi'nin (öl. 1618) bir mazmun hırsızı olduğunu, Nâ'ilî'nin şiirlerini çalan bir şiir hırsızı olduğunu açıkça dile getirmiştir:

"*Bir de Rûm'un ferîd ü zenc-lebi*
***Düzd-i mazmûn** Nihâlî-i Çelebi*[337] (1)

Fenn-i nazmun galat-sitâresidür
Nâ'ilî'nün zekat-hˇâresidür"[338] (2)

"*Nâ'ilî'nün tamâm-ı hammâlı*
*Cins-i düzdânesine **dellâlı***[339] (5)

*Rû-nümâ anda **himmet-i sirka***
*Levs-i dâmân-ı **töhmet-i sirka***[340] (6)

*Leşker-i **ahz**a ol kelâm-ı secîʿ*
Bezm-i devrâne mâye-i tasdîʿ"[341] (7)

"*Olur ol **halt-gûy**-ı bî-ser ü bün*
***Ahz-ı mazmûna** çîre-dest-i sühun*"[342] (9) (Yılmaz, 2001: 236-237).

3.1.11.9. Tophâneli Velî

Güftî, Tophaneli Velî'nin (öl. ?), şair Vehbî'nin tahmisini çaldığını söylemiştir:

"***Düzd**-i tahmîs-i Vehbî-i şâʿir*

[335] O da sade sözler söyleyebildiği için nazım askerine gece baskını yapmakta.
[336] Şiiri kullanılmış ve yakışıksız sözlerden oluşur. Unutulmuşluk köşesinin kucağında durur.
[337] Biri de Rum'un nadir bulunan siyah dudaklılarından mazmun hırsızı Nihâlî Çelebi'dir.
[338] Nazım ilminin yanlışlarının örtüsüdür. Nâ'ilî'nin zekatını yiyendir.
[339] Nâilî'nin bütün mallarını taşıyanı, hırsıza yakışır türlerin tellalı.
[340] Hırsızlığın gayreti onda görünür. Hırsızlık eteğinin pisliği ondadır.
[341] O secili sözler alıntılanma askerleridir. Dünyanın canını sıkan yaradılıştadır.
[342] O başı sonu olmayan bir söz değiştirici olur. Mazmun hırsızlığına eli yatkındır.

Hasse terzîk-perver-i mâhir"[343] (2) (Yılmaz, 2001: 243)

3.1.12. Safâyî: Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr

XVIII. yüzyılda Safâyî (öl. 1725) tarafından kaleme alınan *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr*, XVIII. yüzyılın önemli tezkirelerinden biridir. Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi gibi tezkirecilere özenen Safâyî 1640 yılından sonra yazılmış herhangi bir tezkire olmadığı için eserini *Rızâ Tezkiresi*'ne zeyl olarak yazmıştır. Safâyî, genel olarak şairler hakkında olumlu eleştiriler yapmıştır. Tezkiresinde olumsuz bir kanaatle eleştirdiği herhangi bir şaire de rastlamadık.

3.1.12.1. Nazmî

Safayî Tezkiresi'nde Nazmî şiir çalan değil şiirlerini çaldıran bir şair olarak karşımıza çıkar. Nazmî'nin şiirleri şiir hırsızlarının eline geçip unutulduğu bilgisi verilmiştir:

"*...müretteb Divan'ını ferâmuş eyleyip Eşʿâr-ı tâb-dârı* ***suhan-düzd*** *eline girip gümgerde olmuştur*." (Çapan, 2005: 599).

3.1.13. Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim: Tezkiretü'ş- Şu'arâ

XVIII. yüzyılda Mirzâ-zâde Sâlim (öl. 1743) tarafından kaleme alınan *Tezkiretü'ş-şu'arâ* yüzyılın önemli tezkirelerinden biridir. 423 şair biyografisinin yer aldığı *Sâlim Tezkiresi*'nde iki adet intihal vakası bulunmaktadır.

3.1.13.1. Belîğ (Kayserili)

Sâlim Tezkiresi'nde yer alan intihal vakalarından biri Kayserili Beliğ'e (öl. 1744/45) aittir. Sâlim (öl.1743), hakkında olumsuz kanaatlerde bulunduğu Kayserili Beliğ hakkında oldukça ilginç iddialarda bulunur. Beliğ'in şiirlerini İstanbul'da Bıçakçılar çarşısına götürüp orada taslağını aldırdıktan sonra, yalnızca sahipsiz bir gazeli değil tüm divanı kendi adına tebdil ettiğini söyler. Sâlim, Beliğ'in daima böyle şiir taslayıp farklı bir söz söylemeye kudreti olmadığından zamanın merhamet sahibi şairlerinin kendisine gazelcikler hediye ettiklerini ifade eder:

"*…bir müteşâir-i turfa-kevkeb idi. Vilâyetinde eşʿârı perdâhte olunmadığından şehr-i İstanbul'a geldikde ekseriyyâ âsârını Bıçakçılar içine götürüp taslağın aldırır ve dest-reside oldukda* ***bir sahibsiz gazel değil belki bütün bir dîvânı nâmına tebdîl edip*** *mahallinden*

[343] Şair Vehbî'nin tahmisinin hırsızı, anlamsız sözler yazmada yetenekli ve hassastır.

kaldırır mâkûlesi olup dâimâ böyle şiʿr taslayıp fark-ı elfâza kudreti dahı olmadığından şuʿarâ-yı zamânemizin rakk'ul-kalbleri bî-çâreye merhamet ve baʿzı gazelcikler ʿatıyye edip semâhat ederlerdi."[344] (İnce, 2005: 248).

Belîğ'i bu haliyle bir şiir dilencisine benzetilebilir. Öyle ki şiir hırsızlarına da "cerrar" sıfatının yakıştırılması halk arasında onların birer dilenci gibi bayağı görüldüğünün delilidir.

Ancak bu konuda söylememiz gereken bir husus da tezkireci Râmiz'in (öl.1787/88), Sâlim'in Beliğ hakkındaki menfi görüşmelerine katılmadığıdır. Râmiz'in bildirdiğine göre hem Beliğ'in hem de Sâlim'in babaları şeyhülislamlık makamına talip olmuş, bu sebeple de ikilinin arası açılmıştır. Râmiz, Sâlim'in Beliğ hakkında öne sürdüğü intihal iddialarının da bu küslüğe dayanarak yazılmış şeyler olduğunu ifade eder (Erdem, 1994: 40).

3.1.13.2. Kusûrî

Sâlim Efendi, Nabî'nin çoğu şiirine nazire yazan Kusûrî'nin (öl. 1727) Şahidî'nin her mısrasını tazmîn eylediğini söyler:

"*Nâbî merhûmun ekser gazellerine tanzîr eylemiş bir şairdir. Şâhidî'nin* ***her mısraʿın tazmîn*** *ve Türkîsinin naʿt-ı garîbesinde bir tertîb-i bihîn eylemişdir*."[345] (İnce, 2005: 581).

3.1.14. Beliğ: Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr

XVIII. yüzyılda Bursalı Belîğ (öl. 1729) tarafından kaleme alınan *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr* tezkire vasfının yanında bir antoloji niteliği taşır. Tezkirede yer alan şairlerin biyografik bilgileri az, bunun yanında şiir örnekleri fazladır.

Toplam 414 şairin hal tercümesini içeren *Beliğ Tezkiresi*'ndeki şairlerden hiçbiri şiir hırsızlığı ile itham edilmemiştir. Tezkirede şairlerin memleketleri ve ölüm tarihleri dışında ayrıntılı bir biyografik bilgi de verilmemiştir. Bununla birlikte şairlerin örnek olarak verilen şiirlerinde hâyîde söz ile ilgili tespit ettiğimiz bazı beyitler şu şekildedir:

"Râgıb (öl. ?)

Kand-i nebâta laʿlini teşbîh Râgıbâ
***Hâyîde bir sühandur** o şîrîn-edâ degül*"[346] (Abdülkadiroğlu, 1999: 98).

---

[344] Garip şöhretli bir müteşâirdi. Kendi şehrinde şiirleri rağbet görmeyip İstanbul'a geldiğinde eserlerini Bıçakçılar Çarşısı'na götürüp burada taslağını aldırırdı. Ve isteğine ulaştığında sahipsiz bir gazel değil belki bir divanın tamamını kendi adına değiştirip yerinden kaldıranlar güruhundan olup sürekli bu şekilde şiir taslayıp farklı sözlere yeteneği olmadığından çağımızın şairleri kâğıt tomarları ile bu çaresize merhamet etmiş, bazı gazelleri kendisine bahşiş vererek ihsanda bulunmuşlardır.

[345] Merhum Nâbî'nin gazellerinin çoğuna nazire söylemiş bir şairdir. Şâhidî'nin her mısraını tazmîn edip garip Türkçe naatını güzel tertip etmiştir.

[346] Ey Ragıp! Şeker bitkisini dudağına benzetmek şirin tavırlı değildir. Kullanılmış bir sözdür.

3.1.15. Râmiz: Âdâb-ı Zurafâ

XVIII. yüzyılda Hüseyin Râmiz Efendi (öl. 1787/88) tarafından kaleme alınan *Âdâb-ı Zurafâ*, Sâlim'in *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'sına zeyl olarak yazılmış bir tezkiredir. Toplam 375 şairin biyografisinin verildiği *Râmiz Tezkiresi*'nde intihalle alakalı olabilecek 2 vakadan söz edebiliriz.

3.1.15.1. Reşîd-i Üsküdârî- Râşid Efendi

Râmiz, Reşîd-i Üsküdârî (öl. 1733/34) ile Râşid Efendi (öl. 1735) arasında yaşanan bir tevârüd hadisesini kaydeder. Reşîd-i Üsküdârî'nin bir düğün esnasında Şehid İbrahim Paşa'ya sunduğu tarih Râşid Efendi'nin târihiyle ***tevârüd*** ettiğini bildirir. Böylelikle Râşid Efendi'ye hediye edilen caize Reşîd'e de verilir:

"*... bir sûr esnâsında bir târih-i garrâ inşâ idüp vezîr-i bermekiyyü'l-inşâ Şehîd İbrâhîm Paşaya arz itdükde târîh-i mezbûre Râşid Efendi merhûm dahi tevarüd itmekle bir mikdâr latifeden sonra Râşid Efendiye ihdâ olunan câ'ize bunlara dahi i'tâ olundukda…*" (Erdem, 1994: 129).

Bu örnek, intihal manası taşımayan bir *tevârüd* hadisesidir. *Tevârüd*ün tarih beyitlerinde sıkça karşılaşılan bir durum olduğu bilinmektedir.

3.1.15.2. Kayserili Belîğ

Râmiz, tezkireci Sâlim'in ağır ithamlarda bulunup açıkça şiir hırsızlığı ile suçladığı Kayserili Belîğ hakkında Sâlîm Efendi'nin insafsızca bir eleştiride bulunduğunu belirterek Sâlîm'in menfi görüşlerine katılmaz. Ayrıca şairin hakkını vermek gerekirse, Beliğ'in eski tarz üzere güzel, nükteli sözler söylemeye muktedir bir şair olduğunu ifade eder:

"*Hidmet-i tezyîli ile meşgûl oldıgımız Sâlim Efendi merhûm mütercem-i merkûmun zikrinde ba'z-ı elfâz-ı hicv ile bir turfe müteşâ'ir kelâmı igbirâr-ı hâtıra mahmuldür. İnsâf olunsa vâdi-i kudemâ üzre hisse-mend-i belâgat ve sâdece elfâz ile edâ-yı nükâta pür-kudret idi*." (Erdem, 1994: 40).

3.1.16. Silâhdar-zâde-i Mehmed Emîn: Tezkire-i Silâhdarzâde

XVIII. yüzyılda Silâhdarzâde Mehmed Emîn (öl. ?) tarafından kaleme alınan Tezkire-i Silâhdar-zâde, Nâşid İbrahim Bey'in (öl. 1791/92) *Müntehabât-ı Eş'âr* adlı şiir mecmuasının kaynaklık ettiği *Şefkat Tezkiresi*'nin kopyası durumundadır (Duran, 2016: 34).

Bu tezkirede intihal vakası yer almamakla birlikte Nâşid İbrahim Bey'in "çalar çarpar" redifli gazeli yer almaktadır. Bu gazelde şiir hırsızlığına dair bazı beyitler bulunur:

"*Şu rütbe **düzd-i çâlâk** olmış o çeşm-i sühan-gû kim*
*Dehân-ı Zühre'den **ma'nâ-yı güftârı çalar çarpar***[347]

Gubâr-âlûd iken Nâşid gibi hâtırına hâme[348]
*Zemîn-i dil-keş üzr**e** levh-i eş'ârı çalar çarpar*"[349] (Öztürk, 2015: 224).

3.1.17. Hasîb: Silkü'l-Le'âl-i Âl-i 'Osmân

XVIII. yüzyılda kaleme alınan *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân*, Hasîb'in (öl. 1752/53) Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih Sultan Mehmed devrinin sonuna kadarki süreyi manzum olarak ele aldığı bir Osmanlı tarihidir. Hasîb, *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân*'ı kaleme alırken pek çok kaynaktan istifade etmekle birlikte şairin en çok yararlandığı eser Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ıdır (İnan, 2021: 317).

Ancak zaten Hasîb tezkiresini oluştururken yararlandığı tüm kaynaklara atıf yapmayı ihmal etmemiştir. Âlî'nin tarzını "gönül açıcı" olarak niteleyip onun tarihçiliği övmüş, *Künhü'l-Ahbâr'*dan faydalandığını, ilham aldığını şu beyitle dile getirmiştir:

"*Tetebbu' eyleyüp 'Âlî-i zârun Künhü'l-Ahbârın*
O behc-i dil-güşâya sürdüm esb-i tab'-ı Sahbânî"[350] (Coşkun, 2002: 18).

Hasîb'in eserinde buna benzer pek çok atıf yer almaktadır. Bu durum Hasîb'in orijinal söyleyişe dikkat ettiğini ve önem verdiğini göstermesi bakımından özellikle zikredilmesi gereken bir husustur. Hasîb, ele aldığı şairlerin bir kısmının söz hırsızı olduğunu iddia ederken bazılarını da zan altında bırakır. Meselâ Harîrî'nin orijinal eser yazma kabiliyetinin olmadığını ve şiirlerini daha çok başkalarına ait mana ve lafızları çalarak oluşturduğunu söyler. Tezkirede toplamda üç şair şiir hırsızlığı ile suçlanmıştır. Bu vakalar Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*'nda yer alan vakalardır.

Hasîb'in tezkiresinde şiir hırsızının cezalandırılmasına dair bir bölüm bulunur. Bu kısım divan şiirinde intihal konusu açısından oldukça önemlidir.

---

[347] Söz söyleyen gözler o derece seri bir hırsız olmuş ki Zühre'nin ağzından sözlerin manalarını çalar çarpar.
[348] ?
[349] Kalemin de Nâşid gibi hafızası tozlanmışken gönül çeken zemin üzerindeki şiirlerin yazılı oldukları levhayı çalar çarpar.
[350] Âlî'nin Künhü'l-Âhbâr'ını araştırıp inceleyerek Sahbânî'nin yaradılışının atını o gönül açıcı güzelliğe doğru sürdüm.

3.1.17.1. Zihnî

Hasîb'in sözlerinin çalıntı olduğunu dile getirdiği şairlerden biri Zihnî'dir (ö. ?) . Hasîb, Zihnî'nin arkadaşları arasında söz hırsızı olarak adı çıkmadan önce daha şöhretli ve itibar sahibi olduğunu söylemiştir. Söz hırsızı olduğu anlaşıldıktan sonra ise arkadaşlarının ona "bu şiirin başka sahibi çıkmazsa senindir" diyerek kendisine latife ettiklerini bildirir:

"*Evâ'ilde biraz cevdetle Zihnî şöhret üzreydi*
*Tuyup **düzd-i sühan** oldıgını bi'l-cümle yârânı*[351]

*İderlerdi latîfe **sâhibi çıkmazsa bu nazmun***
Senündür diyü eylerlerdi lâg ü hezle-gûyânî"[352] (Coşkun, 2002: 54).

3.1.17.2. Harîrî

Hasîb, orijinal sözler söylemeye yeteneği ve meyli olmayan Harîrî'nin (öl. ?) *tazmîn* kisvesi altında şiir söylediğini dile getirir. Başkalarının manalarını *tırâş* yöntemiyle çalıp onları bir kalıba koyarak şiir söylemesi asrın yeni şiirler söyleyen şairlerince "söz hırsızı" kabul edildiğini haber vermiştir. Kendinin tertip ettiği bir divanı da olmayan Harîrî'nin çalıp alma şeklinde başkalarının şiirlerini sahiplendiği görülmüştür. Hasîb, şiir çalanın dilinin kesilmesi gerektiğini de ayrıca dile getirir:

"*Egerçi ihtirâ'-ı nazma çendân yogidi meyli*
*Velâkin **sûret-i tazmîn** ile ebyât-ı evzânı*[353]

***Terâşîde idüp** bir kâlıba ifrâg eylerdi*
*Ana **düzd-i sühan** dirdi o 'asrun tâze-gûyânı*[354]

***Çalup alma** niçe ebyât u eş'ârı görilmişdi*
Yogidi kendinün tertîb olunmuş şi'r dîvânı[355]

*Eger bir **sâhibi çıkmazsa** bu matla' anun dirler*
Kenâr-ı nüshaya 'aynıyla tahrîr eyledüm ânı[356]

[351] Zihnî, yakın dostları söz hırsızı olduğunu duyuncaya kadar, ilk başlarda iyilikle bilinirdi.
[352] Dalga geçercesine, bu nazmın sahibi çıkmazsa senindir diye latife ederlerdi.
[353] Gerçi nazım icat etmeye o kadar meyli yoktu. Lakin vezinli sözleri tazmîn şeklindedir.
[354] [Sözleri] tırâşlayıp bir kalıba dökerdi. Dönemin genç şairleri de ona söz hırsızı derlerdi.
[355] Çalınmış nice beyitleri, şiirleri görülmüştü. Kendisinin tertip edilmiş şiiri ya da divanı yoktu.
[356] Eğer bir sahibi çıkmazsa bu matla onun derler. Nüshanın kenarına bunu aynen yazdım.

*Dimişler der-miyân-ı şa'irânda **düzd-i ma'nâ**nun*
Lisânı kat' olınmakdur cezâsı zecr-i şâyânı"[357](Coşkun, 2002: 100-101).

3.1.17.3. Ulvî-i Bursevî

Hasîb'in şiirlerini hırsızlıkla oluşturduğunu söylediği bir diğer şair ise Bursalı Ulvî'dir (öl. ?). Şiirlerinde Nizâmî'den tercüme edilmiş bazı manalar yer aldığını söylediği Ulvî'nin şiirlerine örnek verirken, bu üç beyti ona isnat ederler ama günahını diyen çeksin, diyerek şiirlerin Ulvî'ye ait olup olmadığının şaibeli olduğunun altını çizer:

"*Şerâb-ı nâb ta'rîfinde 'Ulvî'nün görilmişdi*
*Nizâmî'nün kelâmından **mütercem** ba'z-ı evzânı*[358]

Bu üç beyti ana isnâd ider ba'z-ı ahibbâsı
Diyen çeksün günâhın varise kavlinde bühtânı"[359] (Coşkun, 2002: 119).

3.1.18. Fatîn Davud: Hatîmetü'l-Eş'âr

XIX. yüzyılın önemli tezkirelerinden biri Fatîn'in (öl. 1867) Sâlim ve Safâyî tezkirelerine zeyl olarak kaleme aldığı *Hâtimetü'l-Eş'âr*'ıdır. 672 şairin biyografisini ihtiva eden eser edebiyatımızın en hacimli tezkiresi olma özelliğine sahiptir. *Fatîn Tezkiresi*'nde intihalle ilgili olabilecek iki adet vaka bulunmaktadır:

3.1.18.1. Ahmed Vâhid Efendi

Fatîn, kendisinde şiir tabiatı bulunmakla birlikte, Ahmed Vahid Efendi'nin (öl. 1839-1861) şairler arasında şiir hırsızlığı yapmasıyla bilindiğini dile getirir:

"*Mûmâ-ileyhin bir nebze tabîat-ı şi'ri var ise de **sirkat-ı şi'r töhmetiyle müttehem** olduğu bazı şu'arâ beyninde müsellemdir*."[360] (Çiftçi, 2017: 516).

[357] Şairler arasında, mana hırsızının layık olduğu cezası dil kesmektir diye şairler arasında söylemişlerdir.
[358] Saf şarabı tarif ederken Ulvî'nin, Nizâmî'nin sözlerinden tercüme edilmiş bazı vezinli sözleri görülmüştür.
[359] Bazı dostları bu üç beyti ona isnat ederler. Eğer bu sözlerde iftira varsa bunun günahını söyleyen çeksin.
[360] Adı geçenin bir nebze şiir tabiatı olsa da şiir hırsızlığı suçuyla suçlandığı bazı şairler arasında kabul görmüştür.

3.1.18.2. Mehmed Ârif

Fatin, Mehmed Ârif'in latif ve şirin edalı bir şair olduğunu dile getirir. Ancak kendisinin *tazmîn tarzında* yazılmış iki adet beytinden başka şiirine ulaşamamıştır:

"*Mûmâ-ileyhin dakâyık-i şi're âşinâ bir şâir-i şîrîn-edâ olduğu müsellem ise de* ***tazmîn-gûne*** *inşâd itmiş olduğu bâlâda muharrer iki aded beytinden başka âsârına dest-res olunamamıştır*."[361] (Çiftçi, 2017: 323).

Bilindiği üzere *Fatin Tezkiresi*'nin 1863'te Şinasi tarafından bazı ilave ve değişikliklerle birlikte yeniden basımına başlanmıştır. Bu baskının tamamlanamadığını söyleyen Akün (1961: 70) bu eserin ele geçen 52 sayfalık kısmını bir makale ile tanıtmış ve değişiklikleri ortaya koymuştur.

Şinasi, Fatin'in de rızasını alarak tezkirede birçok değişiklik yapmayı planlamıştır. Yapılması tasarlanan bu değişikliklerden en önemlisi intihal yapan şairlerin tespitinin yapılacak olmasıdır. Akün bu durumu şu şekilde dile getirir:

"*Tezkirede şairden örnek olarak alınan manzumelerden intihal eseri olduğu anlaşılanlar gösterilmelidir. Bu maddenin şumûlü içine eski şairler kadar, yaşayan, her rütbe ve mevkiden şairlerin de gireceği tabiî idi. Bu cihet taklidi intihale kadar götürmüş olanların, gerçek şahsiyet sahibi şairlerin yanındaki mevkilerini ortaya koymaya yarayacak bir husus olarak düşünülmüş olmalıdır. Kimde olursa olsun, mevki ve şöhretine bakılmayıp tesbit olunan intihalin açıklanması da netice itibarile esere objektif bir tavır getirecek bir harekettir*." (Akün, 1961: 77).

Ancak Akün'ün eline geçen 52 sayfalık kısımda intihal ile ilgili herhangi bir bahis veya ima dahi bulunmadığı ifade edilmiştir (Akün, 1961: 79).

3.1.19. Çaylak Tevfik: Kâfile-i Şuʿarâ

XIX. yüzyılda Mehmed Tevfik (öl. 1892/93) tarafından kaleme alınan *Kâfile-i Şuʿarâ* aslında tamamlanmamış bir eserdir. Eserde dal harfine kadar gelinmiş olup 277 şairin biyografisi yer alır. *Kâfile-i Şu'arâ*'da toplamda üç şairin intihalle suçlandığı görülür. Bunlar XVI. yüzyıl tezkirelerinde yer alan vakalardır.

[361] Adı geçenin şiirin inceliklerine vakıf güzel söyleyişli bir şair olduğu kabul görmüş olsa da şairin tazmîn tarzında söylenmiş yukarıda yazılı iki beytinden başka eseri ele geçmemiştir.

3.1.19.1. Ahmed Paşa

Muasırları tarafından mütercim töhmetiyle anılan Ahmed Paşa, *Kafile-i Şuʿara*'da da karşımıza çıkar. Çaylak Tevfik, şair hakkındaki bu kanaati dile getirdikten sonra, kendisini hem âlim hem şâir olarak gördüğünü ifade eder:

"*Merhûm-ı müşârün ileyh cemî'-i devâvîn-i Fürs'i* ***mütetebbi'*** *olup ekser eş'âr-ı Fârsî'yi* ***üslûb-ı Türkî'de terceme etdiğiçün*** *asrı şu'arâsı arasında* ***mütercimlik ile müttehem*** *olmuşdur. Zemânımızca âsârından istidlâl etdiğimiz hâlde müşârün ileyhi hem âlim ve hem de şâ'ir buluruz*."[362] (Kutlar Oğuz vd., 2017: 73).

3.1.19.2. Caʿferî

Caʿferî (öl. ?), Zâtî'nin (öl. 1547) beytini çalıp Kemalpaşa-zâde'nin (öl. 1534) huzurunda kendi şiiriymiş gibi okumuştur. Bu durum Kemalpaşa-zâde tarafından fark edilir. Bu hadise *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nde de aynen geçmektedir (Kılıç, 2010: 467):

"*Hikâyet ederler ki mollâ bir gün Kemâlpaşa-zâde'nin meclisinde meşâhîr-i şu'arâdan Zâtî'nin şu:*

Meyhâne-i ışk içre ben bir tolu kaldurdum

Bir çengî güzel sevdüm sermâyeyi çaldurdum

*beytini kendisinin olmak üzere okudukda Kemâlpaşa-zâde gülüp "****Çelebi sermâyeyi çaldırmanız iyi değildir.****" diye latîfe etmişdir. "****Sermâyeyi çaldım****." deseydi daha münâsib olurdu*."[363] (Kutlar Oğuz vd., 2017: 155).

3.1.19.3. Hüseynî

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde adını zikrettiğimiz Hüseynî'ye (öl. ?) isnat edilen şiirler başka şairlerin divanlarından alınmıştır:

"*Hasan Çelebi sâhib-i tercemenin şi'rden behresi olmayıp kendisine isnâd olunan gazellerin* ***her biri bir şâ'irin dîvânında mestûr*** *olduğunu tezkiresinde yazıyor*." [364](Kutlar Oğuz vd., 2017: 227).

---

[362] Adı geçen merhum Fars divanlarının tamamını araştırıp incelemiş olup Fars şiirlerinin çoğunu Türkçeye tercüme ettiği için kendi dönemi şairleri arasında mütercimlikle suçlanmıştır. Zamanımızca adı geçeni, eserlerinden yaptığımız çıkarıma göre hem âlim hem de şair buluruz.

[363] Hikâye ederler ki molla bir gün Kemâlpaşa-zâde'nin meclisinde meşhur şairlerden Zâtî'nin şu:
"Aşk meyhanesi içinde ben bir kadeh kaldırdım. Bir çingene güzeli sevdim sermayeyi çaldırdım"
Beytini kendisinin olmak üzere okuduğunda Kemalpaşa-zâde gülüp "Çelebi, sermayeyi çaldırmanız iyi değildir" diye latife etmiş. "Sermayeyi çaldım" dese daha iyi olurdu.

[364] Hasan Çelebi, biyografisi yazılan bu kişinin şiirden payı olmayıp kendisine isnat edilen şiirlerin her birinin başka bir şairin divanında yazılı olduğunu tezkiresinde yazıyor.

3.1.20. Hatîbî: Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd

XIX. yüzyılda Bağdad'da şair Hatîbî (öl. ?) tarafından kaleme alınan *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd*, Bağdat ve civarındaki Türk şairlerinin hayatları hakkında bilgi veren bir eserdir. Eserde XVIII. yüzyılın ikinci yarısından 1829'a kadar olan sürede yaşamış 75 şairin biyografisine yer verilir. Hatîbî'nin, hakkında intihal iddiasında bulunduğu tek şair vardır.

3.1.20.1.Âtıf

Hatîbî, tezkiresinde yer alan şairlerden Âtıf mahlaslı Ahmed Ağa'nın (öl. ?) bir şiir hırsızı olduğunu dile getirir. Âtıf, Tâyib Efendi'nin (öl. 1773/74) gazelini çalıp mahlasını değiştirmek suretiyle kendine mal etmiştir. Hatîbî, esas itibarıyla Tâyib Efendi'ye ait olan gazeli verdikten sonra bu gazel için Yüsrî (öl. ?) mahlaslı şairin Âtıf'ın şiir hırsızlığını ele aldığı bir nazireyi de vermiştir:

"*Bu aralıkta gelicek bu gazeli nazm idüp yârâna göndermiş idi. Adam adama benzer dedikleri gibi, mezkûr gazel aynıyla Tâyib Efendi merhûmun gazeli çıkıp fakat mahlasında Tâyib'in bedeline Âtıf rakm ettiği zuhur eyledi.*[365]

Ne mümkün zâhiri pinhân kılmak
Güneş kâbil midir ihfâ olunsun[366]
Ne ise, sohbet-i ağyâra göre ***gazel-i mesrûk*** *budur:*[367]

Bintü'l-ineb ki kasr-ı zücâcîde saklıdur
Muğ-beçe görünse ne var bir konaklıdır[368]

Günc-i uzlet meyhâne olur mu bedel
Tâk-ı revâk ile bu katı tumturaklıdır[369]

Meydân bırakma ey gönül o delikanlıya
Pek de yanaşma ortasına kim ocaklıdır[370]

İtdim tırâş bâr-ı burunu rakîbden
K'ol sâde-rû yanında saklı taraklıdır[371]

Meydân bilür orayı değil Tâyibâ
Hâmem kümeyti haylice şâtır ayaklıdır[372]

---

[365] Bu aralıkta gelecek bu gazeli nazmedip dostlarına göndermiş idi. Adam adama benzer dedikleri gibi zikrolunan gazel aynıyla merhum Tâyib Efendi'nin gazeli çıkmış fakat mahlasında Tâyib yerine Âtıf yazdığı görülmüştür.
[366] Görüneni gizlemek ne mümkündür? Güneşi gizlemek mümkün müdür?
[367] Başkalarının konuşmasına göre çalıntı gazel budur:
[368] Üzümün kızı camdan sarayda saklıdır. Meyhaneci çırağı görünse ne var bir konaklıdır.
[369] Yalnızlık köşesi meyhaneye bedel olur mu? Kubbe kemeri ile bu çok gösterişlidir.
[370] Ey gönül o delikanlıya meydan bırakma. Ortasına da çok yaklaşma ki ocaklıdır.
[371] Rakipten burun yükünü tırâş ettim. Ki o sade yüzlünün yanında saklı taraklıdır.
[372] Ey Tâyib, orayı meydan bilir. Hamamın atı hayli çevik ayaklıdır.

Eş'ârı Âtıf'ın ser-â-pâ şavşalaklıdır
Meydân-ı nazmda hâmesi uzun kulaklıdır[373]

Da'vâ-yı şi'r ider ammâ gelince tegazzüle
Akvâl her zamân kese vü dâu'l-galaklıdır[374]

Kasdı budur serikadan ebyât-ı âlemi
Dinsün nigârı müennes değil taşaklıdır[375]

Zu'munca kecc ü mec edâ söze var kudreti
Nazma gelince tıfla mümâsil meraklıdır[376]

Fark itmeyüp sirişk ü sinişki ider da'vâ
İtdim nazîre Fuzûlî'ye sözü kapaklıdır[377]

Hakkında düzdü Âtıf düzd[378] *ü eblehin*
Yüsrî bu nazmı mihr ü meh gibi revnaklıdır[379]

Gazel-i mezbûrun içinde tahrîr olunan lafz-ı sinişk, maksûd budur ki merhûmun bir gazel-i garrâsını kırâat ettiği vakitde sirişki sinişk okumuş[380] (Akkuş, 2008: 248-249).

3.1.21. İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal: Son Asır Türk Şairleri

XX. yüzyılda İbnülemin Mahmud Kemal İnal (öl.1957) tarafından kaleme alınan *Son Asır Türk Şairleri*, tezkirecilik geleneğinin son halkası konumundadır.

Esas ismi *Kemâlü'ş-şu'arâ* olan bu eserde İbnülemin, şairlerin yalnızca hal tercümelerini vermekle kalmamış devrin edebiyat, şiir ve sanat anlayışı hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Toplamda 574 şairin biyografisini içeren *Son Asır Türk Şairleri*'ni intihal konusu özelinde okuduğumuzda İbnülemin'in bu konuda oldukça dikkatli bir araştırmacı olduğunu söyleyebiliriz. Bunu tezkiresinde uzun uzun anlattığı intihal vakalarından anlamak mümkündür. İbnülemin'in eserinde intihal bahsinde ele aldığı şair sayısı 12'dir. İstatistiksel olarak XVI. yüzyıl tezkireleriyle benzerlik gösteren bu sayının yanında İbnülemin'in mudakkik şahsiyetini Latîfî'nin XX. yüzyıla tezahür etmiş hali olarak nitelendirsek yeridir.

---

[373] Âtıf'ın şiirleri baştan sona beceriksizliktir. Nazım meydanında kalemi uzun kulaklıdır.
[374] Gazel yazmaya gelince şiir davası güder ama sözleri her zaman muğlaktır.
[375] Âlemin beyitlerini çalmaktan kastı güzel yüzlü sevgiliye kadın değil erkek denmesidir.
[376] Kendi zannınca eğri büğrü sözlere kudreti var. Nazma gelince çocuklar gibi meraklıdır.
[377] Sirişk ve sinişk kelimelerini fark etmeden Fuzûlî'ye nazire söylediğini iddia eder.
[378] Alıntıladığımız metinde "dürd" şeklindedir.
[379] Âtıf, ahmak ve hırsızlar için şiir yazdı. Yüsrî, bu nazmı ay ve güneş gibi süslüdür.
[380] Adı geçen gazelin içinde yazılı olan sinişk sözü, merhum süslü bir gazeli okuduğu sırada sirişki sinişk okumasından kaynaklanır.

Öncelikle bizzat kendi makalesinin intihale uğramış olmasının İbnülemin'in intihal konusundaki algısını artırmış olabileceğini düşünüyoruz. İbnülemin, *Yeni Mecmua*'nın 66 numaralı nüshasında geçen "Yusuf Kâmil Paşa" adlı bir makalede yer alan bilgilerin *Son Asır Türk Şairleri*'nden alıntılanıp önemsiz birkaç yerde kendi ismi anılmaktan başka makaleye alınan kıtalara kaynak gösterilmeyişine kızar. Kendisinin yıllarca sıkıntılar çekerek edindiği bilgilerin başkaları tarafından zahmetsizce alınıp üstüne bir de bu bilgilerin kendi çalışmalarının ürünüymüş gibi gösterilmesini eleştirir. Böylelikle eserinde akademik anlamda da intihale yer verdiğini söylemek mümkündür:

"*İçimizde becerikli zeyrek birtakım müellifler vardır ki*

Senden kapar benden kapar
Yasdık kadar cildler yapar
Hepsinde de sehve sapar
Her bir sözü mahz-ı hatâ[381]

Mealine tamâmıyle musaddakdırlar. Bunlar, ***emek sarf etmeden eser sahibi olmak****, müellif nâmını kazanmak hulyasındadırlar. Öterse iyi düdük*[382]*…*

Sırası gelmişken söyleyeyim:

Yeni Mecmuanın 66 numaralı nüshasındaki "Yusuf Kâmil Paşa" başlıklı makaleye, bir de benim bu naçiz eserimin 5'inci cildine "Yusuf Kamil"e aid sayfalara bakınız. Makaleyi yazan, ehemmiyetsiz birkaç bahiste ismimi söyleyerek mühim bahislerde, bahusus –naklettiği- kıtalarda mehaz göstermemiştir.

Ben -hazıra konarak değil- yıllarca çalışarak kemal-i mihnetle kazandığım malûmatın –öteden beri- zekâtını veren bir şâkir-i nimetim. Muhtac olanlar o zekâtı her vakit alabilirler. Fakat ***aldıklarını, kendi semere-i mesaileri olarak göstermemelidirler****."*[383] (İnal, 1988: 1810).

3.1.21.1. Abdî Efendi

İncelediğimiz tezkireler içerisinde "intihal" kelimesinin geçtiği ilk vaka budur. İbnülemin, Beylerbeyli Hakkı Bey'in (öl. 1895) şiirleri arasında da yer aldığını ve iki gazel

[381] İçimizde becerikli eksik bazı müellifler vardır ki:
Senden çalar, benden çalar, yastık kadar ciltler yapar, hepsinde de yanlışa gider, her bizi hatanın ta kendisidir.
[382] Tamamen bu anlamı tasdik ederler. Bunlar emek vermeden eser sahibi olmak, müellif olmak hayali kurarlar. Öterse iyi düdük…
[383] Ben hazıra konarak değil yıllarca çalışarak tecrübelerimin olgunluğuyla kazandığım bilgilerin, eskiden beri zekatını veren, nimetlerin şükredicisiyim. Muhtaç olanlar bu zekâtı her zaman alabilirler. Fakat aldıklarını kendi çalışmalarının bir ürünü gibi göstermemelidirler.

arasındaki bazı kelime farklılıklarını mısra mısra söyler. Bunun intihal mi yoksa *tevârüd* mü olduğunu bilemediği notunu kaydeder. Böylelikle buradaki intihale dikkat çekmiş olur.

İbnülemin'in, Abdi Efendi'nin şiirlerine örnek olarak yazdığı gazellerinden "eyledim" redifli gazelin matla'ı şu şekildedir:

"*Müjde zahit keyfin üzre bir kabahat eyledim*
Ders ü devr ü aşk ü sevdadan feragat eyledim[384] (İnal, 1988: 29)

Beylerbeyli Hakkı Bey'in eşârı arasında bu gazel de münderictir. Fakat anın gazelinde 2, 5 ve 12. beyitler yoktur. Dördüncü beyit, Hakkı Bey'inkinde makta olup 1 inci mısraı "Hayf ömrüm geçti hakkı iltizam-ı sıdk ile" şeklindedir. 7 inci beyitteki "dıhkanide" ve 10 uncu beyitteki "altmışımdan", Hakkı Bey'inkinde "dervişide", "ellisinden" suretindedir. ***İntihal mi, tevârüd mü nedir, anlayamadım***."[385] (İnal, 1988: 29).

İbnülemin, burada söz konusu şiiri inceleyip bazı tasarruflarda bulunmuştur. İntihal konusundaki en ufak şüphesini dahi ifade etmekten çekinmeden eleştiri yaptığını söylemek mümkündür.

3.1.21.2. Arif Bey

İbnülemin, Arif Bey'in örnek olarak şu gazelinden beyitler verir:

"*Mahfî iken nurı zatın sonra ifşa eyledin*
Sine-i bî-kînemi ol nurdan iğna eyledin

Kendi hüsnün hûblar vechinde peyda eyleyüp
Çeşm-i âşıkdan dönüp anı temaşa eyledin"[386]

Bu örneğe dipnot düşerek ***eski bir beytin aynı gibidir*** (İnal, 1988: 39) dipnotunu düşer.

Bu şiirin orijinal bir söyleyiş olmadığını söylemek mümkündür. Zira divan şairleri arasında aynı anlam doğrultusunda pek çok şiir söylenmiştir. Bunlardan biri *Latîfî Tezkiresi*'nde yer alır, Şeyh Bâyezid'e aittir:

"*Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledün*
Çeşm-i âşıkdan dönüp anı temâşâ eyledün"[387] (Canım, 2000: 136)

Bir diğeri Yenişehirli Avnî'ye aittir:

"*Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin*

[384] Ey zahit müjdeler olsun ki senin keyfini yerine getirecek bir kabahat işledim. Ders ve devirden, aşk ve sevdadan vazgeçtim.
[385] Beylerbeyli Hakkı Bey'in şiirleri arasında bu gazel de vardır. Fakat onun gazelinde 5, 7 ve 12. beyitler yoktur. Dördüncü beyit Hakkı Bey'inkinde makta olup 1. mısraı "Ne yazık ki ömrüm doğru söze muhtaçlıkla geçti" şeklindedir. 7 inci beyitteki "dıhkanide" ve 10 uncu beyitteki "altmışımdan" kelimeleri Hakkı Bey'in şiirinde "dervişide", "ellisinden" şeklindedir. İntihal mi, tevârüd mü nedir, anlayamadım.
[386] Nurun gizli iken açık hale getirdin, Kinden arınmış sinemi nurla zenginleştirdin. Kendi güzelliğini güzeller şeklinde ortaya çıkarıp dönüp onu aşığın gözünden seyrettin.
[387] Kendi güzelliğini güzeller şeklinde ortaya çıkardın. Dönüp âşıkların gözünden onu seyrettin.

Çeşm-i 'âşıkdan dönüp sonra temâşâ eyledin"[388] (Yıldırım, 2006:2)

Bu şiir aslında Câmî'ye ait Farsça bir beytin tercümesidir.

3.1.21.3. Celal Bey

İbnülemin, Celal Bey'in, babasına ait olan bir şiiri kendi şiiriymiş gibi gösterdiğini yazar. Şiir şu şekildedir:

"*İsmi maʿnâda güzel kendisi sûretde güzel*
İkisinden de güzel bir Hasen'im var benim"[389] (İnal, 1988: 216)

İbnülemin şu şekilde bir açıklama yapar:

"*Bu beyti babasının Mekteb-i Harbiye'de iken gönlünü kaptırdığı Hasan Bey nâmında bir genç için tanzîm ettiğini, Celâl'in büyük birâderi söyledi. Şu hâlde oğul* ***babadan aldığını satıyor*** *demektir*."[390] (İnal, 1988: 216).

3.1.21.4. Esad Efendi

İbnülemin, Süleyman Faik Efendi'nin (öl. 1838) *Mecmua*'sından yaptığı alıntıda Esad'ın, çağdaşı şairlerin tarih mısralarını *tevârüd* kisvesi altında intihal ettiğini dile getirir:

"*Hatta muasırı olan şuarânın rengin ve âbdâr mısra tarihleriyle* ***tevârüd eyledüm deyü hile edermiş, tevârüd olur ama, nâdir olur. Yoksa bir senede söylenen kırk kadar tevarih mısralarının onbeş kadarında tevârüd olmaz. Selefi bilmez sanur****. Hâl-ı âlem garib, yalan ve iftira ve hased ve nifak her asırda eksik olmaz amma, asrımızda bir dereceye varmıştır ki bunlardan hâlî âdem bulunmaz oldu. Allah ıslah eyleye*."[391] (İnal, 1988: 324).

3.1.21.5. Hakkı Paşa

İbnülemin, Veys Paşa-zâde Zeynelâbidin Reşid Bey'in (öl. 1921) kendisine gönderdiği mektuptan Hakkı Paşa (öl. 1913) ile ilgili naklettiği bilgide, Hakkı Paşa'nın *hâyîde* tabirlerle konuşmaktan keyif aldığını söyler:

---

[388] Kendi güzelliğini güzeller şeklinde ortaya çıkardın. Dönüp âşıkların gözünden onu seyrettin.
[389] İsminin anlamı güzel, kendisi görünüşte güzel. İki yönden de güzel bir Hasan'ım var benim.
[390] Bu beyti babasının Harbiye Mektebi'ndeyken gönlünü kaptırdığı Hasan Bey adında bir genç için yazdığını Celal Bey'in abisi söyledi. Şu durumda oğul babasından çaldığını kendininmiş gibi gösteriyor demektir.
[391] Hatta çağdaşı olan şairlerin renkli ve parlak tarih mısralarıyla tevârüd eyledim diyerek hile yaparmış. Tevârüd olur ama nadir olur. Bir senede söylenen kırk kadar tarih mısraının on beşinde tevârüd olmaz. Öncekileri bilmez sanır. Dünya hali gariptir. Yalan, iftira, kıskançlık her asırda eksik olmaz ama asrımızda öyle bir dereceye varmıştır ki bunlardan arınmış bir kişi bulunmaz. Allah düzeltsin.

"*Tetabu-ı izâfât-ı müteselsile ile yani hurâfât ve* ***hâyîde tâbirât*** *ile ifade ve tekellüm, müşarünileyhin hoşuna giderdi*."[392] (İnal, 1988: 489).

Hersekli Arif Hikmet'in geçmiş şairlerle alakalı olarak şu beyti *Son Asır Türk Şairleri*'nde kaydedilmiştir:

"*Arif Hikmet Bey eslâf-ı şuara hakkında şu yolda beyan-ı mütâla'a ediyor:*

....

Kimisi ***sârik-i mazmûn*** *ve kimi* ***hâtıb-ı leyl***
Kiminin sebki rekik ve kiminin lafzı sakîm"[393] (İnal, 1988: 2/629-630).

3.1.21.6. Lebîb

İstanbullu Mehmed Lebîb Efendi (öl. 1867) hakkında, *Son Asır Türk Şairleri*'nde eski şairlerin mazmunlarını tazmîn yoluyla çaldığı söylenir. Lebîb'in, içerisinde her nazım şeklinden ve türünden şiirlerinin bulunduğu 1310 varaklık oldukça hacimli ve mürettep bir Divan'ı vardır. İbnülemin'in beyanına göre Lutfî Efendi (öl. 1907), Lebîb'in şiirlerinin çalıntı ve sade sözlerden oluştuğunu ifade eder şu manzumeyi kaleme alır:

"***Eski mazmûnları tazmîn ile çaldın çarpdın***
Sana şair mi desem vâh Lebib vâh sana[394]

Bana mecmûasın okutdu geçenlerde Lebîb
Sâde sözler de bu âlemde esermiş bildim"[395] (İnal, 1988: 2/870).

Mehmet Arslan, Lebîb'in, Edirneli Nazmî'den sonra edebiyatımızın en hacimli ikincisi sayılabilecek bir divana sahip olduğunu ancak kendisinin ikinci sınıf bir şair olarak değerlendirilebileceğini söyler (2014).

3.1.21.7. Naîm

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*'ni yazarken yakın dostlarından ve arkadaşlarından aldığı mektuplarla eserini zenginleştirmiştir. Bu anlamda Zeynelâbidin Reşid Bey'le mektuplaşmaları önem arz etmektedir. Zeynelâbidin Reşid Bey hem *Edebiyat Kumkuması* adlı eserinde hem de İbnülemin'e göndermiş olduğu mektupta Naîm hakkında şunları söylemiştir:

[392] Uzayıp giden izafet tamlamalarını araştırıp incelemek ile yani hurafeler ve kullanılmış sözlerle ifade ve konuşma adı geçenin hoşuna giderdi.
[393] Arif Hikmet Bey, önceki şairler hakkında şu yönde düşünce beyan ediyor:
Kimisi mazmun hırsızı ve kimi saçma sapan sözler sarf eden kimse, kiminin üslubu zayıf kiminin sözü yanlış.
[394] Eski mazmunları tazmîn şeklinde çaldın çırptın, yazıklar olsun sana şair mi nedir Lebib!
[395] Lebib geçenlerde bana mecmuasını okuttu. Anladım ki sade sözler de bu alemde esermiş(!)

"*Zemanımızda vücûd-ı nâdiren meşhûd olan bazı zengin ekabirin mücerred âdet ve kısmet yerini bulsun ve kavaid-i külliyeye halel tari olmasın maksadile ve hediye niyetiyle istemeyerek aldıkları şunu bunu kabilinden olarak kendisi dahi bu isre ıktifaen şâir olduğu halde yine* ***sirkat-i şiirden*** *bir türlü vazgeçemedi.* ***Ekabire taklid ederdi****. Merhumun mütalaa ettiği kitabların içinden yaprak çıkarmakdan ve fırsat buldukça ve sırası geldikçe ehibba ve akriba beyninde beynunet bırakmaktan "haram, helal ver Allahım, âsî kulun yer Allah'ım" medlûlüne ittîba eylemekten ve bedahete karşı yalan söylemekten başka kusuru yoktu. "Yârsız kalmış cihânda 'aybsız yâr isteyen*"[396] (İnal, 1988: 2/1086).

Yine Naîm Bey hakkında Zeynelâbidin Reşid Bey:

"*...bizim kıt'ada nâm-ı nâmisi münderic erbâb-ı nâmusdan Naîm Çelebi'yi bilmezsiniz. Bu Naîm, hakikaten su-i ahlâkın timsal-i mücessemi idi. Bu Naîm, utanmak nedir bilmezdi. Bir mecmua-i rezail idi. Bir iklim-i habaset idi. Hem oldukça şair idi. Lâkin* ***sirkat-i şi're*** *o derecede mütecâsir idi ki selefin eşʿâr-ı meşhuresi, halefin âsâr-ı mensuresi* ***dest-i tetavülünden*** *kurtulmak kabil değil idi. Bu hali, savabık-ı ahval ve levahik-i efʿâline kıyasen en namuskârane harekâtından addolunmak lâzım gelirdi. Bu habis, kütüphanelere giderdi. Mütalea ettiği kitablarda, divanlarda hoşuna giden şeyleri istinsah etmek tekellüfüne, zahmetine düşmezdi. O sahifeleri koparırdı, velev İmad yazısiyle olsun. Vicdan-ı insaniyete sığmaz bu kabil ziyankârlığı, vukuat-ı sâiresine nisbetle lâ-şey hükmünde kalır*."[397] (İnal, 1988: 2/1087).

"*Andelib ve Mahabbet gazelleri Naîm'in olduğuna hükmetmek için evvel emirde Sırrı Hanım'la Talib-i Âmidî'nin eş'arını serapa tetebbu ve mütalea etmek lazımdır. Naîm'in âsarını emval ve eşya-yı mesruka içine karışmış aynı emval ve eşya nevinden addederim, tefriki müşkildir*."[398] (İnal, 1988: 2/1088).

---

[396] Çağımızda nadir bulunan kimselerden olan bazı ileri gelenlerin yalnızca âdet yerini bulsun ve çoğunluğun kurallarına halel gelmesin diye ve hediye niyetiyle istemeyerek aldıkları şu bu gibi şeylerden kendisi de aldığı ve bu yolu izleyerek şair olduğu halde yine de şiir hırsızlığından bir türlü vazgeçemedi. Büyük şairleri taklit ederdi. Merhumun, okuduğu kitapların içinden yaprak çıkarmaktan ve fırsat buldukça dostlarının ve akrabalarının arasında herhangi bir ayrım yapmaksızın "Allahım, haram helal ne varsa ver, asi kulun hepsini yer" sözüne tabi olmaktan ve açık gerçeklere karşı (bile) yalan söylemekten başka kusuru yoktu. "Kusursuz dost isteyen dünyada dostsuz kalırmış."

[397] Bizim memleketimizde adı geçen namus erbabından Naîm Çelebi'yi bilmezsiniz. Bu Naîm gerçekten kötü ahlakın cisimleşmiş timsalidir. Bu Naîm, utanmak nedir bilmezdi. Bir rezillikler mecmuası idi. Bir pislik ülkesiydi. Hem oldukça da şairdi. Ama şiir hırsızlığına karşı o kadar cesaretliydi ki kendinden önceki şairlerin meşhur şiirlerin, sonrakilerin mensur eserlerin el uzunluğundan kurtulması mümkün değildi. Bu hali yaptığı işlere ve işlediği suçlara kıyasla en namuslu hareketlerinden saymak gerekir. Bu pislik, kütüphanelere giderdi. Okuduğu kitaplarda, divanlarda hoşuna giden yerleri yazmak zahmetine katlanmazdı. İmâd yazısıyla da olsa o sayfaları koparırdı. İnsanlığa sığmayan bu çeşit zarar vericiliği diğer suçlarının yanında hiç sayılır.

[398] "Andelib" ve "Mahabbet" gazellerinin Naîm'a ait olduğunu söylemek için öncelikle Sırrı Hanım ile Diyarbakırlı Talib'in şiirlerini baştan sona okumak ve incelemek gerekir. Naîm'in şiirlerini çalıntı mallar içine karışmış mal ve eşyalar gibi görürüm, ayrılması zordur.

"*Naîm, tenezül edüp de **sirkat ettiği şiirler** kadar şiir söylerdi. Kendine hekim süsü vererek ve "samem"i izale için taahhüdata girişerek Sağır Ahmed Bey'den yüz lira çarpar. Aylarca zavallıyı esir-i firaş eder, yine o daireye girer çıkardı*."[399] (İnal, 1988: 2/1089).

"*Naîm, İstanbul'a geldiğinde bir aralık Subhi Paşa'nın oğullarını okuttu. Dairedeki agavatla, haşaratla her gün boğaz boğaza, gırtlak gırtlağa gelirmiş. Subhi Paşa tahammül edememiş, defetmiş, andan sonra Kemal Paşa'nın hanesine postu sermişdi. Mecmua-i eş'arını mahdumu Naîm Bey'e vermişdi. O esnada Diyarıbekirli şâir Sırrî Hanım, İstanbul'a gelmişdi. Nazım, mecmuayı göstermiş. Sırrî Hanım gülerek "Minel bab ilel mihrab benimdir. İçinde Naîm'in yazısından başka bir şeyi yokdur, söz benim, yazı onundur" dediğini Nazım'dan işitmiştim*."[400] (İnal, 1988: 2/1089).

3.1.21.8. Osman Nevres

İbnülemin, Osman Nevres'in (öl. 1876) biyografisini verirken Zeynelâbidin Reşid Bey'den aldığı bir mektuptan bilgiler aktarır. Mektupta, Osman Nevres'in şiir meclislerinde Fuzûlî'yi her şaire tercih ettiğini ve kendi şiirinden başka şiir okumak istemediğini söylediği yazılıdır. Bunun sebebini soranlara da insan hafızasının okuduğu şeylerin etkisinde kalacağı için, tabiatın hırsızlığa alışabileceğini söylemiştir:

"*...Fuzûlî'nin nâmını tazîm ile yâd eder ve her şâire tercih eylerdi. Yanında bir şair medholunursa "gaibin medhi, hazırın zemmidir" fehvasınca tarize haml ile müşmeizü'l-hatır olurdu ve kendi eş'ârından başka şiir okumak istemezdi. Kendi eş'ârından güzel göremiyor ki okusun. Sâir şuarânın divanlarını ziyâde mütalea etmemesinin sebebini soranlara "kuvve-i hafızanın hıfz ü temellükü, bilâhare hâvi olduğu elfaz, meani ve mezaminin tasarrufuna sebep olur, **tabiat sirkate alışır**" cevabını verirdi*."[401] (İnal, 1988: 3/1192).

[399] Naîm, bu konuda alçak gönüllülük göstererek, çaldığı şiirler kadar şiir söylerdi. Kendini doktor gibi gösterip sağırlığını tedavi etmek vaadiyle Sağır Ahmed Bey'den yüz lira çarpar. Zavallıyı aylarca yatağa mahrum eder, yine de evine girip çıkmaktan çekinmez.

[400] Naîm, İstanbul'a geldiğinde bir ara Subhi Paşa'nın oğullarını okuttu. Dairedeki hizmetlilerle her gün boğaz boğaza, gırtlak gırtlağa gelirmiş. Subhi Paşa buna tahammül edememiş, kovmuş, ondan sonra da Kemal Paşa'nın evine kapak atmış. Şiir mecmuasını Naîm Bey'e vermiş. O esnada Diyarbakırlı şair Sırrî Hanım İstanbul'a gelmişti. Nâzım, mecmuayı kendisine göstermiş. Sırrî Hanım'ın gülerek "Kapıdan mihraba kadar benimdir. İçinde Naîm'in yazısından başka bir şey yoktur. Söz benim yazı onundur." Dediğini Nâzım'dan duymuştum.

[401] Fuzûlî'nin adını saygıyla anar ve onu her şairden önde tutardı. Yanında bir şair övülürse "burda olmayanın övgüsü burda bulunanın yergisidir" sözü gereği sitem eder, bundan nefret ederdi ve kendi şiirlerinden başka şiir okumak istemezdi. Kendi şiirlerinden daha güzel göremiyor ki okusun. Diğer şairlerin divanlarını fazla okumamasının sebebini soranlara ise "Hafızanın ezber ve sahiplenme gücü daha sonradan edindiği söz, mana ve mazmunların sahiplenilmesine sebep olur. İnsan doğası hırsızlığa alışır." Cevabını verirdi.

İbnülemin aşağıda matla'ı verilen gazelin Nevres'in değil veli-yi nimeti Ali Rıza Paşa'nın olduğunu iddia edenlerle aksini ispata çalışanların bu olayı mühim bir mesele haline getirdiklerini söylemiştir:

"*Devr-i lâʿlinde baş eğmem bâde-i gül-fâme ben*
Sâye-i pîr-i muganda minnet etmem câme ben"[402] (İnal, 1988: 3/1193).

"*Bazıları gazelin maktaı "Telhgâm etmez senin şirin kelâmın ey Rızâ" bazılar "Telhgâm etmez senin şirin kelâmın Nevres'i" suretinde olduğunu söylemişlerdir*."[403] (İnal, 1988: 3/1193).

Bu gazelin Osman Nevres'e mi yoksa Rızâ'ya mı ait olduğu konusunda çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Nâmık Kemal, Nevres'in bu şiiri Rızâ'dan çaldığını iddia eder. Süleyman Nazif ise şiirin Nevres'e ait olduğunun makta beytinden belli olduğunu ileri sürer:

"*Nevres'in hasm-ı bî-emânı olan Nâmık Kemal [Bey] Nevres'in. O şiiri çaldığından bahseder. Zeynülabidin Reşid [Bey] ise "gazeli şuuruna halel geldikten sonra iğtisab etdi. Bu cihetle muaheze makul değildir" der.*[404]

Süleyman Nazif "bu gazelin Nevres'e aid olduğunu ezcümle maktaı da gösterir. Çünkü 'Rıza' mahlasına izafe edilince rabıta bozulıyor" der.[405]

Bağdad'da Ali Rıza Paşa'nın maiyetinde bulunmuş olan Diyarıbekirli Osman Nuri Paşa'nın divanında bu gazelin tahmisinin başına, Ali Rıza Paşa'nın gazeli olduğu işaret edilmişdir.[406]

Berber-başızâde Fuad der ki:

Gazelin Ali Rıza Paşa'ya aid olduğu zannında bulunanlardan bazıları "telhgâm olmaz senin şirin kelâmından Rızâ" şeklinde okurlar. Fakat bunun, teyidi müddea içün bilâhare uydurulmuş olduğu şübhesizdir. Bir gün evimizde Nevres Efendi hazır olduğu halde bu güzel gazel hakkındaki ihtilaf, mevzû-i bahs oldu. Nevres Efendi "Ali Rıza Paşa benim veli-yi nimetimdir, kölesiyim. Bu halde eserim de bu zat-ı muhteremin malıdır. "El-ʿabdü vemâ fî yedîhi kâne levlâhû" Fakat gazeli ben söyledim. Bir kerre düşünelim:[407]

---

[402] Senin dudağının devrinde ben gül renkli şaraba baş eğmem. Meyhanecinin gölgesinde ben kadehe minnet etmem.
[403] Bazıları gazelin makta beytinin "Ey Rıza, senin şirin sözlerin kederlendirmez", bazıları da "Senin şirin sözlerin Nevres'i kederlendirmez" şeklinde olduğunu söylemişlerdir.
[404] Nevres'in amansız düşmanı Nâmık Kemal Bey, Nevres'in bu şiiri çaldığından bahseder. Zeynelâbidin Reşid Bey ise "Gazeli aklı başından gittikten sonra çaldı. Bu yüzden tenkit etmek uygun değildir." Der.
[405] Süleyman Nazif, "Bu gazelin Nevres'e ait olduğunu makta beyti ispatlıyor. Çünkü Rıza mahlasına isnat edilince tertip bozulıyor." Der.
[406] Bağdat'ta Ali Rıza Paşa'nın emri altında bulunmuş olan Diyarbakırlı Osman Nûri Paşa'nın divanında bu gazelin tahmisinin başına Ali Rıza Paşa'nın gazeli olduğu yazılmıştır.
[407] Berberbaşı-zâde Fuad der ki:

Telh-kâm etmez senin şîrin kelâmın ey Rızâ

Sen hemân eyle tekellüm râzıyım düşnâme ben

Ne demektir? "Ey Rıza! Senin tatlı kelâmın telhgâm etmez, sen söyle de ister isen seb et, ben râzıyım" demek değil midir? Emsâli nâdir bulunur derecede edeb ü terbiye, zühd ü takva ile mevsuf bulunan, hattâ Irak ve Şam'da velâyetine kail olanlar bile mevcud olan Ali Rıza Paşa gibi ulûvv-i şân sahibi bir vezir-i sütude-sıfatın sebb ü şetmi, âhare iltifat addedercesine söz söylemesi mümkin midir? Bir de ne ihtiyacım var ki şiir sirkat edeyim?[408]

Sonrasında İbnülemin şunları nakleder:

Divanın tab'ı hitam bulunduğu sıralarda kesb-i ifâkat etmiş olan Nevres

Olsa nola nesrim dahi şi'rim gibi nâdir

Bir hayli zeman sâye-i Nâdir'de bulundum

Beytinden de anlaşılacağı vechiyle çok zeman maiyyetinde bulunduğu ve himayetine mazhar olduğu Serdar Abdülkerim Nadir Paşa nâmına ithaf eylediği "Eşʿâr-ı Nâdir Mecmûatü't-Tarab 'Alâ Lisani'l-Edeb" nâmındaki eserine kendinin bazı mensurât ve manzumâtı ile Ali Rıza Paşa'nın birçok eş'ârını ve müşarünileyhin "kâfur" kafiyeli beytinin dâhil olduğu gazelinin tamamını dahi derc ve divanın tab'ında vaki olan yanlışlığı tashîh eylemişdir."[409] (İnal, 1988: 3/1194).

Nevres hakkındaki öfkesi bir türlü dinmeyen Nâmık Kemal, Zeynülabidin Reşid Bey'e gönderdiği mektupta şunları söyler:

"*... bihamdillah Nef'î'nin hayalât-ı batılasına takliden vezinli, kafiyeli üç beş sahife yazı yazmak için sekiz sene Abdal sınıfına lâhik olacak ve yahud Ali Rıza Paşa'nın meşhur-ı*

Gazelin Ali Rıza Paşa'ya ait olduğunu zannedenlerin bazıları "Rıza senin tatlı sözlerinden kederlenmez" şeklinde okurlar. Bunun iddiayı ispatlamak için uydurulmuş olduğu şüphesizdir. Bir gün evimizde Nevres Efendi varken, bu güzel gazel hakkındaki çekişme bahis konusu oldu. Nevres Efendi "Ali Rıza Paşa benim velinimetimdir. Ben onun kölesiyim. Bu halde benim eserim de onun malıdır. (Arapça ifade). Fakat gazeli ben söyledim bir kere düşünelim:

[408] Ey Rıza senin tatlı sözlerin Rıza'yı kederlendirmez. Sen derhal söyle, ben ayıplanmaya razıyım.
Ne demektir? "Ey Rıza senin tatlı sözlerin kederlendirmez, sen söyle de istersen hakaret et, ben razıyım" demek değil midir? Başka bir örneği nadir bulunur derecede edep ve terbiye, zühd ve takva vasıflarını taşıyan, hatta Irak ve Şam'da onun Allah dostu olduğunu kabul edenler bile olan Ali Paşa gibi şan ve şeref sahibi bir vezirin, hakareti ve azarlanmayı iltifat sayarcasına söz söylemesi mümkün müdür? Bir de benim ne ihtiyacım var ki şiir çalayım?

[409] Divanının yazımı bittiği sıralarda iyileşme gayret i gösteren Nevres:
"Nesrim de şiirim gibi nadir olsa ne olur? Bir hayli zaman Nadir'in gölgesinde bulundum."
Beytinden de anlaşılacağı üzere uzun zaman emri altında bulunduğu ve kendisini himaye eden Serdar Abdülkerim Nadir Paşa adına ithaf ettiği "*Eşʿâr-ı Nâdir Mecmûatü't-Tarab 'Alâ Lisani'l-Edeb"* adındaki eserine kendinin bazı mensur ve manzum parçalarıyla birlikte Ali Rıza Paşa'nın birçok şiirlerini ve "kâfur" kafiyeli şiirinin tamamını koyduğunu ve divanın yazılışında ortaya çıkan yanlışlığı doğrulamıştır.

âlem olan bir gazelini ***çalacak*** *kadar mecnun olmadığımdan asrın efkâr-ı terakkisini bir dereceye kadar anladım*."[410] (İnal, 1988: 3/1194)

Nâmık Kemal, *Tahrîb-i Harâbât*'da:

"*Emret öleyim ger sana bâr ise hayâtım*
Mahşerde bile hâhişin olmazsa dirilmem

Beyt-i ma'hudu gibi irade-i İlahiyyeye tahakküm edercesine söylediği hezeyanlardan başka bir eser-i belâgati ve Ali Paşa merhumunun meşhur-ı âfâk olan ***bir gazelini sirkat eylemekden*** *maada şiire müteallik bir mahareti malûm olmayan Nevres Efendi'yi, Osmanlı şuarâsının en mümtazlarından gösterdiniz. Ana da kanaat buyurmadınız, tuttunuz Fâris üdebâsının Senâîlerine, Sâdîlerine, Feyzîlerine, Urfîlerine, Kaânîlerine de hem bezm-i Kemâl eylediniz. İki lisânda birinci derecede şair olmak, bu zamanda hususiyle Nevres gibi bir insanda zuhur edebilecek meziyetlerden olduğuna elbette efendimiz dahi cidden kâil olmazsınız ya?*[411]

Sabrî'nin "geçti kılıçdan fiteni rüzgâr" kasidesi, hiç olmazsa İzzet Molla'nın Nevres Efendi'nin "hemân bir ol kadar vardır ki mevzun u mukaffadır" mısraına musaddak olan hezeyanları kadar da nazari intihâba müsadif olmağa şayan değil midir?[412]

Nevres Efendi hazretleri de şiirden bî-behre bulundukları halde biraz ma'âni, bedi', fülân görmüş olduklarından bu kavl-i âcizânemi tasdik ederler sanurum."[413] (İnal, 1988: 3/1194)

Nâmık Kemal Osman Nevres'i sevmediği için onu şiir çalmakla suçlamış olabilir. İbnülemin ise Nevres'in, bu suçlamaları hak etmediğini söyleyerek Rum bir köle olarak Nevres'in üç dilde şiir söyleyebilmesinin de üstün bir meziyet olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizer:

---

[410] Allah'a hamdolsun ki, Nef'î'nin batıl hayallerini taklit ederek vezinli, kafiyeli üç beş sayfa yazı yazmak için sekiz sene abdal sınıfına dâhil olacak yahut Ali Rıza Paşa'nın herkesçe bilinen gazelini çalacak kadar deli olmadığımdan asrın yükseliş fikirlerini bir dereceye kadar anladım.

[411] Hayatım sana yük ise emret öleyim. İstemezsen mahşerde bile dirilmem.
Malum beyti gibi Allah'ın iradesine hükmedercesine söylediği saçma sapan sözlerden başka güzel bir eseri ve merhum Ali Paşa'nın herkesçe bilinen bir gazelini çalmaktan başka şiirle alakalı bir yeteneği bilinmeyen Nevres Efendi'yi Osmanlı şairlerinin önde gelenlerinden gösterdiniz. Onunla da yetinmeyip tuttunuz Fars şairlerinden Senâî, Sâdî, Feyzî, Urfîl, Kaânî gibi üstatlarla aynı mertebede gösterdiniz. Her iki dilde de birinci derecede şair olmanın bu zamanda, özellikle Nevres gibi bir insanda ortaya çıkacak bir meziyet olduğuna gerçekten kanaat getiremezsiniz ya?

[412] Sabrî'nin "zamanın fitnesi kılıçtan geçti" kasidesi hiç olmazsa İzzet Molla'nın, Nevres Efendi'nin "bir o kadarı daha vardır ki vezinli ve kafiyelidir" mısraını doğrulayacak saçma sapan sözleri kadar seçilmeye uygun değil midir?

[413] Nevres Efendi hazretleri de şiirden nasipsiz oldukları halde biraz güzel söz ve mana görmüş olduklarından bu âciz fikirlerimi doğrularlar sanırım.

"*Rum bir kölenin, üç lisânda şiir söyleyebilmesi, şuuruna halel geldikten sonra da nazımda kudret göstermesi "ben zaten o herifi sevmem" diyen Kemâl'in haksız olarak tevcih ettiği "har" sıfatına gayr-ı lâyık, kıymetli bir insan olduğuna delildir*." (İnal, 1988: 3/1199).

3.1.21.9. Nuri Bey

İbnülemin, Nâmık Kemal (öl. 1888) ile Mustafa Nuri Bey (öl. 1906) arasında geçen bir hadiseyi aktarır. Mustafa Nuri Bey Paris'te bulunduğu sırada bir na't yazar ve Londra'ya, Nâmık Kemal'e gönderir. Bunun üzerine Nâmık Kemal şöyle bir cevap yazar:

"*Ben senin **hırsız** olduğunu bilmezdim. Meğer sen de **eser sâriklerinden** imişsin. Eserim dediğin Na't-ı şerif, Kudemâ-yı şuarâdan fülân zâtındır. Hatta senin gönderdiğin kadar da değildir, altı üstü şöyledir." Diyerek, Mustafa Nuri Bey'in yazdığı şiire yirmi-otuz beyit ilavesi yapar*."[414] (İnal, 1988: 3/1256).

Nâmık Kemal'in mektubunu alan Nuri Bey şaşırıp kalır. Nâmık Kemal'e tekrar bir mektup daha yazar ve gönderdiği na'tı ilk defa gördüğünü söyler. Kimsenin eserini çalmadığına, intihal vaki olmuş ise de bunu bilmediğine yeminler eder.

Bunun üzerine Nâmık Kemal:

"*Sen hakîkaten budala imişsin ya, na'tini beğendim. Fülân şaire isnâd ederek altına üstüne ilave etdim. Sen inandın da yemin ediyorsun, ne tuhaf âdemsin*." (İnal, 1988: 3/1256) diyerek cevap yazdığını İbnülemin'den öğreniyoruz.

3.1.21.10. Mehmed Tahir Nâdi

İbnülemin, Tâhir'in şiirlerine örnek olarak aşağıdaki "Kıt'a" başlıklı şiiri verir:

"*Nâ-kese cevher-i irfanını bezletme sakın*
Öğrenir bilmediği şey'i sana düşmen olur

Kudret-i fâtıradan çünki nasibi o kadar
İlmi artınca heman fursat alır reh-zen olur"[415] (İnal, 1988: 3/1256).

Bu şiirin kendisine ait olduğunu ve Tahir'in kendi şiiriymiş gibi almasını ise şu sözlerle eleştirir:

[414] Ben senin hırsız olduğunu bilmezdim. Meğer sen de eser hırsızlarındanmışsın. Eserim dediğin na't-ı şerif, eski şairlerden filan kişinindir. Hatta senin gönderdiğin kadar da değildir. Altı üstü şöyledir. Diyerek Mustafa Nûri Bey'in yazdığı şiire yirmi-otuz beyit ilavesi yapar.

[415] Sakın alçak kimselere ilminin cevherini bol bol, esirgemeden verme. Bilmediği şeyi öğrenince sana düşman olur. Çünkü onun Yaratıcının kudretinden alacağı nasip o kadardır. İlmi artıca haydut, eşkıya olmak için fırsat elde etmiş olur.

"*Aferin şâir! Bu hakimâne kıt'anla benim halime tercüman olmuşsun. "Nâ-kes" dediğin bazı kes, "bilmediği" ve bilemeyeceği şeyleri, öğrenemediği yolları benden ve benim eserlerimden öğrendikten sonra benimle rekabete ve bana "reh-zen"liğe kalkıştı ve kalkışıyor.* ***Benden becerdiği mâlumât-ı mühimmeyi kendi malı imiş gibi satıyor.*** *Bu hâl, İzzet Molla merhumun da başına gelmiş ki*

"Bana yapdırup şiir-i rengin-edâ
Benimdir deyu gösterirdi bana"

Demişdir. Bu türlü etvar-ı duval-bâzâneyi gördükce "nâ-kese cevher-i irfanını bezletme sakın" yolundaki nasihatinle amel etmek, hatta yalnız "nâ-kes"e değil, hiçbir "kes"e bir şey öğretmemek lâzım geliyor."[416] (İnal, 1988: 4/1865).

3.1.21.11. Edhem Pertev Paşa

Ebuzziya, Numûne-i Edebiyât'ta diyor ki:

"*Pertev Paşa yazdığı lezzetle okumağa müstaid bir münşi olmakla beraber ekseri muhareratında ittihaz eylediği mesleki ifade, kendisinin seci perdazanı* ***kudemayı taklid*** *ve fikir ve manayı beyhude bir kafiyeye feda eden tarz-ı atik meftunlarından olduğunu isbata kâfidir*." [417](İnal, 1988: 3/1330).

Ebüzziya Tevfik, Süleyman Nazif'e yazdığı bir mektupta, Paşa'nın üslubunun tamamının İran taklidi olduğunu söyler:

"*...Pertev Paşa, zamanında yazdıklarını en tatlı okutanların biri ve belki birincisi idi. Bununla beraber merhumun üslûbunda maateessüf tamamını* ***üdeba-yı İran'ı taklit ettiği*** *görülür*."[418] (İnal, 1988: 3/1328).

Süleyman Nazif ise bir makalesinde, Paşa'nın şiirlerinde bir yenilik olmadığını, *hâyîde* sözleri fazla olduğunu söyler:

"*Nesriyle iyi bir müceddid olan Edhem Pertev Paşa'nın* ***kendi mahsul-i karihası olan nazımlarda hiçbir eser-i teceddüd*** *yokdur. Hattâ kırk sene evvel dünyaya gelmiş olan İzzet*

[416] Aferin şair! Bu hikmetli şiirinle benim halime tercüman olmuşsun. Alçak dediğin bazı kimseler bilmediği ve bilemeyeceği şeyleri, öğrenemediği yolları benden ve benim eserlerimden öğrendikten sonra benimle rekabet etmeye ve benim yolumu kesen bir haydut olmaya çalışıyorlar. Benden çaldığı önemli bilgileri kendisininmiş gibi gösteriyorlar. Bu durum merhum İzzet Molla'nın da başına gelmiş olacak ki:
"Benim yazdığım latif edalı şiirleri bana kendisininmiş gibi gösterirdi" demiştir. Bu şekildeki kayış ile oynarcasına tavırları gördükçe "alçak kimselere ilminin cevherini esirgemeden verme" anlamındaki nasihatinle amel etmek, hatta yalnızca alçak kimselere değil hiçbir kimseye bir şey öğretmemek gerekiyor.

[417] Pertev Paşa, yazdıkları lezzetle okunmaya değer bir inşa yazarı olmakla birlikte çoğu yazılarında kullandığı meslekî ifade, kendisinin kafiyeli sözlerinin düzeltici, eskileri taklit ve fikir ve manayı boş bir kafiyeye feda eden tarz-ı atik düşkünlerinden olduğu ispata yeterlidir.

[418] Pertev Paşa, zamanında yazdıklarını en tatlı okutanlardan biri belki birincisiydi. Bununla birlikte merhumun üslubunun tamamında maalesef İran ediplerini taklit ettiği görülür.

Molla bile eş'arında Paşa'dan ziyade intizam-ı elfaz ve efkâr-ı taze irad eder."[419] (İnal, 1988: 3/1331).

"*Rakîb etdi bize öz sûretin gösterdi dildâre*
Sebeb eşkiste-i mir'ât-ı yâre inkisârımdır

*Gibi **lafzı da mânâsı da hâyîde beyitleri** pek mebzûl olan bu zât, garipdir ki garbın, manzume şeklini en evvel lisanımıza idhal etmişdir*."[420] (İnal, 1988: 3/1331).

3.1.21.12. Şeref Hanım

İbnülemin, Senîh (öl. 1900) ve Şeref Hanım (öl. 1861) divanlarında müştereken yer alan bir şiirden bahseder. Hangi şairin eseri olduğunu anlamak için kendilerine sormak lazım geleceğini imalı bir şekilde dile getirir. Şu durumda şairlerden birisi eseri intihal etmiş olmalıdır. Kıt'a şu şekildedir:

"*Oldum mülâzim-i der-i aşkın nice zamân*
Sen kimsin ey garib deyu hiç sorulmadım

Şâyân-ı iltifat değilsem efendim âh
Bir-âşinâ-nigâha da mı layık olmadım[421]

*Bu kıt'a, Senih Divanı'nın 130'uncu ve Şeref Hanım Divanı'nın 104'üncü sayfasında mündericdir. **Hangisinin eseri olduğunu anlamak kendilerinden sormaya mütevakkıftır**!*"[422](İnal, 1988: 3/1694).

İbnülemin, Şeref Hanım'ın biyografisini verirken bu bahsi tekrar açar. Söz konusu şiirin Senih Efendi'nin hayatta iken basılmış olan divanında yer aldığını dile getirir. Şeref Hanım'ın vefatından yedi sene sonra basılan divanında da yer alan bu şiir için, *yanlışlıkla Şeref Dîvânı'na girdiği anlaşılıyor,* demiştir (İnal, 1988: 4/1813).

Şeref Divanı'nda Fuzûlî'nin de şu beyti "sehven" yer almaktadır:

"*Her gören ta'yîb etdi dîde-i giryânımı*
Eyledim tahkîk görmüş kimse yok cânânımı[423]

---

[419] Nesriyle iyi bir yenilikçi olan Edhem Pertev Paşa'nın kendi zihninin ürünü olan nazımlarında hiçbir yenilik eseri yoktur. Hatta kırk sene önce dünyaya gelmiş olan İzzet Molla bile şiirlerinde Paşa'dan daha fazla düzen ve taze fikirler dile getirir.

[420] Bize rakip olarak kendi suretini sevgiliye gösterdi. Sebep yârin aynasının kırık parçalarına gücenmemdir. Gibi, sözleri de anlamı da daha evvel defalarca kullanılmış beyitleri bol olan bu kişi, tuhaftır ki Batı'nın manzume şeklini en önce dilimize dâhil etmiştir.

[421] Nice zaman aşk kapısının ayrılmadım da ey garip sen kimsin diye soranım olmadı. Ah efendim, iltifata layık değilsem de bir tanıdık bakışa da mı layık değilim?

[422] Bu kıta Senih Divanı'nda 130, Şeref Hanım Divanı'nda ise 104. sayfada yazılıdır. Hangisinin eseri olduğunu anlamak için kendilerine sormak gerekir.

[423] Her gören ağlayan gözlerimi ayıpladı. Benim sevgilimi gören kimse olmadığını böylece doğruladım.

Beytinin birinci mısraı "Her gören 'aybetdi âb-ı dîde-i giryânımı" şeklinde olarak Fuzûlî'nindir. Bu da sehven Şeref Divanı'na girmiştir."[424] (İnal, 1988: 4/1813).

Bu vakalar, *Şeref Hanım Divanı*'nı neşre hazırlayan Mehmet Arslan tarafından da fark edilmiştir. Öncelikle kıtalar bölümündeki 67 numaralı şiir için: "*Eğer bir tesâdüf, tevâfuk veya intihal söz konusu değilse aslında Senîh Efendi'ye ait olan bu kıt'anın yanlışlıkla Şeref Hanım Dîvânı'na girdiğini tahmin ediyoruz*." (Arslan 2017: 415). Daha sonra ise matlalar kısmının ilk matla'ı için: "*Bu matla'ın birinci mısra'ı, "Her gören 'ayb itdi âb-ı dîde-i giryânımı" şeklinde olarak Fuzûlî'ye aittir. Eğer bir tesâdüf, tevâfuk ya da intihal söz konusu değilse bu matla'ın da yanlışlıkla Şeref Hanım Dîvânı'na girdiği anlaşılıyor*." (Arslan, 2018c: 431) şeklinde açıklama yapmıştır.

İbnülemin'in "sehven" kelimesini intihale vurgu yaparak imalı bir şekilde kullandığı anlaşılıyor.

3.1.22. Ali Emîrî: Tezkire-i Şuʿarâ-yı Âmid

3.1.22.1. Ali Emîrî Efendi

Ali Emîrî Efendi (öl. 1924), kendisinin şiir hırsızlığı ile suçlanışını tezkiresinde, kendi hal tercümesini verirken anlatır. Ali Emîrî Efendi, Sultan V. Murad'ın tahta çıkışıyla ilgili 1876 tarihinde 93 beyitlik bir Cülûsiyye kasidesi kaleme alır, kasideyi yayımlanması için Diyarbakır'a gönderir ve bu kaside *Vilâyet Gazetesi*'nde yayımlanır. Gazeteyi okuyanlar kasideyi onun yazmadığını, dedesi Emîrî'den çaldığını iddia ederler. Şiir hırsızlığı ile suçlanan Ali Emîrî, töhmet altında kalmaktan çok etkilenir. Bu olay kendisini derinden üzer. V. Murad için vezin ve kafiyelerini bile arkadaşlarının belirlediği 93 beyitlik ikinci bir kaside daha yazarak önceki kasidenin de kendisine ait olduğunu dost ve düşmana duyurmak ister. İkinci kasidenin matla beyti şöyledir:

"*Hemân emr eyle vasfiñ âsmâna eyleyim îsâl*
Erişsin şöhreti güftârımıñ tâ gûş-ı 'Îsâ'ya[425]

Ol esnâda Sultân Murâd-ı Hâmis hazretleriniñ cülûs-ı şâhâneleri şeref-i vukû' bulduğundan; Kilîd-i genc-i 'adli keffine ikrâm ile Gaffâr (sene: 1293/1876) Cihânıñ kıldı şâh-ı ukdesi Sultân Murâd Hân'ı (sene: 1293/1876)" târîhlerini hâvî 93 beytli bir kasîde tanzîm edip Diyârbekir'e irsâl ederek vilâyet gazetesiyle parlak bir ser-levha ile neşr olundu.

[424] Beytinin birinci mısraı "Ağlayan gözümün yaşını her gören ayıp etti" şeklinde olarak Fuzûlî'ye aittir. Bu da yanlışlıkla Şeref Divanı'na girmiştir.
[425] Derhal emret senin vasfını gökyüzüne ulaştırayım. Sözlerimin şöhreti Hz. İsa'nın kulağına erişsin.

Bu kasîde vilâyet dâhilinde velveleyi mûcib oldu. Bizim kârgâh-ı endîşemizden nesc edilmiş olmayıp ***ceddimiziñ dîvânından me'hûz*** *olduğu hükm olunuyordu. Vezn ve kâfiyesini ba'zı ahbâba intihâb ettirmek sûretiyle Sultân-ı müşârun-ileyh hakkında yine 'aynıyla 95 beytli bir kâsîde daha tanzîm ve kasîde-i sâbıkanıñ mahsûl-ı tabî'atimiz olduğunu yâr u agyâra tasdîk ettirdim. Şu beytler ikinci kasîdedendir*[426]*:*

Hemân emr eyle vasfıñ âsmâna eyleyim îsâl
Erişsin şöhreti güftârımıñ tâ gûş-ı 'Îsâ'ya[427]

Değil ilhâh u ibrâm eylemekle tab'ıma bi'llâh
Bana ikrâm edip Hak mazhar etmiş bu tecellâya[428]

On altı on yedi senemde yazdım çok güzel sözler
Hadîsü's-sinn iken ben mazharım feyz-i Mesîhâ'ya[429]

Hemân bir tıfl-ı ebced-hâna döndüm mekteb-i gamda
Beni lâl eyledi mekr-i hasûd-ı fitne-sermâye[430]

Çalınmıştır deyü ceddim Emîrî'den cülûsiyyem
Bu yolda başlamışlar herkese i'lân u ilkâya[431]

Cülûsiyye eğer sirkat ise dîvân-ı ceddimden
Bu nazm-ı bî-nazîri işte çektim silk-i imlâya[432]

Olur hâsid olanlar 'akl ile insâftan mahrûm
Ne lâyıktır dür ü gevher gedâ-yı bî-ser ü pâya[433]

Bi-hakkın dîn-i peygamber benim 'ulviyyet-i tab'ım
Tenezzül eylemez sirkat gibi bir fi'l-i ednâya[434]

Ne mâni' münkir olmış şeb-pere hurşîd-i rahşânı

---

[426] Beşinci Sultan Murad'ın cülusunda "Günahları bağışlayan Allah, adalet hazinesinin kilidini eline verdi" (sene 1293/1876) ve "Sultan Murad Han'ı cihan halifelerinin başı yaptı" (sene 1293/1876) tarih mısralarını içeren 93 beyitlik bir kaside yazıp Diyarbakır'a gönderdi. Vilayet gazetesinde parlak bir başlık ile yayımlandı. Bu kaside il içinde bir karışıklığa sebep oldu. Bizim düşüncelerimizden oluşmuş olmadığı, dedemizin divanından alıntı olduğuna kanaat edildi. Vezin ve kafiyesini bazı dostlara seçtirmek suretiyle adı geçen Sultan hakkında 95 beyitli bir kaside daha yazıp önceki kasidenin kendi düşüncelerimizin ürünü olduğunu dosta düşmana kabul ettirdim. Şu beyitler ikinci kasidedendir:

[427] Derhal emret senin vasfını gökyüzüne ulaştırayım. Sözlerimin şöhreti Hz. İsa'nın kulağına erişsin.

[428] Bu ilim benim kendimi zorlamamla ısrarcı olmamla ortaya çıkmış bir şey değildir. Bu Allah'ın bir lütfu olarak bana ilham edilmiştir.

[429] On altı on yedi yaşlarımdayken çok güzel sözler yazmışlığım vardır. Henüz yeni yetme iken Hz. İsa'nın feyzine eriştim.

[430] Hemen gam mektebinde ebced okuyan bir çocuğa döndüm. Fitne, kıskançlık ve hileyi sermaye edinenler beni dilsiz bıraktı.

[431] Cülus kasidem dedem Emîrî'den çalınmıştır diye herkese ilan etmişler.

[432] Eğer cülus kasidem dedemin divanından çalıntı ise işte bu benzersiz şiiri yazdım.

[433] Kıskançlar akıl ve insaftan mahrum olurlar. Elsiz ayaksız bir köleye inci ve mücevher ne gerektir.

[434] Peygamberin dini tamamıyla benimdir. Yüce yaradılışım hırsızlık gibi adi bir eyleme tenezzül etmez.

Girân gelmiş kelâm-ı insicâmım ba'zı hod-râya[435]

Karîben subh-ı tab'ım yağdırır âfâka envârı
Ne söyler ol vakit bilmem ki hüssâd-ı ferû-mâye[436]

Belâgat 'âleminde gezdiğiñ nâ-dîde vâdîde
Tesâdüf eylediñ mi böyle gülzâr-ı mutarrâya"[437](Kadıoğlu, 2018: 94).

O sırada Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (öl. 1891), mutasarrıf olarak Mardin'e gelir. Ali Emîrî Efendi'nin ikinci kasideyi yazdığından henüz haberi olmayan Said Paşa, ilk kasidenin çalıntı olduğu rivayetlerine katılırcasına böyle bir kaside yazmanın kolay olmadığını söyler. Ali Emîrî Efendi ise, Said Paşa'dan bir gazel yazmasını ve kendisinin de bu gazeli tanzir edeceğini, böylelikle gerçeğin anlaşılacağını, bir nevi şairlik yeteneği ispatlanınca intihal töhmetinden kurtulacağını dile getirir:

"*O sırada Mar'aş mutasarrıflığından tahvîl-i me'mûriyyet eden Sa'îd Paşa hazretleri Mardin'e geldi. Bendeñizi celb edip taltîf ile berâber o* ***kasîde-i nâdîdeniñ bizim olmayıp dîger bir mahalden alınmış olduğunuñ rivâyetini ve fi'lhakîka böyle bir kasîdeniñ inşâdı müşkil olduğunu beyân etti.*** *İkinci kasîdeden henüz ma'lûmât-ı 'âlîleri yok idi. Dedim ki bunu zât-ı 'âlîñiz söylememeli idiñiz. Zîrâ şâ'irsiñiz, siziñ içün tecrübesi kolaydır. Gâyet dîk bir vâdîde bir gazel inşâd buyursuñuz, tanzîrinden 'âciz kalırsam hakîkat anlaşılır.*"[438] (Kadıoğlu, 2018: 96).

Ali Emîrî Efendi, kendisine isnat edilen intihal suçundan aynı vadide şiir yazarak kurtulmayı düşünür. Yine de ilk şiirin intihal edilip edilmediği konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir.

3.1.22.2. Şaban Kâmî Efendi

Ali Emîrî Efendi, hocası Şaban Kâmî Efendi'nin (öl. 1884) söylediği bir mısraın Fuzûlî'nin şiiri ile nasıl tevârüd ettiği hadisesini aktarır. Kâmî Efendi 1863'te İstanbul'da bulunduğu sırada bir gazel yazar ve dönemin sadrazamı Yusuf Kâmil Paşa'ya sunar. Bu gazelde

[435] Parlayan güneşi yarasanın kapatması mümkün müdür? Bazı kendini bilmezlere benim kelamımın düzgünlüğü ağır gelmiş.
[436] Yaradılışımın sabahı feleklere nur yağdırır. Alçak kıskançlar bunu ne zaman söylerler, bilemem.
[437] Belagat aleminde gezdiğin görülmemiş vadide böyle taze, güzel bir gül bahçesine rastladın mı?
[438] O sırada Maraş'da idare amirliğinden memuriyete getirilen Said Paşa hazretleri Mardin'e geldi. Beni çekip iltifatla birlikte o güzel kasidenin benim olmayıp başka bir yerden alıntı olduğunu böyle bir kaside yazmanın zor olduğunu söyledi. İkinci yazdığım kasideden henüz haberi yoktu. Bunu yüce zatınız söylememeliydiniz, dedim. Çünkü siz şairsiniz ve bunu tecrübe etmeniz kolaydır. Gayet dik bir vadide bir gazel yazarsınız, tanzir etmekten geri kalırsam gerçek anlaşılır.

"*Cân nedir ki anı kurbân etmeyem cananıma*"[439], mısraı da geçmektedir.

Gazeli görenler şiirin Fuzûlî'ye ait olduğunu söylerler. Gazeli gören Yusuf Kâmil Paşa ise Kâmî Efendi'ye cevâben, mısra Fuzûlî'ye ait olsa bile, Kâmî Efendi'nin bundan habersizce şiiri söylemiş olduğu için Fuzûlî ile aralarında tevârüd olduğunu söylemiştir:

"*Üstâd-ı ekremimiz Şeyh Muhammed Şa'bân Kâmî Efendi hazretleri tilmîzânıñ zihinlerini açmak içün aralıkta ba'zı büyük zevâtıñ ahvâl ve âsârından bahs buyururlar idi. Bir gün dediler ki:*

1279/1863 senesinde Dersa'âdet'de bulunduğum esnâda;

Cân nedir ki anı kurbân etmeyem canânıma

mısrâ'ı lisânımdan sudûr eyledi. Bir gazel yapdım, Sadra'zam Yûsuf Kâmil Paşa hazretlerine takdîm eyledim. Mu'ahharen gazeli gören ba'zı ahibbâ mısrâ'ı Fuzûlî'niñ olduğunu ihtâr ettiler. Birine dîgerini inşâd ederek müşârun-ileyh hazretlerine irsâl ile 'arz-ı i'tizâr eyledim. Vesîle-cûy-ı iltifât olan sadr-ı kadr-dân hazretlerinden cevâben: -Mısrâ' Fuzûlî'niñ olsa bile zâtınızıñ ondan haberi olmaksızın inşâd etmiş olduğuñuz cihetle şu tevarüd Fuzûlî ile hem-'ayâr bir şâ'ir-i mâhir olduğuñuzu nezdimizde isbât eyledi. Zîrâ Fuzûlî malı olduğunu bilseydiñiz göndermeyeceğiniz der-kâr idi. Şu selîkañız zâten ma'lûm olan 'ilm ü 'irfânıñıza zamîmeten beni hüsn-i tabî'iñize daha ziyâde tahsîn-hân etmiştir."[440] (Kadıoğlu, 2018: 344).

3.1.22.3. Fuzûlî

Ali Emîrî Efendi, Fuzûlî'den yaklaşık bir asır önce yaşamış olan Diyarbakırlı Halîlî'nin (öl. 1485)

"*Ol benim ki kalmazam cânân yolunda câna ben*

Cân nedir ki anı kurbân etmeyem cânâne ben"[441] (Kadıoğlu, 2018: 344)

---

[439] Can nedir ki, ben onu sevgilim için kurban etmeyeyim?

[440] Üstadımız Şeyh Muhammed Şaban Kâmî Efendi, talebelerin zihinlerini açmak için bazı büyük zatların eserlerinden örnekler verirdi. Bir gün dediler ki:
1279/1863 senesinde İstanbul'da bulunduğum sıralarda;
"Can nedir ki ben onu sevgilime kurban etmeyeyim?"
Mısraı kendinden sadır oldu. Bir gazel yazdım. Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa hazretlerine takdim ettim. Sonradan gazeli gören bazı arkadaşlar Fuzûlî'nin mısraı olduğu konusunda beni uyardılar. Birine diğerini okuyarak buna itiraz ettim. İltifat etmeye bahane arayan kıymet bilicilerin başı olan hazretten şu cevabı aldım: Bu mısra Fuzûlî'nin olsa bile sizin bundan haberiniz olmaksızın söylediğiniz için Fuzûlî ile tevârüd edebilecek, onunla aynı ayarda bir şair olduğunuzu bize ispat etti. Zira, Fuzûlî'nin malı olduğunu bilseydiniz bize göndermeyeceğiniz aşikâr idi. Şu güzel söz söyleme kabiliyetiniz zaten bilinen ilim ve irfanınıza ek olarak beni güzel yaradılışınızı daha fazla beğenmeye sevketti.

[441] O benim ki sevgilinin yolunda ben cana kalmam. Can nedir ki onu sevgilime kurban etmeyeyim?

Beytinin ikinci mısraını Fuzûlî'nin ya **tazmîn suretiyle aldığını** ya da **haberi olmaksızın tevârüd ettiğini** dile getirmiştir. Her iki durumun da Halîlî'nin üstünlüğünün delili olduğunu belirtir.

"*Evet böyle **tevârüd** vâkı' olabilir. Çünki Fuzûlî'den bir 'asr mukaddem bizim Halîlî;*

Ol benim ki kalmazam cânân yolunda câna ben

Cân nedir ki anı kurbân etmeyem cânâne ben

*matla'ını inşâd etmiştir ki, bunuñ mısrâ'-ı âhiri Fuzûlî'niñ beyân buyurduğuñuz mısrâ'ıyla mütelâbistir." dedim. Cenâb-ı üstâd-ı Ekrem bundan münbasit olup takdîr-i vefîr eylediler. İşte Cenâb-ı Fuzûlî mısrâ'-ı mezkûru ya **tazmîn sûretiyle ahz etmiş veya görmeksizin tevârüd vukû' bulmuştur** ki, iki sûretle de Halîlî'niñ üstâdiyyetine delîl olabilir*."[442] (Kadıoğlu, 2018: 344).

Çalışmamız kapsamında okuduğumuz tezkireler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Sı ra	**Yüzyılı**	**Tezkire Sahibi ve Eseri**	**Tezkirede Yer Alan Şair Sayısı**	**Tezkirede Yer Alan İntihal Vakası Sayısı**
1.	XV	Alî Şîr Nevâyî - *Mecâlisü'n- Nefâyis*	459	1
2.	XVI	Garîbî - *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mecâlis-i Rum*	54	-
3.	XVI	Sehî Beg - *Heşt Behişt*	241	1
4.	XVI	Latîfî - *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ*	334	19
5.	XVI	Âşık Çelebi - *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*	426	11
6.	XVI	Gelibolulu Mustafa Âlî - *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*	305	7
7.	XVI	Ahdî - *Gülşen-i Şu'arâ*	381	5
8.	XVI	Kınalızâde Hasan Çelebi - *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*	640	4
9.	XVI	Beyânî - *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*	377	2

[442] Evet böyle tevârüd ortaya çıkabilir. Çünkü Fuzûlî'den yüz yıl önce bizim Halîlî;
"Ben sevgilinin yolunda cana kalmam. Can nedir ki onu sevgilime kurban etmeyeyim?" matlaını yazmıştır. Bunun ikinci mısraı Fuzûlî'nin beyan ettiğiniz mısraıyla örtülüdür, dedim. Üstat buna sevinip çok takdir etti. İşte Fuzûlî zikredilen mısraı ya tazmîn suretiyle almış ya da görmeden tevârüd ortaya çıkmıştır. Her iki durum da Halîlî'nin üstünlüğüne delil olabilir.

10.	XVII	Riyâzî - *Riyâzü'ş-Şu'arâ*	417	4
11.	XVII	Fâizî - *Zübdetü'l-Eş'âr*	515	1
12.	XVII	Rızâ - *Tezkire-i Şu'arâ*	269	-
13.	XVII	Yümnî - *Tezkire-i Şu'arâ*	29	-
14.	XVII	Âsım - *Zeyl-i Zübdetü'l- Eş'âr*	138	-
15.	XVII	Güftî - *Teşrifâtü'ş-Şu'ârâ*	106	9
16.	XVIII	Mucîb - *Tezkire-i Şu'arâ*	107	-
17.	XVIII	Safâyî - *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idi'l-Eş'âr*	493	1
18.	XVIII	Sâlim - *Tezkire-i Şu'arâ*	423	2
19.	XVIII	Beliğ - *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*	414	-
20.	XVIII	Râmiz - *Âdâb-ı Zurafâ*	375	2
21.	XVIII	Silahdar-zâde - *Tezkire-i Şu'arâ*	60	-
22.	XVIII	Safvet- *Nuhbetü'l-Âsâr fî Fevâ'idi'l-Eş'âr*	326	1
23.	XVIII	Esrar Dede - *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*	212	-
24.	XVIII	Âkif - *Mir'ât-ı Şi'r*	24	-
25.	XVIII	Hasîb - *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osman*	51	3
26.	XVIII	Nûrî Osman Hanyavî- *Tezkire-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid*	20	-
27.	XIX	Şefkat - *Tezkire-i Şu'arâ*	125	-
28.	XIX	Es'ad - *Bağçe-i Safa-Endûz*	209	-
29.	XIX	Ârif Hikmet - *Tezkire-i Şu'arâ*	203	1
30.	XIX	Fatîn - *Hatîmetü'l-Eş'âr*	672	2
31.	XIX	Tevfik - *Mecmû'a-i Terâcim*	542	-
32.	XIX	Mehmed Tevfik - *Kâfile-i Şu'arâ*	277	3
33.	XIX	Ali Enver - *Semâ-Hâne-i Edeb*	189	-
34.	XIX	Karabağlı Müctehidzâde Mehmed Aka - *Riyâzu'l-Âşıkîn*	78	-
35.	XIX	Hatîbî - *Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdad*	74	1
35.	XX	Mehmed Siraceddin - *Mecma-ı Şuarâ ve Tezkire-i Üdeba*	75	-

36.	XX	Ali Emîrî Efendi - *Tezkire-i Şuʿarâ-yı Âmid*	73	3
37.	XX	İbnülemin Mahmud Kemal İnal- *Son Asır Türk Şairleri*	574	12

Tablo 3: *Tez Kapsamında Okunan Tezkireler*

3.1.2.Tezkire Yazarlarının İntihale ve İntihalcilere Dair Görüşleri

Bu başlık altında üç tezkire yazarının Divan şiirinde intihal konusuyla ilgili olarak önemli gördüğümüz bazı görüşlerini bir araya getireceğiz.

İlk olarak XVI. yüzyılın önemli edebiyat eleştirmenlerinden tezkire yazarı Latîfî'nin (öl. 1582) tezkiresinin mukaddimesinde detaylı bir şekilde işlediği şairler tasnifini ele alacağız. Şairleri, gerçek şairler ve hırsız şairler olarak temelde iki kısma ayıran Latîfî, hırsız şairler için ayrıca bir tasnif yoluna gider ve onları beşe ayırır.

İkinci bahsedeceğimiz isim Riyâzî'dir. (öl. 1644) Tezkiresinde bir makbul şairler tasnifine yer veren Riyâzî, burada kullanılmış malzemeye vurgu yapması dolayısıyla bunu da tezimizde zikretmeyi uygun bulduk.

Üçüncü olarak Hasîb'in (öl. 1752/53) *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osman* adlı eserinde şiir hırsızının cezalandırılmasına dair yazdığı kurmaca bir mahkeme sahnesi anlatılır. Hasîb'in bu şiirde anlattıkları özellikle Divan şiirinde intihalin cezasına dair önemli ipuçları vermektedir.

3.1.2.1. Latîfî'nin Şairler Tasnifi

Divan şiirinde intihali sorgularken karşılaştığımız en önemli kaynaklardan biri *Latîfî Tezkiresi*'dir. Latîfî, tezkiresinin mukaddime bölümünde bu konuya bakışını açıkça dile getirir. Zamanında şair ile şair geçinen kimselerin birbirinden ayırt edilemediğini söyleyerek konuya giriş yapan Latîfi, gerçek şairlerin taklitçilerden herhangi bir fark ve üstünlük bulamadıklarından yakınır. Latîfî, nazım arsasının taklitçilerle dolduğunu söyler. Ona göre muteber dillerde tekrarlana tekrarlana mahlas olmayan bir kelime kalmamıştır. Redif ve kafiyenin ne olduğunu bilmeden, vezin taktiinden haberdar olmadan her Gülistan okuyan şair geçinir. Bir iki mısra söyleme yeteneği olanlar usta şair oldum sanır. Beş beyit söyleyen Penc-Genc'e nazire yazmaya kastedip hamse sahibi olmaya kalkar:

"*Zîrâ zamânede şâʿir ü müteşâʿir nâ-maʿlûm olup ʿarsa-i nazm mukallid ü ehl-i taklîd ile tolmış ve elsine-i muʿteberede bir lafz kalmamışdur ki tekrâr-be-tekrâr mahlas olmışdur. Buhûr u kavâfî ve revâdif nedür bilmedin ve taktî-i evzândan haberdâr olmadın her Gülistân*

Ne gerek var okıyan şâʿir ve iki mısraʿa kâdir olanlar mübdiʿ ü mâhir geçinüp ve beş beyte mâlik olanlar cevâb-ı Penc-gence kasd idüp sâhib-i hamse ile hem-pençe dirilürler." (Canım, 2000: 95).

"*Şi'rün Latîfî öldi işi beyti bozdılar*

'Âlem mukallid oldı cihân ***san'at ugrısı***"[443] (Canım, 2000: 95).

Latîfî, çoğu şairin divanlarının derinlemesine incelenip araştırıldığında kelimelerinin alındıkları kaynağın belli olup her bir beyti bir divandan alınmış ve her mana irfan sahibi bir şairden çalınmış olduğunu söyler:

"*Ve ekserinün evrâk-ı eşʿârın tefahhus u tetebbuʿ ider olsan kelimât-ı maʿhûzesinün meʿhâzı maʿlûm olup her beyti bir dîvândan alınmış ve her maʿnâ bir sâhib-i ʿirfândan çalınmış bulunur*." (Canım, 2000: 96).

Latîfî'ye göre şiir sanatının ve aruzun ırzı bozulmuştur, söz meydanı çok konuşup kendini övenler ve yalancılar ve dahi hırsızlarla dolmuştur. Şiir davası güdüp nice defterler, divanlar karalayanlar gerçek bir manaya malik olamamışlardır. *Hâyîde*, yani ağızlarda çiğnenmiş söz ve *tırâşîde* yani başkalarından çalıntı nice sözler söyleyenler nazım ipliğine geçirilecek bir tek delinmemiş inci bulamamışlardır.

Latîfî, şairlik tabiatı insanoğlunun çoğunda olmasına rağmen yeni bir şey ortaya çıkarabilme meziyetinin ve sözün ruhunun her ölü gönüllü, duygusuz insana verilmediğini ifade eder (Canım, 2000: 102).

Latîfî'nin tasnifini şu şekilde tablolaştırdık:

1. Gerçek Şairler	**2. Hırsız Şairler**
1. Mübdî ve Muhterî şairler	1. Şiirin Mahlasını Değiştirenler
	2. Hâyîde-gûylar ve Suhan-çînler
	3. Mana Hırsızları
	4. Tercüme -Tırâş Edenler
	5. Manadan Mana Sanattan Sanat Üretenler

Tablo 4: *Latîfî'nin Şairler Tasnifi*

3.1.2.1.1. Gerçek Şairler

İlk kısımda gerçek şairler yer alır. Bunlar daha evvel kulaklara değmemiş süslü güzel sözler söylerler. İbdâ ve ihtirâ sahibidirler.

[443] Ey Latîfî! Şiir öldü artık, beyti bozdular. Dünya taklitçilerle ve sanat hırsızlarıyla doldu.

3.1.2.1.1.1. Mübdî ve Muhterî Şairler

Şiir vadisinde mahir olan bu şairler, gerçek şairlerin soyundan gelmektedirler ve nadir bulunurlar. İbdâ ve ihtirâ sahibi olan şairler *mübdî* yani kimsenin söylemediği yeni bir şiir ve nesir söyleyen ve *muhterî* yani misli görülmemiş yeni bir şey icad eden sıfatlarıyla nitelendirilirler. Bu kelimeler başka tezkire yazarları tarafından da şairleri nitelemek için kullanılmıştır.

Latîfî, bu takım şairleri anlatırken şiirlerinin tamamen orijinal oldukları konusunda şairlere hakkını teslim eder. Söz gelimi Sun'î (öl. 1533/34) için, "*devâvîn-i selef ve halkdan terceme ve tırâşı ve iktibâs u ittihâzı yokdur*." (Canım, 2000: 362); Tâli'î (öl. 1519) için, "*aslâ eş'ârında terceme ve tırâş ve tazmîn ü iktibâs yoktur ve dîvânında münderic olan ebyât u sanâyi' u hayâlât külliyen zâde-i karîhası ve ihtirâ'-ı sarf u îcâd-ı tasarrufıdur*." (Canım, 2000: 372) gibi ifadeler kullanarak bu şairlerin özgün olduklarını ve intihalden uzak durduklarını belirtir.

3.1.2.1.2. Hırsız Şairler

İkinci kısımda hırsız şairler yer alır. Bu kimseler vezne malik olmakla nazım yolunun yolcusu olup bulduğu saçma sapan rutubetli ve kuru sözleri vezne uydurup bununla övünür ve kendilerini gerçek şair olarak tasavvur edip olgun şairlerden olduklarını zannederler. Latîfî bu şairleri *şâir-i yafte-gûy* (boş sözler söyleyen şair) *ve jâj-hâ-yı pür-gûy* (saçma sözleri çok söyleyen) olarak nitelendirir (Canım 2000: 101). Bu şairler nazım ehli tarafından hiçbir surette makbul ve muteber değildirler. Latîfî'nin eleştirdiği bu ikinci kısım şairler bizim çalışmamızın muhatabı olacak kimselerdir.

Latîfî, "makûle-i düzd" sözüyle nitelediği hırsız şairleri beş kısma ayırır:

3.1.2.1.2.1. Şiirdeki Mahlası Değiştirenler

Birinci takım, nazım söylemeye pek o kadar kadir olamayıp ya bir şiirin mahlasını değiştirir veya içinden bazı beyitlerini alırlar. Nazım erbabının ve diğer bütün insanların arasında bu kabahat, yüz kızartıcı ve utanç vericidir. Neticede hırsızlık olduğu bilinir, birinin cöngünde veya divanında bulunur, ayıbı ortaya çıkar ve bütün âleme rüsva olur.

Latîfî, "*hüner itdüm sanur aybın belürdür*" (Canım, 2000: 102) diyerek intihalci şairlerin durumunu açıklar. Hüner göstergesi yaparken aslında ayıbını belli ettiğini söyler ve intihalin o dönem için "ayıp" bir eylem sayıldığını haber verir.

Latîfî, zarafet sahibi kimseler arasında bir şiirin içinden bir iki muhayyel beytini almaktan veya beyitlerin hayallerini çalmaktansa şiirin tamamının çalınmasının evla olduğunu söyler. Bu kötü bir şeydir ama yine de helal görülmüştür. Çünkü bir şiirin yüzü suyu, şerefi, haysiyeti, namusu ya bir beyittir veya bir sanattan ibarettir. O da alınırsa geriye nesi kalır?

"*İnsâfı koma elden, ugrı ol harâmi ol*"[444] (Canım, 2000: 102)

diyerek, hırsızlığın azı çoğu olmadığını, bir beyit veya bir mana çalmanın şiirin tamamını almaktan daha insaflı olmadığını dile getirir.

3.1.2.1.2.2. Hâyide-gûylar ve Suhan-çînler

İkinci kısım hırsızlar sadece vezinli söz söylemeye kadir olup kabiliyet kıtlığından dolayı hayal ve mana bulamazlar. Anlayışı kıt olan bu kimseler daha önce hiçbir şair tarafından söylenmemiş sözler bulamaz ve bunları söylemeye de kadir olamazlar. Bu sebeple zarureten daha önce yazılmış şiirlerin manalarını alırlar. Kudret yoksunu bu kimseler hırsızlık etmeye alışmışlardır ve *hâyîde-gûy* (çiğnenmiş sözler söyleyen) olurlar. Yani daha önceden söylenip ağızda çiğnenmiş sözleri tekrar söylerler. Bu kısım kimselere *suhan-çîn* (söz toplayıcısı) derler.

Latîfî;

"*Tercemânsuz bir iki söz ne dürür ki diyemez*

Tıfl-ı nâdân gibi hâyîde degülse yiyemez" (Canım, 2000: 102-103)

Diyerek başkasından tercüme etmeden bir iki söz söyleyemediklerini ve cahil çocuklar gibi başkası çiğnemeden bir şey yiyemediklerini dile getirir.

3.1.2.1.2.3. Mana Hırsızları

Latîfî, bu kısım şairlere *sârık-ı kelâm* (söz hırsızı), *düzd-i hâm* (acemi hırsız) ve *mukallid-i 'avâm* (avam taklitçisi) denildiğini söyler (Canım, 2000: 103). Bu şairler kendilerinden önceki şairlerin şiirlerinin manalarını, sözlerini değiştirerek yeniden yorumlarlar. Yani mana hırsızlığı yaparlar. Ancak lafız ne kadar değişse de sanat, hayal ve sonuçta ortaya çıkan mana aynen kalır. Bu da bir hüner olmadığı gibi nazım ehlince makbul ve muteber de değildir.

[444] Hırsız ya da eşkıya olsan da insafı elden bırakma.

3.1.2.1.2.4. Tercüme ve Tırâş Edenler

Dördüncü kısımdakiler başka dillerde güzel söz söyleyen şairlerce yazılmış eserlerden tercüme ve tırâş ederek veya bir manayı görüp evvelkinden daha güzel tazmîn ve iktibas eder. Şiir ehli kimseler bu şairleri *düzd-i hasen* yani güzel hırsız olarak nitelendirir ve bu durum diğerlerine göre kabul edilebilir görülür (Canım, 2000: 103).

Tercüme yolunun eskinin faziletlilerinden bazıları tarafından makul ve makbul görüldüğünü dile getiren Latîfî bazı belagatçilerin bunu ayıpladıklarından bahseder. Nitekim tezkiresinde Ahmedî (öl. 1410'dan sonra), Şeyhî (öl. 1431), Ahmed Paşa (öl. 1496/97), gibi şairlerin mütercimlik töhmetinde kaldıklarını söyler.

3.1.2.1.2.5. Manadan Mana Sanattan Sanat Üretenler

Beşinci kısımdakiler, kendinden önceki usta şairlerin divanlarını incelerler. Üstat şairlerin şiirlerini bir aydınlık yeri bilerek o nispette şiir yazmaya çalışırlar. Usta şiirlerde gördüğü bir manayı bir mazmuna düşürmeye çalışırlar. Temiz yaradılışı ve idrakinin yardımıyla o manadan başka bir mana hayal eder, o sanattan başka bir sanata intikal edip giydirdiği elbiseyle manaya yeni bir suret verir. Güzel söz söyleyenler arasında bu kısım şairler, *mübdî* şairler gibi makbul görünürler ve rağbet görürler. Yeni sözler söyleyen *muhterî* şairler gibi beğenilirler.

"*Düzme koşma söz ugrısı çok olur*

Şâir oldur suhanda mûcid ola"[445] (Canım, 2000: 103)

Eserinin mukaddimesinde intihal kavramını detaylarıyla anlatan Latîfî, tezkiresinde şairlerin edebi kişiliklerini ele alırken bu konuda ince eleyip sık dokur. Şairlik iddiasında bulunan kimselerin başkalarının sanatını ve manalarını, başkalarının orijinal söyleyişlerini almamaları gerektiğini savunur. Taklitlerin hiçbir surette aslın yerini tutamayacağının altını çizen Latîfî şairlik hünerinin Allah vergisi olduğunu ve taklitçilerin bu orijinal şairlerin emsali olamayacağını dile getirir:

"*Ey mukallid dâd-ı Hakdur her hüner bir kâmile*

Yoksa taklîd ile nâkıs kâmil olmaz şöyle bil"[446] (Canım, 2000: 284)

[445] Uydurma koşma, söz hırsızı çok olur. Şiirde mucit olan kişi şairdir.
[446] Ey taklitçi! Her hüner bir kamile Allah vergisidir. Yoksa taklit ile noksan olan kişinin olgun olmayacağını bil.

Önceki şairlerin şiirlerini çalanları zavallı dilencilere benzetir. Şiire merakı olan gençlere özellikle sirkatten uzak durmaları gerektiğini nasihat eder.

3.1.2.2. Riyâzî'nin Şairler Tasnifi

Tezkireciler içerisinde şairleri tasnif etme yoluna gidenlerden biri de XVII. yüzyıl tezkire yazarlarından Riyâzî'dir (öl. 1644). Kullanılmış malzemeyi esas alması dolayısıyla tezimizde bu tasnife yer vermenin uygun olacağını düşündük. Latîfî'nin hırsız şairler tasnifine daha önce kullanılmış bir manadan yeni manalar üreten şairleri dâhil etmesi gibi Riyâzî de makbul şairler tasnifine, daha önce kullanılmış bir manadan yeni manalar icat eden şairleri dâhil eder. Bu anlamda Latîfî kötüden iyiye doğru bir sıralama yaparken Riyâzî iyiden kötüye doğru bir sıralama yapma yoluna gider:

"*Ma'lûm ola ki şâ'ir-i makbûl dört nev'dür. Bir nev'i budur ki îcâd-ı ma'nâda sâhib-i ihtirâ' ola. Nev'-i sânî oldur ki ma'nâyı mukaddeme bir ma'nâ dahı zamm itmekle hüsn ü behâ vire. Nev'-i sâlis oldur ki mukaddemâ bulınan ma'nâyı hüsn-i ta'bîr ile edâ ide. Nev'-i râbi' oldur ki mukaddemâ bulınan ma'nâdan, ma'nâ-yı âhara intikâl ide. Eger evvelkiden a'lâ ise hod makbuldür ve eger müsâvî ise gayr-ı merdûddur ve eger mâdûn ise gayr-ı makbuldür*."[447] (Açıkgöz 2017: 23).

Riyâzî'nin şairler tasnifini şu şekilde tablo haline getirdik:

1. Manada yaratıcı olanlar
2. Önceki manaya yeni bir mana ekleyerek güzelleştirenler
3. Önce söylenmiş bir manayı daha güzel bir ifade ile yeniden söyleyenler
4. Önceki manadan başka yeni manalar bulanlar. Bunu öncekinden iyi yapanlar makbul görülürler. Eşit seviyede olanlar reddedilmezler. Aşağı seviyede olanlar makbul görülmezler.

[447] Makbul şairlerin dört kısım olduğu bilinmelidir. İlk kısımdakiler mana icat etmede ihtira sahibi olanlardır. İkinci kısımdakiler önceki manaya bir mana daha eklemek suretiyle güzellik katanlardır. Üçüncü kısımdakiler önceden bulunan bir manayı güzel bir tabirle söyleyenlerdir. Dördüncü kısımdakiler ise önceden bulunan bir manadan başka bir mana ortaya çıkaranlardır. Eğer öncekinden daha güzel olursa makbuldür, birbirine denk ise reddedilmez ancak daha alt seviyede ise makbul değildir.

Tablo 5: *Riyâzî'nin Makbul Şairler Tasnifi*

3.1.2.3. Hasîb'in Görüşleri

Hasîb'in, *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i 'Osmân* adlı eserinin şair biyografileri kısmında daha önce incelediğimiz tezkirelerde yer almayan mana hırsızının şairler arasında cezalandırılmasına dair bir bölüm bulunmaktadır. Hasîb, bu bölümde kurmaca bir mahkemeyi anlatır.

Ortada şiir hırsızlığına dair bir vaka zuhur ettiğinde öncelikle şairlerin bilginlerinden maharetli, yetenekli, usta bir şair hakem tayin edilip yanında da nazım ehlinden kimselerin bulunduğu bir meclis kurulması, şiir hırsızının da bu meclise getirilmesi ve çalıntı şiirin gerçek sahibinin de şiirin kendisine ait olduğuna dair olan kanıtları getirip orada bulunan bilgin kimselere sunması gerekir. İki şair gelip de bu şiirin söyleyen kişiye ait olmadığını söyler, ortada da herhangi bir *tevârüd* ihtimalinin kalmadığı anlaşılıp hırsızın yalan ve iftirası ortaya çıkarsa… İşte o zaman şiir hırsızının dili "töhmet makasıyla" kesilir. Bu suçtan ötürü hırsız şairin mahlası gizlik denen bıçakla ani bir şekilde kazınır. Böylelikle bu kimse gözden düşer. Bu halden kurtulması, iyileşmesi, yola gelmesi öyle zannedildiği kadar kolay da değildir. Artık o şairin nazmı övünülecek bir inci olsa da ona itibar edilmez, dönüp de bakılmaz. Nasıl ki irfan pazarında hırsızlık malı bir elbisenin fiyatı artırılmaz ise bundan sonra o kişinin şiirlerine itibar edilmez. Tellala verilse de kimse beş bendini söylemez çünkü artık o eksiklik ayıbı ile damgalanmıştır. Allah bütün şiir hırsızlarının bu hatasını ortadan kaldırsın yoksa mahşerden bundan daha fazlasını çekecekleri muhakkaktır.

"*Keyfiyyet-i Tertîb-i Cezâ-yı Düzd-i Ma'nî Der-Miyân-ı Şu'arâ*[448]
Hakem nasb olınup bir şâ'ir-i mâhir efâzıldan
Miyân-ı ehl-i nazm içre getürdüp ***düzd-i 'irfânı***[449]

O nazmun kâ'ili her kim ise ashâb-ı dânişden
İderse nazmı istihkâka ger ityân-ı bürhânı[450]

İki şâ'ir gelüp bu nazm-ı ra'nâ kâ'ilin dirse
Tevârüd olmayup *zâhir olursa kizb ü bühtânı*[451]

[448] Şairler arasında şiir hırsızlığı mahkemesinin düzenlenmesi durumu.
[449] Şairlerin bilginlerinden maharetli, yetenekli, usta bir şair hakem tayin edilip nazım ehli içine bir irfan hırsızı getirtilir.
[450] O nazmı söyleyen, bilgin kimselerden her kim ise eğer getirdiği deliller nazmın hak sahibine aidiyetini kanıtlarsa.
[451] İki şair gelip bu güzel şiiri yazanı söylerse, bu olay tevârüd olmayıp kabahati ve yalanı ortaya çıkarsa.

Lisânın kat‘ iderler sârikün mikrâz-ı töhmetle
İderler mahlasın hakk gizlik-i ta‘zîr ile ânî[452]

Salâh-ı hâli hüsn-i kâli isti‘dâd-ı fi’l-bâlı
Nümâyân olmadukça muktezâ-yı tab‘-ı evzânı[453]

Bakılmaz idi kat‘an dürr-i fâhir olsa da nazmı
Metâ‘-ı kes muhırrdur olsa da kâlâ-yı hâkânî[454]

***Ugurlık câmeyi** kim arturur bâzâr-ı ‘irfânda*
Olurdı ba‘d-ez-în fersude-i dükkân-ı nisyânî[455]

Eger dellâle virse kimse beş bendin dimezlerdi
*Ana **tamga-i töhmet** virmişidi ‘ayb-ı noksânî*[456]

Hudâ her birinün zellâtını mahv eyleye yohsa
Neler çekse gerek mahşerde zîrâ ehl-i evzânı”[457] (Coşkun, 2002: 100-101).

3.1.3. Tezkirelerdeki İntihal ve Benzeri Vakaların Değerlendirilmesi

Tezkirecilik geleneğinin başlangıcından sonuna kadar intihal gerek kavram olarak gerek biyografilerde ele alınış biçimiyle şair tezkirelerinin eleştiri konularından biri olmuştur. XV. yüzyıldan XX. yüzyıla değin tezkirecilerin büyük çoğunluğu intihal vakalarına, ithamlarına ve intihal benzeri anekdotlara eserlerinde yer vermişlerdir. Şairin söz icat etme kabiliyetine sahip olması ya da bu yetenekten mahrum olup taklitçilik yaparak şiir yazması ve başka bir şairin şirini, mazmunlarını, hayal ve manalarını sahiplenmesi edebî eleştirinin önemli bir yönüdür. Buradan hareketle yüzyıllara göre değişiklik gösterse de intihalin ve buna benzer hadiselerin, tezkirecilerin gündeminde olduğunu gördük.

Tezkirelerde yer alan intihal ve intihal benzeri vakaları 6 kısımda gruplandırdık:

[452] Töhmet makasıyla hırsızın dilini keserler. Mahlasını özür makasıyla kazırlar.
[453] Durumunun kurtuluşu, sözünün güzelliği ve gönlünün içindeki yeteneği açıkça görünmedikçe,
[454] Şiirleri övülmüş inciler olsa da asla onlara itibar edilmezdi. Kişinin malı Hâkânî’nin malı olsa da yere düşer.
[455] Hırsızlık malı olan elbiseyi irfan pazarında kim artırır? Bundan böyle unutulmuşluk dükkanının eskisi olur.
[456] Eğer tellala verseler beş beytini okumazlar. Ona eksiklik ayıbı suç damgasını basmıştır.
[457] Allah hepsinin yanlışlarını ortadan kaldırsın. Yoksa mahşerde vezin ehli neler çeker?

1. Tezkireci tarafından yapılan intihal suçlamaları
2. Tezkirecinin duyuma dayalı naklettiği intihal suçlamaları
3. Şairlerin birbirine yönelik intihal suçlamaları veya şairler arasındaki intihal davaları
4. Tevârüd hadiseleri
5. İntihal suçlamalarına karşı tezkireci tarafından savunulanlar
6. Diğerleri.

Aşağıda örnekleriyle detaylandırdığımız vakalara göre tezkireciler tarafından bizzat yapılan suçlamaların en fazla vaka grubunu oluşturduğunu görüyoruz. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz toplam 61 vaka bulunur. Tezkirelerde, bizzat tezkire yazarı tarafından yapılan suçlamalar, tüm vakaların %69'unu oluşturur. Tezkireciler, kanaatlerinin 1/3'ünü bir delile dayandırmışlardır. Tezkirelerde 14 şairin halk arasında intihal töhmetiyle anıldığı duyuma dayalı olarak iletilmiştir ve bu oran toplam suçlamaların %16'sıdır. Tezkirelerde yer alan 5 vakanın birbirleriyle intihal davasına giren şairlerden oluştuğu görülür. Bu oran toplam vakaların %6'sıdır. 2 şairin intihalle alakalı hikayesi *tevârüd* cihetinden görülüp hoş karşılanmış, 2 şairse hakkında yapılan suçlamalara karşı savunulmuştur. Her ikisinin de toplam vakalara oranı ayrı ayrı %2'dir. Birebir intihal suçlaması olmayan, bu meyanda zikredilebilecek 4 vakayı ise diğerleri başlığı altında değerlendirdik. Bu da toplam vakaların %5'idir. Tüm bu oranları aşağıda bir grafikle gösterecek olursak:

Grafik 1. *Tezkirelerde Yer Alan İntihal Vakası Oranları*

3.1.3.1. Tezkireci Tarafından Yapılan İntihal Suçlamaları

Tezkirecilerin bizzat yaptıkları suçlamalar yukarıdaki grafiğin en büyük yüzdelik dilimini oluşturur. Tezkireciler, naklettikleri suçlamaların bazılarında düşüncelerini destekleyici deliller sunarlar. Söz gelimi Latîfî, Karamanlı Kâmî'nin Nizâmî'nin *Üveyse vü Ramîn* ve Efsâhî-i Cürcânî'nin *Vâmık u Azrâ*'sından çok miktarda güzel manalar aldığından bahsederek intihal saydığı bu vakayı delillendirir. Suçlamaların mahiyeti farklılıklar arz ediyor olsa da tezkire yazarının vakaların 21'inde somut bir örnek göstererek suçlamayı bir delile dayandırdıkları görülmüştür. Tezkireciler suçlamaların 40 tanesini ise herhangi bir delil göstermeksizin bahsi geçen şairi yaftalamak şeklinde yapmışlardır.

Sıra	**Suçlamayı Yapan Tezkireci**	**Suçlanan Şair**
1	Ali Şîr Nevâyî	Lutfî
2	Latîfî	Karamanlı Kâmî
3		Ahmed Paşa
4		Ahmedî
5		Bedî'î
6		Cihânî
7		Harîrî
8		Zihnî
9		Sücûdî
10		Edirneli Şâhidî
11		Şeyhî
12		Sun'î
13		Neşrî
14		Nizâmî
15		Belgradlı Vâlihî
16	Âşık Çelebi	Ârif
17		Hüseynî

18		Nevâlî
19		Sehî Bey
20		Kıyâsî
21	Gelibolulu Mustafa Âlî	Molla Ârif
22		Sâdık
23		Makâlî
24		Harîrî
25		Sücûdî
26		Fünûnî
27	Ahdî	Küçük Tâbî
28		Sıyâmî
29		Şemsî-i Dîvâne
30	Kınalızâde Hasan Çelebi	Firdevsî
31		Hüseynî
32	Beyânî	Ümîdî
33		Tâbî
34	Güftî	Tâ‘ib
35		Bursalı Sebzî
36		Subhî
37		Gavsî
38		Feyzî-i Sûfî
39		Kelîm-i Eyyûbî
40		Kelîmî
41		Nihâlî
42		Tophaneli Velî

43	Sâlîm	Kayserili Belîğ
44	Hasîb	Zihnî
45		Harîrî
46	Riyâzî	Bâkî
47		Rahmî
48		Emrî
49	Faizî	Bâkî
50	Sâlim	Kusûrî
51	Ârif Hikmet	Hâşim
52	Hatîbî	Âtıf
53	Fatin	Mehmed Ârif
54	İbnülemin	-Esad Efendi
55		Abdî Efendi
56		Arif Bey
57		Celal Bey
58		Hakkı Paşa
59		Naîm
60		Nevres
61		Şeref Hanım

***Tablo 6**: Tezkire Yazarı Tarafından İntihalle Suçlanan Şairler*

3.1.3.2. Tezkirecinin Duyuma Dayalı Naklettiği İntihal Suçlamaları

Bu grupta yer alan vakalar tezkirecilerin çevreden aldıkları duyuma göre adı şiir hırsızlığıyla anılan şairleri kapsar. Tezkireciler bu vakalar hakkında *sirka töhmetin isnad ederler, sırka ile müttehem*, gibi ifadeler kullanırlar.

Sıra	**Vakayı Bildiren Tezkireci**	**Suçlanan Şair**

1.	Sehî Bey	Revânî
2.	Âşık Çelebi	Ca‘ferî
3.		Revânî
4.		Zâtî
5.	Gelibolulu Mustafa Âlî	Zihnî
6.	Ahdî	Fünûnî
7.		Nevâlî
8.	Hasîb	Bursalı Ulvî
9.	Fatin	Ahmed Vâhid
10.	Çaylak Tevfik	Ahmed Paşa
11.		Ca‘ferî
12.		Hüseynî
13.	İbnülemin	Lebîb
14.		Edhem Pertev Paşa

Tablo 7: *Tezkirecilerin Duyuma Dayalı Olarak İntihal İsnat Ettiği Şairler*

3.1.3.3. Şairlerin Birbirine Yönelik İntihal Suçlamaları ve Şairler Arasındaki İntihal Davaları

Bu gruptaki vakalarda tezkireciler birbiriyle intihal kavgasına girişen şairleri haber verirler. Tezkire yazarlarının bu durumlarda genellikle tarafsız olduğu dikkat çekicidir.

Sıra	**Vakayı Bildiren Tezkireci**	**İntihal Davası Eden Şairler**
1.	Latîfî	Zâtî ile Revânî
2.	Latîfî	Zâtî ile Mesîhî
3.	Âşık Çelebi	Zâtî ile Âhî
4.	Latîfi	Hayâlî Bey ile Meşrebî-i

5.	Riyâzî	Bâkî ile Ümîdî

Tablo 8: *Tezkirecilerin Beyanına Göre Birbiriyle İntihal Davasına Giren Şairler*

3.1.3.4. Tevârüd Hadiseleri

Bu kısımda Ali Emîrî Efendi tarafından bildirilen iki tevârüd hadisesi yer alır.

Sıra	**Vakayı Bildiren Tezkireci**	**Vakaya Konu Olan Şairler**
1.	Ali Emîri Efendi	Şaban Kâmî Efendi ile
2.	Ali Emîri Efendi	Fuzûlî ile Diyarbakırlı Halîlî

Tablo 9: *Tezkirelerde Yer Alan Tevârüd Hadiseleri*

3.1.3.5. İntihal Suçlamalarına Karşı Savunulanlar

Bu kısımda ise halk arasında bir şekilde intihalle suçlanıp tezkire yazarları tarafından savunulan şairler yer alır. Bunlardan biri Gelibolulu Âlî'nin intihalle suçladığı Sâdık'tır. Ahdî halk arasında intihalle adı duyulan Sâdık'ı savunur. Ali Emîrî Efendi ise kendisine isnat edilen şiir hırsızlığı suçlamalarına karşı kendini savunur.

Sıra	**Vakayı Bildiren Tezkireci**	**Savunulan Şair**
1.	Ahdî	Sâdık
2.	Râmiz	Kayserili Belîğ
2.	Ali Emîrî Efendi	Ali Emîri Efendi

Tablo 10: *İntihal Suçlamalarına Karşı Tezkirecilerin Savunduğu Şairler*

3.1.3.6. Diğerleri

Bu başlık altında yer alan hadiselerin bir ortak noktası olmamakla birlikte tezkirecilerin aktardıkları, intihalin içinde bir şekilde yer aldığı olaylardır. Söz gelimi İbnülemin'in bildirdiği Mehmed Tahir Nâdî ile ilgili anekdot, Nâmık Kemal tarafından şair Nâdî'ye yapılmış bir intihal şakasıdır. Âşık Çelebi, Sihrî'nin intihal vakalarını ortaya çıkaran bir şair olduğunu ifade eder. Safayî, Nazmî'nin tüm şiirlerini çaldırdığını haber verir. Bu

olaylar birer suçlama ya da isnat olmamakla birlikte intihalle bir derece alakalı olduğu için bu başlıkta yer verdik.

Sıra	Vakayı Bildiren Tezkireci	Vakaya Konu Olan Şair
1.	Âşık Çelebi	Sihrî
2.	Safâyî	Nâzmî
3.	İbnülemin	Nuri Bey
4.	İbnülemin	Mehmed Tahir Nâdî

Tablo 11: *Tezkirelerde İntihalle Alakalı Yer Alan Diğer Anekdotlar*

Görüldüğü üzere tezkireciler çoğunlukla bu konudaki şahsî kanaatlerini kullanırlar. Bazen şairler arasında geçen intihal dedikodularını bazen de şairlerin birbiri hakkındaki intihal iddialarını haber verirler.

İntihalle alakalı olarak ilk anekdot -aynı zamanda Türk diliyle yazılmış ilk tezkire olan- Ali Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâyis*'inde geçer. En fazla vakanın, *Latîfî Tezkiresi*'nde yer aldığı görülürken, dönem olarak XVI. yüzyılın intihal vakalarının tezkirelere en yoğun yansıdığı zaman dilimi olduğunu söylemek mümkündür. İntihalin ya da buna benzer hadiselerin yer almadığı tezkireler de mevcuttur. Bunlar; Garîbî, Rızâ, Yümnî, Âsım, Mûcib, Beliğ, Râmiz, Esrar Dede ve Âkif'in tezkireleridir.

İntihal bahsinde adı geçen şairlerin farklı tezkirelerde yer aldığı örnekler mevcuttur. Bu konuda tezkirecilerin ifadelerinin genel anlamda birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Söz gelimi Revânî, Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi tezkirelerinde sirkat-i şiir suçlamasıyla anılmış, Zâtî'nin genç şairlerin mazmunlarını divanına alması, Latîfî, Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi tarafından zikredilmiş, Harîrî hem Latîfî hem Gelibolulu Mustafa Âlî tarafından intihal töhmetinde bırakılmıştır.

Tezkirecilerin ifadelerinin çeliştiği iki örnek vardır: Gelibolulu Mustafa Âlî'nin bizzat delil göstererek kendi mazmununu tırâş ettiğini söylediği Sâdık için (İsen, 1994: 311) Ahdî, Sadık'ye isnat edilen suçlamaların haksızlıktan ibaret olduğunu ve ona düşmanlık edenlerin suçlamalarına katılmadığını söyleyerek Sâdık'ı savunur[458] (Solmaz, 2018: 205). İkincisi ise Kayserili Beliğ hakkında Tezkireci Sâlim'in intihal iddialarına Râmiz tarafından karşı

[458] Sâdık'ın (öl. 1588) intihalci olmadığını savunanlardan biri de şairin divanını yayınlayan Arif Sunal'dır. Sunal, tezkirelerde intihalle suçlanan şairin aslında öyle olmadığını şu sözlerle öne sürer: *Kendisini çekemeyenler tarafından "mana hırsızlığı" ile suçlanmış olsa da aslında gerçek böyle değildir. Çünkü şairin hattı da şiiri de özgün ve güzeldir* (Sunal 2014: 16).

çıkılmasıdır. Sâlîm, Bıçakçılar çarşısında gazel dilenerek, sahipsiz gazelleri divanına almak suretiyle intihalle suçlarken Râmiz, Sâlim Efendi'nin bu iddialarını insafsızca bulur. Sâlim'in Beliğ'e gönül kırgınlığı ve küskünlüğü sebebiyle bazı hiciv dolu sözler ettiğini, insaf edilirse Beliğ'e hakkını vermek gerektiğini ve Beliğ'in eski şairler gibi güzel ve nükteli sözler söylemeye kadir olduğunu belirterek Sâlim'in iddialarına karşı çıkar (Erdem, 1994: 40).

Tezkireciler, bazen doğrudan bir hırsızlık olayına dikkat çekerken bazen de benzetmeler yoluyla intihali ima ederler. Bazen kendi mazmununun başka bir şair tarafından *tırâş* suretiyle çalındığını belirtirken intihalin *tevârüd* ya da *tazmîn* örtüsü altına gizlendiği durumları da özellikle belirtirler. Tüm bu vakaları yüzyıllara göre kronolojik bir şekilde ele almanın daha aydınlatıcı ve derli toplu olacağını düşündük.

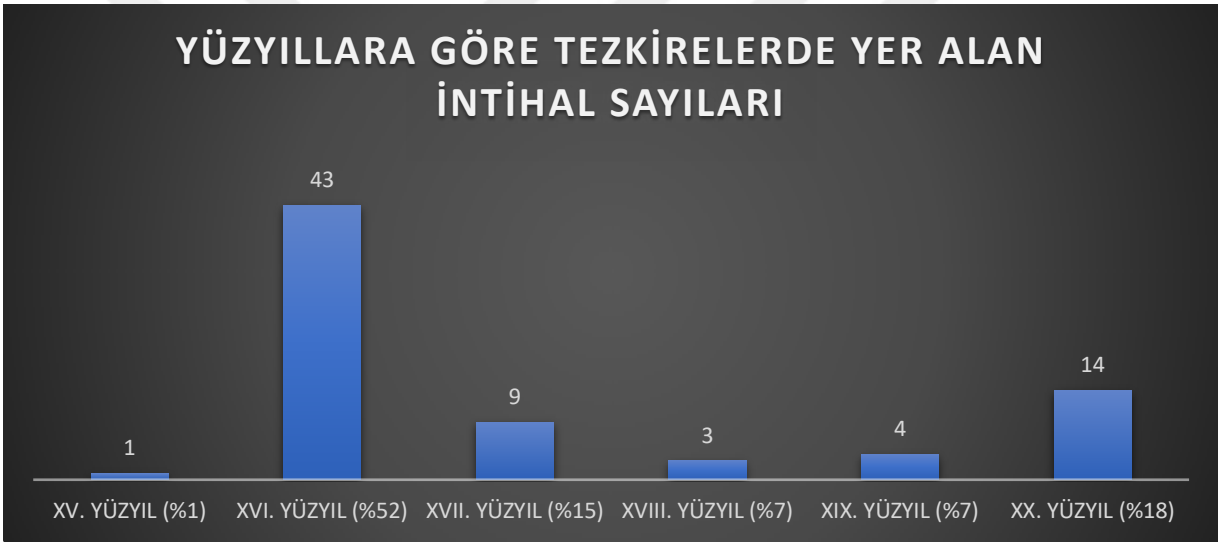

Grafik 2. *Yüzyıllara Göre Tezkirelerde Yer Alan İntihal Vakası Oranları*

Tezkirecilerin intihali şair biyografilerinde yer verme oranları yukarıdaki grafikte gösterildiği gibidir. Burada belirtmemiz gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Yüzyıllardaki intihal sayısını belirleyebilmek adına bazı tezkirelerde yer alan mükerrer vakaları bu sayıya dâhil etmedik. Söz gelimi Revânî ile ilgili ilk anekdot Sehî Bey'in tezkiresinde yer alır. Ancak aynı vaka Latîfî ve Âşık Çelebi'nin tezkirelerinde de yer alır. Bu durumda tezkirelere yansımış üç vaka aslında tek bir şairin intihalini anlatmaktadır. Buna benzer olarak *Kâfile-i Şu'arâ* ya da *Hasîb'in Silkü'l-Le'âl-i Osmân*'ı gibi kendinden önce yazılmış tezkirelerdeki bilgileri tekrarlayan eserlerdeki intihal vakalarını aşağıdaki tabloda bir araya topladık. Tezimizin "Şuara Tezkirelerinde İntihal ve İntihal Benzeri Vakalar" başlığı altında tezkirelerde yer alan her bir vakayı zikretmiştik. Ancak vaka sayılarının intihalle

ilişkilendirilen şair sayılarıyla karıştırılmaması adına aşağıdaki tabloyu vermeyi uygun bulduk:

XV. yüzyıl tezkirecilik tarihimizin başlangıcıdır. Bu yüzyılda kaleme alınan Ali Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı eserinde intihal açısından ilk anekdotun yer alması intihale bakışın başlangıç tarihiyle ilgili ilk somut veri olması dolayısıyla önemlidir.

XVI. yüzyıl, Anadolu sahasında tezkireciliğin geliştiği ve biyografi ağırlıklı önemli tezkirelerin yazıldığı bir dönemdir. İntihal vakalarının en fazla zikredildiği tezkireler bu yüzyılda yer alır. Genel olarak tezkirelerde 74 intihal ve intihal benzeri vaka zikredilir ve bunların 43'ü XVI. yüzyıl tezkirelerinde yer alır. Bu sayı toplam vakaların %52'sini oluşturur. Bu durum tezkirecilerin intihale karşı farkındalığının en yüksek olduğu dönemin XVI. yüzyıl olduğunu göstermektedir. Bunda XVI. yüzyıl tezkirelerinin biyografi ağırlıklı olmasının payı büyüktür. Yine de 600 yıllık zaman dilimi düşünüldüğünde XVI. yüzyılın, tüm vakaların yarısından fazlasını içermesi elbette anlamlıdır. Özellikle Latîfî'nin bu yüzyılda yaşamış olmasını bu oranı artıran sebeplerden biri olarak değerlendiriyoruz. Latîfî, hem XVI. yüzyılda hem de tezkirecilik tarihinin tamamında, intihali en çok işleyen tezkire yazarı ve araştırmacıdır. Yüzyılın genelinde vakaların 19'u *Latîfî Tezkiresi*'nde yer alır. Latîfî'den sonra sırasıyla Âşık Çelebi 10, Gelibolulu Mustafa Âlî 7, Ahdî 6, Kınalızâde Hasan Çelebi 4, Beyânî 2 ve Sehî Bey 1 vaka bildirmişlerdir.

XVII. yüzyıl genellikle antoloji nitelikli tezkirelerin kaleme alındığı bir dönemdir. XVII. yüzyılda yazılmış tezkirelerde toplamda 9 vaka bulunur ve tezkirelerin intihal vakalarına yer verme oranı %15'tir. XVI. yüzyılda yazılan tezkire sayısı ile XVII. yüzyılda yazılan tezkire sayısı aynı olmasına rağmen, bu tezkirelerde yer alan intihal vakaları XVI. yüzyıl tezkirelerinde zikredilen vakaların beşte biri kadardır. Bu durumun, XVII. yüzyıl tezkirelerinin biyografik ağırlıktan ziyade antoloji niteliği taşımasından kaynaklandığı söylenebilir. Biyografinin kısalıp şiir örneklerinin çoğaldığı bu dönem tezkirelerinde intihale dair vakalara daha az değinilmiştir. Dolayısıyla biyografik bilginin az verilip şiirlerin daha fazla yer aldığı tezkirelerde şairin intihalde bulunup bulunmadığı ile ilgili yorumlara daha az yer verilmesi şaşırtıcı bir sonuç değildir. Bu yüzyılda zikredilen vakaların 9'u *Güftî Tezkiresi*'nde yer alır. Güftî'den sonra ise sırasıyla Riyâzî 4 ve Fâizî de 1 vaka bildirirler.

XVIII. yüzyıl tezkirelerini incelediğimiz zaman birbirinden alıntı tezkirelerin bu dönemde çoğaldığı dikkatimizi çekmiştir. Bu yüzyılda kaleme alınan *Rızâ Tezkiresi* Mucîb'ten, *Silahdar-zâde Tezkiresi* Şefkat'ten, *Safâyî Tezkiresi* Safvet'ten ve Hasîb'in

manzum kaleme aldığı *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ı* ise XVI. yüzyılda yazılmış Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr'*ının tezkire kısmından alıntılanmıştır. Bununla birlikte intihal vakalarının en az zikredildiği dönem XVIII. yüzyıldır. Genel olarak tezkirelerde işlenen 74 vakanın 3'ü bu yüzyılda yazılmış tezkirelerde yer alır. Bu sayı toplam vakaların %7'sine tekabül eder. Özellikle tezkirelerin birbirini tekrar ettiği bu dönemde tezkire yazarlarının intihale yer verme oranının diğer yüzyıllara nazaran çok düşük olması edebî eleştirinin daha az yapıldığı anlamına da gelebilir. XVIII. yüzyılın genelinde zikredilen vakaların 3'ü Hasîb, 2'si Sâlim, 1'i Safâyî ve 1'i de Safvet tarafından zikredilmiştir.

XIX. yüzyılda intihal vakalarının oranı bir önceki yüzyılla aynıdır. Genel olarak tezkirelerde bulunan 74 vakanın 4'ü bu yüzyılda yazılan tezkirelerde yer alır. Bu sayı toplam vakaların %7'sini oluşturur. Bu durum ya şairlerin intihal oranlarının düştüğünü ya da tezkirecilerin bu yüzyılda konuya fazla ehemmiyet vermediğini gösterir. Yüzyılın genelinde yazılan tezkirelerde şiir ve şaire dair eleştirilerin diğer yüzyıllara oranla daha az yapıldığını göz önünde bulundurursak tezkirecilerin intihal, taklit veya özgünlük gibi konulara fazla ehemmiyet vermediğini söyleyebiliriz. Bu da yüzyılın genelinde zikredilen intihal vakalarının daha düşük olmasını açıklar. XIX. yüzyılın genelinde zikredilen 7 vakanın 3'ü Çaylak Tevfik'in *Kâfile-i Şu'arâ'*sında yer alır ki zaten bu vakalar XVI. yüzyıl tezkirecilerince anılmıştır. Ardından Fatîn'de 2, Ârif Hikmet'te 1 ve Hatîbî'de de 1 şair intihalle suçlanır.

Tezkirecilik tarihimizin sonuna gelindiği yüzyıl olan XX. yüzyılda tezkirelerde yer alan intihal vakalarının XVIII. ve XIX. yüzyıllara göre arttığını görüyoruz. Bu artışta çalışmasını titizlikle yürüten ve intihal hususunda farkındalığı yüksek olan İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın rolü olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzyılda tespit ettiğimiz 14 vakanın 13'ü *Son Asır Türk Şairleri*'nde yer alır. Bu sayı toplam intihal vakalarının %18'ini oluşturur. Bu vakalarda zikrolunan şair ve edipler İbnülemin'in çağdaşı olan kimselerdir. İbnülemin, aktardığı intihal vakalarının 7'sinde iddialarına delil gösterir. Üstelik kendi fikirlerinin de kaynak gösterilmeden alınmış olduğunu aktarır. Bu durum dahi kendisinin intihale olan dikkatini artırmış etkenlerden biri olabilir. Bu yüzyılda tezkire kaleme alan Ali Emîrî Efendi ise bizzat dedesinin şiirini çalmakla suçlanmış ve bu töhmetten kurtulmak adına yeni bir şiir kaleme almıştır. Dolayısıyla intihal konusundaki farkındalığı yüksek bir araştırmacıdır. Tezkiresinde, kendini savunduğu vaka ile 2 de tevârüd hadisesine yer verir.

Sıra	Yüzyıl	İntihalle İlişkilenen Şair	Vakanın Yer aldığı Tezkire/ler

1.	XV	Sekkâkî	Ali Şîr Nevâyî-Mecâlisü'n-Nefâyis
2.	XVI	Revânî	Sehî- Heşt Behişt Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
3.	XVI	Ahmed Paşa	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ Çaylak Tevfik- Kâfile-i Şu'arâ
4.	XVI	Ahmedî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
5.	XVI	Bedi'î	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
6.	XVI	Cihânî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
7.	XVI	Harîrî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı Hasîb- Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân
8.	XVI	Zihnî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı Hasîb- Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân
9.	XVI	Sücûdî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı
10.	XVI	Sehâyî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
11.	XVI	Şâhidî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
12.	XVI	Şeyhî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
13.	XVI	Sun'î	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
14.	XVI	Kâmî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
14.	XVI	Mesîhî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
15.	XVI	Hayâlî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
16.	XVI	Neşrî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
17.	XVI	Nizâmî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
18.	XVI	Mihrî Hatun	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ

19.	XVI	Vâlihî-i Belgrâdî	Latîfî- Tezkiretü'ş-şu'arâ Tabsıratü'n-Nuzemâ
20.	XVI	Âhî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
21.	XVI	Ca'ferî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ Çaylak Tevfik- Kâfile-i Şu'arâ
22.	XVI	Hüseynî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ Kınalızâde Hasan Çelebi- Tezkiretü'ş-şu'arâ Çaylak Tevfik- Kâfile-i Şu'arâ
23.	XVI	Nevâlî Çelebi	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ
24.	XVI	Sihrî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
25.	XVI	Sehî Bey	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
26.	XVI	Ârif	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
27.	XVI	Kıyâsî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ
28.	XVI	Zâtî	Âşık Çelebi- Meşâ'irü'ş-şu'arâ Kınalızâde Hasan Çelebi- Tezkiretü'ş-şu'arâ
29.	XVI	Monla 'Ârif	Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı
30.	XVI	Figânî	Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı
31.	XVI	Sâdık	Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ
32.	XVI	Fünûnî	Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ
33.	XVI	Makâlî	Gelibolulu Mustafa Âlî- Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı
34.	XVI	Sıyâmî	Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ
35.	XVI	Şemsî	Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ
36.	XVI	Tâbî-i Kûçek	Ahdî- Gülşen-i Şu'arâ Beyânî- Tezkiretü'ş-şu'arâ

37.	XVI	Ümîdî	Kınalızâde Hasan Çelebi- Tezkiretü'ş-şu'arâ Beyânî- Tezkiretü'ş-şu'arâ
38.	XVI	Firdevsî	Kınalızâde Hasan Çelebi- Tezkiretü'ş-şu'arâ
39.	XVI	Bâkî	Riyâzî- Riyâzü'ş-şu'arâ Kafzâde Fâ'izî- Zübdetü'l-Eş'âr
40.	XVI	Ümîdî	Riyâzî- Riyâzü'ş-şu'arâ
41.	XVI	Rahmî	Riyâzî- Riyâzü'ş-şu'arâ
42.	XVI	Emrî	Riyâzî- Riyâzü'ş-şu'arâ
43.	XVI	Ulvî-i Bursevî	Hasîb- Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân
44.	XVI	Fuzûlî	Ali Emîrî- Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid
45.	XVII	Tâ'ib Çelebi	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
46.	XVII	Sebzî-i Bursavî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
47.	XVII	Subhî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
48.	XVII	Gavsî-i Mevlevî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
49.	XVII	Feyzî-i Sûfî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
50.	XVII	Kelîm-i Eyyûbî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
51.	XVII	Kelîmî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
52.	XVII	Nihâlî-i Çelebi	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
53.	XVII	Tophaneli Velî	Güftî- Teşrifâtü'ş-şu'arâ
54.	XVIII	Nazmî	Safâyî- Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idi'l-Eş'âr Safvet- Nuhbetü'l-Âsâr Fi Fevâ'idi'l-Eş'âr
55.	XVIII	Belîğ (Kayserili)	Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim- Tezkiretü'ş-şu'arâ
56.	XVIII	Kusûrî	Mirzâ-zâde Mehmed Sâlim- Tezkiretü'ş-şu'arâ
57.	XIX	Ahmed Vâhid Efendi	Fatîn Davud- Hatîmetü'l-Eş'âr
58.	XIX	Mehmed Ârif	Fatîn Davud- Hatîmetü'l-Eş'âr
59.	XIX	Hâşim	Ârif Hikmet- Tezkire-i Şu'arâ
60.	XIX	Âtıf	Hatîbî- Tezkire-i Şu'arâ-yı Bağdâd
61.	XX	Abdî Efendi	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri

62.	XX	Arif Bey	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
63.	XX	Celal Bey	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
64.	XX	Esad Efendi	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
65.	XX	Hakkı Paşa	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
66.	XX	Lebîb	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
67.	XX	Naîm	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
68.	XX	Osman Nevres	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
69.	XX	Nuri Bey	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
70.	XX	Mehmed Tahir Nâdi	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
71.	XX	Edhem Pertev Paşa	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
72.	XX	Şeref Hanım	İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal- Son Asır Türk Şairleri
73.	XX	Ali Emîrî Efendi	Ali Emîrî- Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid
74.	XX	Şaban Kâmî Efendi	Ali Emîrî- Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid

Tablo 12: *Tezkirelerde Yer Alan Mükerrer Vakalar*

3.2. MESNEVİLERDE İNTİHAL

Türk edebiyatında ilk dönem mesnevileri genellikle Farsça mesnevilerin tercümeleri şeklindedir. Mesnevi nazım şeklinin Türk edebiyatında benimsenmesinde rol oynayan sebeplerden biri bu nazım şeklinin Türklerin Uygurlar döneminde oluşturdukları "aa, bb, cc" şeklinde kafiyelendirdikleri şiir formu ile benzerliğidir (Kartal, 2013: 14). Bu benzerliğin etkisiyle Türkler bu tarz şiiri yabancılık çekmeden kullanmışlar, hatta daha da geliştirip olgunlaştırarak zamanla Türk edebiyatında Arap ve Fars etkisinden kurtulup özgün eserler kaleme almışlardır. "*Hatta Türkler, Arap menşeli olup kendilerinin de yabancısı olmadıkları bu formu şekil ve muhteva yönünden zenginleştirip Arap ve Fars edebiyatı etkisinden tamamen kurtararak kendilerinin kılmayı başarmışlardır*." (Kartal, 2013: 14).

Mesnevilerde, şairin şiir ve sanat anlayışını ön plana çıkaran veriler bulunmaktadır. Bunlardan ilki şairin kendisini eseri yazmaya yönelten sebepleri açıkladığı aynı zamanda şiir ve şair üzerine değerlendirmeler yaptığı "sebeb-i te'lif" bölümüdür. Bazen kendisinin beğenip bazen de zamanın hükümdarının yabancı dilde yazılmış beğenilen bir eserin Türkçeye kazandırılmasını istemesi üzerine eserini yazmaya başlayan şair burada yalnız eserinin yazılış sebebini açıklamakla kalmaz; aynı zamanda bu konuda kendinden önce eser veren büyük şairleri anar, onlara nazire yazmakla övünür. Mesnevisinin çeviri ya da taklit olmadığını savunur. Şair ve eser hakkında en önemli bilgilerin "sebeb-i te'lif" bölümünde yer aldığı söylenebilir (Ünver, 2011: 437).

Mesnevilerin "sebeb-i te'lif gibi önemli bölümlerinden biri de genellikle "hâtime-i kitâb" ya da "hâtimetü'l-kitâb" gibi başlıklar altında verilen, şairin eseriyle övündüğü, kendinden önce mesnevi yazan diğer şairlerin adını andığı, eserinin tercüme olup olmadığını ifade ettiği kısımdır. Mesnevisini bitiren şair eserine verdiği adı, eserin yazılışı ile ilgili tarihleri, mesnevisinin beyit sayısını hatime bölümünde söyler. Eserini koruması için, acemi ve dikkatsiz müstensihlerden, doğru düzgün okuyamayacak okuyuculardan Allah'a sığınan şairin bu bölümde değindiği önemli konulardan biri de mesnevisinin çeviri olup olmadığını ve bir başkasının eserini çalmadığını, intihalde bulunmadığını iddia etmesidir. Ünver'in görüşüne göre bu iddialar, bazen çeviri veya yararlanma yoluyla yazılmış mesnevilerde bile bulunabilir (2011: 448). Ünver'in bu görüşüne bir örnek verecek olursak XVI. yüzyılda yaşamış hamse sahibi şairlerden Celîlî (öl. 1569/70), *Hecr-nâme*'nin bir emek ürünü olduğunu, eseri yazarken göz nuru döktüğünü belirtir. *Hecr-nâme*'yi yazarken Fars şairlerden faydalanmadığını, başkalarının nazmını / eserini inceleyerek benzerini ortaya koymadığını, eserin kendi fikrinin kendi yaratıcılığının bir çıktısı olduğunu söyler. "Müste'âr" olanın şair

için bir utanç vesilesi olacağının özellikle altını çizen Celîlî, eserin intihal ürünü olmadığını ifade eder:

Ben ki bu Hecr-nâme'yi yazdum

Yazmağa göz sevâdını ezdüm (475)

Sanmanuz Fürs'den temettü' itdüm

Gayriler nazmını tetebbu' itdüm (476)

Hâşelillâh ki müste'âr ola

Şâ'ire müste'âr 'âr ola (477)

Zâde-i tab'-ı nâ-tüvânumdur

Meyve-i şâhsâr-ı cânumdur (478)

Gül-i gülzâr-ı bâğ-ı fikrümdür

Lâle-i deşt ü râğ-ı fikrümdür (Ayan, 1986: 172/479).

Halilî'nin (öl. 1485) *Fürkat-nâme*'si üzerine yüksek lisans çalışması yapan Orhan Kemal Tavukçu, *Hecr-nâme*'nin müellifi Celîlî'nin yukarıdaki beyitlerde ifade ettiği gibi orijinal bir eser değil Halîlî'nin *Fürkat-nâme* mesnevisinin "eksik bir kopyası" olduğu kanaatine varmıştır (2004: 113). Bu durum, şair tarafından orijinal olduğunu savunulsa da eserlere ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini gösteren bir örnektir.

Türk şairlerinin en çok etkilendiği isimlerin başında, İran'ın büyük mutasavvıf şairi Feridüddin Attar (öl. 1193?), İran'ın önde gelen şairlerinden, ilk hamse sahibi, Türk asıllı Genceli Nizâmî (öl. 1214?), Sa'dî (öl. 1292), Nizâmî'nin hamsesine ilk nazire yazan Emir Husrev Dihlevî (öl. 1325), Hâcû-yı Kirmânî (öl. 1327), Molla Câmî (öl.1492) gibi isimler gelir. İlk asırdan başlayarak özellikle XIV-XVI. yüzyıl şairleri ünlü İran şairlerinin mesnevilerini Türkçeye çevirmişlerdir.

Divan şiirinde intihal bağlamında incelediğimiz mesnevilerin "sebeb-i te'lif" ve "hâtime" bölümlerinde şairin intihale bakışını şekillendiren bazı hususlar bulunmaktadır.

Mesnevi şairleri genellikle daha evvel yazılmamış bir eser yazdığını savunmuş, aynı zamanda tercüme ve taklitten uzak durduğunu söyleyerek eserinin orijinal olduğunu dile getirmiştir. Diğer bir husus ise şairin başka şairlere ve eserlerine karşı yaptığı suçlamalardır. Bunun yanında intihalci şaire karşı yapılan beddualar da mesnevi şairlerinin intihal bakış açıları arasında yer alan bir hususdur.

3.2.1. İntihalci Şaire Nasihat ve Beddua Edilmesi

Divan şiirinde intihal bağlamında incelediğimiz mesnevilerin bazılarında, şairin diğer şairlere intihalden uzak durmaları gerektiğine dair nasihatte bulunduğu, bazılarında ise eserinin çalıntı olmadığını belirtmekle birlikte eserinden mana çalacak, intihalde bulunacak kimseler için beddualar ettiği görülür. XVII. yüzyıl şairlerinde Mustafa Efendi (öl. ?), nasihatname türünde yazdığı *Gülşen-i Pend*'inde şairlere hırsızlık etmemelerine dair nasihatte bulunur. İntihalci şaire beddualar söz konusu olduğunda ise özellikle Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) öne çıkmaktadır. Hamsesinde yer alan beş mesnevinin üçünde intihalcilere beddualarda bulunmuştur. Bunlar *Şâh u Gedâ*, *Gülşen-i Envâr* ve *Gencîne-i Râz* adlı mesnevilerdir.

Şairi intihal konusunda bedduada bulunmaya sürükleyecek bazı sebepler olmalıdır. Bedduanın insan psikolojisini rahatlatan bir yanı olduğu genel bir kabuldür. Bedduanın arka planında, insanın baş edemediği bir güç karşısında Allah'a sığınması ve gasp edilen hakkını arayacağı manevi bir kanal bulması söz konusudur. Beddua, öncesinde bir yaşanmışlığı gerekli kılar. Karşı tarafın cezasız kalması, hakkı gasp edilenin kendince bir adalet arayışı onu bedduaya götürmüş olabilir. Dolayısıyla, intihale beddua cihetinden yaklaşan bir şairin de öncesinde şiirlerinin, manalarının ve mazmunlarının başkaları tarafından çalınmış olması ihtimali söz konusu olabilir. Diğer yandan şair, büyük bir emeğin mahsulü olan eserini dua veya beddua yoluyla korumak istiyor da olabilir. Sebep her olursa olsun yaşadıkları dönemde intihale dair bir yaptırım, caydırıcı bir ceza olmayışı şairleri kendilerince çözüm aramaya yöneltmiş olmalıdır.

3.2.1.1. Lâmi'î: Vâmık u Azrâ

XVI. yüzyıl divan şairlerinden Bursalı Lami'î Çelebi (öl. 1532), telif ve tercüme şeklinde otuza yakın eser sahibi bir şairdir. İran mutasavvıfı Abdurrahman Câmî'nin (öl 1492) eserlerini Türkçeye tercüme ettiği için Âşık Çelebi'nin ifadesiyle "Câmi-i Rûm" olarak bilinen Lâmi'î Çelebi, Türkçe kaleme alınan Vâmık u Azrâ hikâyelerinin en güzel ve başarılı örneklerinden biri kabul edilen *Vâmık u Azrâ*'yı kaleme almıştır.

Lâmi‘î, eserinin başlarında şiir ve şairle ilgili bazı eleştirilere yer verir. Lâmi‘î’nin intihal konusundaki bu görüşlerini nasihat olarak kabul ederek bu bölüme dâhil ediyoruz.

Şiir konusunu sinekler için yapılmış bal tuzağına benzeten şair, dolayısıyla şiir vadisinde pek çok sineğin bu tuzağa düştüğünü ima ediyor. Sinekten kastı ise şiirin ş’sini bilmeden şairliğe göz diken kimselerdir. Şiirdeki sureti gasp ederek şiiri kendine bir oyuncak olarak görenleri eleştirir:

Şîn-i şi‘ri bilmeyüp kendine şeyn
İdesin olmaz hayâli nasb-ı ‘ayn[459] (338)

Engebîn-i nazmdur dâm-ı meges
Nice bir ey mest-dil câm-ı heves[460] (339)

Asl ma‘nâ gasb-ı sûret müste‘âr
Mefharun bâzîçe-i eş‘ârı ‘âr (Ayan, 1998: 130/340)

Lâmi‘î, başkalarından çalmanın olgun kimselere yakışmayacağını, şairin bir eser için emek sarf etmesi gerektiğini belirtir. Her zenginin sofrasına el sunmaktansa elin çolak olmasının daha iyi olacağını vurgular:

Eyleyüp bâg-ı selefden meyve düzd
İstemek her nâ-halefden ecr ü müzd[461] (341)

Hîç ola mı lâyık-ı ehl-i kemâl
Kanda gitdi gayretün ey bed-hısâl[462] (342)

*Sofrasına her hasün **sunmakdan el***
Hûbdur derdile destün ola şel[463] (Ayan, 1998: 131/343).

3.2.1.2. Avnî: Tuhfetü’l-Hükkâm

XVI. yüzyılın son çeyreğinde doğup XVII. yüzyılın ikinci yarısına değin ömür süren Filibeli Avnî (öl. 1664/65), Bâkî’nin (öl. 1600) yanında memuriyet görevinde bulunmuştur ve Bâkî’nin öğrencisi olmakla övünen bir şairdir. Avnî’nin *Tuhfetü’l-Hükkâm*’ı, hasbihal,

[459] Şiirin ş’sini bilmeden olmaz hayallere göz dikmek ayıptır.
[460] Nazm balı sinek tuzağıdır. Ey kötü huylu, senin gayretin nereye gitti?
[461] Öncekilerin bağından meyve çalıp her hayırsızdan para, bedel istemek.
[462] Ey kötü huylu! Senin gayretin nereye gitti? Hiç olgun insanlara layık mıdır?
[463] Her zenginin sofrasına el sunmaktansa elin çolak olsun daha iyidir.

nasihat-nâme ve sergüzeşt-nâme özellikleri taşıyan bir mesnevidir. Avnî bu eserde, kimseden şiir almadığını maksadının hiçbir zaman şiir hırsızlığı olmadığını, yanlışlıkla *tevârüd* olsa bile bundan Allah'a sığındığını söyler. Avnî, şair kisvesi altında bazı günahkârlar olur da şiirlerini çalmaya kalkarlarsa onlara beddualarda bulunur:

İdemezler bana ta'n u teşnî'
***Kimseden almamışam** nazm-ı bedî'*[464] (1160)

Vâki'-i hâli bilür ma'bûdum
Serika olmadı hîç maksudum[465] (1161)

Hânis olmam kasem eylersem eger
*Ola sehv ile **tevârüd** ya meğer*[466] (1162)

Ol dahi var ise ger şey'-i kalîl
Yanılup yazmayam ol Rabb-i celîl[467] (1163)

Degül insân hatâdan hâlî
Anma dilde elem ü eşgâli[468] (1164)

Sehv ü noksânını idüp maksûd
Aña dahl eyler ise ba'zı hasûd[469] (1165)

İki 'âlemde anı ma'bûdum
Nâ-murâd ide budur maksudum[470] (1166)

Şu'arâ nâmına ba'zı süfehâ
***El uzunlugını eylerse** aña*[471] (1167)

Şâh-ı desti kalem-âsâ kurısun

[464] Beni ayıplayıp başıma kakamazlar. Kimseden güzel bir nazım almadım.
[465] Olan durumumu Tanrım bilir. Maksadım hiçbir zaman hırsızlık olmadı.
[466] Yanlışlıkla tevârüd filan olursa yemin edersem yeminimden dönmem.
[467] O da (tevârüd) az bir şey varsa, ey güzel Rabbim yanılıp da onu yazmayayım.
[468] İnsan hatadan ayrı değildir. Gönüldeki elemi ve meşguliyeti anma.
[469] Senin yanlış ve noksanını isteyen bazı kıskanç kimseler seni suçlamak isterler.
[470] Dileğim budur ki Tanrım iki dünyada da onları isteklerine ulaştırmasın.
[471] Şairler adına bazı günahkâr kimseler ona (şiirlerime) el uzatırlarsa.

Huşk olup berg-i lisânı çürisün[472] (Kırbıyık, 2017a: 140/1168).

Şairin kimsenin kendisini intihal konusunda suçlayamayacağını ifade etme ihtiyacı, döneminde intihal eleştirisinin yapıldığının açık göstergesidir.

3.2.1.3. Mustafa Efendi: Gülşen-i Pend

XVII. yüzyıl şairlerinden Mustafa Efendi (öl. 1723/24), *Gülşen-i Pend* adlı nasihatnamesinde, şiir sahasının geniş bir meydana sahip olduğunu söyler. Burada yetenekli ve yeteneksiz pek çok şair bulunduğunu, bu şairlerden bazılarının nice sanatlı mazmunlarla dolu güzel şiirler söylediklerini, bazılarının da şiir çalmaya meyilli olduğunu dile getirir:

Bana dahl iden itsün bir nazîre
Suhan meydân-ı vâsi' bir kazâdur[473] (2573)

...
Nice şi'r ü kasâyid nazm iderler
Ki bir mazmûn-ı masnu'[474] *güfte-hâdur*[475] (2575)

Kiminün şi'ri pâkize musanna'
Kimi ***serika*** *mâ'il kandehâdur*[476] (Çalka, 2007: 321/2576)

Şairin, sözlerini Allah'ın yardımıyla, ilhamla söyleyeceğini ifade eden Mustafa Efendi, şairlere evvelce başkaları tarafından söylenmiş, söylene söylene ağızlarda çiğnenmiş lokmaya dönmüş sözleri çalmamaları gerektiği konusunda nasihatte bulunur:

Serîka itme hâyîde kelâmı

Ki şâ'ir güftesi dâd-ı Hudâ'dur[477] (876) (Çalka, 2007: 205/876).

3.2.1.4. Taşlıcalı Yahyâ: Şâh u Gedâ

XVI. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ (öl.1582), mahalli özelliklerle işlenmiş, konusunu klasik şark hikayelerinden almamış, özgün bir mesnevi olan *Şâh u Gedâ*'sının hiçbir

[472] Elinin parmakları kalem gibi kurusun. Kuruyup dilinin yaprağı çürüsün.
[473] Bana sataşan kişi [önce] şiirime bir nazire söylesin. Söz/şiir, geniş meydana sahip bir yerdir.
[474] Alıntıladığımız metinde masna' şeklindedir.
[475] Sözleri sanatlı mazmunlardan oluşan nice şiir ve kasideler nazmederler.
[476] Kiminin şiiri güzel sanatlı, kimi hırsızlığa meyleder.
[477] Daha önce başkaları tarafından söylenmiş sözleri çalma, şair sözleri Allah'ın yardımıyla söylenir.

eserden alınmamış, hiçbir şairden çalınmamış olduğunu eserinin hâtime bölümünde şu beyitlerle dile getirir:

*'Arîdür **'âriyet** libasından*
*Pâk durur **terceme belâsından***[478] (1943)

*Kimseden nesne **almadum** kat'a*
*Ya'lemu'llâh meğer **tevârüd** ola*[479] (Yoldaş, 1993: 288/1944)

Taşlıcalı Yahyâ Bey, eserinden mana çalacak kimselere ağır beddualarda bulunur. Alçak yaradılışlı anlam hırsızının genç yaşta ölmesini diler. Gül gibi manalara el uzatan bu kimsenin ellerinin çınar gibi kırılmasını ister. Mana hırsızının parmağının kalem gibi kurumasını, vücudunun nokta gibi yok olmasını, çaldığı her elif harfinin kendi ölümü için atılmış bir oka dönmesini, çaldığı her mısraın kendisine bir ölüm kılıcı çekmesini ister:

Şu'arâdan eger ki bir ednâ
*Andan olursa **sârık-ı ma'nâ***[480] (1964)

'Ömrünün gülleri kamu solsun
'Âlem içre cüvâna merg olsun[481] (1965)

Uzadırsa** gül ma'âniye **dest
Desti olsun çınar gibi şikest[482] (1966)

Nokta gibi olup vücûdı 'adem
Kurusın barmağı misâl-i kalem[483] (1967)

Her elif katline ola bir tîr
Çeke her mısrâ' ana bir şimşîr[484] (Yoldaş, 1993: 291/1968).

[478] Eğreti elbiseden arışmış, tercüme belasından temizlenmiştir.
[479] Asla kimseden bir şey almadım, [Eğer bir benzerlik çıkarsa] Allah biliyor ki o tevârüddür.
[480] Eğer şairler arasından alçak yaratılışlı biri mana hırsızı olursa.
[481] Ömrünün gülleri tamamen solsun. Alemde bu genç kimsenin hayatı son bulsun.
[482] Gül gibi manalara el uzatırsa elleri çınar gibi kırılsın.
[483] Vücûdu bir nokta gibi yok olsun. Parmağı kalem gibi kurusun.
[484] Öldürülmesi için her elif bir ok, her mısra bir kılıç çeksin.

3.2.1.5. Taşlıcalı Yahyâ: Gülşen-i Envâr

Taşlıcalı Yahyâ, *Gülşen-i Envâr* adlı mesnevisinde, tercümeyi hırsızlıkla eş değer gördüğünü ifade eder. Şair, tercüme yaparak hırsızların yolundan giden kimselere gücendiğini dile getirir. Bunu yapanları, iflas etmiş birinin mallarına üşüşen haramilere benzetir. Burada varlığı ortadan kalkmış ya da iflas etmiş kimseler olarak, eski şairleri, o zaman için hayatta olmayan şairleri düşünmek mümkün olabilir. Onlardan kalan mallar, yazmış oldukları eserler, onlar ölünce ortalığa saçılan mallar gibi harami kimselerin yağmasına uğrar:

*Ter düşerin **tercüme iden**lere*
***Ugrılarun yolına giden**lere*[485] (2880)

Gelse harâmîye nişân-ı zevâl
Müflis olanlardan ider celb-i mâl[486] (2881)

Taşlıcalı Yahyâ, kendisinin bu haramî kimselere hiç benzemediğini, eleştirdiği bu eylemleri hiç gerçekleştirmediğini, eskimiş sözleri, eserleri çalmadığını dile getirir:

*Ben bu **harâmî**lere hiç uymadum*
*Cimrilerün eskilerin **soymadum***[487] (2882)

Vera‘ ehli, takva sahibi şairlerin kimsenin eserine açgözlülük nazarıyla bakmayacağının altını çizen Taşlıcalı kendisini de bu “ehl-i vera‘” şairlerden biri olarak görür. Bu şairler deniz gibidir. İçleri mana incileriyle doludur ve genellikle yağmaya uğrarlar. Gönüllerindeki mana incileri haramiler tarafından yağma edilerek ortalığa saçılır. Şair, mana üretme kabiliyeti yüksek olduğu için manalarının yağmalanma ihtimalinin de daha fazla olduğu görüşündedir:

Bahre döner şâ‘ir-i ehl-i vera‘
Gevherine kimsenün itmez tama‘[488] (2883)

*Bahr gibi gevheri **yağma olur***
Dilde nesi var ise peydâ olur[489] 2884)

[485] Tercüme edip hırsızların yolundan gidenlere gücenirim.
[486] Haramilere yok olmaya dair bir iz, işaret gelse, iflas edenlerin mallarını kendine çeker.
[487] Ben bu haramilerin sözlerine hiç uymadım. Cimrileri eskilerini soymadım.
[488] Takva ehli şairler deniz gibidir ve kimsenin kıymetli cevherine tamah etmez.
[489] Deniz gibi cevherleri yağma edilir. Gönülde nesi varsa ortaya saçılır.

Hırsız şairlerin bu kabahati ortaya çıkınca, yani kullandıkları şiirlerin aslında kendilerine değil de "vera' ehli" şairlere ait olduğu, bunları hırsızlık yoluyla aldıkları duyulunca, hırsız şair utancından başını yere eğer. Divan şiirinde ayla ilgili pek çok benzetme, metafor bulunmakla birlikte, şairlerin ayı bazen eksikli / kusurlu veya noksan gördükleri, bazen de yüzüne kara çalınmış bir suçlu gibi gördükleri bilinir. On dördünde olgunluğa erişen ay, dolunay haline geldikten sonra küçülmeye başlar. Küçülen ay kusurlu / eksikli olarak itham edilir (Şentürk, 2015: 424). Bunlara benzer bir şekilde, suçlu birinin kabahati ortaya çıkınca rüsva olup, utanıp başını yere eğmesi, ayın yüzünü yeryüzüne dönmesine benzetilmiştir. Burada intihalci şairin yaptığı kabahatten dolayı utanıp başını yere eğdiğini, yazdığı şiirlerin aslında kendine ait olmadığı anlaşılınca şairin gözden düştüğünü anlamak mümkündür:

Cürmi hüveydâ olıcak ***ugrılar***
Yire bakar niteki cirm-i kamer[490] (2885)

Taşlıcalı Yahyâ, eserini mana hırsızlarına saplayıp onları etkisiz kale getirecek eleştiri oklarını taşıdığı bir çantaya benzetir. Bu, beyit ve anlam çalan hırsızın cezasının yine beyitlerle ve beyitlerin taşıdıkları anlamlarla verileceği anlamına gelir:

Tîr-keşümdür bu kitâb-ı şerîf
Oklarıdur sanki sutûr-ı latîf[491] (2886)

Düzd-i ma'ânî *olanı yokların*
Cânını ol oklar ile okların[492] (Sağlam, 2016: 859/2887)

3.2.1.6. Taşlıcalı Yahyâ: Gencîne-i Râz

Taşlıcalı Yahyâ'nin hırsız şairlere beddualar ettiği bir diğer eseri de *Gencîne-i Râz* adlı mesnevisidir. Yahyâ, *Gencîne-i Râz*'da, bu eserin tercüme olmadığını, Allah tarafından gelen ilhamlar neticesinde yazıldığını söyler:

Sözleri tercümeden 'ârîdür
Vâridât-ı kıbel-i bârîdür[493] (3007) (Çınar, 1995: 232)

[490] Hırsızların kabahatleri ortaya çıkınca ayın yere bakması gibi o da yüzünü yere döner.
[491] Bu şerefli kitap benim oklarımı taşıdığım bir çantadır. Güzel satırlarımın her biri sanki bir oktur.
[492] Anlam hırsızı olanı araştırırım/bulurum. Canını satır oklarımla oklarım.
[493] Sözleri tercümeden arınmıştır, Allah tarafından verilen ilhamlardır.

Hırsız şairler, eğer hırs ve tamah ederek bu esere el uzatırlarsa başı kaf gibi aşağı olsun, felakete uğrasın. Gözü nergis gibi nursuz olup tez zamanda yeri mezar olsun. Ruhunu teninden ayır, ömrünü kavuşma anı gibi kısalt, diyerek intihalci şairin ölmesi için bedduada bulunur:

Tama'u hırs-ıla ***düzd-i şu'arâ***
El uzunluğını eylerse *ana*[494] (3036)

Başı olsun aşağa kâf gibi
Nekbete ugrasun ol kâf gibi[495] (3037)

Gözi nergis gibi bî-nûr olsun
Az zamân içre yeri gûr olsun[496] (3038)

Rûhunı eyle teninden ifrâz
Dem-i vuslat gibi kıl 'ömrini az[497] (Çınar, 1995: 234/3039)

3.2.2. Başka Bir Şairin Tercüme, Taklit ve İntihalle Suçlanması

Bu başlık altında topladığımız örneklerde mesnevi şairleri kendilerinin sözlerinin orijinal olduğunu savunurken bir başka şairi taklit, tercüme ya da intihal suçlamasıyla töhmet altında bırakırlar. Bu şairler eserlerinde suçladıkları şairlerin, söz icat etme yeteneğinden mahrum olmaları, sözlerinin ruhu, cazibesi, çekiciliği olmaması, başka dillerde yazılmış eserleri baştan sona tercüme ederek eser oluşturmaları ve işitmeyeni kalmamış eski sözleri sürekli olarak kullanmaları yönünde eleştirilmişlerdir.

Bu kısma dâhil ettiğimiz şairlerden Tâcî-zâde Cafer Çelebi (öl. 1515) *Heves-nâme*'sinde Şeyhî (öl. 1431) ve Ahmed Paşa'yı (öl. 1496) Fars şairleri taklit ve tercüme etmeleri yönüyle, Abdurrahman Gubârî (öl. 1566) *Yûsuf u Züleyhâ*'sında Hamdullah Hamdî'yi (öl. 1503) Câmî'den (öl. 1492) tercüme etmekle, Fütûhî (öl. ?) *Enîsü'l-Guzât*'ında Şeyhî'yi Nizâmî'den (öl.1209) tercüme etmekle suçlar ve Şeyh Gâlib (öl. 1799), *Hüsn ü Aşk*'ta Nâbî'nin (öl. 1712) *Hayrâbâd*'ının konusunun çalıntı olmasına yönelik suçlamalarda bulunur.

[494] Hırsız şairler hır ve açgözlülük ile ona(şiirime/eserime) el uzatırlarsa / onu çalmaya yeltenirlerse.
[495] Başı kaf gibi aşağı düşsün. O kaf gibi talifsizliğe uğrasın.
[496] Gözü nergis gibi nursuz olsun. Az bir zaman içinde yeri mezar olsun.
[497]Ruhunu teninden ayır. Ömrünü kavuşma zamanları gibi kısalt.

3.2.2.1. Tâcî-zâde Cafer Çelebi: Heves-nâme

XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamış, divan şiirinin önemli isimlerinden Tâcî-zâde Cafer Çelebi (öl. 1515), *Heves-nâme* adını verdiği mesnevisinde Şeyhî'yi ve Ahmed Paşa'yı Fars şairlerinden tercüme yapmakla suçlar. Şeyhî ve Ahmed Paşa'nın sözlerinde herhangi bir cazibe olmadığını, belagat ve söz icat etme konusunda yeteneksiz olduklarını söyler.

Fars dilinde usta bir şairin aylar günler süren mesaisinin ürünü olan eserlerini bir bir Türkçeye çevirerek meziyet sahibi olunamayacağını, bunun kolay bir iş olduğunu ve kendi nazarında bilgisizlikten ibaret olduğunu ifade eder:

Şular kim Türkî dilde şöhreti var
Biri Şeyhî biri Ahmed'dür ey yâr[498] (517)

Ararsan her birinün defterini
Tetebbu' eyler isen sözlerini[499] (526)

Bulımazsın birinde ma'nî-i hâs
Bulursın gayrün âhengine rakkâs[500] (527)

Hayâl-i hâssa çün kâdir degüller
Hakîkatde bular şâ'ir degüller[501] (528)
...
Didi dil şol hikâyetler kim anı
Lisân-ı âharun bir nükte-dânı[502] (542)

Edâ itmiş ola tatlu dil ile
Emek çekmiş ola ay u yıl ile[503] (543)

İdüp dürlü güherler nazmına derc
'Ömürler eylemiş ola ana harç[504] (544)

[498] Türkçede şöhret sahibi olanlar şunlardır. Biri Şeyhî biri de Ahmed'dir.
[499] Her birinin defterini arasan, sözlerini bir bir incelersen.
[500] Birinde orijinal bir mana bulamazsın. Başkalarının tarzlarında dans ettiğini görürsün.
[501] Orijinal hayaller kurmaya muktedir değiller. Gerçekte bunlar şair değiller.
[502] Şu hikayeleri başka bir dilin nüktedanı söyledi.
[503] Tatlı dil ile eda etmiş olsun. Aylar ve yıllarca emek vermiş olsun.
[504] Türlü gevherleri nazmına katıp ona ömürler adamış olsun.

Olup muhtârı bir üslûb-ı zîbâ
Ana virmiş ola hoş tarz-ı garrâ[505] (545)

İdünüp muktedâ sen dahı anı
Elüne alasın bir dâstânı[506] (546)

Ne suretlerle ol itdiyse tahrîr
Kılasın terceme Türkîye bir bir[507] (547)

Bu ehl-i fazl olana sehldür sehl
Benüm katumda belki cehldür cehl[508] (Sungur, 2006: 210/548).

Tâci-zâde, bu suçlamanın ardından mesnevisinin sonunda kendisinin özgün bir eser ortaya koyduğunun bilincinde olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Bu eserde az ya da çok, iyi ya da kötü her ne varsa şairin kendine ait olduğunu ve başkasının bu eserde zerre miktarı da olsa bir katkısı olmadığını, kaynağı belli olmayan ilhamlarla dolu olan eser meydana getirmenin ayıp olarak niteleneceğini belirtir. Tâcizâde, bu beyitleriyle, kendi şairlik yeteneğinin farkında olduğunu ifade etmektedir. Kendi şairliği, yeteneği yerinde, üst seviyede olan bir şairin başkalarından alıntı / çalıntı sözlere itibar etmesinin ayıp olacağını belirtir:

Benümdür *evvel âhir az eger çok*
İçinde kimsenün bir habbesi yok[509] (Sungur, 2006: 549/3800).

3.2.2.2. Abdurrahman Gubârî: Yûsuf u Züleyhâ

XVI. yüzyıl şairlerinden Abdurrahman Gubârî (öl. 1566) de mesnevisinin orijinal olduğu görüşündedir. Gubârî, kendinden önce *Yûsuf u Züleyhâ* yazanların Câmî ve Hamdî olduğunu söyleyip bu eserlerin halk arasında beğenildiğini yine de her ikisinin de gerçekte Yûsuf kıssasına layık olamadıklarını söyler. Gubârî, Câmî'nin de Hamdî'nin de mesneviyi haddinden fazla uzattıklarını ve asıl hikâyeyi terkipler arasında yitirdiklerini ifade eder. Bu anlamda kendisi her iki eseri de beğenmediğini ve onları örnek almadığını dile getirir. Ayrıca Hamdî'nin Câmî'den tercüme yoluyla eser yazdığını söyler. Ona göre Hamdî'nin *Yûsuf u*

[505] Süslü bir üslubun muhtarı olup ona güzel bir tarz vermiş olsun.
[506] Sen de onu kendine rehber edinip bir destanı eline alasın.
[507] O hangi surette yazdıysa Türkçeye bir bir tercüme edesin.
[508] Bu, meziyet ehli olan kimse için kolaydır. Benim nazarımda ise cahillikten ibarettir.
[509] Bunda yemin etsem yeminim boşa çıkmaz. Bu gösterişli üslup ve güzel tarz, baştan sona kadar benimdir. İçinde hiç kimsenin zerre kadar bir katkısı yok.

Züleyhâ'sını içinde türlü yemişlerin olduğu aşureye benzer. İçinde türlü hikâyelerin, rivayetlerin ve gazellerin de yer almasını da ayrıca eleştirir:

Didüm ana ki vardur bir iki
Birisi Fârisî biri Türkî[510] (60)

Biri Câmî ve birisi Hamdî
Mu'teber bu ikisidür şimdi[511] (61)
...

Terceme itdi çünki Câmîden
Ya'ni ol sihr-sâz u sâmîden[512] (Aktaş, 2006: 63-65/90).

Gubârî'nin eleştiri oklarına maruz kalan Hamdullah Hamdî ise eserinin bazı kısımlarının tercüme bazı kısımlarının ise nazire olduğunu söyler:

Tercemân oldu ba'zı tercemesi
Nazma germ oldu tab'umun hevesi[513] (342)

Kimisi terceme kimisi nazîr
Umarım âhır eyleye takdir[514] (Onur, 1982: 57/343).

3.2.2.3. Fütûhî: Enîsü'l-Guzât

XVI. yüzyılda yaşayıp Kanuni Sultan Süleyman devri şairlerinden olan Fütûhî (öl. ?), Kanuni'nin Macaristan seferini nazmettiği *Enîsü'l-Guzzât* adlı eserinde, kendi eserinin özgün olduğunu savunurken Şeyhî'yi Nizâmî'den kalan emaneti alıp tercüme etmekle suçlamıştır:

Velî bu nazmı dahi görse ***Şeyhî***
Mürîd olup fakire dirdi şeyhî[515] (5)

Ki zîrâ tercemedür ol vedî'at
Nizâmî'den alupdur fi'l-hakîkat[516] (6)

[510] Ona dedim ki bir iki kişi vardır. Birisi Fars birisi Türk'tür.
[511] Biri Câmî ve biri de Hamdî'dir. Şimdilik itibar sahibi bu ikisidir.
[512] Çünkü Câmî'den, yani o büyülü sözler kuran ulu kişiden, tercüme etti.
[513] Bazı tercümesi bana tercüman oldu. Yaradılışımın hevesi nazma gayret etti.
[514] Bazı yerleri tercüme bazı yerleri nazire oldu. Umarım sonunda takdir görür.
[515] Eğer Şeyhî, benim bu nazmımı görseydi, bana mürid olup "şeyhim" derdi.
[516] Zira ondaki emanet tercümedir. Gerçekte onu Nizâmî'den almıştır.

Benüm hod ihtirâ'-ı hâs-ı dildür
Fünûn-ı şîve-i rakkâs-ı dildür[517] (Aydemir, 2006: 82/7).

3.2.2.4. Şeyh Gâlib: Hüsn ü Aşk

Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk'*ın sebeb-i telifinde Nâbi'nin *Hayrâbâd'*ının konusunu Şeyh Feridüddin Attar'ın *İlahinâme*'sinden çaldığını söyler. Orijinal manayı defalarca söylenmiş sözlerden üstün tutan Gâlib, *Hayrâbâd*'ın bu manada özgün sayılmayacağını, bu sebeple Nâbî'ye iyi şair denilemeyeceğinin altını çizer. *Hayrâbâd*'ın şiir meclislerinde gereğinden fazla övüldüğünü dile getirir. Bu övgüyü aşırı bulan Gâlib, eserin aslının Şeyh Attar'a ait olduğunu söyler ve Nâbî'nin Şeyh'in sözüne söz katmasını ise hadsizlik olarak görür. Oysa hikâyenin aslının Şeyh Attar'a ait olduğunu bilmeyenlerin bu eseri orijinal bir eser zannedeceklerinden bahseder.

Hayrabad'ın baştan sona zincirleme Farsça tamlamalarla dolu olmasının esere bir sanat değeri kazandırmaktan çok metne ağırlık verdiğini söyleyen Gâlib, Nâbî'nin ün kazanmış bir şair olsa da tembellik gösterip nice manalara erişmekten uzak kaldığının da altını çizer. Birkaç hoşa gidecek mana bulmakla şiir meydanında erlik taslamanın pek fazla edep erkan gözetmeyen Acem rintlerine özgü bir durum olduğunu söyler. Hatta büyük şair Nizâmî'yi de onlardan biri görür. Daha öncesinde işitmeyeni kalmayan köhne sözler kullandığını vurgular. Bu da *hâyîde* tabirleri anımsatır. Netice itibarıyla *Hayrabad*'ı orijinal bir eser değil çalıntı bir hikâye olmakla itham eder:

Kim Nâbî'ye hiç düşer mi evfak
Şeyhin sözine kelâm katmak[518] (186)

Ey kıssadan olmayan haberdâr
Nâkıs mı bırakdı Şeyh Attâr[519] (187)

...
*Bir **düzd**-i bürehne-pâyı gûyâ*
Mansûr'a diler ki ede hem-pâ[520] (205)

*El-hak **çalıp alma** kıssadır ol*

[517] Benimki bizzat kendi gönlüme özgü icattır.Gönül rakkasının işvesi, nazı, edasıdır.
[518] Şeyhin sözüne söz katmak hiç Nâbî'ye uygun düşer mi?
[519] Ey bu kıssadan haberdar olmayan! Şeyh Attar onu eksik mi bıraktı?
[520] Güya bir açık ayaklı hırsız, Mansur'a arkadaş olmayı diler.

Hırsızlara *hayli hissedir ol*[521] (208)

Pîrâne tekellüf etmiş el-hak
Vermiş hele kârı ***düzd****e revnak*[522] (209)

Merd ana denir ki aça nev-râh
Erbâb-ı vukûfı ede âgâh[523] (212)

Lâkîn yine bellidir tabiât
Meydandadır aldığın vedîat[524] (221)

Çâlâk-zamîr ü merd-i âgâh
Etmez hele ***düzdi*** *hem-ser-i şâh*[525] (222)
…
Bu râhdan oldun ise âgâh
Çıkmaz yolun üzre ***düzd****-i güm-râh*[526] (228)

Bu derd-i sühandır olmaz izhâr
Ta'bîr edemem dahı neler var[527] (Ece, 2012: 174-228/229).

Hatime bölümünde kendi şairliğini öven Gâlib, *Hüsn ü Aşk*'ın sırlarını *Mesnevî*'den aldığını itiraf ederken bu bir hırsızlık sayılacaksa, Mesnevî'nin mirî mal, yani herkesin ortak malı olduğunu savunur.

Mirî, sözlükte, "*devlet hazinesine ait*" (Devellioğlu, 2007: 652) olarak geçer. Mirî mal, çıplak mülkiyeti devlete ait olup tasarruf hakkı kullananlara devredilmiş olan arazi ve malları karşılayan bir tabirdir. Halk, bu mal ve arazilerden istifade ederek devlete vergisini öder. Hırsızlık suçunun sabit olması için çalınan malın eylem sırasında başkasın ait olması ve hırsızın bu malın mülkiyeti üzerinde hakkının veya hak şüphesinin bulunmaması gerekir (Ece, 2012: 2019).

[521] Gerçek şu ki çalıp alma ile yazılmış bir kıssadır, onda hırsızların payına çok şey vardır.
[522] Gerçek şu ki olgun bir şekilde söylemiş. İşi hırsızlara süs vermiş.
[523] Adam diye ona denir ki yeni yol açsın ve idrak sahiplerini bilinçlendirsin.
[524] Ama yine de tabiatı bellidir. Aldığın emanet bellidir.
[525] Çevik yaradılışlı aklı başında adam, hırsızı padişahla bir tutmaz.
[526] Bu yoldan bilgi sahibi olduysan yolunun üzerine yolunu şaşırmış bir hırsız çıkmaz.
[527] Bu, söz derdidir anlatılmaz. Daha ifade edemediğim neler neler var.

Gâlib, mirî malı çalmış olsa da bambaşka bir lisanla konuşup daha önce yazılmamış bir hikâye yazdığı için eserinin orijinalliğini över. Bu ifadeler Şeyh Gâlib'in intihale bakış açısını da gözler önüne serer. Başka bir eserden ilham almış olmak elbette intihal olarak görülmemelidir.

Esrârını Mesnevî'den aldım
Çaldım velî mîrî malı çaldım[528] (2019)

Fehm etmeğe sen de himmet eyle
Ol gevheri bul da ***sirkat eyle***[529] (Ece, 2012: 807/2020).

Şeyh Gâlib Hüsn ü Aşk'ta artık yeni mazmunlar kalmadığını düşünen kimseleri de eleştirir. Esas sanatkârın yeni bir yol açması gerektiğini her fırsatta savunan Gâlib, şairlerde liyakat kalmadığından ve artık tüm maharetlerinin hırsızlıktan ibaret olduğundan bahseder. Ayrıca bir sözün, mananın, edanın bir kez dahi kullanılmış olsa artık *hâyîde* olacağını ifade edip bunlardan uzak durulması gerektiğini savunur:

'*Âkil kılığında ba'zı mecnûn*
Yokdur diye düşdi tâze mazmûn[530] (710)

Gûyâ ki sühanverân-ı pîşîn
Hep söyleyeler zamân-ı pîşin[531] (711)

Hîç kimsede kalmayıp liyâkât
Şâirlerin ola kârı ***sirkat***[532] (712) (Ece, 2012: 346/712)

Hâyîde *edâya* ***sunma*** *kim* ***el***
Bir kerre dahi demişler evvel[533] (Ece, 2012: 372/790)

3.2.3. Tercüme ve Taklitten Uzak Durulduğunun Söylenmesi

Tercümenin divan şairleri tarafından "töhmet" olarak görülen bir yönü vardır. Divan şiirinde tercümenin, bilinen sözlük anlamının yanında intihal manasına gelebilecek şekilde

[528] Sırlarını Mesnevî'den aldım. Çaldımsa da miri malı çaldım.
[529] Sen de anlamak için gayret göster. O cevheri bu da çal!
[530] Akıllı geçinen bazı deliler "yeni mazmun yok" diye ortaya çıktı.
[531] Güya ki önceki söz ustaları, hep kendilerinden önceki şeyleri söylemişler.
[532] Hiç kimsede liyakat kalmamış, şairlerin işi hırsızlık olmuş.
[533] Ağızdan ağıza dolaşan köhne sözlere el uzatma, çünkü daha evvelden bir kere söylenmiştirler.

kullanıldığı yerler tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak, "intihal – tercüme" başlığında daha detaylı bilgi verdiğimiz için burada tekrara düşmemek adına mesnevi şairlerinin bu konuya bakışı noktasında tespitlerimizi aktarmakla iktifa edeceğiz.

Divan edebiyatının olgunluk zamanlarında Türkçe özgün mesneviler kaleme alınmış, Arap ve Fars edebiyatlarında işlenmeyen konular dahi Türkler tarafından mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Öyle ki şehrengîzler, gazavât-nâmeler, sûr-nâmeler, ta'rif-nâmeler gibi türler tamamıyla yerli mahsuller olarak kabul edilmiştir (Levend, 1957: 14).

Taradığımız mesnevi metinleri içerisinde Gelibolulu Âlî (öl. 1600) *Tuhfetü'l-'Uşşâk*, Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) *Yûsuf u Zelîha* ve *Kitâb-ı Usûl*, Celîlî (öl. 1569/70) *Leylâ vü Mecnûn*, Nev'i-zâde 'Atâyî (öl. 1635) *Sohbetü'l-Ebkâr* ve Feyzî Çelebi (öl. ?) *Şem' ü Pervâne* adlı mesnevilerinde tercüme ve taklitten uzak durduklarını dile getirmek suretiyle intihal ürünü olmadığını savunurlar.

3.2.3.1. Gelibolulu Âlî: Tuhfetü'l-'Uşşâk

Eserinin orijinalliğini savunup taklit ve tercümeden uzak durduğunu söyleyen şairlerden biri XVI. yüzyıl şairlerinden biri Gelibolulu Âlî'dir (öl.1600). Tarih, edebiyat, ahlak ve tasavvuf alanlarında yetmişten fazla eser vermiş bir yazar olarak entelektüel kişiliğinin yanında hamse sahibi bir şair olan Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Mihr ü Mâh*'ta eserinin özgünlüğünü savunmak suretiyle intihalden uzak duruğunu dile getirdiğini yukarıda belirttik.

Gelibolulu Âlî, *Tuhfetü'l-'Uşşâk*'ta, mesnevisinin baştan sona tercümeden arınmış olduğunu ifade ederken kendi dilinde tarzı varken başka dillerden alıntı yapmanın gereksiz olduğu söyler. Gerçek şairlerin tercümeye başvurmayacağını söyleyen Âlî, gücü yetenin üzerine hasır örtü almayacağını söyleyerek tercüme ile şiir yazma için emanet bir örtü benzetmesi kurar:

Ser-te-ser ***tercemeden ârîdür***

Ol begüm bilmeyenün kârıdur[534] (2917)

Var iken kendü dilümde cereyân

Tercemân *olmağa yir yok bir ân*[535] (2918)

[534] Baştan sona tercümeden arındırılmıştır. Beyim! O -tercüme- bilmeyenlerin işidir.
[535] Öz dilimde bir akış var iken tercüman olmanın yeri, lüzumu yoktur.

…

Terceme *kasd ide mi şâir olan*

Bûriyâ örtine mi kâdir olan[536] (2923)

…

Olmaya mîveleri ***hâyîde***

Dest-i bigâne tokunmaya gide[537] (2953)

…

Söylenen sözleri ***hâyîde*** *sanur*

Maden-i nazmı fenâ-dîde sanur[538] (Aksoyak, 2018a: 206-211/2994).

3.2.3.2. Taşlıcalı Yahyâ: Yûsuf u Zelîhâ

Mesnevisinin tercüme ve taklitten uzak olduğunu savunan diğer bir isim de XVI. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ'dır (öl. 1582). Yahyâ, *Yûsuf u Zelihâ* mesnevisinde kendi eserinin tercüme değil telif bir eser olduğunu vurgular. Tercüme yapmayı ağza ölü helvası almaya benzeten şair, bu destana tercümenin yakışmayacağını söyler. Şair, kendi gönül denizinde manalar dalgalanırken başkalarının malına satıcılık yapmadığını ifade ederek tercüme faaliyetini başkalarının malının satıcısı olmaya benzetir. Telif ve özgün bir eser yazdığını savunur:

Bu te'lîf-i latîf ü dürr-i ma'nâ
Hayâl-i hâssım oldı eksiriya (5169)

Yakışmaz tercüme bu dâstâna
Ölü helvâsını almam dehâna (5170)

Ma'ânî mevc ururken bahr-i dilden
Metâ'-ı gayra dellâl olmadum *ben* (Çavuşoğlu, 1979a: 182/5171).

[536] Şair olan tercümeye niyet eder mi? Kudret sahibi olan hasır örtüyü örtünür mü?
[537] Meyveleri çiğnenmiş olmasın. Yabancının elleri dokunmasın gitsin.
[538] Söylenen sözleri daha önce söylenmiş sanır. Şiir madenini yokluğun gözü sanır.

3.2.3.3. Taşlıcalı Yahyâ: Kitâb-ı Usûl

Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582), *Kitâb-ı Usûl* adlı mesnevisinde başkalarının sözünü tercüme etmeyi, yabancıların sözünü eserine katmak olarak görür. Taşlıcalı, bunu yapmadığını, Acem dilince yazılan eserlerin tercümanı olmadığını, Acem'in önde gelenlerinin yemeklerini yemeyeceğini söyleyerek dile getirir. Tezimizde de ifade ettiğimiz gibi divan şairleri intihali "hâyîde" sözüyle çok kez ifade etmişlerdir. Taşlıcalı Yahyâ, burada *hâyîde*ye benzer bir şekilde "ta'âm" kelimesini kullanır. Şair, Acem ulularının yemekleri yemeyeceğini söylerken, Acem'in önde gelen şairlerinin eserlerinin tercümelerini yapmadığını, kendisi özgün bir eser ortaya koyduğunu ifade eder:

İlün sözini *tercüme itmedüm*

Yabanın avurdun ana katmadum[539] (3203)

Dilüm olmadı tercümân-ı 'Acem

'Acem ulusınun ta'âmın yimem[540] (Alkaya, 1991: 409/3204).

3.2.3.4. Nev'î-zâde 'Atâyî: Sohbetü'l-Ebkâr

Tercümenin makbul olmadığı görüşünde olan XVII. yüzyıl şairlerinden Nev'î-zâde Atâyî (öl. 1635 tercümeyi emanet bir elbise gibi görür ve bunu şairleri zayıf gösteren bir durum olarak değerlendirir:

Ben didüm ***terceme*** *olmaz makbûl*

Tercemân *olmağı kim ide kabûl*[541] (367)

Ehl-i dil ***tercemeden*** *'âr eyler*

Âriyet *sâhibini hâr eyler*[542] (Yelten, 1999: 30/368).

[539] Başkalarının sözünü tercüme etmedim. Başkalarının sözünü ona (eserime) katmadım.
[540] Dilim, Acem'in tercümanı olmadı. Acem'in en şereflilerinin dahi yemeğini yemem.
[541] Ben tercümenin makbul olmadığını söyledim. Tercüman olmayı kim kabul eder ki?
[542] Gönül ehli tercümeden utanır. Emanet almak kişiyi aşağı gösterir.

3.2.3.5. Feyzî Çelebi: Şem‘ ü Pervâne

XVII. yüzyıl şairlerinden Feyzî Çelebi (öl. ?), tarafından hece vezniyle kaleme alınan *Şem‘ ü Pervâne*'de şair eserinin "tercüme belasından arındırılmış" olduğunu ve eserinde olan her şeyin kendi sözü, kendi gönül hazinesinin bir çıktısı olduğunu ifade eder:

Bikirdür bu rivâyet pâlâsından

‘Âridurur tercüme belâsından (386)

Ne var ise cümle vâridâtumdur

Genc-i dilden kendü rivâyetümdür (Alpay Tekin, 1991: 59/387).

3.2.4. Eserin Özgünlüğünün Savunulması

Özgün kelimesi sözlükte, "*çeviri olmayan, asıl olan metin, orijinal*" (Akalın vd., 2011: 1869) olarak geçer. Divan şairleri eserlerinin özgünlüğünden bahsederken eserin çıkış noktasını "kendi tab‘ının ürünü" olarak gösterirler. Bunun yanında eseri kimseden almadığını, eserde başkalarına ait manalara ve *hâyîde* tabirlere yer verilmediğini vurgularlar. Mesnevi şairleri kendi eserlerinin özgünlüğünü daha evvel benzeri yazılmamış olmakla belirtirler. Bu sayede eserlerinin bir intihal ürünü olmadığını savunurlar. Özgünlüğü, intihale karşı bir savunma olarak ön plana çıkarırlar.

Bunu bir örnekle açıklayacak olursak, XVI. yüzyıl ortalarından XVII. yüzyılın başlarına değin ömür süren Vücûdî (öl. 1612), bilinen iki eserinden biri olan *Hayâl ü Yâr* adlı mesnevisinde kendi şiir ve şair anlayışına dair bilgiler de verdiği eserinin son bölümünde intihal konusuna değinir. Vücûdî öncelikle, kendi yağında kavrulan bir şair olduğunu söyler. Başkalarından ilham almadığını ve başkasının eserlerinden çalmadığını özellikle belirtir. Mesnevide doğru yanlış ne varsa şairin kendi emeğidir. İntihalcileri "nazım yolunu kesen harami"lere benzeterek döneminde intihalin çokluğundan da yakınır:

Almadum nûrı il çerâğından

Yimedüm mîve kimse bâğından[543] (2385)

Acı tatlu ne ise hâlümdür

[543] Işığı başkasının mumundan almadım. Kimsenin bağındna meyve yemedim.

Kendi nev-bâde-i nihâlümdür[544] (2386)

Konmazam kimse hûnına çü meges

Söylemem il diliyle hem-çü ceres[545] (2387)

Râh-ı nazmı keser ***harâmî*** *çok*

Sârik u düzd-i ma'nî *'âmı çok*[546] (2575)

Dönmez iken dili ***benümdür dir***

Pîle anun dürer benümdür dir[547] (Aydemir, 2017a: 223-225/2583).

Vücûdî, zamanındaki şiirin alçak ve rezil kimselerin ağzına düştüğünden yakınır. Vücudî'ye göre eser orijinal olmalı; başka eserlerden çalıntıya yer verilmemelidir:

Didi kim ***düzd-i şi'r idüp yağma***

Dilde virür künûz-ı 'ilme fenâ[548] (Aydemir, 2017a: 248/2930).

Mesnevilerde bu minval üzere yazılmış pek çok örnekle karşılaştık:

Kara Fazlî (öl. 1565), tasavvufî yorum taşıyan alegorik bir aşk hikayesini anlattığı *Gül ü Bülbül*'ünde (Öztekin, 2002: 425-426); Celîlî (öl. 1569/70) *Hecrnâme*'sinde (Ayan, 1986: 172); Cinânî (ö. 1595) Taşlıcalı Yahyâ'nın *Kitâb-ı Usûl*'üne nazire olarak kaleme aldığı *Cilâü'l-Kulûb* adlı eserinde (Özkan, 1990: 262); Malkaralı Nev'î' (öl. 1599), tasavvufî aşkı konu aldığı *Hasb-i Hâl*'inde (Sis, 2008: 305); Gelibolulu Mustafa Âlî (öl. 1600) *Mihr ü Mâh*'ında (İçli, 2009: 484); Nâlî (öl. 1675) *Tuhfetü'l-Emsâl*'inde (Selçuk, 2017: 65) ve Münîrî (öl. ?) *Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr*'ında (İspir, 2004: 549) benzer şekillerde, intihal yapmadıklarını ve özgün olduklarını savunmuşlardır.

Çalışmamız kapsamında taramış olduğumuz mesneviler yüzyıllara göre kronolojik ve şair adlarına göre alfabetik şekilde sıralanmıştır:

[544] Acı tatlı ne varsa kendi durumumdur. Kendi fidanımın taze şarabıdır.
[545] Kimsenin sofrasına sinek gibi konmam. Başkalarının diliyle çıngırak gibi söylemem.
[546] Nazım yolunu kesen haramiler çoktur. Hırsız, mana hırsızı ve cahil çok.
[547] Dili dönmezken benimdir/ben inciyim; kozası onun, içindeki inci benimdir der.
[548] Dedim ki şiir hırsızı yağma edip ilim hazinelerine yokluk verir.

Sıra	Yazıldığı Yüzyıl	Şairin ve Mesnevisinin Adı
1.	XI	*Yûsuf Hâs Hâcib (öl.1070'ten sonra) - Kutadgu Bilig*
2.	XIV	*Za'îfî Çelebi (öl. ?) - Cem'ü'l-Hakâyık*
3.	XIV	*Âşık Paşa (öl.1332) - Garîb-nâme*
4.	XIV	*Gülşehrî (öl.1318'den sonra) - Mantıku't-Tayr*
5.	XIV	*Şeyyâd Hamza (öl.1348'den sonra) - Yûsuf u Zelîha*
6.	XV	*Abdî (öl. ?) - Câmasb-nâme*
7.	XV	*Ahmedî (öl.1410'dan sonra) - İskender-nâme*
8.	XV	*Ahmed-i Dâ'î (öl. 1421?) - Çeng-nâme*
9.	XV	*Aşkî (öl. 1483'ten sonra) - Heft Peyker*
10.	XV	*Behiştî (öl. 1520?) - Leylâ vü Mecnûn*
11.	XV	*Cem Sultan (öl.) - Cemşid ü Hurşid*
12.	XV	*Çâkerî (öl. 1495'ten sonra) - Yûsuf u Züleyhâ*
13.	XV	*Darîr (öl . ?) - Kıssa-i Yûsuf*
14.	XV	*Dede Ömer Rûşenî (öl.1487) - Çoban-nâme*
15.	XV	*Derviş Hayâlî (öl. ?) - Ravzatü'l-Envâr*
16.	XV	*Fahrî (öl. ?) - Husrev u Şîrîn*
17.	XV	*Garîb (öl. ?) - Yûsuf u Züleyhâ*
18.	XV	*Hafî (öl. ?) - Zâdü'l-Meâd*
19.	XV	*Hatiboğlu (öl. ?) - Ferâh-nâme*
20.	XV	*Hatiboğlu (öl. ?) - Letâyif-nâme*
21.	XV	*Hoca Mes'ûd (öl. 1401'den önce) - Süheyl ü Nevbahâr*
22.	XV	*Hümâmî (öl. 1420-1451) - Sî-nâme*
23.	XV	*İbrâhim İbn-i Bâlî (1488'den sonra) - Hikmet-nâme*
24.	XV	*Muhyiddin Çelebi (öl. 1495) - Hızırnâme*
25.	XV	*Şerîf (öl. ?)- Kıssa-i Yûsuf*
26.	XV	*Şeyhî(öl. 1431) - Har-nâme*
27.	XV	*Tâcî-zâde Cafer Çelebi (öl.1515) - Heves-nâme*
28.	XV	*Tutmacı (öl.1406'dan sonra) - Gül ü Hüsrev*

29.	XVI	*Ahmed-i Rıdvân (öl.1528-1538?) - Hüsrev ü Şîrîn*
30.	XVI	*Ahmed-i Rıdvân (öl.1528-1538?) - Rıdvâniyye*
31.	XVI	*Ahmed-i Rıdvân (öl.1528-1538?) - Leylâ vü Mecnûn*
32.	XVI	*Bâyezid-i Rûmî (öl. 1516'dan sonra) - Sırr-ı Cânân*
33.	XVI	*Behiştî (öl.1511/12) - İskender-nâme*
34.	XVI	*Behiştî (öl.1511/12) - Heşt Behişt*
35.	XVI	*Behiştî (öl.1511/12) - Heft Peyker*
36.	XVI	*Behiştî (öl.1511/12) - Leylâ vü Mecnûn*
37.	XVI	*Behiştî (öl. 1511/12) - Mihr ü Müşterî*
38.	XVI	*Câmi'î (öl. ?) - Muhabbet-nâme (Vâmık u Azrâ)*
39.	XVI	*Celâl-zâde Sâlih Çelebi (öl.1565) - Leyla vü Mecnûn*
40.	XVI	*Celîlî (öl. 1569/70) - Hüsrev ü Şîrîn*
41.	XVI	*Celîlî (öl. 1569/70)-Leylâ vü Mecnûn*
42.	XVI	*Celîlî (öl. 1569/70) - Hecr-nâme*
43.	XVI	*Firâkî (öl.1575) - Hüsrev ü Şîrîn*
44.	XVI	*Fuzûlî (öl.1556) - Leylâ ve Mecnûn*
45.	XVI	*Gelibolulu Mustafa Âlî (öl. 1600) - Mihr ü Mâh*
46.	XVI	*Gelibolulu Mustafa Âlî (öl. 1600)-Riyâzü's-sâlikîn*
47.	XVI	*Gelibolulu Mustafa Âlî (öl.1600) - Tuhfetü'l-'Uşşâk*
48.	XVI	*Gubârî (öl. 1566) - Yûsuf u Züleyhâ*
49.	XVI	*Halvetî Muhyî (öl. ?) - Sürûr-efzâ*
50.	XVI	*Hamdullah Hamdî(öl.1503/04) - Yûsuf u Züleyhâ*
51.	XVI	*Hamdullah Hamdî(öl.1503/04) - Leylâ vü Mecnûn*
52.	XVI	*Lâmi'î (öl.1532) - Vâmık u Azrâ*
53.	XVI	*Lâmi'î (öl.1532) - Ferhad ile Şîrîn*
54.	XVI	*Lâmi'î (öl.1532) - Veyse vü Râmîn*
55.	XVI	*Lâmi'î (öl. 1532) - Salâmân u Absâl*
56.	XVI	*Lârendeli Hamdî (öl. ?) - Leylâ ve Mecnûn*

57.	XVI	*Mostarlı Hasan Ziyâ'î (öl. 1584) - Şeyh-i San'an Mesnevisi*
58.	XVI	*Mu'înî (öl. ?) - Mesnevî-i Murâdiyye*
59.	XVI	*Mustafa Çelebi (öl. 1569) - Varka ve Gülşâh*
60.	XVI	*Münîrî (öl. ?) - Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr*
61.	XVI	*Nev'î (öl.1599) - Münâzara-i Tûtî vü Zâg*
62.	XVI	*Nev'î (öl. 1599) - Hasb-i Hâl*
63.	XVI	*Sevdâ'î (öl. ?) - Leylâ ile Mecnûn*
64.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ (öl.1582) - Şâh u Gedâ*
65.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) - Yûsuf u Zelîha*
66.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) - Kitâb-ı Usûl*
67.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) - Gencîne-i Râz*
68.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ (öl. 1582) - Gülşen-i Envâr*
69.	XVI	*Udî (öl. ?) - Mâcerâ-yı Mâh*
70.	XVI	*Üsküdarlı Aşkî (öl.1576/77) - Delîlü's-sâlikîn*
71.	XVI	*Üsküplü Atâ (öl. 1552'den sonra) - Tuhfetü'l-Uşşâk*
72.	XVI	*Vücûdî (öl.1612) - Hayâl u Yâr*
73.	XVI	*Yenipazarlı Vâlî (öl.1598/99) - Hüsn ü Dil*
74.	XVII	*Abdî (Sarı Abdullah) (öl. 1660) - Gülşen-i Râz*
75.	XVII	*Avnî (öl.1664/65) - Tuhfetü'l-Hükkâm*
76.	XVII	*Edirneli Güftî(öl. 1677) - Şâh u Dervîş*
77.	XVII	*Feyzî Çelebi (öl. ?) - Şem'ü Pervâne*
78.	XVII	*Hâşimî (öl 1627.) - Mihr ü Vefâ*
79.	XVII	*Kâtibî (öl. ?) - Nuzhetü'l-Cenân*
80.	XVII	*Nâbî (öl.1712) - Hayrâbad*
81.	XVII	*Nâbî (öl. 1712) - Hayriyye*
82.	XVII	*Nâlî Mehmed Efendi (öl.1675) - Tuhfetü'l-Emsâl*
83.	XVII	*Nev'î-zâde Atâyî (öl.1635) - Sohbetü'l-Ebkâr*
84.	XVII	*Nev'î-zâde Atâyî (öl. 1635) - Nefhatü'l-Ezhâr*

85.	XVII	*Nev'î-zâde Atâyî (öl. 1635) - Âlemnümâ (Sâkînâme)*
86.	XVII	*Taibî (öl. ?) - Gencîne-i Esrâr*
87.	XVII	*Zarîfî (öl. 1604'ten sonra) - Mihr ü Mâh*
88.	XVII	*Üsküdarlı Sırrî (öl.1699) - Hikâye-i Garîbü'l-Âsâr*
89.	XVIII	*Ahmedî-i Âmidî (öl.1761) - Yûsuf u Züleyhâ*
90.	XVIII	*Ahmed Mürşidî (öl.1760/61) - Yûsuf u Züleyhâ*
91.	XVIII	*Bağdatlı Zihnî (öl.1614/15) - Yûsuf u Züleyhâ*
92.	XVIII	*Dârendeli Kâtipzâde Bekâyî (öl. 1785) - Maktel-i Hüseyn (Kitâb-ı Kerbelâ)*
93.	XVIII	*Mustafa Efendi (öl. ?) - Gülşen-i Pend*
94.	XVIII	*Mustafa Kâ'il Efendi (öl.1789'dan sonra)- Nâme-i 'Aşk*
95.	XVIII	*Resmî (öl. 1783/84) - Levhnâme*
96.	XVIII	*Sabit (öl.1712) - Zafernâme*
97.	XVIII	*Sâlim Efendi (öl. ?) - Husrev u Şîrîn*
98.	XVIII	*Sünbülzâde Vehbî (öl.1809) - Şevk-engîz*
99.	XVIII	*Şeyh Gâlib (öl.1799) - Hüsn ü Aşk*
100.	XIX	*Antepli Aynî (öl. 1837) - Sâkînâme*
101.	XIX	*Keçecizâde İzzet Molla (öl. 1829) - Mihnetkeşân*
102.	XIX	*Keçecizâde İzzet Molla (öl. 1829) - Gülşen-i Aşk*
103.	XIX	*Yenişehirli Avnî(öl. 1883) – Âteş-gede*

Tablo 13: *Tez Kapsamında Okunan Mesneviler*

3.3. DİVANLARDA İNTİHAL

Klasik Türk edebiyatının yaygınca bilinen "Divan edebiyatı" ismiyle anılmasını sağlayan divanlar, bir şairin hayatı boyunca yazdığı şiirleri belli bir tertip içerisinde bir araya getirip sunduğu eserlerdir. Hayatları boyunca en az bir divan tertip etme gayretinde olan divan şairleri şiirlerini "divan" adını verdikleri kitaplarda toplamışlardır.

Tezimizin bu bölümünde şairlerin divanlarında intihal ile alakalı söyledikleri beyitleri, şiirleri tespit edip yorumlamaya çalışacağız.

3.3.1. Ahmedî Divanı

Divanlardaki intihal ile alakalı şiirleri/beyitleri kronolojik bir şekilde sıralayacak olursak, karşılaştığımız en eski örnek XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde yaşamış olan, Divan şiirinin kuruluş aşamasındaki önemli şairlerden Ahmedî'nin (öl. 1410'dan sonra) divanında geçer. Ahmedî, Germiyan sarayında önemli görevlerde bulunan ve aynı zamanda sarayla akrabalık bağı olan Şeyhoğlu Mustafa'nın (öl. 1413/14) şiirlerinin bir kısmının tercüme bir kısmının da çalıntı olduğunu iddia ettiği şu beyti kaleme alır:

Şeyhoglı degülem ki didügüm sözün kamu
*Kimisi **tercüme** ola vü kimi **müntahal***[549] (Akdoğan, 2018: 139).

Ahmedî'nin güçlü rakiplerinden Şeyhoğlu Mustafa'yı intihal töhmetinde bıraktığı bu beyitte *intihal* kelimesinin müştaklarından olan *müntahal*in kullanımı -henüz bir örneğine rastlamasak da- XIV. yüzyılda intihal kelimesinin kullanımına işaret eder diyebiliriz.

3.3.2. Hamdullah Hamdî Divanı

XV. yüzyılda Hamdullah Hamdî (öl. 1503), çağdaşı şairlerin şiirleri birbirlerinden çaldıklarını söyler. Kendisi bunun ayıp olduğunu hırsız şairlerden birine ifade ettiğinde, hırsızın elinden mal çalmanın bir hüner olduğunu söylediğini iletir. Bu şiir, intihalin o dönemde ne derece yaygın olduğunun bir göstergesidir:

Şu'arâ-yı zamânenün varı
*Birbirinden **uğurlar eş'ârı***
'Aybdur bu didüm birine didi

[549] Ben Şeyhoğlu değilim ki söylediğim sözlerin tamamının kimisi tercüme kimisi çalıntı olsun.

Zî-hüner ***cerr iderse cerrârı***[550] (Özyıldırım, 1999: 234).

Bu şiir Latîfî Tezkiresi'nde geçmektedir.

3.3.3. Necâtî Bey Divanı

XV. yüzyılda, Klasik edebiyatın başlangıç dönemindeki zirve şahsiyetlerinden olan Necâtî Bey'in (öl. 1509), intihali ustaca eleştirdiği bir şiiri vardır.[551] Baştan sona intihali konu edinen söz konusu hicviyede Necâtî Bey, şiir hırsızını normal bir hırsızdan farklı görmediğini vurgularcasına okuyucunun muhayyilesinde adeta gerçek bir hırsızlık sahnesini canlandırır. Gece vakti eve giren hırsızların ev halkının üzerine ölü toprağı serpip onları uyutarak işini kolayca halletmesi anlatılır. Bu durum normal bir hırsızın öncesinde plan yapıp hırsızlığını tasarlaması ve bunu gerçekleştirebilmesi için hileye başvurmasını anlatırken aslında şiir hırsızının da bu şekilde planlı bir şekilde hileye başvurarak işini yapabileceğini düşündürmektedir:

İşidilür ki ***ugrılar*** *giricek bir eve dünle*
Ölü toprağını saçup uyudurlarmış insanı[552] (Tarlan, 1963: 140).

Yeni şairlerin, eskilerin şiirlerini aynen geçirip onların sözlerini çalıp nice bilgisizi aldattıklarını söyler:

Hemânâ yeni şâ'irler geçüp eski olanlardan
Söz alup *iledüp mağrûr iderler nice nâ-dânı*[553] (Tarlan, 1963: 140).

Necâtî Bey, başkalarının hayallerine yeni bir söyleyiş getirenlerin orijinal anlamlardan ve şair yaradılışından uzak olduklarını ifade eder. Burada Necâtî'nin en az söyleyiş güzelliği kadar manaya da önem verdiğini görüyoruz. Yalnızca şair yaradılışlı kimselerce keşfedilebilecek olan orijinal manaların bu kimselerde bulunmadığını anlamak mümkündür. Bu durum aslında belagat kitaplarında yer alan "selh" ve "ilmâm" ile benzerlik gösterir. Şiiri *selh* eden biri onun derisini yüzer, lafzını değiştirip manasını, özünü almış olur. Bu şekilde bir manaya yeniden bir lafız giydiren kimselerin şair yaradılışlı kimseler olarak görülmediklerini anlayabiliriz:

Eger kim ***vireler nazma hayâl-i gayr ile sûret***

[550] Zamane şairleri şiirleri birbirlerinden çalarlar. Birine ayıptır bu yaptığınız dedim. Dilenciden dilenmek / hırsızdan çalmak yetenektir diye cevap verdi.
[551] Söz konusu kıta Gencay Zavotçu tarafından da incelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Zavotçu 2011.
[552] İşitilir ki gece vakti hırsızlar bir eve girince hane halkının üzerine ölü toprağı serpip onları uyuturlarmış.
[553] Tıpkı yeni şairlerin eskilerden söz alıp ileterek nice cahili aldatmaları gibi.

Kani ol ma'ni-i hâs ü kani ol tab' cevlânî[554]

Ölü toprağı idermiş tutalum âdemi bî-hod
Kani keyfiyyet-i câm-ı şarâb-ı nâb-ı reyhânî[555] (Tarlan, 1963: 140).

Söz konusu kıtanın son beyti adeta öğüt niteliğindedir. Başkalarından şiir çalmanın şaire bir katkısı olmayacağını, zariflerin meclislerinde intihal ürünü şiirlerin anlaşılacağı için bunun bir kıymeti olmayacağını kendinden emin bir şekilde dile getirir:

*Sakın **geçmişlerün sözin getirüp şi'rüne katma***
Satamazsın zarâfet meclisinde zînhâr anı[556] (Tarlan, 1963: 140).

3.3.4. Mesîhî Divanı

XV. yüzyıl şairlerinden Mesîhî (öl. 1512), divanında intihal konusuna tekrar tekrar değinir. Zâtî ile intihal konusunda kavgalı olduğunu Âşık Çelebi'den öğrendiğimiz Mesîhî, divanının muhtelif yerlerinde şiir hırsızlığına dair eleştirilerini dile getirir.

Mesîhî, şiirlerini çalan kimsenin bir şekilde meşhur olduğunu dile getirerek bu düşüncesini mehtabın aslında ışığını güneşten almasını işaret ederek sanatlı bir şekilde anlatır:

*Ma'nâ-yı rûşenün **alup uğurlayın** senün*
Rüsvây olup durur nitekim düzd mâhtâb[557] (Mengi, 2014: 37).

Mesîhî, daha önce kullanılmış manaları kullanmadığını ifade ettiği aşağıdaki beytinde, tezkirelerde de sıkça geçen *hâyîde* tabirini kullanır. *Hâyîde mana* tabiri, daha önce başka şairler tarafından kullanıla kullanıla eskimiş manaları karşılamaktadır. Kullanılmış manayı tekrardan dile getirmeyi hoş görmediğini anladığımız bu beyitte şair, çocukların çiğnenmiş lokmalar yemesi hadisesine de telmihte bulunur. Kendinin çocuk olmadığını ve dolayısıyla çiğnenmiş lokma ile beslenmeyeceğini söylerken aslında şairliğini kastetmektedir. Şairliği bir insan ömrüne benzetirsek başlangıcı çocukluk dönemidir. Bu dönemde şairin başka şairlerin kullanmış oldukları manaları ve sözleri kullanmaları olağan görülür. Bu dönemde şair kendinden önceki usta şairlerin kullandıkları sözleri, manaları kullanarak şairliği öğrenme aşamasındadır. Ancak olgunluğa eriştiğinde artık bu türden manaları kullanmaları yersiz

[554] Eğer ki şiire başkalarının hayalleriyle suret verirler. Peki o orijinal anlam ve yerinde durmayan şair yaradılışı nerede?
[555] Tutalım ki ölü toprağı insanı kendinden geçirir. Peki saf şarabın kadehinin verdiği keyif hissi nerede?
[556] Sakın geçmişlerin şiirini getirip şiirine katma. Zarafet sahiplerinin bulunduğu mecliste o şiiri hiçbir surette satamazsın.
[557] Nitekim hırsız ay ışığı senin aydınlığının manasını çalayım derken aleme rezil olur.

görülür. Böyle düşünüldüğünde gerçek şairin, söz ve mana üretebilme yeteneğine sahip olması gerektiğini anlıyoruz:

*Almazam agzuma ben **ma'ni-i hâyîdeyi** hîç*
*Degülem tıfl ki **hâyîde** idinem iftâr*[558] (Mengi, 2014: 41).

Hâyîde manalardan uzak durduğunu söyleyen Mesîhî'nin, aşağıdaki kıtasından orijinal manalara kıymet verdiği ve başkalarının manalarından beslenmeyi haram yemekle eş değer gördüğü anlaşılıyor:

***Ma'ni-i hâs** iyü ogul gibidir*
Andurur sâhibin du'âda olur[559]

***Biregü ma'nisini** besleme kim*
*Ma'nide ol **haram-zâde** olur*[560] (Mengi, 2014: 305).

Mesîhî, kendisinin ihtira sahibi, şiirlerini kendi üreten bir şair olduğunu vurguladığı aşağıdaki beytinde, başkalarının divanlarından çalma yoluyla bir sanat ortaya çıkarmadığının özellikle altını çizer:

*Mesîhî **muhteri'dür** pîşesinde*
*Degüldür san'atı **dîvân uğurlar***[561] (Mengi, 2014: 160).

İntihalden uzak duran şair, kendi şiirlerinin de şiir hırsızlarının eline geçmesinden endişe duymaktadır. Şiirlerini belagat kılıcı ve anlam oku ile koruduğunu ifade eder:

*Suhanhâ-yı tu dârem ez bîm-i **düzdân***
Sihâm-ı bedî' ü kemân-ı ma'ânî[562](Mengi, 2014: 301).

Şair, her şeye rağmen şiirlerine el uzatacak müntehilleri Allah'a havale eder. Allah'a, evini hırsızlardan koruması gibi şiirlerini de şiir hırsızlarından koruması için dua eder:

*Benüm ebyâtuma **düzd el sunarsa***
Fe-sun yâ Rabbi hâze'l-beyte ma'mûr[563] (Mengi, 2014: 141).

[558] Kullanılmış manaları ağzıma hiç almam. Çocuk değilim ki çiğnenmiş lokmalarla iftar edeyim.
[559] Özgün mana iyi evlat gibidir. Sahibinin adını andırır, dua eder.
[560] Başkalarının manalarını besleme; zira onlar manada gayr-ı meşru çocuklar gibi olur.
[561] Mesîhî sanatında yaratıcı bir şairdir. Divanlardan çalan bir sanatı yoktur.
[562] Senin şiirlerine sahip olan ben onları söz hırsızlarının tehdidinden bedî' (belagat sanatının ana bölümlerinden biri) oku ve me'ânî (belagat sanatının ana bölümlerinden bir diğeri) yayıyla korurum.
[563] Eğer benim şiirlerime hırsızlar el uzatırsa, yâ Rabbi Beyt-i mamur gibi sen bu beyitleri koru!

3.3.5. Zâtî Divanı

Divanında intihal ile alakalı beyitlere yer veren XVI. yüzyıl şairlerinden biri de Zâtî'dir (öl. 1547). Döneminde şair Mesîhî ile intihal kavgasına tutuşan Zâtî, Mesîhî'nin kendi şiirlerini çalan bir hırsız olduğunu savunur:

Ey Mesîh[î] her biri 'ırz ugrısı ayyârdur[564]
Şehr-i şi'rün şâhısun bir dürlü dahi olur iş

Mülk-i nazm-ı Zâtî'nün ***ugurlanup ma'nâları***
Girüben dîvânuna tebdîl-i sûret eylemiş[565] (Kurtoğlu, 2019: 302).

Zâtî, divanında Âhî ile ilgili bir eleştiriye yer verir. Âhî'nin başkalarının sözüyle işve ve naz ettiğinden bahseden Zâtî, "Naziklerin sözlerinden götürme" diyerek Âhî'yi uyarır. Kendisine Âhî'nin kitabından bir cüz getirilip, bu nasıldır diye sorulduğunda ise, ortada bir söz göremediğini ifade etmiştir. Zâtî ikinci beyitteki "söz yok" ifadesini tevriyeli kullanmıştır. Hem "diyecek söz yok (gayet güzel)" hem de "içinde söz yok" anlamı anlaşılabilir:

Bize ***iller söziyle şîve vü nâz itme*** *ey Âhî*
Götürme *sözlerinden anlarun 'âlemde nâzük çok*[566]

Bana bir cüz getürdiler kitâbundan anı gördüm
Didiler niçe şu bi'llâhi Zâtî ben didüm söz yok[567] (Kurtoğlu, 2019: 304).

Zâtî, söz söyleyicilerin sözlerini şairin iniltisinden çaldığını ifade eder. Nitekim onları tek tek söyletilirse Zâtî'nin sözlerini çalmış oldukları ortaya çıkacaktır:

Gûyendeler ol sözi inildimden ***ugurlar***
Emr eyler isen ırladayın anları bir bir[568] (Tarlan, 1968: 235).

Zâtî, zamane şairleri tarafından manalarının çalındığından yakınır. Divanını ayva tüyleri yeni çıkmış genç ve güzel bir sevgiliye benzeten Zâtî, bu divandaki manaların döneminin şairlerince *tırâş* suretiyle çalındığını söyler. Beyitteki "nev-hat" ve "tırâş" kelimeleri aynı zamanda bir iham-ı tenasüp oluşturacak şekilde kullanılmıştır:

---

[564] Alıntıladığımız metinde "*Ey Mesîh her biri [kim] 'ırz ugrısı ayyârdur"* şeklindedir.
[565] Ey Mesîhî! Her biri namus hırsızı, hilecidir. Şiir şehrinin padişahısın, iş bu türlü oldu. Zâtî'nin şiir mülkünün manaları çalınıp şekil değiştirerek senin divanına girmiş.
[566] Ey Âhî, bize başkalarının sözleriyle işve ve naz etme, âlemde nazik çok, onların sözlerinden götürme.
[567] Bana kitabından bir cüz getirip Zâtî şu nedir diye sordular. "Allah için söz yok" dedim.
[568] Şarkıcılar bu sözü benim iniltilerimden çalarlar. Emredersen onları bir bir söyleteyim.

Dîvânun oldı Zâtî bir dil-rübâ-yı nev-hat
Şâ'îrleri zamânun andan ider ***tırâşı***[569] (Çavuşoğlu-Tanyeri, 1987: 479).

3.3.6. Yetîmî Divanı

XVI. yüzyıl şairlerinden Yetîmî (öl. 1552/53), anlamı bir arsaya, şiiri de o arsa üzerine yapılan bir binaya, mülke benzetir. Başkalarının manalarını alıp da şiir yazmadığını belirten şair, başkalarının mülküyle bina yapılmayacağını söyleyerek intihalden uzak durduğunu ifade eder. Aynı zamanda, ikinci anlamı "ev" olan beyit kelimesi, mülk ve bina kelimeleriyle bir iham-ı tenasüp örneği oluşturur:

Gayr ma'nîsin *alup beyte heves itmez Yetîm*
Mülk-i gayrıda bilürsün ki binâ itmezler[570] (Piroğlu, 1996: 157).

3.3.7. Hayâlî Bey Divanı

XVI. yüzyılın önemli şairlerinden Hayâlî Bey (öl. 1557), divanında intihali eleştiren şairlerden biridir. Beyitlerinde intihalden uzak durduğunu dile getiren şair bu beyitlerde âdeta bir savunma havası içindedir. Kendini, başkalarının manalarından uzak duran bir şair olarak tanımlayan Hayâlî, şiirlerinde yer alan manaların kendi yeteneğinin ürünü olduğunun özellikle altını çizer.

Başkalarının yaptığı gibi Selman'ın divanındaki şiirleri *tırâş* suretiyle almadığını ifade eden Hayâlî'nin bu beytinden aynı zamanda başkasına ait sözleri eğreti bir elbise gibi gördüğünü de anlıyoruz:

Zahîrün arkasından ***müste'ârî câme****sin almaz*
Tırâş etmez *o gayrılar gibi dîvân-ı Selmânı*[571] (Tarlan, 1945: 64).

Hayâlî, divanında başkalarının manalarını almadığını ifade ederken kendi avını avlayan yetenekli bir avcı gibi şiirlerine dâhil ettiği manaların kendi muhayyilesinin ürünü olduğunu belirtir:

Tab'-ı Hayâlî ***ma'nî-i gayrı alub nider***
Şehbâzdır ki sayd özü eyler şikârını[572] (Tarlan, 1945: 428).

---

[569] Ey Zâtî! Divanın ayva tüyleri yeni çıkmış gönül kapan bir güzel gibi oldu. Zamanın şairleri manaları divanından çalarlar.
[570] Yetim, başkasının manasını alıp onunla beyit yazmaya heves etmez. Bilirsin ki başkasının mülküne bina dikmezler.
[571] O, Zahîr'in üstündeki eğreti elbiseyi almaz. Selmân'ın divanının manalarını başkaları gibi tırâş etmez.
[572] Hayâlî'nin şair yaradılışı başkalarının manalarını alıp da ne yapsın? O, kendi avını avlayan yetenekli bir şahbazdır.

3.3.8. Behiştî Divanı

İntihale en ağır eleştirilerden biri XVI. asır şairlerinden Behiştî'den (öl. 1571/72) gelir. Kendini mert bir şair olarak tanımlayan Behiştî, hırsız şairi kahpe kadına benzetir. Behiştî bu beyitte "fikirsiz" kelimesini başkasının hayaline / fikrine ihtiyacı olmadığını söylemek amacıyla kullanmış olmalıdır. Zira kendini "merd şâ'ir" olarak tanıtan Behiştî, kahpelik ile hırsızlığı eş tuttuğundan, manalarını kendi kendine üretebildiği için başkalarının hayaline / fikrine ihtiyacı olmadığından bahsetmektedir:

Ugurluk *kahbe-zenlikdür Behiştî merd şâ'irsin*
Fikirsiz bikr-i ma'nâlar düzersin kendü kendünden[573] (Aydemir, 2018: 337).

3.3.9. Nev'î Divanı

XVI. yüzyıl şairlerinden Nev'î (öl. 1599), aşağıdaki beytinde hâyîde manaya bir örnek verir. Bu beyitten, sevgilinin dudağını helvaya benzetmenin daha önce defalarca kullanılmış *hâyîde* bir mana olduğunu öğreniyoruz. Şair kendi kendine bu manayı kullanmaması gerektiğini, bunun *hâyîde* bir mana olduğunu, gönül ehli kimselerin bu tür eskimiş, çiğnenmiş manaları ağızlarına almadıklarını ifade eder:

Almaz dehâna ***ma'ni-i hâyîde*** *ehl-i dil*
Teşbîh kılma la'lini helvâya Nev'iyâ[574] (Tulum-Tanyeri, 1977: 232).

Nev'î, sevgilinin ayva tüyleri ile alakalı olarak daha önce söylenmemiş hoş bir mana bulduğunu, bu mananın başka bir şair tarafından "tıraşlanmak" suretiyle çalınmış olduğunu ifade eder:

Düşürmişdüm hatun vasfında bir hoş ma'nî-i nâdir
Bulup anı ***tıraş itmiş*** *işitdüm sonra bir şâ'ir*[575] (Tulum- Tanyeri, 1977: 304).

3.3.10. Edirneli Şevkî Divanı

Şairlerin divanlarında birbiri hakkında intihal ithamlarına yer verdikleri de görülür. Bunlardan biri Edirneli Şevkî'nin (öl. ?), şair Visâlî (öl. ?) hakkında menfi kanaatlerini dile getirdiği kıt'adaki ithamlardır. Şevkî, Visâlî'nin Necâtî Bey'in şiirini alıp bozduğunu şu sözlerle ifade eder:

[573] Ey Behiştî! Hırsızlık kahpeliktir. Sen mert şairsin. Kendi kendine, başkalarının fikirlerine ihtiyaç duymaksızın orijinal manalar söylersin.
[574] Gönül ehli, kullanılmış manaları ağzına almaz. Ey Nev'î, (sevgilinin) kırmızı dudaklarını helvaya benzetme.
[575] Ayva tüylerinin övgüsü için eşine az rastlanan güzellikte bir mana düşürdüm. Sonra duydum ki onu bir şair bulup bizden çalmış.

Nâsih-i fenn-i beyân ya'nî Visâlî hazreti
San'at-ı şi'r içre öte ucıdur devletsüzün[576]

Şi'rin istermiş Necâtî'nün ki tâ ***düzüp boza***
Himmet-i a'lâsını billâh görün himmetsüzün[577]

Şi'r içinde ***gayr-ı farziyyâtı*** *'arz eyler bize*
Nic'idelüm söylenir sözdür ki söz sünnetsüzün[578] (Yakar, 2010: 416).

3.3.11. Rızâyî Divanı

XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Rızâyî (öl. 1629/30), divan şiirinin önde gelen şairlerinden Şeyhülislam Yahyâ'nın (öl. 1644) yeğenidir. Tezkirelerin övgüyle bahsettikleri bir şair olan Rızâyî, manevi olarak başkalarının ruhlarından yardım alsa da başkalarının sözlerinden asla meded ummayacağını dile getirir:

Sühan-ı gayrden *itmem hele istimdâd*
Gerçi kim ruhlarından iderin istimdâd[579] (Demirel, 2005: 52)

Kendisinin yeni bir tarz ortaya koyduğunu belirten Rızâyî, Acem tarzını taklit etmeyeceğini söyler:

Tâze-tarh-efgenüz Rızâyî biz
Tarz-ı 'Acem'e itmezüz ***taklîd*** (Demirel, 2005: 104).

3.3.12. Nef'î Divanı

XVII. yüzyılda, Nef'î'nin (öl. 1635) intihal eleştirisinde bulunduğunu görüyoruz. İntihalci şairi orijinal manalara sahip olamayıp onları "tıraşlayarak" çalan bir hırsız olarak gören Nef'î, bu kimselerin başkalarının sözleriyle şair geçindiklerini ifade eder. Nef'î'nin bu beytine göre "mana tırâşlayan" şiir hırsızlarının dostlarının şiirlerini dahi çalabilen kimseler olduğunu öğreniyoruz:

Bir ***düzd****-i nâ-bekâr-ı* ***ma'ânî-tırâş*** *iken*
Yârân sözüyle *şâ'ir olur nüktedân olur*[580] (Akkuş, 1991: 238).

[576] Beyan ilminin nasihatçisi yani Visâlî hazretleri(!) şiir sanatında devletsizlerin zirvesidir, son ucudur.
[577] Yazıp bozmak için Necâtî'nin şiirini istermiş. Himmetsizin bu yüce himmetini(!) görün.
[578] Şiir içinde bize başka konulardan bahseder. Ne yapalım? Söz sünnetsizindir derler.
[579] Başkalarının ruhlarından yardım istesem de sözlerinden medet ummam.
[580] Orijinal olmayan anlamları tıraşlayıp çalan hayırsız bir hırsız iken [bunu bilmeyen] dostlarının sözüne göre nüktedan bir şairdir.

3.3.13. Râmî Divanı

XVII. yüzyıl şairlerinden Râmî (öl. 1639/40), dönemi hakkında şiir eleştirisinde bulunan şairlerden biridir. Râmî, Şam'dan İstanbul'a gönderdiği 137 beyitten oluşan manzum mektubunda devrin edebî ortamı ve bazı şairler hakkında müspet ve menfi değerlendirmelerde bulunur. Bu mektupta Râmî'nin özellikle şairlerin şiir anlayışları ve edebî kişilikleri ile ilgili yorumlarının bulunması dikkat çekicidir. Râmî, Hoca-zâde Es'ad Efendi (öl. 1625), Şeyhülislâm Yahyâ (öl. 1644), Azmi-zâde Hâletî (öl.1631), Nef'î (öl.1635) ve Riyâzî (öl. 1644) hakkında övgü dolu değerlendirmelerde bulunurken özellikle Cevrî (öl. 1654) hakkında olumsuz ve yer yer hakarete varan eleştirilerde bulunur.

Zamanında şair ile şair geçinen kimselerin bir farkı kalmadığını dile getiren Râmî, Anadolu'nun saçma sözler söyleyen kişilerle dolduğundan yakınır:

*Gel imdi Rûmda seyr eyle bezm-i **yâve-gûyânı***
Ecânible felek gör neylemiş âyîn ü erkânun[581]

Zamanın bu perişan hâllerine şaşırılmaması gerektiğini söyleyen Râmî, irfan ehli kimlerin dünyada artık yer almadığını söyler:

Ta'accüb itme ammâ vaz'-ı nâ-hemvâr-ı gerdûna
Görüp bu rûzgârun böyle ahvâl-i perîşânun[582]

Karışdı sohbet-i 'âlem dem-i âhir zamandur bu
Vücûdı kalmadı bezm-i cihânda ehl-i 'irfânun[583]

Osmanlı ülkesi bir zamanlar fazilet ehli kimselerin yetiştiği bir yer iken şimdilerde bu durum değişmiş, boş sözler söyleyenlerin sayısı fazilet sahiplerinin sayısını geçmiş, ülkede hünerin kadrini bilen kimse kalmamıştır:

Efâzıl ma'deniken taht-gâh-ı mülk-i 'Osmânî
İderken kâmbin ü kâmyâb erbâb-ı 'irfânun[584]

[581] Rum'da boş sözler söyleyenleri gel de şimdi seyret. Felek yabancı / alakasız kimselerle nasıl ayin yapıp yakınlaşmış.
[582] Bu zamanın böyle perişan hâllerini görüp dönüp duran feleğin düz olmayışına şaşırma.
[583] Bu ahir zamandır, alemin sohbeti karıştı. İlim irfan sahibi kimselerin dünyada yeri kalmadı.
[584] Osmanlı ülkesinin başkenti faziletli insanların, irfan sahiplerinin madeni iken ve irfan sahiplerini mutlu ederken…

İlim sahibi kimseleri yani "ashâb-ı ma'ârif"i "a'lâ", boş sözler söyleyen yani "yâve-gûyân"ı da "ednâ" olarak gören şair burada bir leff ü neşir sanatına yer verir.

*Mübeddel olmış **ashâb-ı ma'ârif yâve-gûyâna***

*Tegallüb eylemiş **a'lâ**sına eşhâsı **ednâ**nun*[585]

Hüner kadrin bilür bir merd-i kâmil kalmamış gitmiş
Tehî olmış ma'ârifden dili ednânun a'lânun[586]

Râmî'nin kıyasıya eleştirdiği bu ortamda gerçek şairler ile şair geçinenlerin de birbirinden ayırt edilemediği ve saçma sapan sözler söyleyen yeni yetmeler çoğalmıştır. Bu kimseler iyi şiiri kötü şiirden ayırt edecek kabiliyete sahip değildirler:

Müteşâ'irle şâ'ir Rûmda fark olmadan kalmış
Şu denlü kesreti var nev-heves terzîk-gûyânun[587]

Şa'îri şi'rden fark eylemezler bahs geldükde
Kabûl itmezler ammâ sözde nazmın belki Hassânun[588]

Bu kavmün ser-firâzı âb-rûy-ı herze girdârı
Ki redd eyler kabulün nazmda 'Urfî-i devrânun[589]

Yukarıdaki beyitlerle eleştirdiği kimselerden Cevrî'yi ismen anan Râmî, Cevrî'nin saçma sapan sözler yazan bir şair olduğunu ve ömrünün şiir dilenmekle geçtiğini öne sürer:

Har-ı çingâne-sîret dîv-peyker yâve-gû Cevrî
[Ki] tezkîri-y-le la'net kesb ider her 'uzvı şeytânun[590]

Sühanda kadrini bilmek dilersen var kıyâs eyle
Ola perverdesi ol har tulû'ı gibi nâ-dânun[591]

---

[585] İlim sahibi kimseler boş sözler söyleyenlerle yer değiştirmiş. Alçak kimseler üstün kişilere galip gelmiş.
[586] Hünerin kıymetini bilecek bir olgun kişi kalmamış. Alçak kimselerinde de üstün kimselerin de gönülleri ilimden nasibini almamış.
[587] O kadar çok saçma sözler söyleyen yeni yetme var ki şairle şair geçinen kimselerin Anadolu'da bir farkı kalmamış.
[588] Yeri geldiğinde arpa ile şiiri birbirinden ayıramayan kimseler belki Hasan'ın nazmını [bile] kabul etmezler.
[589] Bu kavmin önde gideni, boş sözlerle uğraşanı, zamanın Urfî'si olan kişiyi nazım sahasında kabul etmez.
[590] Çingene ahlaklı, dev yüzlü, saçma sözler söyleyen eşek Cevrî, ki adının anılması ile her uzvu şeytanın lanetini üzerine çeker.
[591]Şiirde kadrini bilmek istersen kıyasla. O eşek, bilgisizin doğuşu gibi ondan yetişmiş olsun.

Râmî, Cevrî ve isim vermeden "onun gibi" diyerek nitelediği değersiz / bayağı kimselerin kendilerince Sahbân'dan üstün geçindiklerini ve İran şairlerinden alıntılar yapmayı meziyet saydıklarını belirtir:

Bunun emsâli birkaç mübtezel terzîk-gû yâve
Geçer zu'mınca ammâ her biri mâ-fevki Sahbânun[592]

Fazîlet 'add olur zanni-yle bunlar mutlakâ şimdi
Zebân-ı tâzesin anlar ***geçüp*** *yârân-ı Îrânun*[593]

Bu kimseler, sürekli olarak elinde Örfî'nin (öl. 1591) divanı ile gezerler. Görenler bu divanın üstünlüklerini, niteliklerini bildiklerini zannetse de gerçek öyle değildir. Bırakın niteliği lafzın altındaki mananın dahi kaynağını anlayamazlar. İlk beyitte "ân" kelimesini tevriyeli kullanan şair bununla hem Örfî'nin divanını hem de güzelliğini kastetmektedir.

Elinde bir dîvân-ı 'Örfî gezdürür dâ'im
Görenler zann ide tâ kim mezâyâsın bilür ânun[594] (Kavukçu, 2000: 109-110).

Râmî, bir başka gazelinde ise her ne zaman hayret verici eserlerini ortaya çıkarsa mazmunlarının çalındığını ifade ediyor:

Cezb-i elmâs-ı nazarla ***gâret-i mazmûn*** *ider*
Nâme-i hayret-şikencin mahreme açsam ne dem[595] (Kavukçu, 2000: 228).

3.3.14. Fehim-i Kadîm Divanı

XVII. yüzyılda intihalden en çok yakınan şairlerden Fehim-i Kadîm (öl. 1647/48) intihalcilerden Allah'a sığınır ve bu düzensiz şairin sözleri birbirine karıştırarak oluşturduğu mecmuasının delileri dahi utandırdığını söyleyerek bir yardım çağrısı yapar. Fehîm, ağızlarda çiğnenmiş lokmaya dönen manaları kullanan şairlerin mana hırsızı olduğunu söylemekle birlikte bu durumdan kurtulmak istemekte, adalet arayışı içine girmektedir:

Dâd ol sefîne-i şâ'ir-i bî-intizâmdan

Dîvâneyi hacil ide ***halt-ı kelâmdan***[596]

---

[592] Bunun gibi birkaç saçma sapan sözler söyleyen değersiz kimseler, her biri kendilerince Sahbân'dan üstün geçinirler.
[593] Bunlar şimdi mutlaka İranlı dostların taze kelamını (kendi divanlarına) geçip bunu fazilet sayarlar
[594] Elinde Örfi Divanı'nı gezdireni görenler o divanın meziyetlerini bildiğini zannederler.
[595] Her ne zaman hayret uyandıran eserlerimi ortaya çıkarsam elmas gibi sert bakışının cazibesiyle mazmun çalar.
[596] O düzensiz şairin mecmuasından imdat! Sözleri karıştırması delileri utandırır.

Feryâd o ***düzd-i ma‘ni-i hâyîde-hârdan***

Hâm ide nice nükteleri tab‘-ı hâmdan[597] (Üzgör, 1991: 244).

Elfâz-ı tâze ile perîşân suhanları

Dürr-i nazîm düşdi sanurlar nizâmdan[598] (Üzgör, 1991: 244).

Şairleri, şiirlerin yolunu kesen harami hırsızlara benzeten Fehîm, şiirlerini üstün tutma çabalarını eleştirir:

Olmış ***harâmi-i reh-i eş‘âr*** *her biri*

Beytin sanur bülend ola Beytü’l-harâm’dan[599] (Üzgör, 1991: 244).

İntihali *cerr* ifadesiyle anlatan Fehîm, torbasını sürükleyerek gezen dilenciler gibi, ondan bundan toplayarak şiir yazanların yüzsüzce ihtişamdan bahis açmalarını eleştirir. Fehîm, ünlü Fars şairi Muhteşem-i Kâşânî'ye (öl. 1588) telmihte bulunarak, intihalde bulunan kişinin Anadolu'nun Muhteşem'i olsa da yaptığı şeyin aşağılık bir şey olduğunu ifade eder:

Rûm içre Muhteşem de olursan hakîrsin

Bunlarsa ***cerr idüp*** *dem urur ihtişâmdan*[600] (Üzgör, 1991: 244).

Çarşıda pazarda şairim diyerek salına salına gezen bu şairlerin eline torba alıp gezen dilenciler gibi komik durumda olduklarını söyler. İntihalci şaire yakıştırılan "cerrâr" tabiri, bir anlamı itibarıyla üzerine cephaneliklerini yüklenmiş ağır ağır yürüyen askerdir. "Cerr eden" şairlerin yürüyüşünü de burada "cerrârın" yürüyüşüne benzetir. Eline aldığı sarık, dilenci torbası bu şairin divanıdır. İçindeki malzemelerse başkalarından dilenerek topladığı şiirlerdir:

Destârı kec idüp ide bâzârda hırâm

Teşhîr-i şâ‘irî ide mudhik hırâmdan[601] (Üzgör, 1991: 244).

---

[597] O çiğnenmiş lokmalar yiyen mana hırsızlarından feryat! Ham kişiliklerinden dolayı pek çok ince anlamı çiğ bırakırlar.
[598] (O şiirden anlamayanların) yeni lafızlar ile (yapılmış) sözleri darmadağınıktır. (Ama onlar, her bir sözlerini) inci dizisinden düşmüş birer inci sanırlar.
[599] Her biri şiir yolunun eşkiyası olmuş. Beyitlerini Beytü'l-Haram'dan yüce zanneder.
[600] Sen Rum içinde Muhteşem de olsan değerin bilinmez. Bunlarsa ondan bundan şiir dilenip ihtişamdan söz ederler.
[601] Çarşıda pazarda sarığını eğip salınarak yürür. Bu gülünç haldeki salınarak yürümesiyle şairliğini sergiler.

Fehîm, bu hırsız, dilenci şairlerle aynı işi yaptığı için bir utanç içerisindedir. Hz. İsa gibi göğe yükselerek bu yerden ayrılmak ister:

'Âr eylerem ***şerîk-i harân*** *olduğum meğer*

'Îsâ gibi kaçam feleke bu makâmdan[602] (Üzgör, 1991: 244).

Fehîm bu şairleri hamamlara sinmiş yarasalara kendini ise bundan farklı olarak gül bahçelerinde öten hoş sesli bir kuşa benzetir. Buradaki yarasa benzetmesi dikkat çekicidir. Yarasalar geceleri ortaya çıkar ve karanlıklarda bulunur. Hırsızlar mesleklerini karanlıkta ve gece icra ederler. Dolayısıyla Fehîm, intihalci şairi gece ortaya çıkan bir yarasa, gece hırsızlık yapan bir hırsız gibi görür:

Huffâş-ı külhan*a beni sanma berâberem*

Ben murg-ı hoş-nevâ-yı gülistân-ı dîgerem[603] (Üzgör, 1991: 246).

Fehîm, kendisinin şair olduğunu, dilenci olmadığını vurgulayıp hemen ardından rücu sanatı yaparak dilenci olduğunu söylemektedir. Şairin ilk söylediği "cerrâr" intihalci anlamında olsa da ikinci mısradaki "cerrâr" dilberden öpücük ve kucaklama dilenen bir âşığı anlatmak için kullanılmıştır. Şair ayrıca "peydâ" ve "nihân" kelimeleriyle tezat sanatı kurmaktadır:

Ben şâ'irem ammâ degülem pek ***cerrâr***

Cerrâram *u agniyâyı itmem bîzâr*

Her ne talebüm var ise dilberdendür

Peydâ nigeh-i lutf u nihân bûs u kinâr[604] (Üzgör, 1991: 690).

3.3.15. Nev'î-zâde 'Atâyî Divanı

Edebiyatımızın hamse sahibi şairlerinden Nev'î-zâde 'Atâyî (öl. 1659), Nizâmî'yi örnek alarak tamamladığı hamsesinin, şiir hırsızlarının yağmasına uygun hale geldiğini söyler: Bu beyitte şair kendisini şairlerin sultanı olarak görmekte ve Türklerdeki senede bir gün han sarayının halk tarafından yağma edilmesi geleneğine de telmihte bulunmaktadır:

---

[602] Eşeklerle aynı mesleği yapmaktan / ortak olmaktan dolayı utanıyorum. Benim de Hz. İsa gibi bu (aşağılık) makamdan göğe kaçmam (yükselmem) gerekir.)

[603] Hamamlarda bulunan bu yarasalarla benim bir olduğumu sanma. Ben başka bir gül bahçesinin güzel sesli kuşuyum.

[604] Ben şairim ama dilenci değilim. Dilenciyim ama zenginleri usandırmam. Her ne isteğim varsa sevgilidendir. Açıktan lütufla bakmasını, gizliden de öpüp kucaklamasını (isterim).

Nizâmî gibi şekl-i hamsesi hams-i mübârekdür
*Sunup **yağmaya virdüm** hân-ı bî-pâyân-ı ma'nâyı*[605] (Karaköse, 1994: 390).

3.3.16. Nâ'ilî Divanı

XVII. yüzyılın önemli şairlerinden Nâ'ilî (öl.1666/67), söz hırsızlarının çokluğundan yakınır. Nâ'ilî, ülkede şiir hırsızlarının çoğaldığını söylerken, güzel şiirleri misk kokulu kervanlara benzetmiştir. Eski devirlerde ağır kervanlarda taşınan ticari eşyalardan biri de misktir. Kervandan gelen misk kokuları haramilerin, kervanların yerini kolayca bulup yağmalamasına neden olmuştur. Tıpkı bunun gibi güzel şiirler misk kokulu kervanların haramilerce yağmalanmasına benzer şekilde de şiir hırsızları tarafından yağmalanır:

*Çoğaldı **düzd-i suhen** Nâ'ilî bu kişverde*
Metâ'-ı nazm ise mânend-i müşk-bû düşmen[606](İpekten, 1970: 393)

3.3.17. Kadrî Divanı

XVII. yüzyılın pek tanınmayan şairlerinden olan Kadrî (öl. 1671), Kabûlî'yi tahmisinde *hâyîde* manaya örnekler verir. Kadrî'nin *hâyîde* olarak gördüğü ilk mana sevgilinin dudağının kand-i mükerrer denilen üç kez kaynamış şekere benzetilmesidir. Şeker kamışının suyu üç kez kaynatılarak alınan beyaz şekere kand-i mükerrer denir (Onay, 2000: 278). Kadrî, ikinci olarak sevgilinin yanağının rengi dolayısıyla taze gül yaprağına benzetilmesinin de mana olarak *hâyîde* olduğunu ifade eder. Kabûlî'nin ise sevgilinin dişlerinin inciye benzetilmesini *hâyîde mana* olarak gördüğü anlaşılıyor:

La'l-i nûşına anun Kadrî mükerrerdür dimek
Lezzet-i cân-bahşına gayr-ı mükerrerdür dimek
'Ârız-ı rengînine berg-i gül-i terdür dimek
İy Kabûlî dürr-i la'l-i yâri güherdür dimek
*Güfte-i nâ-süfte ammâ **ma'nî-i hâyîde**dür*[607] (Külahlıoğlu, 1997: 77).

[605] Hamsesinin şekli, kutlu beşli olan Nizâmi gibi sunup sonsuz mana sofrasını yağmalanmaya uygun bir hale getirdim.
[606] Ey Nâ'ilî! Bu ülkede söz hırsızı çoğaldı. Şiir sermayesi ise misk kokusu gibi düşman (çeker).
[607] Ey Kadrî! Sevgilinin şarap renkli dudağına üç kaynamış (mükerrer) şeker demek, onun can bağışlayan lezzetine mükerrer değil (ilk defa görülmüş) demek, renkli yanağına taze gül yaprağı, dişlerine inci demek, söz olarak yeni olsa bile mana olarak hâyîdedir, evvelce defalarca söylenmiştir.

3.3.18. Hüsâm-zâde Feyzî Divanı

XVII. yüzyıl şairlerinden Hüsâm-zâde Feyzî (öl. ?), şiir ehli içerisinde mana hırsızlarından yakınır. Mana hırsızlarının sayılarının çokluğundan şikâyet eden Feyzî, manasız sözler söyleyen çok sayıda şair olduğunu ifade eder. Bunca manasız söz söyleyenler arasında kendini gerçek bir şair olarak görür:

Çog oldı togrısı nazm ehli içre ***sârik-i ma'nâ***
Anunçün ekseri bî-ma'nâ-guyân Feyzî şâ'irdür[608] (Gülnar, 1996: 158).

3.3.19. Süheylî Divanı

XVII. asır şairlerinden Süheylî (öl. ?), şiirde iddialı bir şair olmasa da en azından dilenci şair olmadığını vurgular. Başkalarından mana ve şiir toplayarak şiir yazmaktansa küçük bir şair olarak kalmayı yeğlemektedir:

Hakîr isem n'ola elden tevakku'um yokdur

Egerçi şâ'irem ammâ ne ***şâ'ir-i cerrâr***[609] (Harmancı, 2017: 61).

3.3.20. Kadı Şefî'î Divanı

XVII. asır şairlerinden Kadı Şefî'î (öl. ?), *hâyîde mana*lardan uzak durmak gerektiği fikrindedir. Şiiri orijinal manalarla yazmak gerektiğini söyleyen şair, kendine hitaben daha evvel başka şairlerce kullanılmış manalara dokunulmaması gerektiğini salık verir:

Bikr-i ma'nâyı *tasarruf ide gör yohsa Şefî'î*
Tıfl-ı nâ-reste gibi ***hâyîde eş'âra*** *tokınma*[610] (Aydın Yağcıoğlu, 2016: 216).

3.3.21. Sâbit Divanı

XVII. yüzyıl şairlerinde Sâbit'in (öl. 1712) cerr hakkında söylediği bir beyit vardır. Şair, dilencilikle şiir söylemeyi sevmediğini, sevdiği bir kafiyenin de kullanılmadan kalmasına gönlünün razı olmadığını ifade eder:

Cerri *sevmem kıyamam da kala* ***nâ-müsta'mel***

[608] Doğrusu şiir erbabı içinde mana hırsızı çoğaldı. Çoğu manasız sözler söyleyenler, Feyzî ise şairdir.
[609] Önemsiz, küçük biriysem de ne olur! Elden bir isteğim yoktur. Gerçi şairim ama dilencilik yapan bir şair değilim.
[610] Ey Şefî'î, orijinal manaları kendin üret, çocukların ağızda çiğnenmiş lokmaları yemeleri gibi, ağızlarda çiğnenmiş bayat/çalıntı sözlere dokunma.

Sevdigüm kâfiyedür lafz-ı şerîf-i en'âm[611] (Karacan, 1991: 290).

3.3.22. Nâbî Divanı

XVII. yüzyılda, intihal konulu beyitler yazan şairlerden biri de Nâbî'dir (öl. 1712/1713).

Divanında tercüme konusuna değinen Nâbî'nin başka dilden mana tercüme etmek konusunda olumsuz bir görüş içerisinde olduğunu görüyoruz. Şair, Acem şairlerinin sözlerini Türkçeye çevirmenin başka birinin elbisesini bozup ondan kendine elbise yapmak gibi olduğunu söyler. Başka birinin elbisesi nasıl kişi üzerinde "eğreti" duruyorsa başka dilden tercüme yoluyla alınmış sözlerin de yakışmayacağı görüşündedir:

Câme-i gayrı bozup *'anteri yapmak gibidür*
Nazm-ı Türkîye çevirmek 'Acemün güftârın[612] (Bilkan, 1997: 875)

Nâbî, tercüme ile şiir yazmayı, eksiğini başkalarının sözleriyle tamamlamak şeklinde yorumlar. Önceki örnekte tercümeyi eleştiren Nâbî, bu beyitte tercümeyi eksikleri tamamlayıcı bir unsur olarak görür:

Noksânı gayrılarla olur Nâbiyâ tamâm
Her kimse kim tekellüm ider ***tercemân*** *ile*[613] (Bilkan, 1997: 967)

Bu beyitten çıkarabileceğimiz bir yorum da tercümeye ihtiyaç duyan şairlerin esas itibariyle "noksan" olarak görüldüğü olabilir. Şair kendindeki eksikliği tercüme yoluyla tamamlayabilmektedir.

Nâbî, bir yandan da başkalarının sözlerini değiştirmeyi birçok farklı kaptan türlü türlü yemek almaya benzetir. Bu durumun karışıklığa neden olacağını ifade eder, bunun olumlu sonuç doğurmayacağı ortadadır:

Bir nice zarfdan almak gibidür dürlü ta'âm

Eylemek halt *sözinde digerün eş'ârın*[614] (Bilkan, 1997: 875)

Nâbî'nin beytinde başkasına ait sözün şiire karıştırılmasının başka başka kaplardan yemek almaya benzetilmesi anlamlıdır. Başkasının sözünü kendi şiirine karıştırarak şiir yazmak, türlü türlü yemeklerin karıştırılması gibidir. Böylece yemeğin olduğu gibi şiirin de

[611] (Şiirde) dilenciği sevmem ama sevdiğim bir kafiye olan şerefli "en'âm" sözünün kullanılmamasına da kıyamam.
[612] Acem şiirlerini Türkçeye çevirmek başkasının elbisesini bozup kendine elbise dikmek gibidir.
[613] Ey Nâbî! Her kim tercüme ile konuşursa eksiği başkalarıyla tamamlanır.
[614] Başkalarının şiirlerini şiirine karıştırmak her türlü kaptan yemek yemeye benzer.

tadı kaçar. Beyitteki "bir nice zarf" sözünü "diger" kelimesiyle, "ta'am"ı da "eş'âr" ile ilişkilendirirsek beyitte bir leff ü neşir olduğu görülür. Burada şu yorumu yapmak mümkündür: Yemek, su gibi hayati bir ihtiyaçtır ve mukaddestir. Haram denince ilk akla gelen de aslında "yemek" eylemidir. Başkasının tabağından yemek almak ne kadar yanlışsa başkasının sözünden almak, onu bozmak da o kadar yanlıştır.

Bir başka gazelinde Nâbî, mana hırsızlarının kara hırsızlardan farkı olmadığını ifade ederken şiirlere saldıran bu yol kesici, harami kimselerin şerrinden sakınır:

Düzd-i ma'nâ *kara hırsuz gibidür ey Nâbî*
El-hazer kâfile-i nazma sunan ***reh-zenden***[615] (Bilkan, 1997: 904).

Nâbî, bir başka şiirinde ise eğer şiir hırsızları için el kesme cezası uygulanmış olsaydı, eli kesilmiş şair sayısının eli kesik dilencilerin sayısından fazla olacağını söyleyerek intihalci şairlerin çokluğuna, intihalin ne derece yaygın olduğuna dikkati çeker:

Deryûzegerândan şu'arâ ekser olurdı
Düzdân-ı ma'ânîde *eger kat'-ı yed olsa*[616] (Bilkan, 1997: 966).

Nâbî, Acem şairlerinin hayallerinin çalınması suretiyle güzel olan şiirlerin gülünç duruma düştüklerini savunur:

İntihâbât*-ı hayâlât-ı 'Acemle Nâbiyâ*
Şâhid-i eş'âr bir udhûke suret bağladı[617] (Bilkan, 1997: 1166).

Son olarak, ünlü Acem şairi Şevket'in (öl. 1696) şiirlerinin manalarının çalındığından, bu manalarla şiir yazanların şöhret sahibi olduklarını ifade eden Nâbî'nin bu beytinden Şevket'in manalarını çalmanın yaygın olduğu anlaşılıyor:

İstirâk*-ı isti'ârât ile şi'r-i Şevket'ün*
Şimdi ***düzdân-ı ma'ânî*** *şân u şevket bağladı*[618] (Bilkan, 1997: 1166).

3.3.23. Kayserili Remzî Divanı

XVIII. yüzyıl şairlerinden Kayserilî Remzî (öl. 1719), yeni söz icadına büyük önem vermektedir. Başkalarının şiirleriyle ilgilenmek yerine kendi icat ettiği şiirlerle ilgilendiğini

[615] Ey Nâbî! Anlam çalanlar kara hırsızlara benzer. Şiir kafilesine uzanan bu yol kesicilerden sakın!
[616] Eğer el kesme mana hırsızları için de geçerli olsaydı eli kesilecek şair sayısı dilencilerin sayısından fazla olurdu.
[617] Ey Nâbî! Acem hayallerinin alıntısıyla şiir güzeli gülünç bir hale geldi.
[618] Şevket'in şiirlerinin istiârelerinin çalınmasıyla şimdi mana hırsızları şan şöhret saldı.

ifade eden Remzî, güzel ve yeni şiirler icat etmekle meşgul olup başkalarının şiirlerine ilgi duymadığını söyler:

Gayrılar nazmın n'idersin Remzi vasf-ı yâr ile
Kendin îcâd etdiğin 'âlemde eş'ârın gözet[619] (Güven, 2005: 42)

Gayriler eş'ârına ey Remzi teşne olmazam
Olmuşum îcâd-ı nazm-ı âb-dâra mübtelâ[620] (Güven, 2005: 271).

3.3.24. Kâmî Divanı

XVIII. yüzyıl şairlerinden Kâmî (öl. 1724), eski şairlerin tabirlerinin sözden anlayan, sözün kıymetini bilen kimseler için âdeta vakıf malı gibi kullanılabileceğini söyler. Kendi muhayyilesinin ürünü olan mazmunları ise şairin kendi mülkü olarak ifade eder:

Zâde-i tab'un olan mazmûn milkündür[621] *senün*

Yohsa vakf oldı suhen-sencâna ta'bîr-i selef[622](Erişen Yazıcı, 2017: 229).

Kâmî'nin, şairin kendi üretimi olan mazmunların şairin öz malı olduğunun altını çizerken önceki şairlerin şiirlerinin de vakıf malları gibi kullanılabileceğine dair görüşü kullanılmış malzemenin ne derece intihalin konusu olup olamayacağı konusunda ipucu vermektedir. Kâmî, eski şairlere ait tabirlerin kullanılmasında bir beis görmezken şairin öz mülkü olarak gördüğü orijinal mazmunlarının başkaları tarafından alınmasını şiir hırsızlığına dâhil eder:

Zâde-i tab'-ı suhen-sence hıyânet itmek
Ehl-i beytine ulaşmak gibidür yârânun[623]

Bikr-i mazmûnuna ***düzdâne nigâh itme*** *sakın*
Sonra da'vâsını dîvânda görürler anun[624] (Erişen Yazıcı, 2017: 15).

Kâmî, sözü ölçüp tartma kudretine sahip orijinal mazmunlar üretenlerin şiirlerini çalanlara / çalacaklara bir uyarıda bulunur. Bu hırsızlığın cezasının yüce mahkemede

[619] Ey Remzî! Başkalarının şiirlerini ne yapacaksın? Sen sevgilinin vasıfları ile kendin icat ettiğin şiirlerine bak.
[620] Ey Remzî! Başkalarının şiirlerine susamadım. Parlak nazmı icat etmeye tutulmuşum.
[621] Alıntıladığımız metinde "mazmûn-ı milkündür" şeklindedir.
[622] [Ey şâir!] Senin kendi muhayyilenden ortaya çıkan mazmun senin öz mülkündür. Yoksa sözden anlayanlar / sözü değerlendirenler için kendilerinden önceki şairlerin sözleri adeta vakıf malı gibidir.
[623] Sözü değerlendirenlerin ürettiklerine hainlik etmek dostların evine/özeline ulaşmak gibidir.
[624] Orijinal mazmunlara hırsızca bakma sakın. Sonra onun davasını divanda görürler.

görüleceğini ifade eder. Bu görüşüyle şair, intihalin bir cezası olması gerektiğini düşünenler arasına girer. Aynı zamanda sözü değerlendiren kimselerin bu hırsızlıkları divanlarda göreceğine yani gördüğü an hırsızlık olduğunu anlayacağına da vurgu yapar.

3.3.25. Seyyid Vehbî Divanı

XVIII. yüzyıl reis-i şâirânlarından Seyyid Vehbî (öl. 1736), intihali en çok eleştiren şairlerden biridir. Divanında bir şairde olması ve olmaması gereken durumları, şairlerin hal ve vasıfları hakkındaki düşüncelerini dile getiren Vehbî, özellikle Sultan III. Ahmed'e sunduğu kasidesinde dönemin şairlerini ve şiir ortamını değerlendirir, bu konudaki görüşlerini ortaya koyar.

Seyyid Vehbî, devrinin şiir ve sanat ortamı ile ilgili detaylı değerlendirmelerde bulunduğu kasidesinde hırsız şairleri de eleştirir. Vehbî, nevruz zamanı bahariye satan halk şairlerini "çöğür şairleri" olarak niteler ve onların ön plana çıkmasından rahatsızlık duyar. Vehbî'ye göre nükteden anlayanların makamını çöğür şairleri tutamazlar, tutmamalıdırlar. Şair, çalıntı mazmunlar pazarının oldukça hareketli olduğunu söyleyerek hırsızlık malı mazmunların alınıp satılmasının ne derece yaygın olduğunu belirtir:

Çalup almaca *mazmûn satmanun bâzârı germ olmış*
Çögür şâ'irleri tutmış makâm-ı nükte-sencânı[625]

Döneminin tezkirecilerinden Safâyî'yi de eleştiren Vehbî, çöğür şairleri olarak gördüğü Ermeni asıllı halk şairlerinden Mecnûnî ile Vartan'ı Safâyî'nin, şair Fasîhî ile aynı kefeye koyacak olması ihtimalinden korktuğunu söyler. Ayrıca şiirin iyisinin kötüsünden ayrılması gerektiği görüşündedir. Eğer iyisi kötüsünden ayrılmaz da böyle kalırsa bunun bedelini yine anlayışlı, düşünceli kimselerin ödeyeceğini söyler:

Safâyî tezkire tezyîl idermiş havfum oldur ki
İder şâ'ir Fasîhî gibi Mecnûn ile Vartanı[626]

Eger temyiz olınmaz böyle kalursa metâ'-ı nazm
Çeker tüccâr-ı bendergâh-ı isti'dâd hüsrânı[627]

[625] Çalıp almaca [hırsızlık malı] mazmun satmanın pazarı hareketlenmiş. Halk şairleri ince manalardan anlayanların makamını işgal etmişler.
[626] [Duydum ki] Safâyî tezkire zeylediyormuş. Korkarım ki [Ermeni asıllı halk şairlerinden olan] Mecnûnî ile Vartan'ı Fasîhî gibi birer şair addeder.
[627] Eğer nazm kumaşı [iyisi kötüsünden] ayrılmaz da böylece kalırsa, yetenek iskelesinin tüccarı hüsrana uğrar.

Mana hırsızlarından bahseden Vehbî, mazmun ya da mana çalmanın önceden de yapıldığını ancak bu söz hırsızlarının şair İm'ânî'nin (öl. 1720/21) müfettişlik Âhî'nin (öl. ?) mübaşirlik yaptığı Sadîk'in (öl. 1752) de hile ve iftira asasını üzerine dikip suçluyu belirlediği bir heyet tarafından cezalandırıldıklarından bahseder. Şiir hırsızının yargılanmasını bir mahkeme tasviriyle veren Vehbî, bu mahkemede söz hırsızının teşhir edilip nasıl hırsızların eli kesiliyorsa onun da bu suçtan dolayı dilinin kesildiğini belirtir. Şiir hırsızının dilinin kesilmesi ile hak ettiği cezayı bulduğuna inanan Vehbî, böylelikle memlekette intizamın sağlandığı görüşündedir:

*Mukaddem gerçi **düzdân-ı ma'ânî** var idi birkaç*
Müfettiş olmış idi anlara merhûm İm'ânî[628]

O da Âhî gibi keskin mübâşirle olup der-kâr
Sadîk üstine dikmişdi 'asâ-yı keyd ü bühtâne[629]

***Dilin kesmişdi** da'vâ-yı sühandan dest-i düzd-âsâ*
Siyâset-hâne-i ma'nâda teşhîr eyleyüp anı[630]

Nizâmın bulmuş idi memleket gibi umûr-ı nazm
Velîkin şimdi geldi vech-i âherle perîşânî[631] (Dikmen 1991: 38).

Kendini ipekli kumaşlar dokuyan bir dokumacıya benzeten şair kendi muhayyilesinin ürünü olan hayret uyandıran şiirlerini diğerlerinin yanında ipekli kumaş gibi değerli görür. Ancak eleştirdiği kimsenin kendisiyle kıyaslanamayacağını, hasetçi, kıskanç kimselerin işinin başkalarından alıp satma olduğunu ifade eder:

Benüm tab'um ki kendü kârgâh-ı ihtirâ'ında
Nice nakş-ı garîb îcâd ider nessâc-ı dîbâdur[632]

*O sermâye be-kef kim **elden alup satmadur kârı***

[628] Gerçi önceden birkaç mana hırsızı vardı. Merhum İmânî de bunlara müfettiş olmuştu.
[629] O da Âhî gibi keskin bir mübaşirle ortada olup hile ve iftira sopasını Sadîk üzerine dikmişti.
[630] Mana cezalarının verildiği meydanda onu teşhir edip hırsızın elinin kesilmesi gibi söz davasından dilini kesmişti.
[631] Nazm işleri memleket gibi düzenini bulmuştu. Ancak şimdi de başka bir sebepten karışıklık çıktı.
[632] Benim şairlik tabiatım kendi özgün ürünlerini dokuduğu tezgâhta nice hayret verici desenler, işlemeler icat eden ipekli kumaş dokur.

Benümle ya nice hem-seng-i bendergâh-ı da'vâdur[633] (Dikmen, 1991: 133).

Vehbî, yeni yetme şairlere asla bir mana hırsızlığı ile iyi nam, şöhret sahibi olmayı beklememelerini söyler:

Bu sühan sana münebbih yeter ey tâze-heves
***Düzd-i ma'nâ** lek ile sıyt çıkarma zinhâr*[634]

***Çalar** oldugı içün bende girftâr olup*
Asma sâ'atleri gör kim nice olmış ber-dâr[635] (Dikmen, 1991: 683).

Vehbî'nin şairlik hünerini bu şiirde görmek mümkündür. "Çalmak" kelimesi hem hırsızlık hem de ses çıkarmak anlamında tevriyeli kullanılmıştır. Beyitte, bu saatlerin asılmış olmasının nedeni çalmasına bağlanmış, bir anlamda yeni yetme şairin hırsızlık etmesi durumunda kendisini neler beklediği ifade edilmiştir. Beyitte şiir hırsızının da "çalma" sonucu cezalandırılması gerektiğine bir gönderme yapılmaktadır diyebiliriz.

3.3.26. Diyarbakırlı Hâmî Divanı

Hâmî (öl. 1747), XVIII. yüzyılda Diyarbakır'da âlim, şâir ve fâzılların toplandığı zengin bir edebiyat muhitinde yetişen şairlerden biridir. Bu topluluğun başında Diyarbakır'a Semerkand'dan gelen ve ünlü Acem şairleri Sâ'ib ve Şevket'in öğrencisi olan Mehmed Âgâh bulunmaktaydı. Hâmî, bu edebî toplantılara Emnî, Hâşim, Hamdî, Şûrî, Fâmî, Mucîb, Kemâlî, Lebîb ve Vâlî gibi şairlerle birlikte katılmıştır (Akpınar, 2006: 428).

Hâmî, Nâbî tarzında hikemî bir üslupla şiirler kaleme alır. Şiirlerinde atasözleri, deyimler, kelâm-ı kibarlar, nasihat veren sözler ön planda olmakla birlikte klasik aşkı da terennüm eder.

Okuduğumuz divanlar içerisinde tespit edebildiğimiz kadarıyla *intihal* kelimesini ilk kez kullanan Diyarbakırlı Hâmî'dir (öl. 1747). Başkalarının sözlerini çalmayacağını söyleyen Hâmî, *hûşe-çîn* kelimesinin de *intihal* yerine kullanıldığını benzetme yoluyla ortaya koymuştur:

*Kelâm-ı gayrıdan Hâmî suhende **intihâl itmez***

[633] O sermayesi avcunda olan kişinin işi başkalarından alıp satmaktır. Nasıl benimle aynı iskelenin taşının davasını güder?
[634] Ey acemi, bu söz senin için tembihtir / sana tembih için yeter. Sakın ha mana hırsızı sersemle şöhret sahibi olmaya kalkma!
[635] Saat, çaldığı için ipe asılmıştır. Asma saatlerin bu durumda olmaları çalmalarındandır.

*Bu münbit arzda erbâb-ı hırmen **hûşe-çîn** olmaz*[636] (Yılmaz, 2017: 164).

Hâmî, başkasının sözüne ihtiyacının olmadığını, intihali tarlada kalan başak demetlerini toplamaya benzeterek ifade ediyor. Münbit kelimesi nebatın yetiştiği verimli araziyi gösteren bir ism-i mekân olup bir anlamda şairin hayal yahut mazmun dünyasını karşılayacak bir benzetme olarak kullanılmıştır. Şair, başkasının sözüne ihtiyaç duymayacak kadar bol ve verimli bir şiir toprağına sahiptir; zira bir harman sahibi tarlada kalmış başaklara tamah etmez. Beyitteki "Hâmî" ve "intihâl" kelimeleri ve "erbâb-ı hırmen" ile "hûşe-çîn" kelimeleri arasında leff ü neşir sanatını düşünmek mümkündür.

3.3.27. Belîğ Divanı

XVIII. yüzyıl şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn (öl. 1760/1761) yaşadığı dönemde çok meşhur olmasa da özellikle Tanzimat devri sanatçılarının önem verdiği şairlerdendir. Şairin intihalle alakalı beyitleri bulunmaktadır.

Belîğ, öncelikle kendi şiirlerini överken, güzel şiirden anlayan, nazım cevherinin kadrini kıymetini bilen kimselerin böyle bir güzelliğe kayıtsız kalamayacakları için önce Beliğ'in divanını çalmaları gerektiğini söyler:

Kadr-i güher-i nazmı bilen kimse Belîgâ
Bin cân ile gencîne-i dîvânum ider ahz[637](Demirel, 2005: 148).

Şiiriyle böylesine övünen şair ayrıca intihal olayı karşısında ne derecede üzüntüye kapılacağını da ifade eder. Söz hırsızları bırakın bir şiir veya beyit çalmayı, şairin şiirlerinden tek bir elif harfini dahi çalsalar teninden bir kıl çekilmiş gibi acı çektiğini dile getirir. Aşağıdaki beyitte "eş'âr" kelimesinden "elif" harfi çıkarıldığında "saçlı, tüylü" anlamında "eş'ar" kelimesi kalmaktadır ki şair böylece bir kelime oyunu ile tasavvurunu daha özgün hale getirmektedir. Şair kıl ile elif harfi arasında benzerlik kurarken şiirlerini de adeta kendi canı, teni gibi gördüğünü ifade ediyor. Kendine ait tek bir harfin dahi çalınması şairin ıstırap çekmesi için yeterlidir:

*Bir elif çekse Belîg eş'ârdan **düzd-i sühan***
Bin elem peydâ olur güyâ tenimden mû çeker[638] (Demirel, 2005: 182).

[636] Hâmî, sözünde başkasının kelamını intihal etmez. Bu bereketli zeminde harman sahibi başak toplayıcılık etmez.
[637] Ey Belîğ! Nazım gevherinin kıymetini bilen kimselerin bin can ile benim divanımın hazinelerini çalmaları gerekir.
[638] Ey Belîğ! Söz hırsızı şiirimden bir elif harfini dahi çekse sanki tenimden kıl çekiyormuş gibi acı çekerim.

3.3.28. Zîver Divanı

XVIII. yüzyıl şairlerinden, söz hırsızlığını şiirlerine konu eden bir diğer şair de Zîver'dir (öl. 1761). Zîver, 1746'da defterdarlık görevine getirilen Mehmed Behçet Efendi'ye (öl. 1755) övgü için yazdığı kasidede, devrinde şiir sanatının kıymet gördüğünü ve söz hırsızlığı davalarının da sona erdiğini söylüyor:

O rütbe buldı revâc-ı sitâd cevâhir-i nazm
Kim oldı batn-ı sadefde hezâr lü'lûlar[639]

Kesildi da'vî-i ***düzd-i suhan*** *zamânında*
Misâl-i hâk-i hudûd-ı tebâyün-i kişver[640] (Kaplan, 2019: 337).

Zîver kendisi için intihal suçlaması yapıldığından, adı bir zamanlar söz üstadı iken şimdilerde kendine "sanat hırsızı" dendiğinden bahsediyor:

Üstâd-ı suhanver iken adım
Dir[ler] bana şimdi ***düzd-i san'at*** (Kaplan, 2019: 355)

Kendisine yapılan bu suçlamayı kabul etmeyen Zîver, kendi sanatına güvendiğini söyler ve önceki şairlerin kullandığı *hâyîde* sözlerle dahi şiir yazmadığını söyleyerek kendini savunur:

Nekre-pîrâdır yerâ'am safha-i eş'ârda
Eylemem ***hâyîde-elfâz-ı selef****le iftihâr*[641] (Kaplan, 2019: 392)

Zîver, *tazmîn* yaparak başkasının beytini alıntılamayı dahi eğreti bir elbise gibi görür ve bundan uzak durduğunu belirtir:

Neylerim ***tazmîn-i ebyât-ı*** *diğer şîrâzeyi*
Zîver-i dûş-ı kıyâm olmaz kabâ-yı müste'âr[642] (Kaplan, 2019:394)

Zîver, mana hırsızı tamlamasını bir benzetme unsuru olarak kullanır. Kendi şair yaradılışını, ortalıkta mazmun bırakmayan, hepsini çalan bir mana hırsızına benzetir.

Bu beyit iki farklı açıdan değerlendirmeyi mümkün kılan bir muhtevaya sahiptir. Bunlardan ilki şairin şiirde mazmun olarak kullanmayı uygun gördüğü her hayal zaten

[639] Nazım cevheri o derecede kıymetlendi ki sedefin karnında binlerce inci çıktı.
[640] Zamanında söz hırsızının davası tıpkı ülkenin aykırı hududundaki toprak gibi kesildi.
[641] Şiirde kalemim eğlendirici güzel sözlerle süsleyendir. Öncekilerin yazdıkları hâyîde sözlerle övünmem.
[642] Başkasının kitabından beyitler alıntılamayı neyleyeyim; (zira) ödünç elbiseyle omuzu süslemeye kalkışmak olmaz.

başkalarınca daha önce kullanılmıştır. Bu, şairin ayak izi olmayan bir yolu bulmak istemesi gibidir. Kısaca her mazmunun yahut hayali ifade etme biçiminin bir sahibi olduğu için şair ne söylerse söylesin mutlaka birinin mazmununu (ç)almış olmaktadır. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür: Bir şairin söylenmedik mazmun bulması güç, neredeyse imkansızdır. Haliyle el değmedik bir manayı sahiplenmek olası görünmemekte ve bir ucu sirkate değmektedir.

Diğer bir hususu şu şekilde ifade etmek mümkündür: Ortalıkta mazmun bırakmayıp hepsini çalan şairin bir intihal itirafı yaptığı da düşünülebilir ancak biz şairin kendi şairlik tabiatını mana hırsızına benzeterek aslında olumsuz gibi görünen bir şeyden olumlu anlam çıkardığını düşünüyoruz. Şairin "tab'ı" kimseye kullanacak bir mana bırakmamış hepsini usta bir hırsız gibi çalmıştır:

*Tab'ım ol **sârik-i ma'ânî**dir*
Nakd-i mazmûnı koymadı aslâ[643] (Kaplan, 2019: 319).

3.3.29. Nevres-i Kadîm Divanı

XVIII. yüzyılın muteber sanatkârlarından hem şair hem münşi olarak tanınan Nevres-i Kâdîm (öl. 1762), sözlerinin eskinin büyük şairleriyle tevârüd etmesinin eski şairleri onurlandıracak bir şey olduğunu söyler:

Tevârüdüm şerefidir kibâr-ı eslâfın
Misâl-i mevc-i sabâdır sözümdeki tekrâr[644] (Akkaya, 1994: 263)

Tevârüd-i sühanım ihtilâf-ı matla'-ı mihr
Teneffüs-i kalemim infilâk-ı meş'al-ı mâh[645] (Akkaya, 1994: 280)

3.3.30. Koca Râgıp Paşa Divanı

Hem devlet adamı hem şair olarak XVIII. yüzyılın önde gelen isimlerinden olan Koca Râgıp Paşa (öl. 1763) intihalle alakalı olarak sözden anlayan, güzel sözler söyleyen şair dostlarının beyitlerine mana hırsızlarının girip şiirlerdeki mazmunları çaldıklarını söyler. Şair, mana hırsızlarının mazmun çalma hadisesini, hırsızların bir eve girip ev sahibine ait değerli kumaşları çalmalarına benzetir:

[643] Benim tabiatım öyle bir mana hırsızıdır ki asla bir mazmun nakti bırakmadı.
[644] Tevârüdüm eski büyük şairlerin şerefidir. Sözümdeki tekrar sabah dalgası gibidir.
[645] Sözümün tevârüdü güneşin doğuşundaki gündüzle gecenin birbirinden ayrılmasıdır. Kalemimin nefes alıp vermesi ayın yol gösterici aydınlığıdır.

*Girer **düzdân-ı ma‘nî** beyt-i yârân-ı sühan-dâne*

*Hemîşe kâle-i mazmûn-ı **eş‘ârı çalar çarpar***[646] (Demirbağ, 1999: 262)

Koca Râgıp Paşa, beyit kelimesinin yakın anlamını verip uzak anlamını da kastedecek şekilde kullanarak tevriye sanatına güzel bir örnek verir. Şair aynı zamanda şiirdeki mazmunları bir evde çalınabilecek en kıymetli eşyalara benzeterek şiir için mazmunların ne kadar önemli olduğuna da dikkat çeker.

3.3.31. Tırsî Divanı

Şairlerin, özellikle acemilik dönemlerinde usta şairlerin şiirlerine nazireler yazarak kendilerini geliştirdikleri bilinen bir olgudur. Şiirlerinde ironik bir dil kullanan Tırsî (öl.1766), kendi şairliğinin başlangıcı hakkında Hezârî'ye nazire söylemek şöyle dursun ancak kafiyesini çalarak şiir söyleyebildiği bilgisini açıkça dile getirir:

Haddümüz midür Hezârîye nazîre söylemek
*Kâfiyesin **çalmagıla** şi‘re itdüm intisâb*[647] *(*Yılmaz, 2017: 52)

Şiirlerinde hezl-âmiz bir üsluba sahip olan Tırsî, Şânî'yi kendi şiirlerini benimdir diye sahiplenmesiyle suçlar. Onun şiirlerine sahip çıkıp kendisine mal etmesini utanmazlık olarak değerlendirir:

Sâhib çıkup** eş‘âruma **dirmiş ki benümdür
Ol Şâni-i bî-ar
Bilmez mi şi‘r ile inşâda gerekdür
Bir nebze nemekden[648] (Yılmaz, 2017: 214)

Kendisine Hevâyî'yi üstad kabul eden Tırsî, söz erbabının kendisini Hevâyî'nin taklitçisi olarak gördükleri konusunda görüş birliğinde olduklarını ifade eder:

*Şâ‘irân içre Hevâyîye **mukalliddür** diyü*
Tırsiyâ hep oldı erbâb-ı sühan-dân müttehid[649] (Yılmaz, 2017: 68).

---

[646] Mana hırsızları, söz bilen, güzel söz söyleyen dostların beyitlerine/evlerine girer. Daima şiirlerin mazmun kumaşlarını çalar.
[647] Hezârî'ye nazire söylemek haddimiz midir? Kafiyesini çalmakla şiire başladım.
[648] O utanması olmayan Şânî, benim şiirlerime sahip çıkıp benimdir dermiş. Şiir ile inşada bir parça tuz gerektiğini bilmez mi?
[649] Ey Tırsî! Söz erbabı, şairler içerisinde Hevâyî'nin taklitçisidir diyerek birleştiler.

3.3.32. Nâşid İbrâhim Bey

XVIII. yüzyılda "çalar çarpar" redifli şiir yazan bir şair de Nâşid İbrâhim Bey'dir (öl. 1791/92 Nâşid İbrâhim Bey'in beyitleri ilk bakışta şiir hırsızlığıyla ilgili gözükse de aslında şair bu konuyu yalnızca bir benzetme unsuru olarak kullanmıştır. Sevgilisinin gözünü, bir şair gibi tasavvur edip ona mana çalma özelliği atfetmiştir. Divan şiirinde sevgilinin bakışları hırsız gibi görülür. Nâşid İbrahim Bey bu benzetmeyi mana hırsızı betimlemesi üzerinden yapar:

Şu rütbe düzd-i çâlâk olmış o çeşm-i sühan-gû kim
Dehân-ı Zühre'den ***ma'nâ-yı güftârı çalar çarpar***[650]

Gubâr-âlûd iken Nâşid gibi hâtırına hâme
Zemîn-i dil-keş üzre levh-i ***eş'ârı çalar çarpar***[651] (Öztürk, 2015: 224).

3.3.33. Es'ad-ı Bağdâdî Divanı

XVIII. yüzyılda "*intihal*" kelimesini kullanan bir diğer şair de yüzyılın ikinci yarısında ömür sürmüş Es'ad-ı Bağdâdî'dir (öl. ?). Es'ad, söz üretebilme kabiliyetinin Allah vergisi bir yetenek olduğu görüşündedir. Şiirlerinde bu görüşünü sıkça dillendirir.

Gerçek şairin hünerini yaratıcılıkta gören Es'ad, söz hırsızlığı yapanların intihal sayesinde bol bol şiir söylediklerini ifade eder. Beyitte "sühan-âferîn" ile "intihâl-i sühan" sözleri tezat oluşturacak şekilde kullanılmış olup "akıtmak" sözcüğü de mecazi olarak "bol bol vermek" anlamında kullanılmıştır. Buradan intihalin, hırsızların zahmetsizce şiir söylemelerinin bir yolu olduğu için bir defaya mahsus değil, sıkça gerçekleştirildiğini düşünebiliriz:

Hüner budur ki sühan-âferin ola şâ'ir
Akıtdı şîve-i nâ-dândan ***intihâl-i sühan***[652] (Kadıoğlu, 1997: 266).

3.3.34. Safî Divanı

XVIII. yüzyıl şairlerinden, divan sahibi olup ismi şuara tezkirelerinde geçmeyen, Mustafa Safî (öl. ?), devrinde şahit olduğu olumsuzlukları dile getirdiği "kalmadı" redifli

[650] O söz söyleyen göz öyle usta bir hırsız olmuş ki Zühre yıldızının ağzındaki sözün manasını çalar.
[651] Kalem, Nâşid'in gönlü gibi tozla kaplanmışken gönül çekici bir zemin/redif üzerine [yazılmış] şiir yapraklarını çalar çırpar.
[652] Hüner, şairin orijinal sözler söylemesidir. Söz hırsızlığı cahillerin dilinden (söz) akıttı.

kasidesinde zeki ve anlayış sahibi şair kalmamasından yakınır. Dönem şairlerinin güzel söz söyleme yeteneği olmayan ve sözü lafız, mana ve ahenk kurallarına uygun söyleyemeyen, yeni ve orijinal manalar içermeyen "hâyîde" sözler söyleyen kimseler olduğundan şikâyet eder:

Ne belâgat ne fesâhat ne bikir mazmûnı var
*Güfte-i **hâyîde** hep sâhib-ferâset kalmadı*[653] (Doğan, 2019: 113).

3.3.35. Sünbül-zâde Vehbî Divanı

XVIII. yüzyılın ve divan şiirinin şöhretli isimlerinden Sünbül-zâde Vehbî (öl.1809), kaynakların şiir tekniği açısından başarılı buldukları bir şairdir (Şentürk-Kartal, 2017: 559). Sünbül-zâde Vehbî'nin en meşhur ve önemli şiirlerinden "Kasîde-i Kelâmiyye" başlıklı "Sühan Kasidesi", bir tür poetika sayılabilecek, özgün bir şiirdir. Şiire ve şaire dair görüşlerinin, devrindeki aksaklıkları dile getirdiği bu kasidede Vehbî, şiir hırsızlığı konusunda adeta dillere pelesenk olmuş beyitler kaleme almıştır. Vehbî'nin intihale dair eleştirileri yalnızca Sühan Kasidesi'nde yer alan beyitleri ile sınırlı kalmamış, divanında pek çok yerde bu eleştirileri yapmıştır.

Divan şiirinde şiir hırsızlarının, cerrar yakıştırması ile dilencilere benzetildiğini dile getirmiştik. İntihalci şairler için sağdan soldan şiir toplayarak divanlarını dilenci torbasına benzettikleri, başkalarının sözleriyle şiir yazdıkları gibi aşağılayıcı ifadeler kullanılmıştır. Sünbül-zâde öncelikle şaire cerrarlık yolunun yani dilenciliğin yakışmayacağını ve bunun sanat üreten kimselerce utanılacak bir şey olduğunu ifade eder:

*Yakışmaz şâ'ire vâdî-yi **cerrâr***
Budur erbâb-ı tab'a pek büyük 'âr[654] (38)(Yenikale, 2011: 73).

Sosyal hayatta, çalışmaktan âciz insanların dilencilik yapması gibi, söz yaratma kabiliyetinden yoksun şairlerin de *cerrâr*lığa başvurması da ayıplanmış, hakir görülmüştür:

Eder nazm-ı kelâmı cerre müncer
*O gûne bed-edâ **cerrâr-ı ahkar***[655] (Yenikale, 2011: 74).

Şiir hırsızının cerrara benzetilişi, intihal eden şairin yetenek bakımından fakir ve düşkün görülmesi anlamına gelir. Dilenci yakıştırması bu kimselerin küçümsenmiş, yaptıkları

[653] Ne belagat ne fesahat ne orijinal mazmunu var. Hep çiğnenmiş sözler… Anlayış/sezgi sahibi kalmadı.
[654] Şaire dilenci vadisi yakışmaz. Sanatkârlar için bu çok büyük bir utançtır.
[655] Öyle kötü tavırlı aşağılık dilenci ki, şiiri dilenciliğe doğru sürükler.

eyleminse hoş görülmeyip aşağılanmış olduğunu gösterir. Sünbül-zâde Vehbî, şiir hırsızlarının divanlarını ise dilenci torbasına benzetir:

Sü'âlin feth edip her türlü bâbın
***Dilenci torbası** eyler kitâbın* (Yenikale, 2011: 74).

Vehbî, şiir çalanlar için sinek benzetmesi yapar. Sineklerin şekere üşüşmeleri gibi yeni yetmeler de güzel şiirleri çalmak için benzer bir tavır sergilerler:

*Kimin **sirkat** ederdi nev-hevesler*
Şeker yağması bulmuşdu megesler [656] (Yenikale, 2011: 75).

Bu durumun utanılacak bir şey, rezillik, kepazelik olarak gören Vehbî, şiir sanatının ticarete döndüğünden şikayet eder:

Ma'âza'llâh nedir böyle rezâlet
Ki eş'âr ola ma'nâda ticâret[657] (Yenikale, 2011: 74).

Sünbül-zâde Vehbî'nin intihali eleştirdiği en önemli şiiri "sühan" redifli kasidesidir. Şair burada şiirin ticari bir meta olarak görülmesinden, şiir sanatının âdeta ticarete dönmesinden yakınır. Menfaat beklentisiyle şiirler yazanları dilencilere benzetir:

Narhı altmışlığa indi hele târîhlerin
Pek ucuzladı bu pâzârda kâlâ-yı sühan[658] (Yenikale, 2011: 288).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, şiir hırsızlarını dilencilere, divanlarını dilenci torbalarına benzeten Vehbî, dilecilerle arasında fark kalmayan şairlerin söz toplamalarından yakınır:

*Nice nâ-ehl-i gedâ-tînet ü **sâ'il-meşreb***
***Cerri** sermâye eder eylese imlâ-yı sühan*[659] (Yenikale, 2011: 288).

*Kalmadı şâ'ir ile farkı hemân **cerrâr**ın*
*Müntic-i **cerr ü su'âl** oldı kazâyâ-yı sühan*[660] (Yenikale, 2011: 288).

Taldılar bâb-ı kibâra gazelim var diyerek

[656] Sineklerin şekere üşüşmesi gibi şiire yeni heves edenler [bu şiirlerin] bazıını çalarlardı.
[657] Şiir sanatı mana ticaretine döndü, Allah göstermesin bu nasıl bir rezalettir.
[658] Tarih şiirlerinin taban fiyatı altmışlığa kadar düştü. Bu pazarda söz kumaşı çok ucuzladı.
[659] Nice ehil olmayan, dilenci yaradılışlı kimseler şiir yazmak istese dilenmeyi kendine söz sermayesi olarak seçer.
[660] Şair ile dilencinin hemen hemen hiçbir farkı kalmadı. Şiirin meselesi de en sonunda dilenme ve isteme oldu.

Oldı sâ'il kapısı *dergeh-i vâlâ-yı sühan*[661] (Yenikale, 2011: 288).

Hırsız şairlerin, eski şairlerin şiirlerini, haramilerin hazineleri yağmalaması gibi yağmaladıklarını söyler:

Kudemânın bulup âsârını gencîne-misâl
Etdiler cümle ***harâmî*** *gibi* ***yağma-yı sühan***[662] (Yenikale, 2011: 289).

Vehbî, intihalde bulunan şairin yaptığı ortaya çıkınca ayıbını örtmek için *selh, ilmâm* ve *tevârüd* kavramlarının ardına sığındığını söylüyor. Bunu bilinçli bir söz hırsızlığı değil, kendiliğinden gelişen bir *tevârüd* ya da belagatin içinde yer alan ve intihale göre daha hoş görülebilir olan *selh* veya *ilmâm* ile açıklaması şairin ayıbını örtüyor:

Selh *ü* ***ilmâm*** *ü* ***tevârüd*** *deyü sonra çalışır*
'Aybını setre nice ***düzd-i tüvânâ-yı sühan***[663] (Yenikale, 2011: 289).

İslam'a göre hırsıza verilecek ceza Maide suresinin 38. ayetinde belirtilir. Kur'ân-ı Kerim, "*Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının yaptıklarına karşılık bir ceza, Allah'tan bir ibret olarak ellerini kesin. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir*.", buyurmaktadır.

Sünbül-zâde Vehbî, İslam hukukuna göre hırsıza verilen el kesme cezasının, belagat nizamına göre uygulandığında şiir çalan söz hırsızının da dilinin kesilmesi gerektiğini meşhur beytinde dile getirir. Sünbül-zâde Vehbî, şairi intihalden alıkoyacak birtakım yaptırımlar uygulanması gerektiğini dile getirenlerdendir:

Sirkat-i şi'r *edene kat'-ı zebân lâzımdır*
Böyledir şer'-i belâgatde fetâvâ-yı sühan[664] (Yenikale, 2011: 289).

Sünbül-zâde'nin bu beytinde kurmaca söz konusudur. Şair, şiir çalan hırsızın dilinin kesilmesi gerektiğini söyler. Sünbül-zâde bu beytiyle pek çok şairin duygularına tercüman olmuştur desek yeridir. "Hırsız şairin dilinin kesilmesi" ifadesini Sünbül-zâde Vehbî'den önce mahlasdaşı Seyyid Vehbî kullanmış olsa da Sünbül-zâde'nin beyti adeta dillere pelesenk olmuştur.

Vehbî, diğer şairlerin eleştirilerinde olduğu gibi intihalin karşısında her daim özgünlüğü koyar. Güzel şiir söyleyen şairler, şeker de olsa defalarca başkaları tarafından söylenmiş sözleri ağızlarına almazlar:

[661] Büyüklerin meclisine gazel sahibiyim diyerek girdiler. Şiirin yüce makamı dilenci kapısına döndü.
[662] Eski şairlerin eserlerini bulup hazine bulan haramiler gibi hepsini yağmaladılar.
[663] Sözün gücünü çalan hırsızlar buna selh, ilmâm, tevârüd diyerek hırsızlık ayıbını örtmeye çalışırlar.
[664] Şiir hırsızlığı edenin dilini kesmek gerekir. Belagat kanunlarının söz fetvası bu şekildedir.

*Ağzına almaz eger **kand-i mükerrer** olsa*
***Lafz-ı hâyîdeyi** tûtî-yi şeker-hâ-yı sühan*[665] (Yenikale, 2011: 289).

Şair, eskimiş mazmunlar için "kullanılmış elbise" benzetmesini kullanır:

Köhne mazmûn giyip ol câme-i müsta'mel ile
Şîvesin gösteremez kâmet-i bâlâ-yı sühan[666] (Yenikale, 2011: 289).

Vehbî, "bikr-i mazmûn"un karşıtı olarak kullanılmış malzemeye vurgu yapmak adına "şîve-i bîve" tabirini kullanır. Bunu yaparken de Zeynep Hanım'a taş atar:

Merd isen bikr-i mezâmîne çalış ey Vehbî
***Şîve-yi bîveye** meyl etme misâl-i Zeyneb*[667] (Yenikale, 2011: 368).

Başka bir şairin hayalinden geçmemiş olan orijinal söyleyişlerini delinmemiş inci olarak görür:

Geçmemiş bir şâ'irin silk-i hayâlinden
Vehbiyâ bu gevher-i nazmım dür-i nâ-süftedir[668] (Yenikale, 2011: 396).

Vehbî, başkalarının manalarıyla şiir yazılamayacağını ifade ederken başkalarının hayallerini kullanarak yazılan şiirin eğreti bir elbise gibi olacağının altını çizer:

***Sühan-i gayr** ile ma'nâya tevessül mü olur*
Zâg taklîd-i nagam etse de bülbül mü olur

Vehbiyâ nazmına derc etme hayâl-i diğeri
***'Âriyet câme ile** 'arz-ı tecemmül mü olur*[669] (Yenikale, 2011: 539).

3.3.36. Hanyalı Nûrî Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Hanyalı Nûrî (öl. 1815), dostu Hanyalı Kâmî (öl. ?), tarafından övülmüş, Girit'te "reisü'ş-şu'arâ" olarak görülüp başarısı büyük şairlerle kıyaslanmış bir şairdir (Kurtoğlu, 2019: 85-86).

Hanyalı Nûrî, divanında, bikr-i manaya düşkün olduğunu dile getirirken önceden kullanılmış manaları "bozuk" olarak nitelendirir:

---

[665] Ağızlarda çiğnenmiş olan sözü söz şekerleri yiyen papağan, üç kaynamış şeker olsa bile ağzına almaz.
[666] Söz, eski mazmun giyip o kullanılmış elbise ile uzun boyunun edasını/güzelliğini gösteremez.
[667] Ey Vehbî, eğer erkeksen daha evvel kullanılmamış, bakir mazmunlarla şiir yazmaya çalış. Zeyneb Hanım'ın yaptığı gibi kulllanılmış malzemeyi kullanma.
[668] Ey Vehbî, bu gevher gibi değerli nazmım, herhangi bir şairin hayal ipliğinden geçmemiş, delinmemiş incidir.
[669] Başkalarının sözüyle manaya yaklaşmak olur mu? Karga, nağmeleri taklit etse de bülbül olur mu? Ey Vehbî! Başkalarının hayallerini şiirinde bir araya toplama, emanet elbise ile güzelliği arz etmek olur mu?

Ter ü tâze gazel-i tâzeyi yapdım Nûrî
Bikr-i ma'nâya harîsim n'edeyim ben ***bozuğu***[670] (Aydın, 2009: 919).

Hanyalı Nûrî, Sünbül-zâde Vehbî'nin meşhur Sühan Kasidesi'ni tahmis eder. Özellikle Sühan Kasidesi'nin intihal ile alakalı beyitlerini tahmis ederken o da benzer görüşlerini sunar:

Eski şâ'irlerin eş'ârını mânende-i mâl
Bey' eder sûk-ı ma'ârifde[671] *misâl-i dellâl*
Yüklenip emti'a-ı gayrı gezer çün hammâl
Kudemânın bulup âsârını gencîne-misâl
Etdiler cümle harâmî gibi yağma-yı sühan[672] (Aydın 2009: 377).

Hanyalı Nûrî, şiir hırsızlarının nazire yazma niyetiyle intihale bulaştıklarını ifade eder. Burada geçen "kasd-ı tanzir" ifadesini hem intihalcinin nazire yazmaya niyet ederek şiir hırsızlığına bulaşması hem de nazireye kasd ederek yani nazireyi kötüye kullanarak şiir hırsızlığı yapması manalarına gelecek şekilde kullanmış olmalıdır. Zira bu bendin sonunda Sünbül-zâde'nin ifadesiyle "selh", "ilmâm" ve "tevârüd" gibi aslında intihal olmayıp kötüye kullanıldığında intihal olabilen uygulamaları intihalcinin ayıbını gizleyen bir örtü olarak kullanıldığını öğreniyoruz:

Kasd-ı tanzîr *ile eş'âra utanmaz karışır*
Küberânın sühanın ***çalmağa*** *her dem ilişir*
Birbirinden işidip dinleyicek hep ***kapışır***
Selh *ü* ***ilmâm*** *u* ***tevârüd*** *deyü sonra çalışır*
'Aybını setre nice düzd-i tüvânâ-yı sühan[673] (Aydın, 2009: 378).

Sünbül-zâde Vehbî'nin, şiir hırsızının dilinin kesilmesi gerektiğine dair düşüncelerine Hanyalı Nûrî de bazı eklemeler yapar. Nûrî, ilk olarak düşünce memurunu kontrol edebilecek bir dil gerektiğinden bahseder. Söz hırsızının aranması, peşine düşülmesi gerektiğini ilave eder. Böyle bir hırsızlık durumunda fesahat kadısının şiir hırsızının dilinin kesilmesi

[670] Çok yeni, yeni bir gazel yazdım Nûrî, ben orijinal anlamların düşkünüyüm, bozuk / kullanılmış olanı ne yapayım?
[671] Alıntıladığımız metinde "sevk-i ma'ârifde" şeklindedir.
[672] Söz hırsızları, eski şairlerin şiirlerini tellallerin ilim sokağında mal sattıkları gibi satarlar, başkalarının malını yüklenip hamal gibi gezerler. Eskilerin şiirlerini bir hazine gibi elde edip haramiler gibi sözlerini talan ettiler.
[673] Nazire yazma niyetiyle utanmadan şiire karışır. Her zaman büyüklerin sözlerini çalmaya ilişir. Birbirinden dinleyince hep kapışır. Sonra bu şiir hırsızları bu yaptıklarını selh, ilmâm ve tevârüd diyerek ayıplarını örtmeye çalışırlar.

gerektiğine dair hükmü burada geçerli olmalıdır. Belagat kurallarına göre söz fetvası bu şekilde verilmelidir:

Şahne-i fikrete teftîş-i lisân lâzımdır
Sârik-i nakd-i kelâm*a arayan lâzımdır*
Hükm-i kâzî-i fesâhat bu zemân lâzımdır
Sirkat-i şi'*r edene kat'-ı zebân lâzımdır*
Böyledir şer'-i belâgatde fetâvâ-yı sühan[674] (Aydın, 2009: 378).

Şair, dilenci yaradılışlı şiir hırsızlarının dükkanlara gidip birbirlerine söz sattıklarından bahseder. Aşağıdaki bendde "bâr-ı girân" ifadesiyle dilencilerin sürükleye sürükleye taşıdıkları ağır torbalarını kastetse de bir yandan da çalıntı şiirlerin de taşıması ağır bir yük olduğunu sezdirmektedir:

Böyle bâr-ı girân ile nasıl gitmişler
Yeni dükkânları her gün varıp eskitmişler
Birbirine sözü satmakda işi bitmişler
Vezn-i eş'ârı terâzûlara vaz' etmişler
Okkalarla çekilir şimdi mukaffâ-yı sühan[675] (Aydın, 2009: 379).

Cerri sermaye edenler daima olumsuz tiplerdir. Dikkat edilirse ilk dört mısrada hep olumsuz karakterlerden ve çirkin davranışlardan söz edilmiştir. Özellikle "mâye, tıynet, meşreb" kelimelerinin "huy, yaradılış" gibi anlamlara geldiği göz önünde tutulursa sözü "*cerr etme*" nin doğuştan gelen bir davranış olduğu ve intihal eyleminin de bozuk karakterle ilgili olduğu söylenebilir:

Niçe mezmûm-tabî'at ki nedir bilmez edeb
Niçe takye kapıcı dâ'im edip nesne taleb
Niçe tamâ'-ı füru-mâye-i 'urbân mezheb
Niçe nâ-ehl ü gedâ-tıynet ü sâ'il-meşreb
Cerri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan[676]

[674] Düşünce memurunun dilini kontrol etmek lazımdır. Söz hırsızlarını aramak gerekir. Fesahat kadısının hükmü böyle bir zamanda gereklidir. Şiir çalanın dilini kesmek lazım gelir. Belagatin fetvası bu şekildedir.
[675] Böyle ağır yük ile nasıl gitmişler? Her gün yeni dükkanlara varıp eskitmişler. Birbirlerine söz satarak işi bitirmişler. Şiirlerin veznini terazilere koymuşlar. Sözün kafiyesi şimdi okkalarla çekilir.
[676] Nice kötü tabiatlı insan edebin ne olduğunu bilmez. Tekke kapıcılar gibi hep bir şeyler talep eder. Nice mayası bozuk bedevi karakterli tamahkar ve nice dilenci davranışlı, fakir yaradılışlı (şiir söylemeye) ehliyetsiz kişi, söylenen bir sözü derleyerek sermaye eder.

Şimdi pes-pâye olup kadri bütün eş'ârın
'Arz eder nesne ümidiyle çoğu güftârın
Yok anınçün dile te'sîri güzel âsârın
Kalmadı farkı hemân şair ile cerrârın
Müntic-i cerr ü su'âl oldu kazâyâ-yı sühan[677] (Aydın, 2009: 381).

3.3.37. Ebûbekir Celâlî Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Ebûbekir Celâlî (öl. 1817/18), şairin özgün olması gerektiğini savunan şairlerdendir. Başkalarının eserleriyle ön plana çıkmak isteyen, başkalarının eserlerini kendine mal edip o süsten fayda sağlamaya çalışanları, başkasının organıyla gerdeğe girmeye çalışan erkeğe benzetir. Gerçek şair, orijinal söyleyişlerle, kendine ait hayal ve ifadelerle var olur. Yeni bir hayal, yeni bir söz bulma yeteneğinden mahrum şairler başkalarının eserleriyle süsleme yapmaya çalışırlar:

Îcâd-ı suhandan o ki mahrûm ola zâtı
Tezyîn-i cidâr eyleye ***gayrın eseriyle***
Benzer ana kim kendi ola bî-recûliyyet
Hem gerdeğe girmek dilese el zekeriyle[678] (Sarıkaya, 2018: 440).

3.3.38. Refî'-i Kâlâyî Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Refî'-i Kâlâyî (öl. 1823), Sürûrî'nin[679] (öl. 1814) kendisi gibi kendisi gibi hezl vadisinde şiirler yazan XVII. yüzyıl şairlerinden Küfrî-i Bahâyî'den (öl. 1660) şiirinden mazmun çaldığını söyler:

Surûrî sen Bahâyî hicvine bakıp ***tırâş itme***
Sana körlük virip dirler anın ***mazmûnını çalmış***
Bu ka'r-ı kulzüm-i dilde neler vardır ki bilmezsin
Hayâlinde senin ancak Bahâyî Körfezi kalmış[680] (Alpaydın, 2007: 420).

---

[677] Şimdi bütün şiirlerin değeri ayaklar altındadır. Çoğu sözünü bir kıymet ifade etsin diye sunduğu için (görünüşte) güzel olan eserin gönle tesiri olmamaktadır. Şair ile söz derleyicinin bir farkı kalmadı. Söz davası da dilencilerin ortaya çıkmasına neden oldu.

[678] Kendisi söz icat etmekten mahrum olan kişi duvarlarını başkalarının eserleriyle süsler. Bu, erkekliği olmayan birinin başkasının organıyla gerdeğe girmek istemesine benzer.

[679] Şiirlerinde altı yıl kadar "Hüznî" mahlasını kullandıktan sonra 1779'da 28 yaşlarında iken İstanbul'a gelince Şeyhülislam Tevfik Efendi'nin tavsiyesi üzerine mahlasını "Sürûrî"ye çevirdi. Fakat Hezliyyât'ında Hevâyî mahlasını kullandı (Ayan Nizam, 2020).

[680] Ey Sürûrî, sen Bahâyî'nin hicvine bakıp onun sözlerini tıraş etme! Sana inadına "onun mazmununu çalmış" derler. Senin hayalinde Bahâyî Körfezi kaldığı için sen bu gönül denizinin dibinde neler olduğunu bilmezsin.

Ref'î, son mısrada Kanlıca Koyu olarak da bilinen Bahâyî Körfezi'ni anarak hem Küfrî-i Bahâyî'yi hem de kelimenin coğrafi anlamı kullanarak tevriye yaptığı gibi "kulzüm" ve "körfez" kelimeleriyle Bahâyî ile Sürûrî'yi mecazen kıyaslamış görünmektedir.

3.3.39. Keçecizâde İzzet Molla Divanı

XIX. yüzyılın şairlerinden olan Keçecizâde İzzet Molla (öl. 1829), Türk şiirinin önemli isimlerinden biridir. Hayatı boyunca iki divan tertip eden şair gençlik dönemi şiirlerini *Bahâr-ı Efkâr*, Sivas sürgününde kaleme aldığı son dönem şiirlerini ise *Hazân-ı Âsâr* adlı divanlarında toplamıştır.

İzzet Molla, şiirlerinde kimseyi taklit etmediğini ve aynı zamanda kendi şiirlerinin de taklit edilemez olduğunu vurgular:

Taklîd** idemez kimse degül kimseye **taklîd
Bir başka sühandur sühanum başka edâdur[681] (Şahin, 2004: II/53).

*Şu'arâ mısra-ı bercesteme **taklîd idemez***
'Atse-i nâ-geh-i eş'âr ile ger olsa zükâm[682] (Şahin, 2004: II/83).

Taklîd kelimesinin "gerdan, halka" anlamlarına gelen Arapça "kılâde" kelimesinden türediği düşünülürse Nûrî'nin "Şairler beğenilmiş mısralarımı taklit edemez" yerine "Şairler beğenilmiş mısralarıma halka geçiremez" demesi yani "taklîd" kelimesini yükleme ekiyle değil de yönelme ekiyle kullanması manidardır.

Taklîd / kılâde ilişkisine kısaca bakalım: Kurban edilecek hayvanın boynuna takılan halka veya gerdana "kılâde", kurbana kılâde takılmasına ise "taklîd" denildiği gibi yine kurbanlık hayvanın sırtından veya hörgücünden kan akıtılmasına "iş'âr" denmektedir (Öğüt, 2002: 395). Nûrî bu beyitte: Berceste mısralarım nezleye tutulmuş gibi ansızın aksırsa bile şairler onlara gerdan geçiremez (onları taklit edemez), diyor. Çünkü kurbanlık hayvanı diğerlerinden ayırmak için nasıl ki kılâde / taklîd yöntemi kullanılıyorsa şairler de başkalarının seçilmiş, beğenilmiş mısralarını öylece taklit etmektedirler. Beyitteki "zükâm, 'atse, nâ-geh" tenasübü sebebiyle "eş'âr" kelimesinin "iş'âr" olarak da okunabileceği kanaatini taşıyoruz.

[681] Benim sözlerim başka, edası başkadır. Kimsenin taklidi değildir, kimseler de taklit edemez.
[682] Şairler; seçilmiş, beğenilmiş mısralarım nezleye tutulmuş gibi ansızın aksırsa bile onları taklit edemez.

İzzet Molla, şiir hırsızlarını korkak, kurnaz bir alay olarak tarif ediyor. Hırsızlar topluluğunu "alay" kelimesiyle anlatan şairin, söz hırsızlarını eleştirmek, kusurlu ve eksik taraflarını vurgulamak için bilinçli bir tercih yaptığını düşünüyoruz. Aynı zamanda kendisini cesur ve güzel sözler söyleyen olarak niteliyor. Bu beyitte hem güzel söz söyleyebilmek, sanat icra edebilmenin bir cesaret olarak görülmesi hem de şiir hırsızlarının bu cesaretten âciz olarak korkak ve kurnaz tilkilere benzetilerek aşağılanması söz konusudur:

Nerde kaldı bir alay ***sârik-i rûbâh-ı hirâs***
'Âciz oldukça benüm gibi sühan-dân-ı dilîr[683] (Şahin, 2004: 121).

Şiir hırsızlarına yapılan dilenci benzetmesini İzzet Molla da kullanır. İntihalci şair için sâ'il, cerrâr yakıştırması yapan şair, müntehillerin nazımlarını dilenci torbasına benzetmiştir:

Sâ'il*-i der-gâh-ı Monla olduğumdan 'İzzetâ*
Nazmumı ***keşkül-i cerrâr*** *itmedüm itmem yine*[684] (Şahin, 2004: 549).

Cerrâr-ı sühan *olma idüp* ***nazmunı keçkûl***
Boş boşına eyler mi kişi kendini ***medhûl***[685] (Şahin, 2004: 634).

İzzet Molla'nın bir intihal yorumu da ölmüş şairlerin şiirlerinin çalınmasıyla ilgilidir. Şair, ölmüşlerin mazmunlarını çalan hırsızların, divanlarını söz mahşerine döndüreceğini söyler:

Mazmûnını emvâtun alan ***şâ'ir-i sârik***
Mecmû'a-i eş'ârın ider mahşer-i elfâz[686] (Şahin 2004: 771).

3.3.40. Antepli Aynî Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Antepli Aynî'nin (öl. 1837), Ali Şîr Nevâyî gibi Çağatayca şiir yazmadıklarını, şairlerin mazmunlarını çaldıklarını itiraf eden beyti dikkat çekicidir. Şair, Türk edebiyatının en büyük şairlerinden olan ve şiirlerini Çağatayca yazan Ali Şîr Nevâyî'nin özgünlüğü karşısında kendisi gibi şairlerin başkalarının mazmunlarını çalan kimseler olarak görür:

Biz Nevâyî gibi ey dil Çagatay söylemeyiz

[683]Benim gibi cesur söz ustaları aciz oldukça korkak tilkiye benzeyen hırsızlar nerede kaldı!
[684] Ey İzzet! Ben Mevlana'nın dergahının dilencisi olduğumdan, şiirimi dilenci keşkülüne koymadım, yine koymam.
[685] Şiirini keşkül yapıp söz dilencisi olma. Kişi kendi kendini boş yere suçlu hale getirir mi?
[686] Ölmüşlerin mazmunlarının alan hırsız şair, divanını sözlerin mahşer yerine çevirir.

Şu'arânın belî ***mazmûnını çalıp çaparız***[687](Arslan, 2004: 139).

3.3.41. Bursalı İffet Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Bursalı İffet (öl. 1840), tezkirelerde şiirleri ve şairliği övülen bir şairdir. Vasfi Mahir Kocatürk onu anlatırken, "*Adi taklitten epeyce ileri ve hemen hemen şahsiyete yakın küçük bir asaleti vardır*." (1964: 595), cümlesini kullanır.

Divanı, vefatından sonra öğrencisi Osman İzzet tarafından tertip edilen şair, şiir hırsızlığını eleştirirken kendisi de kesinlikle sirkatten uzak durduğunu ve asla böyle bir yakıştırma kabul etmeyeceğini dile getirir. İffet'in başkalarının sözlerini taklit etmeyi sirkat ile birbirine yakın, kaçınılması gereken şeyler olarak gördüğünü bu beyitten anlıyoruz.

Egerçi sâde-nazmım 'İffetâ âsâr-ı tab'ımdır
Kelâm-ı gayre taklîd eylemem sirkat kabûl itmem[688] (Arslan, 2017: 61)

İffet, bir şairin şiir hırsızlığına tövbe etmediği sürece ilerleyemeyeceği görüşündedir:

Girmez eline neşve-i sahbâ-yı terakkî
Tâ itmeyicek ***merd-i sühan sirkate tevbe***[689] (Arslan, 2017: 76).

3.3.42. Numan Mâhir Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Numan Mâhir (öl. 1843), kaynaklarda nazım ve nesre kadir, maharetli bir şair olarak geçer. Her divan şairi gibi kendi şiirini öven Numan Mâhir şiirlerinde *hâyîde* sözler kullanmadığını ifade eder:

Lafz-ı hâyîdeyi *çiyner mi zebân-ı pâküm*
Katı söz söyler isem sâfi demir leblebidür[690](Batğı, 2017: 89).

3.3.43. Fehîm-i Cedîd Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden, entelektüel bir kişiliğe sahip olan Süleyman Fehîm Efendi (öl. 1846), "çalar çarpar" redifli gazelinin makta beytinde intihali eleştirir. Süleyman Fehîm, kararsız ve her şeye heves eden şairlerin mazmun çalmakla yetinmeden insafsızca bir divanı çaldıklarından şikâyet eder:

Fehîmâ şâ'irân-ı bü'l-hevesde kalmamış insâf

[687] Biz Nevâyî gibi Çağatayca söylemeyiz. Evet, şairlerin mazmunlarını çalar çarparız.
[688] Ey İffet, yaradılışımın eserleri sade nazmımdır. Başkasının sözlerini taklit etmem, sirkat kabul etmem.
[689] Söz adamı / şair sirkate tövbe etmediği sürece gelişim şarabının neşesini elde edemezsin.
[690] Temiz ağzım çiğnenmiş sözleri çiğner mi? Sert sözler söylersem bu hâlis demir leblebidir.

Kanâ'at eylemez mazmûna dîvânı çalar çarpar (Torun, 2018: 210).

3.3.44. Kıbrıslı Hilmî Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Kıbrıslı Hilmî (öl. 1847), intihali müstehcen ifadelerle eleştiren şairlerden biridir. Şair, öncelikle başkalarının şiirleriyle şairlik satılmayacağını söyleyerek, başkalarının şiirleriyle şair olduğunu zannedenleri sert bir dille eleştirir:

Ellerin şi'riyle şâ'irlik satılmaz *herkese*
El s.k.yle gerdek olmaz *kendi s.k.nle gerek*[691] (Kesik-Koç-Kacar, 2018:67)

Kıbrıslı Hilmî, 29 beyitlik "sühan" redifli kasidesinde kendi edebî kişiliğiyle alakalı bilgiler verip şiir sanatı üzerine düşüncelerini dile getirir. Sivri dilli bir şair olan Hilmî, bir alay günahkâr şairden bahsettiği söz konusu kasidesinde özellikle intihal konusunu da işlemiş ve şiir hırsızlarını eleştirmiştir. Hilmî, kimi söz ustası geçinip kimi söz tacirliği yapan bazı kimselerin bir araya gelerek bir beyit yazdıklarını ifade eder. Beyte konu olan intihalcilerin yeteneksiz söz tüccarı kimseler olduğunu ya da o şekilde görüldüklerini düşünmek mümkündür:

Cem' olup birkaçı bir beyti binâ eylerler
Kimi bennâlık eder kimisi tüccâr-ı sühan[692]

Hep alıp vermecedir güfte-i nâ-puhteleri
Habbe sermâyesi yok bir sürü ***tüccâr-ı sühan***[693]

Eski şairlerin şiirlerinden beyitler alan bu kimseler mana tellalı ve söz komisyoncusu olarak görülürler. Bu söz dilencileri beyitleri tecvitle okurlar. Söz hırsızları eski şiirlerdeki lafız elbiselerini bir araya getirerek adeta eski eşya pazarı kurarlar. Bu pazarda sattıkları şiirlerde mazmun denen bir şey bulunmadığı gibi zaten şiirleri de rağbet görmez:

Kullanır borç ile dîvân-ı selefden cümle
Kimi ***dellâl-ı ma'ânî*** *kimi* ***simsâr-ı sühan***[694]

[691] Ellerin şiiriyle herkese şairlik satılmaz. Başkasının tenasül uzvuyla gerdeğe girmek olmaz, kendininkiyle gireceksin.
[692] Birkaçı bir araya gelerek bir beyit yazarlar. Kimi bina yapar kimisi de söz tüccarıdır.
[693] Mercimek tanesi kadar sermayesi olmayan bu söz tüccarlarının işi çiğ sözleri hep birbirlerine alıp vermekten ibarettir.
[694] Kimi mana tellalı kimi söz komisyoncusu [olan bu kimseler] önceki şairlerin divanlarından borç ile cümle kullanır.

Hele tecvîd ile ebyâtı okurken seyret
*Ne edâlar yapar ol vâiz-i **cerrâr-ı sühan***[695]

Birtakım yan kesici gitti yanımdan diyerek
*Oldular **sirkat** ile cümlesi **tarrâr-ı sühan***[696]

Eski püskü bir alay elbise-i elfâzı
Etdiler cem‘ ederek zîver-i bâzâr-ı sühan[697]

Bayağı şi‘ri bile şimdi okur âdem yok
Nerde kaldı edeler rağbet-i murdâr-ı sühan[698] (Kesik-Koç-Kacar, 2018:167-168).

3.3.45. Ârif Hikmet Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Şeyhülislam Arif Hikmet Bey (öl. 1859), son dönemde intihali eleştirenler arasındadır. Şiir eleştirisi mahiyeti taşıyan bir gazelinde Bâkî, Nâbî, Necâtî, Fehîm, Sâbit, Râgıb, Sâmî, Fuzûlî ve Nedîm gibi şairlerden övgüyle bahsettikten sonra *müteşâir*ler dediği, harfleri bir araya toplayarak vezin ve kafiye uydurmaktan başka bir şey yapmayanları kimi mazmun hırsızı kimi güzel sözler söylenen, kiminin sözleri hatalı, bozuk; kimininse üslubu ince olan pek çok şair olduğunu söyler:

*Kimisi **sârik-i mazmûn** ve kimi hâtib-i leyl*
Kiminin sebki rakîk u kiminin lâfzı sakîm[699] (Kemikli, 2003: 77).

3.3.46. Osman Nevres Divanı

XIX. yüzyıl şairlerinden Osman Nevres (öl. 1876), Nâmık Kemâl'in (öl. 1888) intihal konusunda kıyasıya eleştirdiği bir şairdir. Nâmık Kemâl'in Osman Nevres hakkındaki intihal suçlamaları Zeynel Abidin Reşid Bey'in (öl. 1921) *Edebiyat Kumkuması* adlı eserinde yer alır. Nâmık Kemâl, Zeyneabidin Reşid Bey'e gönderdiği mektuplardan birinde, Nevres'in Ali Rıza Paşa'nın (öl. 1846) meşhur bir gazelini çaldığını yazar:

[695] Hele beyitleri tecvitle okurken seyret. O söz dilencisi vaiz ne edalar yapar.
[696] Bir takım yan kesici yanımdan gitti diyerek tamamı sirkat ederek söz hırsızı oldu.
[697] Eski püskü bir sürü lafız elbisesini bir araya getirerek söz pazarını süslediler.
[698] Şimdilerde bayağı şiirleri bile okuyan kimse yok. Kaldı ki bu murdar sözlere rağbet etsinler.
[699] Kimisi mazmun hırsızı, kimisi gece hatibi, kiminin üslubu ince, kiminin sözleri hatalı.

"*Şiir ile iştihâr kastinde ola idim, o meslek bana tâ yirmi yaşında iken açılmış idi; fakat bihamdillâh,* ***Nef'î'nin hayâlât-ı bâtılasına taklîden*** *vezinli, kafiyeli üç beş sahife yazmak için, sekiz sene abdal sınıfına lâhik olacak, veyahut Ali Rızâ Paşa'nın meşhur-ı 'âlem olan bir* ***gazelini çalacak*** *ve hattâ* ***kendi Dîvân'ına dercedecek*** *kadar mecnun olmadığımdan, asrın efkâr-ı terakkisini bir dereceye kadar anladım; Harâbât'a neûzubi'llâh dâhil olmadım*."[700] (Tansel, 2013: 329).

Yine *Ta'kib*'te, Nevres'in Ali Rıza Paşa'ya ait gazeli sirkat ettiği yazılıdır:

"*Meğer efendimiz sa'âdetli Nevres Efendi hazretlerini de sirkat-i şi'iriyye ile sarakaya almak irâde buyurmuşsunuz. Harâbât'ın cild-i sânîsine bu beyti dercetmek, Nevres Efendi çalsa bile yine bu mazmûnu nazmen edâya muktedir değildir; bu bâbda mahâret gösterse gösterse Ali Rızâ Paşa'nın eserlerini* ***iğtisâbda*** *gösterebilir*." (1894: 78).

İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*'nde tüm bu görüşlere yer verirken Kemâl'in Nevres'i haksızca tevcih ettiğini özellikle belirttiğini tezimizin ilgili bölümünde bulunmaktadır.

Osman Nevres ise tüm bu eleştirilere cevap niteliğinde olan şu beyti kaleme alır:

Ben anın bildiği ***sârik şu'arâdan*** *değilim*
Eylemem kendimi ***sirkat ile*** *'âlemde melîm*[701] (Kaya, 2020: 440).

Her fırsatta Nâmık Kemâl'in intihal konusundaki eleştirilerine maruz kalan Osman Nevres, Divan'ının sonuna eklediği "Muhtırâ-i Nâzım" adlı yazıda hakkındaki intihal iddialarına bir cevap verir:

"*... şu'arâ-yı sâlifenin* ***şi'ri alınmak*** *veyâhud* ***ma'nâsı çalınmak*** *yolu hiçbir vakitde ihtiyâr olunmadığından ve şâyed Dîvânçe-i 'âcizânemde öyle bir şey görülür ise mutlaka tevarüd kabîlinden olacağında iştibâh olmayıp...*[702] (Kaya, 2020: 536).

[700] Şiir ile şöhret amacında olsaydım, o meslek bana ya yirmi yaşındayken açılmıştı. Fakat Allah'a şükürler olsun, Nef'î'nin gerçeğe aykırı hayallerini taklit ederek vezinli, kafiyeli üç beş sayfa yazmak için sekiz sene abdal sınıfına katılacak veya Ali Rızâ Paşa'nın herkesçe bilinen bir gazelini çalacak ve kendi divanına alacak kadar deli olmadığımdan dönemin ilerleme fikirlerini bir dereceye kadar anladım; Allah korusun Harâbât'a dahil olmadım /içine alınmadım.
[701] Ben onun bildiği hırsız şairlerden değilim. Dünyada şiir hırsızlığı ile suçlanmaya izin vermem.
[702] Eski şairlerin şiirleri alınmak ya da manaları çalınmak yolu hiçbir zaman tercih edilmediğinden ve olur da Divan'ımda öyle bir şey görülürse tevarüd olduğuna şüphe olmasın.

3.3.47. Yenişehirli Avnî Bey Divanı

Son dönem divan şiirinin önemli isimlerinden olan Yenişehirli Avni Bey (öl. 1883), söz icadına önem veren şairlerdendir. Söz icat edebilmenin sağlam bir şairlik tabiatı gerektirdiğinin altını çizen şair zorlamayla şair olunamayacağını dile getirir. Şairliğin yaradılıştan geldiği görüşü Latîfî'nin vehbî şair, kesbî şair sınıflandırmasını da akla getirmektedir:

Tab'-ı sâlim gerek îcâd-i sühanda 'Avnî
Kimse icbâr-ı tabi'atle sühan-gû olmaz[703] (Turan, 1998: 778)

Divanında şiir hırsızlığı konusuna da değinen Avnî Bey, şiir çalmayı kötü ve ayıplanacak bir şey olarak görür. Aynı zamanda, başkalarının şiirlerinden çalanların yerilmesinin uygun olacağı kanaatinin altını çizer. İntihalcilerin kusurları uzun bahr-i tavillerde anlatılmalıdır. Bu ayıplama şiir hırsızına verilen bir ceza gibi düşünülebilir:

Bahr-ı tavîl-i zemme sezâ-vâr-ı gark olur
***Eş'âr-ı gayrı sirkat idenler** sefineden*[704] (Turan, 1998: 1025).

Ayrıca şair bu beyitte cönk anlamı da olan "sefine"yi kullanarak "bahr-i tavîl"deki "bahr" kelimesi ve "gark olmak" sözcükleriyle birlikte söz oyunu yapmaktadır.

3.3.48. Senih Divanı

İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın belirttiğine göre XIX. yüzyıl şairlerden Senîh'in (öl. 1900) bir şiiri "yanlışlıkla" Şeref Hanım'ın divanına girer (İbnülemin, 1988: 4/1813).

Senîh, başkalarının sözlerini emanet mallara benzetir. Söyledikleri arasında başkalarının emanet sözleri bulunmadığının altını çizen şair, ne söylediyse kendisine ait olduğunu ifade eder:

***Metâ'-ı müste'âr almam** Senîhâ kendi kâlimdir*[705]
Ki nesc itdim bunı ben kâle-i tab'-ı sühan-verde[706] (Oktay, 2005: 202)

[703] Ey Avnî! Söz icat etmek için sağlam bir şairlik yaradılışı gereklidir. Kimse zorlamayla şair olmaz.
[704] Cönkten başkalarının şiirlerini çalanlar bahr-i tavîllerle eleştiriye boğulmayı hak ederler.
[705] Metinde "kâlemdir" şeklinde okunmuştur. Kanaatimizce "kâlimdir" şeklinde olmalıdır.
[706] Ey Senih! Ben kendi malım olmayanı almam, [söylediklerim] kendi sözlerimdir. Ki ben bunu, güzel konuşanların kabiliyetlerinin kumaşına dokudum.

3.3.49. Yozgatlı Fennî Divanı

XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında yaşamış olan Yozgatlı Fennî (öl.1918), divanında intihalden uzak durduğunu pek çok kez dile getirir. Şair, kendi faziletli ve hüner dolu sözlere sahiptir. Ömrü boyunca önceki şairlerin şiirlerinden intihal etmediğini söyler:

Hâzin-i gencîne-i fazl ü hünerdir nâtıkam
Yapmadım ömrümce ***âsâr-ı selefden sirkati***[707] (Ergin 1996: 40)

Hırsızlık malı şiirlerin kendi eserlerine benzemediğini söyleyen şair, kendi saf mücevher gibi şiirlerinin yanında çalıntı şiirleri düşük ayarlı gümüşe benzetir:

Benzemez âsârıma ***âsâr-ı sürrâk-ı sühan***
Tartılır mı cevher-i hâlisle sîm-i kem-'ayâr[708] (Ergin, 1996: 46)

Divan şiirinde, şairlerin daha önce söylenmemiş, orijinal mazmunları delinmemiş inci benzetmesiyle ele almaları bilinen bir husustur. Pek çok divan şairi gibi Fennî de şairlik yaradılışının delinmemiş inciler avlayan bir dalgıca benzeterek orijinal mazmunlar ürettiğini ifade ediyor. Yepyeni mazmunlar icat edebildiği için sirkate muhtaç olmadığının da altını çiziyor:

Fehm-i derrâkim eder nâ-güfte mazmûn ihtirâ'
Tab'-ı gavvâsım kılar nâ-süfte inciler şikâr[709] (Ergin, 1996: 46)

Îcâd ediyor kilk-i terim tâze mezâmîn
Söz bulmada Fennî değilim ***sirkate*** *muhtâc*[710] (Ergin 1996: 110)

Fennî, "hezeyan" diye nitelediği saçma sapan sözlerle şiir söylemeyi sirkate eş tutuyor. Hezeyan sözlerin karşısına ise yine bikr mazmunları çıkarıyor:

Fenniyâ bikr-i mezâmin ile dîvânı donat
Sirkatin *farkı ne sarf-ı hezeyân eylemeden*[711] (Ergin 1996:175)

[707] Sözüm fazilet ve hüner hazinesinin hazinedarıdır. Ömrüm boyunca önceki şairlerin eserlerinden hırsızlık etmedim.
[708] Söz hırsızlarının eserleri, benim eserlerime benzemez. Saf mücevher ile düşük ayarlı gümüş bir tutulur mu?
[709] Söylenmemiş mazmunları anlayışlı zihnim icat eder. Dalgıç yaradılışım, delinmemiş inciler avlar.
[710] Taze kalemim taze mazmunlar icat ediyor. Ey Fennî! Söz bulma konusunda hırsızlığa muhtaç değilim.
[711] Ey Fennî! Taze mazmunlar ile divanını donat. Hırsızlığın, saçma sapan sözler söylemekten ne farkı vardır?

Fennî'nin şiirlerinde intihal yoluna gittiğine dair ithamlarla karşılaşmış olması muhtemeldir.

Kendisinden şüphe duyacaklara delil olarak divanını gösteren şair, divan baştan sona arandığında hırsızlık malı hiçbir sözün, mazmunun yer almadığını ifade ediyor.

Var ise şübhen ara mecmû'a-i âsârımı
***Mâl-i sirkat** girmemişdir Fenniyâ divanıma*[712] (Ergin 1996:187).

Tezimiz kapsamında okuduğumuz divanları aşağıdaki tabloda şairlerin öldüğü yıllara göre kronolojik olarak sıraladık[713]:

Sıra	**Yaşadığı Yüzyıl**	**Divan**
1.	XIV	*Hoca Dehhânî Divanı (öl. 1401'den önce?)*
2.	XIV	*İbrâhim Beg Divanı (öl. ?)*
3.	XV	*Ahmedî Divanı (öl.1410'dan sonra)*
4.	XV	*Ahmed-i Dâî Divanı (öl. 1421?)*
5.	XV	*Şeyhî Divanı (öl. 1431?)*
6.	XV	*Avnî Divanı (öl. 1432)*
7.	XV	*İvaz Paşa-zâde Atâyî Divanı (öl.1437)*
8.	XV	*Cem Sultan Divanı (öl. 1459)*
9.	XV	*Kâsimî (Rüstem Bey) Divanı (öl. 1464)*
10.	XV	*Hakîkî Divanı (öl. 1467)*
11.	XV	*Karamanlı Nizâmî (1469-1473)*
12.	XV	*Adnî (Mahmud Paşa) Divanı (öl. 1474)*
13.	XV	*Dede Ömer Rûşenî Divanı (öl. 1486-1502?)*
14.	XV	*Lutfî Divanı (öl. 1494/95)*
15.	XV	*Çâkerî Divanı (öl. 1495'ten sonra)*
16.	XV	*Ahmed Paşa Divanı (öl.1496/97)*
17.	XV	*Kâsım Divanı (öl. ?)*
18.	XV	*Le'âlî Dîvânı (öl. ?)*

[712] Ey Fennî! Eğer şüphen varsa şiirlerimin yer aldığı mecmuayı ara. Hırsızlık malı benim divanıma girmemiştir.
[713] Şairlerin ölüm yıllarını belirtirken TEİS (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü)'i esas aldık. Şairleri yaşadıkları yüzyılları belirtirken yüzyılın ilk on yılı içerisinde ölmüş şairleri bir önceki yüzyıla dahil ettik.

19.	XV	*Sekkâkî Divanı (öl. ?)*
20.	XV	*Şeyh-zâde Atâyî Divanı (öl. ?)*
21.	XV	*Hamdullah Hamdî Divanı (öl. 1503)*
22.	XV	*Necâtî Beg Divanı (öl. 1509)*
23.	XVI	*Cemâlî Divanı (öl. 1510-12)*
24.	XVI	*Mesîhî Divanı (öl. 1512)*
25.	XVI	*Adlî Divanı (öl. 1512)*
26.	XVI	*Harîmî (Şehzade Korkud) Divanı (öl. 1512)*
27.	XVI	*Mihrî Hatun Divanı (öl. 1514/15)*
28.	XVI	*Âhî Divanı (öl. 1517/18)*
29.	XVI	*Münîrî Divanı (öl. 1520)*
30.	XVI	*Revânî Divanı (öl. 1523)*
31.	XVI	*Ahmed-i Rıdvan Divanı (öl. 1528-38)*
32.	XVI	*Şem'î Divanı (öl. 1529/30)*
33.	XVI	*Figânî Divançesi (öl. 1531/32)*
34.	XVI	*Lami'î Divanı (öl.1532/33)*
35.	XVI	*Sâfî (Cezerî Kâsım Paşa) Divanı (öl. 1533'ten önce)*
36.	XVI	*Gelibolulu Sun'î Divanı (öl. 1533/34)*
37.	XVI	*Hilâlî Divanı (öl. 1543/44)*
38.	XVI	*Zâtî Divanı (öl. 1547)*
39.	XVI	*Muhyî Divanı (öl. 1547/48)*
40.	XVI	*Yetîmî Divanı (öl. 1552/53)*
41.	XVI	*Fuzûlî Divanı (öl. 1556)*
42.	XVI	*Hayâlî Divanı (öl. 1557)*
43.	XVI	*Rumelili Za'îfî (öl. 1557'den sonra)*
44.	XVI	*Cenâbî Divanı (1561/1562)*
45.	XVI	*Fedâyî Divanı (öl. 1561/1562)*
46.	XVI	*Şâhî (Bayezid) Divanı (öl. 1562)*
47.	XVI	*Sehâbî Divanı (öl. 1562/63)*

48.	XVI	*Celîlî Divanı (öl. 1563/64)*
49.	XVI	*Kara Fazlî Divanı (öl. 1564)*
50.	XVI	*Celalzâde Salih Çelebi Divanı (öl. 1565)*
51.	XVI	*Azmizâde Hâletî Divanı (öl. 1566)*
52.	XVI	*Muhibbî Divanı (öl. 1566)*
53.	XVI	*Bursalı Rahmî Divanı (1567/68)*
54.	XVI	*Defterî Divanı (öl. 1568/69)*
55.	XVI	*Ümîdî Divanı (öl. 1571)*
56.	XVI	*Behiştî Divanı (öl. 1571/72)*
57.	XVI	*Âşık Çelebi Divanı (öl. 1572)*
58.	XVI	*Belîğî Divançesi (öl. 1572/73)*
59.	XVI	*Helâkî Divanı (öl. 1572-1576 arası)*
60.	XVI	*Emrî Divanı (öl. 1575)*
61.	XVI	*Taşlıcalı Yahyâ Divanı (öl. 1582)*
62.	XVI	*Hasan Ziyâ'î Divanı (öl. 1584)*
63.	XVI	*Derzizâde 'Ulvî (öl. 1585)*
64.	XVI	*Edirneli Nazmî Divanı (öl. 1585/86)*
65.	XVI	*Sâdık Divanı (öl. 1588)*
66.	XVI	*Kabûlî Divanı (öl. 1591/92)*
67.	XVI	*Vusûlî Divanı (öl. 1592)*
68.	XVI	*Cinânî Divanı (öl. 1595)*
69.	XVI	*Mânî Divanı (öl. 1598/99)*
70.	XVI	*Filibeli Vecdî Divanı (öl. 1599)*
71.	XVI	*Nev'î Divanı (öl. 1599)*
72.	XVI	*Aydınlı Visâlî (öl. ?)*
73.	XVI	*Bitlisli Şükrî (öl. ?)*
74.	XVI	*Edirneli Şevkî Divanı (öl. ?)*
75.	XVI	*Kütahyalı Rahîmî Divanı (öl. ?)*
76.	XVI	*Mislî Divanı (öl. ?)*

77.	XVI	*Serâyî Divanı (öl. ?)*
78.	XVI	*Sıyâmî Divanı (öl. ?)*
79.	XVI	*Bâkî Divanı (öl. 1600)*
80.	XVI	*Gelibolulu Âlî Divanı (öl. 1600)*
81.	XVI	*Ravzî Divanı (öl. 1600'den sonra)*
82.	XVI	*Bağdatlı Rûhî (öl. 1605/06)*
83.	XVI	*Hâkânî Mehmed Bey Divanı (öl. 1606)*
84.	XVI	*Emânî Divanı (öl. 1607)*
85.	XVII	*Feyzî-i Kefevî Divanı (öl.1614/1615)*
86.	XVII	*Bahtî- Sultan I. Ahmed Divanı (öl. 1617)*
87.	XVII	*Kaf-zâde Fâizî (öl. 1622)*
88.	XVII	*Rızâyî Divanı (öl. 1629/30)*
89.	XVII	*Nef'î Divanı (öl. 1635)*
90.	XVII	*Râmî Divanı (öl. 1639/40)*
91.	XVII	*Kesbî Divanı (öl. 1640)*
92.	XVII	*Şeyhülislam Yahyâ Divanı (öl. 1644)*
93.	XVII	*Kütahyalı Mahvî Divanı (öl.1645/1646)*
94.	XVII	*Fehîm-i Kadîm Divanı (öl. 1647)*
95.	XVII	*Edirneli Âlî Divanı (öl.1648/1649)*
96.	XVII	*Mezâkî Divanı (öl. 1650)*
97.	XVII	*Budinli Hisâlî (öl.1651)*
98.	XVII	*Mu'în Divanı (öl.1651)*
99.	XVII	*Cevrî Divanı (öl. 1654)*
100.	XVII	*Şeyhülislam Bahâyî Divanı (öl. 1654)*
101.	XVII	*Sinan Ümmî Divanı (öl. 1657)*
102.	XVII	*Visâlîzâde Ârif (öl.1657/1658)*
103.	XVII	*Nev'î-zâde 'Atâyî (öl. 1659)*
104.	XVII	*Cem'î Divanı (öl.1659/1660)*
105.	XVII	*Şehrî Divanı (öl. 1660)*

106.	XVII	*Vecîhî Divanı (öl. 1660/1661)*
107.	XVII	*Vecdî Divanı (öl. 1661)*
108.	XVII	*Beyânî Divanı (öl. 1664/65)*
109.	XVII	*Safvetî Mehmed Çelebi Divanı (öl. 1664/65)*
110.	XVII	*İsmetî Divanı (öl. 1665/66)*
111.	XVII	*Nâ'ilî Divanı (öl. 1666/67)*
112.	XVII	*Kadrî Divanı (öl.1671/72)*
113.	XVII	*İshak-zâde Zuhûrî Divanı (öl.1672/73)*
114.	XVII	*Neşâtî Divanı (öl. 1674)*
115.	XVII	*Nâlî Divanı (öl. 1675)*
116.	XVII	*Va'dî Divanı (öl. 1678/79)*
117.	XVII	*Nehcî Divanı (öl. 1680'den sonra)*
118.	XVII	*Behçetî Divanı (öl. 1683)*
119.	XVII	*Ta'ib Mehmed Çelebi Divanı (öl. 1683)*
120.	XVII	*Sükkerî Divanı (öl. 1686)*
121.	XVII	*Nâzikî Divanı (öl. 1686/87)*
122.	XVII	*Tecellî Divanı (öl. 1688/89)*
123.	XVII	*Şu'ûrî Divanı (öl. 1693)*
124.	XVII	*Fasih Divanı (öl. 1699)*
125.	XVII	*Kâşif Divanı (öl.1699)*
126.	XVII	*Feyzî (Hüsâm-zâde) Divanı (öl. ?)*
127.	XVII	*Kadı Şefî'î Divanı (öl. ?)*
128.	XVII	*Süheylî Divanı (öl. ?)*
129.	XVII	*Yümnî Divanı (öl. ?)*
130.	XVII	*Bosnalı Âsım Divanı (öl. 1710)*
131.	XVIII	*Nâbî Divanı (öl. 1712)*
132.	XVIII	*Sâbit Divanı (öl. 1712)*
133.	XVIII	*Abdulbâkî Ârif Divanı (öl. 1713/14)*
134.	XVIII	*Hevâyî Divanı (öl. 1715)*

135.	XVIII	*Manisalı Birrî Divanı (öl. 1716)*
136.	XVIII	*Kâtip-zâde Sâkıb Divanı (öl. 1716/17)*
137.	XVIII	*Vahyî Divanı (öl. 1718)*
138.	XVIII	*Kayserili Remzî Dîvânçesi (öl. 1719)*
139.	XVIII	*Edirneli Kâmî Divanı (öl. 1724)*
140.	XVIII	*Âgâh Divanı (öl. 1728)*
141.	XVIII	*Sa'id Giray Divanı (öl. 1728)*
142.	XVIII	*Nedîm Divanı (öl. 1730)*
143.	XVIII	*Arpaemini-zâde Mustafa Sâmî Divanı (öl. 1734)*
144.	XVIII	*İzzet Divanı (öl. 1734)*
145.	XVIII	*Sâkıb Dede Divanı (öl. 1735/36)*
146.	XVIII	*Seyyid Vehbî Divanı (öl. 1736)*
147.	XVIII	*Safî Divanı (1736'da hayatta)*
148.	XVIII	*Hayrabolulu Mahvî Divanı (öl. 1737/38)*
149.	XVIII	*Vâlî Divanı (öl. 1738/1739)*
150.	XVIII	*Âtıf Efendi Divanı (öl. 1742)*
151.	XVIII	*Diyarbakırlı Hâmî Divanı (öl. 1747)*
152.	XVIII	*Neylî Divanı (öl. 1748)*
153.	XVIII	*Cemâlî Divanı (öl. 1750/51)*
154.	XVIII	*Vâsık Divanı (öl. 1751/1752)*
155.	XVIII	*Sadîk Divanı (öl. 1752)*
156.	XVIII	*Halîmî Divanı (öl. 1753/54)*
157.	XVIII	*Rağmî Divanı (öl. 1754'te hayatta)*
158.	XVIII	*Topkapılı Feyzî (öl. 1657/58?)*
159.	XVIII	*Râmiz Divanı (öl. 1759/60)*
160.	XVIII	*Beliğ Divanı (öl. 1760/61)*
161.	XVIII	*Nevres-i Kadîm (öl.1761)*
162.	XVIII	*Zîver Divanı (öl. 1761)*
163.	XVIII	*Koca Râgıb Paşa (öl. 1763)*

164.	XVIII	*Tırsî Divanı (öl. 1766)*
165.	XVIII	*Servet Divanı (öl. 1766/67)*
166.	XVIII	*Lâzikî-zâde Feyzullah Nâfiz Divanı (öl. 1767)*
167.	XVIII	*Haşmet Divanı (öl. 1768)*
168.	XVIII	*Diyarbakırlı Lebîb Divanı (öl. 1768/69)*
169.	XVIII	*Çeşmizâde Reşîd Divanı (öl.1770/71)*
170.	XVIII	*Enderunlu Hâmid Divanı (öl.1778/79)*
171.	XVIII	*Kıbrıslı Hilmî Divanı(öl. 1782)*
172.	XVIII	Tab'î Divanı (öl. 1789'dan önce)
173.	XVIII	*Ahmed Vesîm Divanı (öl. 1790)*
174.	XVIII	*Kânî Divanı (öl. 1791)*
175.	XVIII	*Nâşid İbrâhim Bey Divanı (öl. 1791/92)*
176.	XVIII	*Erzurumlu Zihnî (öl. 1794-97 arası)*
177.	XVIII	*Esrar Dede Divanı (öl. 1796)*
178.	XVIII	*Enderunlu Hasan Yâver Divanı (öl. 1797/98)*
179.	XVIII	Şeyh Gâlib Divanı (öl. 1799)
180.	XVIII	*Erzincanlı Visâlî (öl. ?)*
181.	XVIII	*Es'ad-ı Bağdâdî Divanı (öl. ?)*
182.	XVIII	*Mehmed Emîn Edîb Divanı (öl. 1802)*
183.	XVIII	*Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Divanı (öl. 1807/08)*
184.	XVIII	*Sünbül-zâde Vehbî Divanı (öl. 1809)*
185.	XVIII	*Nedret Divanı (öl. ?)*
186.	XVIII	*Hanyalı Kâmî Divanı (öl.1802)*
187.	XVIII	*İbrahim Hanif Divanı (öl.1802/03)*
188.	XVIII	*Ferrî Divanı (öl. 1805/1806)*
189.	XIX	*Afîf Efendi Divanı (öl.1812)*
190.	XIX	*Hanyalı Nûrî Divanı (öl. 1814/15)*
191.	XIX	*Ebûbekir Celâlî Divanı (öl.1818)*
192.	XIX	*Hâtif Ali Divanı (öl.1823)*

193.	XIX	*Refî'-i Kâlâyî Divanı (öl. 1823)*
194.	XIX	*Hurrem Dîvânı (öl. 1824/25)*
195.	XIX	*Enderunlu Vâsıf Divanı (öl. 1824/25)*
196.	XIX	*Keçecizâde İzzet Molla Divanı (öl. 1829)*
197.	XIX	*Dâniş Mehmed Bey Divanı (öl.1830)*
198.	XIX	*Antepli Aynî (öl. 1837)*
199.	XIX	*Bursalı İffet Divanı (öl. 1840)*
200.	XIX	*Numan Mâhir Divanı (öl. 1843)*
201.	XIX	*Remzî Divanı (1843'te hayatta)*
202.	XIX	*Süleyman Fehîm Divanı (öl. 1846)*
203.	XIX	*Leylâ Hanım Divanı (öl. 1848)*
204.	XIX	*Selanikli Meşhûrî Divanı (öl.1857)*
205.	XIX	*Diyarbekirli Nigâhî Divanı (öl. 1860/61)*
206.	XIX	*Şeref Hanım Divanı (öl. 1861)*
207.	XIX	*Zîver Paşa Divanı (öl. 1862)*
208.	XIX	*Fatîn Divanı (öl.1866)*
209.	XIX	*Leskofçalı Galib Divanı (öl. 1867)*
210.	XIX	*Mislî Divanı (öl. 1869/70)*
211.	XIX	*Nihâd Bey Divanı (öl.1869/1870)*
212.	XIX	*Kütahyalı Vasfî Divanı (öl. 1876)*
213.	XIX	*Osman Nevres Divanı (öl. 1876)*
214.	XIX	*Ayşe Teymûrî Divanı (öl. 1877/1878)*
215.	XIX	*Yenişehirli Avnî Divanı (öl. 1883)*
216.	XIX	*Diyarbekirli Kâmî Divanı (H.1301-M.1883/1884)*
217.	XIX	*Sivaslı Gulâmî Divanı (öl. 1886)*
218.	XIX	*Kilisli Zihnî Divanı (öl.1891/1892)*
219.	XIX	*Osman Şems Divanı (öl. 1893)*
220.	XIX	*Senih Divanı (öl. 1900)*
221.	XIX	*Âsaf Dîvânı (öl. 1903)*

222.	XIX	*Mehmed Sıdkî Divanı (öl. ?)*
223.	XIX	*Necmî Divanı (öl. ?)*
224.	XX	*Kilisli Lutfullah Hâzım Divançesi (öl. 1913)*
225.	XX	*Çankırılı Mecbûr Efendi Divanı (öl.1916/17)*
226.	XX	*Yozgatlı Fennî Divanı (öl. 1918)*
227.	XX	*Kanbalakzâde Hazmî Divanı (öl.1928)*
228.	XX	*Adanalı Ziyâ'nın Şiirleri (öl.1932)*
229.	XX	*Hamâmî-zâde İhsan Divanı (öl. 1948)*

***Tablo 14**:Tez Kapsamında Okunan Divanlar*

Sıra	**Şair**	**İntihalle İlgili Beyit Sayısı / Nazım Şekli**	**Toplam Beyit Sayısı**
1.	Ahmedî (öl. 1410'dan sonra)	1 Beyit / Kaside	1 Beyit
2.	Hamdullah Hamdî (öl. 1503)	2 Beyit / Kıt'a	2 Beyit
3.	Necâtî Bey (öl. 1509)	5 Beyit / Kıt'a	5 Beyit
4.	Mesîhî (öl. 1512)	2 Beyit / Kaside 2 Beyit / Gazel 3 Beyit / Kıt'a	7 Beyit
5.	Zâtî (öl. 1547)	4 Beyit / Kıt'a 2 Beyit / Gazel	6 Beyit
6.	Yetîmî (öl. 1552)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
7.	Hayâlî (öl. 1557)	1 Beyit / Kaside 1 Beyit / Gazel	2 Beyit
8.	Behiştî (öl. 1571)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
9.	Nev'î (öl. 1599)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
10.	Edirneli Şevkî (öl. ?)	3 Beyit / Kıt'a	3 Beyit
11.	Rızâyî (öl. 1629)	1 Beyit / Kaside 1 Beyit / Gazel	2 Beyit
12.	Nef'î (öl. 1635)	1 Beyit / Kaside	1 Beyit
13.	Râmî (öl. 1639)	1 Beyit / Gazel 16 Beyit / Kıt'a	17 Beyit
14.	Fehim-i Kadîm (öl. 1647/48)	8 Beyit / Terkîb-bend 2 Beyit / Rubâ'î	10 Beyit
15.	Nev'izâde Atâyî (öl. 1659)	1 Beyit / Kaside	1 Beyit

16.	Nâ'ilî (öl. 1666/67)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
17.	Kadrî (öl. 1671)	1 Bend / Tahmis	1 Bend
18.	Hüsam-zâde Feyzî (öl. ?)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
19.	Süheylî (öl. ?)	2 Beyit / Kaside	2 Beyit
20.	Kadı Şefî'î (öl. ?),	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
21.	Sâbit (öl.1712)	1 Beyit / Kaside	1 Beyit
22.	Nâbî (öl. 1712/13)	7 Beyit / Gazel 2 Beyit / Kıt'a	9 Beyit
23.	Kayserili Remzî (öl. 1719)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
24.	Kâmî (öl. 1724)	1 Beyit / Gazel 2 Beyit / Kıt'a	3 Beyit
25.	Seyyid Vehbî (öl. 1736)	9 Beyit / Kaside 2 Beyit / Kıt'a	11 Beyit
26.	Diyarbakırlı Hâmî (öl. 1747)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
27.	Belîğ (öl. 1760/61)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
28.	Zîver (öl. 1761)	5 Beyit / Kaside	5 Beyit
29.	Nevres-i Kadîm (öl. 1762)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
30.	Koca Râgıp Paşa (öl. 1763)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
31.	Tırsî (öl. 1766)	1 Beyit / Gazel 2 Beyit / Müstezad	3 Beyit
32.	Nâşid İbrahim Bey (öl. 1791/92)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
33.	Es'ad-ı Bağdâdî (öl. ?)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
34.	Mustafa Safî (öl. ?)	1 Beyit / Kaside	1 Beyit
35.	Sünbül-zâde Vehbî (öl. 1809)	14 Beyit / Kaside 2 Beyit / Gazel 1 Bend / Rubai	18 Beyit
36.	Hanyalı Nûrî (öl. 1815)	1 Beyit / Gazel 6 Bend / Tahmis	1 Beyit 6 Bend
37.	Ebûbekir Celâlî (öl. 1817/18)	2 Beyit / Kıt'a	2 Beyit
38.	Refî'-i Kâlâyî (öl. 1823)	2 Beyit / Kıt'a	2 Beyit
39.	Keçecizâde İzzet Molla (öl. 1829)	2 Beyit / Kaside 2 Beyit / Gazel 1 Beyit / KIt'a	6 Beyit

40.	Antepli Aynî (öl. 1837)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
41.	Bursalı İffet (öl. 1840)	2 Beyit / Gazel	2 Beyit
42.	Numan Mâhir (öl. 1843)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
43.	Fehim-i Cedîd (öl. 1846)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
44.	Kıbrıslı Hilmî (öl. 1847)	1 Beyit / Gazel 8 Beyit / Kaside	9 Beyit
45.	Ârif Hikmet (öl. 1859)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
46.	Osman Nevres (öl. 1876)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
47.	Yenişehirli Avnî (öl. 1883)	1 Beyit / Gazel 1 Beyit / Müfred	2 Beyit
48.	Senîh (öl. 1900)	1 Beyit / Gazel	1 Beyit
49.	Yozgatlı Fennî (öl.1918),	3 Beyit / Kaside 3 Beyit / Gazel	6 Beyit

Tablo 15: *Divanlardaki İntihal Konulu Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Beyit Sayıları*

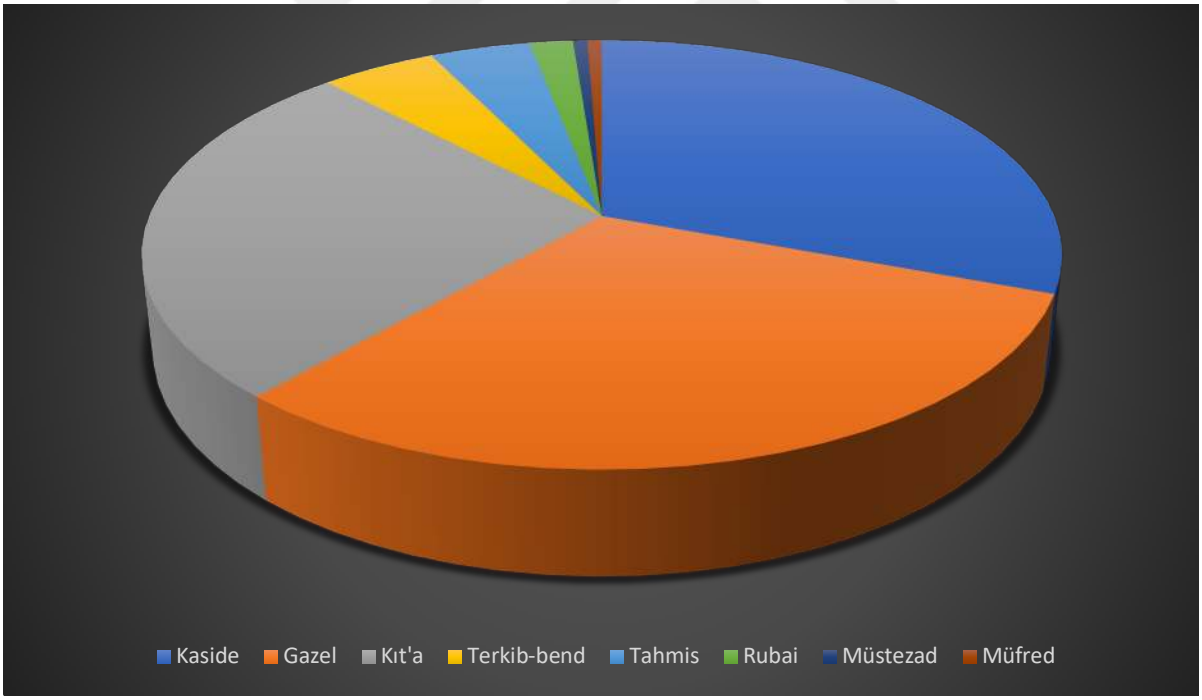

Grafik 3: *Divanlardaki İntihal Konulu Şiirlerin Nazım Şekilleri Dağılımı*

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Divan şiirinde intihalin ele alındığı bu çalışmada klasik Türk edebiyatının başlangıcı kabul edilen XIII. yüzyılın sonundan XX. yüzyılın başlarına kadar olan süreçte biyografik ve edebî kaynaklardan hareketle "intihal" kavramı ilmî bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. İncelediğimiz kaynaklar neticesinde tespit edilen terimler, kavramlar, tabirler, deyimler, kalıp sözler; intihalle alakalı vakalar ve konuyla ilgili yazılan şiirler tezimizin malzemesini oluşturmuştur.

Divan şiirinde intihal konusunu tezimizde tematik bir mahiyette ele aldık. Dolayısıyla tezimizde herhangi bir intihal tespiti yapmadık veya öncesinde farklı araştırmacılar tarafından yapılmış intihal tespitlerini değerlendirme yoluna gitmedik. Meseleyi öncelikle kendi döneminden, divan edebiyatının yaratıcılarının gözünden anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştık. Klasik Türk şiirinin bizatihi uygulayıcısı olanların ortaya koydukları metinler -divanlar, mesneviler vb.- ile onları değerlendirenlerin, diğer bir ifadeyle konuya teorik açıdan yaklaşanların -şair tezkireleri, edebiyat tarihleri, antolojiler, belagat kitapları, sözlükler, araştırma eserleri vb.- kaleme aldıkları metinlerin bu meseleye bakışını ele aldık. Kaynakların intihalle alakalı olarak kullanmış oldukları terimler, kavramlar ve söz öbeklerinin tespiti ve tasnifini yaparak sözlüklerde, terim sözlüklerinde, belagat ve edebiyat nazariyesi kitaplarında bu kavramların nasıl değerlendirildiğini, edebî metinlerdeki kullanımları da örnek göstererek inceledik. Ayrıca tezkire yazarlarının intihalle suçladıkları şairleri kronolojik bir şekilde ve tezkirelerdeki sırası gözetilerek verdik. Son olarak divanlarda ve mesnevilerde şairlerin intihale bakış açısı, bu konuda kendileri ve diğer şairler hakkındaki kanaatlerini değerlendirdik.

Yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz bulgulara göre Divan şiirinde intihal söylemleri XIV. yüzyıldan başlayarak bu edebiyatın miadını doldurduğu XX. yüzyıla değin her dönemde var olmuştur. İntihalin, Divan şiirinin her evresinde eleştiriler, suçlamalar, savunmalar, nasihatler ve beddualarla şairlerin ve araştırmacıların gündeminde olan bir konu olduğu ortaya çıkmıştır.

Tezimiz kapsamında tezkirelerin tamamının okunması her yüzyılda intihal konusunun ele alınma şekline tezkire yazarlarının gözünden bakabilmemizi sağladı. Aynı zamanda intihal ile suçlanan ya da bir şekilde ilişkilendirilen şairlerin özellikle çağdaşı tezkireciler tarafından değerlendirilmeleri, vakaları kendi döneminin penceresinden görmemize imkân verdi. Çalışmamızın yalnızca bu kısmı dahi ileride yapılacak farklı çalışmalar için toplu veri ihtiva etmesi yönüyle önem arz etmektedir.

XV. yüzyıl tezkirecilik tarihimizin başlangıcıdır. Bu yüzyılda kaleme alınan Ali Şîr Nevâyî'nin (öl. 1501) *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı eserinde intihal açısından ilk anekdotun yer alması intihale bakışın başlangıç tarihiyle ilgili ilk somut veri olması dolayısıyla önemlidir.

Tezkirelerin intihale dair vakalara yer verme oranının yüzdelik dilime göre %55 olduğu görülmüştür. Ancak tezkirelerde intihal ve benzeri hadiselerin yer alma durumunun bazı kıstaslara bağlı olduğunu söylemek gerekir. Öncelikle tezkirecinin bilgi birikimi, eleştiri kabiliyeti; intihal, taklit ve özgünlük gibi konulara bakışı bu konunun ne kadar tezkire yazarının gündeminde olup olmadığıyla yakından ilgilidir. Bunu bir örnekle açıklayacak olursak XVI. yüzyılda, Latîfî'nin (öl. 1582) hem kendi yaşadığı yüzyılda hem de klasik Türk edebiyatının tamamında en fazla intihal vakası bildiren tezkireci olduğunu görüyoruz. Latîfî, çağdaşı Âşık Çelebi (öl. 1572) ile kıyaslandığında, *Latîfî Tezkiresi*'nde 310, *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nde ise 360 şairin biyografisi yer alır. Ancak tezkirelere yansıyan intihal vakalarına baktığımız zaman Latîfî'nin Âşık Çelebi'den daha fazla vaka bildirdiğini görüyoruz. Latifî'de 19 vaka varken Âşık Çelebi'de 11 vaka vardır. Bu sayılar bize intihal konusunda Latîfî'nin Âşık Çelebi'ye göre daha dikkatli olduğunu gösteriyor.

Çalışmamız neticesinde ortaya çıkan tespitlerimizden biri şair tezkirelerine yansıyan intihal ve benzeri vakaların, tezkire yazarının vizyonuyla doğrudan alakalı olduğudur. Bu konuda Latîfî'nin tezkire yazarları arasındaki yeri ve önemi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Latîfî gerek hırsız şairleri tasnif etmesi gerekse şiirde taklit ve özgünlük gibi konuları değerlendirmesiyle ve özellikle intihale dair eleştirileriyle çağının ötesinde neredeyse bütün bir edebiyatımıza ışık tutacak nitelikte bilgiler verip değerlendirmelerde bulunmuş, yol gösterici bir misyon üstlenmiştir.

Bu konuda diğer bir örnek Latîfî'den 3 asır sonra yaşayan ve onunla benzer vizyona sahip olan İbnülemin Mahmut Kemal İnal'dır (öl. 1957). *Son Asır Türk Şairleri*'nde yer alan intihal vakalarındaki fazlalığın, İbnülemin'in bakış açısı ile doğrudan alakalı olduğunu söyleyebiliriz. XVI. yüzyılda Latîfî'de görünen ince eleyip sık dokuma, intihal, taklit ve özgünlük gibi konulardaki titizlik ve yüksek farkındalık XX. yüzyılda adeta İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın şahsında tezahür eder. İbnülemin'in intihal vakalarını sayfalarca anlatması da konuya gösterdiği titizliğin göstergelerindendir. Ayrıca intihale dair en ufak şüphesini dahi aktarmaktan çekinmemiş olan İbnülemin, günümüz araştırmacılarına önemli ipuçları sunmuştur.

İntihale dair vakalara daha fazla yer veren tezkireciler arasında şakacı, nükteli ve yer yer hicve varan hezlâmiz üslubuyla Güftî (öl. 1677) dikkat çeker. Kendi çağdaşları arasında en çok intihal vakası bildiren tezkireci Güftî olmuştur. Güftî'nin kullandığı üslupla intihali eleştirmesi, mazmun hırsızlığı yapanları bildirmesi tezkireye yansıyan intihal vakalarının sayısına etki etmiştir diyebiliriz.

Tezkireciler bazen intihale dikkat çekmek adına bir şiirin her iki şairin divanında da bulunduğunu söylemişlerdir. Bu vakalarda bazen zımnen de olsa taraflarını belli etmiş bazen de yalnızca olayı aktarmışlardır. Riyâzî'nin (öl. 1644), Taşlıcalı Yahyâ'nın (öl. 1582) şiirinin az değişiklikle Emrî'nin (öl. 1575) divanında bulunduğunu söylemesi; İbnülemin'in Senih'in (öl. 1900) ve Fuzûlî'nin (öl. 1556) şiirlerinin "sehven" Şeref Hanım'ın (öl. 1861) divanında da olduğunu söylemesini bunlara örnek gösterilebilir.

Tezkirelerde yer alan vakalar divan şiirinde intihali tespit etmek adına birer ipucu sunabilir. Ancak bir yandan da anlatılan her intihal vakasına ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Bunu *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nden bir örnekle açıklayacak olursak Hayâlî Bey (öl. 1557) ile Mîrek Tabib (öl. 1552?) arasında geçen hadise dikkat çekicidir. Âşık Çelebi'nin (öl. 1572) bildirdiğine göre, kendisinin de bulunduğu bir ortamda Mîrek Tabib, Hayâlî'nin bir şiirini Farsçaya çevirip, şiirin manasının Fars şairlerin önceden yazdığını, Hayâlî'nin de onlardan tercüme ettiğini söyleyerek bir iftirada bulunmuş ve meclisteki çoğu kişiyi de bu olaya inandırmıştır. Dolayısıyla Âşık Çelebi'nin aynı mecliste bulunup olaya şahit olması, olayın tezkireye yansıma şeklini belirlemiş ve belki de Hayâlî'yi bir iftiradan korumuştur. Bu olay tezkirelere yansıyan özellikle duyuma dayalı her vakanın gerçeği yansıtmayabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Tezimizin literatüre katkı sağlayacak yanlarından biri edebî ve biyografik kaynaklardan hareketle ortaya koyduğumuz intihal terminolojisidir. İntihale dair terimlerin ve tabirlerin sayısındaki fazlalık, Divan şiirinde intihalin istisna sayılmayacak kadar fazla olduğunu göstermektedir.

Kaynaklarda intihali anlatırken kullanılan terminolojinin sayısı kadar içeriği de önemlidir. Kullanılan tabirler, yapılan benzetmeler geleneğin intihal konusuna nasıl baktığını gözler önüne seren en önemli delillerdir. Şair ve tezkirecilerin yer yer argo tabirleri kullanması intihalin edebe aykırı bir eylem olarak görüldüğünün ispatıdır. Ayrıca bazen hakarete varan sözlerle ifade edilmesi intihalin divan şairleri ve tezkireciler nezdinde makul karşılanmadığını gösterir. İntihalle alakalı kullanılan tabirler, yapılan eleştirinin mahiyetini de şekillendirmiştir. Bazı araştırmacılar edebe aykırı olur düşüncesiyle "çalmak" fiilini dahi kullanmaktan imtina

edip aynı anlamı farklı kelimelerle ifade etme yoluna giderken bazılarının da intihali müstehcen sözlerle, çekinmeden ifade ettikleri görülmüştür.

İntihale dair yergilerde atasözleri ve deyimlerin kullanılmış olmasını ayrıca önemli görüyoruz. Bir milletin uzun yıllar boyunca edindiği tecrübelerden ortaya çıkan atasözleri ve deyimler o ulusun ortak düşüncelerini belirtmekle birlikte atasözleriyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkes tarafından kabul edilir. Bu sözler meselelere bakış açısını ortaya koyan genel kural ve düstur niteliği taşırlar. Divan şiirinde intihale karşı takınılan eleştirel tavrın atasözleri ile de belirtilmesi bu bakımdan dikkate değerdir.

Taradığımız metinlerden tespit edebildiğimiz kadarıyla *intihal* kelimesinin divanlarda ilk kez kullanımı XVIII. yüzyıldadır. XVIII. yüzyıl şairlerinden Diyarbakırlı Hâmî (öl. 1747) ile Es'ad-i Bağdâdî (öl. ?) divanlarında *intihal* kelimesini kullanmışlardır. Ancak onlardan 4 asır önce, divan şiirinin kuruluş aşamasında, XIV. yüzyılda Ahmedî'nin (öl. 1410'dan sonra) divanında *müntahal* kelimesi geçmektedir. Bu durum -biz örneğine rastlamasak da- intihalin XIV. yüzyılda bilindiğinin bir göstergesidir. Yine taradığımız metinlerden hareketle, intihal kelimesinin kullanımının XVIII. yüzyıldan sonra arttığını söyleyebiliriz.

Divanlarda intihal ile ilgili en çok kullanılan tabir *sirkat* kelimesidir. Bununla birlikte *sirkat-i şi'r, sârik, sârik-i şu'arâ, sârik-i mazmûn* gibi aynı kökten gelen kelimelerle yapılan tamlamalar en çok karşılaştığımızı terimler olmuştur. Belagat kitaplarında geçen terimlerden *selh* ve *ilmâm*ın Sünbül-zâde Vehbî'nin Sühan Kasidesi'ndeki ve Hanyalı Nûrî'nin aynı kasideyi tahmisindeki kullanımları dışında taradığımız divanlarda rastlamadık. Şuarâ tezkireleri, mesneviler ve divanları bir arada değerlendirdiğimiz zaman Arapça belagat kitaplarındaki *serikât-i şi'riyye* ile ilgili terimlerin çok nadir görüldüğünü söylemek mümkündür.

Edebî metinlerde şairlerin en çok önem verdiği konulardan birinin mazmun hırsızlığı olduğunu gördük. Divan şairlerinin, kurdukları hayalleri ince ince işleyerek, emek vererek yakaladıkları orijinal bir mazmunun başka biri tarafından çalınmasına tahammül edemediklerini söyleyebiliriz. Şairler, mazmunlarının çalınmasını bütün bir şiirin çalınmasından daha fena görmüşler, zengin bir hayalin çalınmasındansa tabiri caizse şiirinin tamamının çalınmasını tercih etmişlerdir. Divan şairleri şiirdeki mazmunun çalınmasını adeta o şiiri yaralı bırakmak gibi telakki etmişlerdir. Mazmun hırsızlığı için en çok *tırâş etmek* tabirini kullanmışlar ve mazmun hırsızlarını *sârık-ı ma'nâ, düzd-i ma'ânî, düzd-i mazmûn, ma'ânî-terâş* gibi tabirlerle ifade etmişlerdir.

Divan şiirinde intihale dair bazı kavramlarla edebî sanat hüviyeti taşıyan bazı terimlerin anlam itibarıyla iç içe geçtiğini görüyoruz. Söz gelimi, ayet, hadis ya da kelâm-ı kibarların lafzen veya manen alıntılanması anlamına gelen *iktibâs* sanatı, Arapça ve Farsçadan çeviri mahiyetinde yazılıp intihal ürünü olarak telakki edilen beyitleri de karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Benzer şekilde, bir şairin bilinen bir şiirinden bir mısra ya da en fazla bir beyti kendi şiirine katması anlamına gelen *tazmîn*in tezkireciler ve şairler nezdinde intihale yakın bir anlamda kullanıldığı örnekler gördük. Bazı şairler *tazmîn* suretinde intihal yapmakla suçlanmıştır. Bu uygulamalardan çıkardığımız sonuç *tazmîn* ve *iktibâs* gibi edebî sanatların bazı şairlerce kötüye kullanılabilmiş olduğudur.

Geleneğin en çok bir beyitle sınırlandırdığı uygulamalardan bir diğeri *tevârüd*dür. İki şairin birbirinden habersiz lafzen ve manen aynı şiiri söylemeleri anlamına gelen *tevârüd*, intihal olmadığı halde intihal manasına gelecek şekilde kullanılmış bir uygulamadır. İki şair tarafından birbiriyle aynı şiiri yazması nadir görülse de ihtimal dâhilindedir. *Tevârüd*ün sıkça meydana gelmesi zihinlerde intihal şüphesi uyandıracak bir durum olarak telakki edilmiştir. Bu konuda İbnülemin Mahmut Kemal İnal, tarih mısralarındaki *tevârüd*ün sıklığında bile intihal sezinlediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte *tevârüd*ün sıklıkla tarih mısralarında görülmesi şairlerin aynı ebced değerindeki kelimeleri kullanmalarının bazen kaçınılmaz oluşundan kaynaklanan bir durumdur.

İncelemiş olduğumuz ilmî ve edebî kaynaklardan hareketle *tevârüd*ün *intihal*e kılıf olduğu ya da bu şekilde kabul edildiği pek çok örnekle karşılaştık. Özellikle konunun intihalden başka bir şeyle açıklanamayacağı durumlarda *tevârüd* teriminin kullanılması, buradaki vakanın bize aslında *intihal* olduğunu anlatıyor. En çarpıcı örneklerinden birini *Ahdî Tezkiresi*'nde gördüğümüz bir vakada Ahdî (öl. 1593/94), Nevâlî Çelebi (öl. 1595) için haset ehli kimselerin şaire *tevârüd* yakıştırması yaptığından bahsederken kendi görüşü bu iddianın bir bühtan olduğu yönündedir. Ancak sonrasında Nevâlî'nin böyle şiir söylemeye tövbe etmesi gerektiğini söyler. Eğer kastedilen gerçek manada bir *tevârüd* olsaydı bu durum bir kabahat olmadığı için şairin tövbe etmesi beklenmemesi gerekirdi. Kanaatimiz, bu ve benzeri örneklerde yer alan *tevârüd* ifadesinin *intihal* olarak anlaşılması gerektiği yönündedir.

Bazı durumlarda töhmet olarak görülen, intihal ile iç içe geçmiş uygulamalardan bir diğeri ise *tercüme*dir. Latîfî'nin hırsız şairler zümresine mütercimleri dâhil etmesi ve özellikle mesnevilerde intihale dair eleştirilerin tercüme konusu üzerinden yapılması, şairlerin *tercüme belası*ndan uzak durdukları konusunda kendilerini hararetle savunmaları, başka şairleri *tercüme* yapmakla suçlamaları tercümenin intihale uzanan bir boyutu olduğunu gözler önüne

sermektedir. Konuya geleneğin perspektifinden bakmak ve eleştirileri kendi devrinin şartlarını göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerektiği kanaatindeyiz.

Şiir hırsızlığı konusu divanlarda da şairlerinin eleştiri oklarını üzerine çeken mühim konulardan biri olarak karşımıza çıkar. Çalışmamız kapsamında 230 şairin divanı okunmuş olup bunlardan 49 tanesinde intihali konu edinen 208 beyte ve 10 bende rastlanmıştır. Bu sayılarla intihalin divanlarda yer alma oranı yaklaşık olarak %21'dir.

Taradığımız divanlarda şairlerin intihali hoş gördükleri herhangi bir örneğe rastlamadık. Hoş görmek bir yana, şairler, intihali bazen sert bir dille bazen müstehcen ifadelerle kıyasıya eleştirmişler; ince benzetmeler, argo tabirlerle yer yer küfre varan hakaretlerle müntehili aşağılamışlar, beddualarla adeta lanetlemişlerdir.

Bunun yanında şiirlerinin çalınması şairleri çok üzmüştür. Öyle ki Âşık Çelebi, Zâtî'nin ölüm sebebini dahi intihale bağlar. Başkalarının kendi şiirini sahiplenmesine tahammül edemeyen Zâtî, bu gamın kendisini öldüreceğini söyler ve önce yatağa düşer, ardından üç ay geçmeden ölür.

Divan şairleri, intihalde bulunan kimseleri dilenciye benzetip aşağılamakla birlikte nasihatlerde bulunarak intihalin kötü bir eylem olduğu konusunda görüşlerini belirtmişlerdir. Ayrıca çoğu şair intihalden uzak durduklarını ifade eden şiirler kaleme almışlardır.

"*Bağrını kanata kanata*" buldukları manaların, hayallerin, mazmunların bir başkası tarafından çalınıp kendisine mal edilmesi şairi çileden çıkarır. "*Düzd-i mana*" şair için kara hırsızdan farksızdır. Geceleyin evlere girip evleri soyan hırsızlara, kervanların yollarını kesen haramilere nasıl bakılıyorsa intihalci şaire de bu nazarla bakılmıştır.

Günümüzde failleri hapis ve idari para cezası ile cezalandırılan, akademik anlamda meslekten menedilmeye kadar giden ağır yaptırımları olan intihalin Divan şiirinin yaşadığı dönemlerde bilinen bir cezası, yaptırımı yoktur. O dönemde fikri hakların korunmasına dair herhangi bir hukuki yapının olmaması, sanatkârların haklarını arayacakları bir mecra bulamamaları, kanaatimizce şairleri kendilerince intihale çözüm yolları aramaya sevk etmiştir. Söz gelimi Fuzûlî'nin (öl. 1556) hiç kimsenin kendisine mahlas olarak seç(e)meyeceği bir kelimeyi mahlas edinip bu sayede hem mahlasını hem şiirlerini korumaya çalışması esasen bu çözüm yollarından biridir. Nâbî'nin (öl. 1712) eğer intihalin bir cezası olsa eli kesilecek şair sayısının dilencilerden daha fazla olacağını belirtmesi intihale dair pek çok ipucunu barındıran bir ifadedir. Öncelikle hırsız şair sayısının tahmin edilenin üstünde bir sayı olduğu intibaını uyandıran bu sözler aynı zamanda intihalin cezalandırılması konusunda

gündeme gelen ilk söylemlerdendir. Aynı dönemde yaşamış Kâmî (öl. 1724) de intihalin cezasının yüce divanda görüleceği kanısındadır.

Şairlerin intihalin cezasız kalmaması konusunda ittifak ettikleri görülmüştür. Şiir hırsızının cezası olarak uygulanması istenen "dil kesme" ilk olarak Seyyid Vehbî'nin (öl. 1736) sonrasında Sünbül-zâde Vehbî'nin (öl. 1809) divanında geçen bir ifadedir. XVIII. yüzyılda Hasîb'in (öl. 1752/53) *Silkü'l-Le'âl-i Âl-i 'Osmân* adlı eserinin şair biyografileri kısmında, hırsız şairin dilinin "töhmet makasıyla" kesilmesi geçer. Töhmet, Osmanlı hukuk literatüründe "birine isnat olunan suç, kabahat, suçlama" anlamlarında kullanılır. Bu bağlamda Hasîb'in şiiri, intihalin bir suç olarak görülmesine işaret etmesi bakımından oldukça önemlidir. İntihalci şairin cezalandırılmasına dair bölümde olay kurmaca bir mahkeme üzerinden anlatılmıştır. Şiir hırsızlığına dair bir vaka ortaya çıktığında usta ve bilgin şairler hakem tayin edilip yanında da nazım ehlinden kimselerin bulunduğu bir meclis kurulması ve şiir hırsızının da bu mahkemede yargılanması anlatılır. Şiirin gerçek sahibi, şiirin kendisine ait olduğuna dair olan kanıtları getirip orada bulunan bilgin kimselere sunup bu şiirin söyleyen kişiye ait olmadığını söyler. Ortada herhangi bir *tevârüd* ihtimalinin kalmadığı anlaşılıp hırsızın yalanı ortaya çıkarsa şiir hırsızının dilinin töhmet makasıyla kesileceği söylenir. Böylelikle bu kimse gözden düşer. Bu halden kurtulması, iyileşmesi, yola gelmesi öyle zannedildiği kadar kolay değildir. Bu olaydan sonra hırsızlıkla damgalanan şairin hiçbir sözüne itibar edilmez. Bu kurmaca mahkeme divan şiirinde şiir hırsızına biçilen cezanın dil kesme olarak anlaşılması mümkündür.

Benzer bir tasvir Seyyid Vehbî'de (öl. 1736) de yer almaktadır. Şiir hırsızının cezasına dair Seyyid Vehbî'nin de bir mahkeme tasviri çizdiğini görüyoruz. Şiire göre İm'ânî'nin (öl. 1720/21) müfettiş, Âhî'nin (öl. ?) mübaşir olduğu, Sadîk'nin (öl. 1752) suçluyu belirlediği bir mahkemede Vehbî'nin kim olduğunu açıklamadığı bir şiir hırsızının dili kesilmiştir.

Tüm bunlardan hareketle divan şiirinde XVIII. yüzyılın başlarından itibaren intihalin şairler nezdinde cezalandırılması gereken bir suç olarak görüldüğü anlaşılıyor. Bu yüzyılda şuara tezkirelerine çok sayıda intihal vakası yansımasa da şairlerin intihalin cezasına dair söylemlerinin artması, intihal kelimesinin divanlarda kullanılmaya başlaması XVIII. yüzyılda gerçekleşen olaylardır.

Divan şairlerinin intihalle alakalı olarak bir savunma havasında oldukları görülmüştür. Konuyla alakalı olarak şairler özgün olduklarını, *intihal* yapmadıklarını, *tercüme*, *taklit*, *tevârüd* gibi uygulamalardan uzak durduklarını tekrar tekrar dile getirmişlerdir. Mesîhî, Yetîmî, Hayâlî Bey, Behiştî, Nev'î, Rızâyî, Fehim-i Kadîm, Süheylî, Kayserili Remzî,

Diyarbakırlı Hâmî, Zîver, Bursalı İffet, Numan Mâhir, Osman Nevres, Senîh ve Yozgatlı Fennî gibi şairlerin divanlarında intihal yapmadıklarına dair beyitler kaleme aldıkları tespit edilmiştir.

Divanlarda şairlerin bir başka şairi intihalle suçlamaları da yer alır. Zâtî, Mesîhî ve Âhî'yi; Râmî, Cevrî'yi; Tırsî, Şânî'yi; Süheylî, Hüsâm adlı bir şairi; Hamdullah Hamdî zamane şairlerini; Nef'î ile Nev'î de isim vermeksizin bazı şairleri intihal yapmakla suçlamışlardır. Bunlardan farklı olarak kendi intihalinden bahseden şairler de vardır. Tırsî, Antepli Aynî ve Belîğ intihal yaptıklarını itiraf eder mahiyette beyitler kaleme almışlardır. Tırsî, kendine üstad kabul ettiği Hezârî'ye nazire söylemenin haddi olmadığını, ancak kafiyesini çalabildiğini ifade eder. Antepli Aynî ise, büyük Türk şairi Nevâyî gibi şiir söylemek şöyle dursun kendisinin ancak mazmun çalmakla yetindiğini söylemiştir. Görünüşte birer intihal itirafı gibi duran bu beyitler aslında şairlerin muhataplarını överken kendi tevazularını ortaya koymak için söylenmiş beyitlerdir.

Bazen şairlerin şiirlerinde intihali çok ağır sözlerle eleştirdikleri olur bazen nasihatte bulunurlar. Yetîmî, Kadı Şefî'î, Kayserili Remzî, Kâmî, Seyyid Vehbî gibi şairler, divanlarında intihalcilere nasihat ve beddualar etmişler; Zâtî, Nev'î-zâde Atâyî ve Belîğ de kendi şiirlerinin çalınmasından şikayet etmişlerdir.

Divan şairlerinin, divanlarında yer alan intihal konulu şiirleri en çok gazel, kaside ve kıt'a nazım şekli ile kaleme aldıkları görülmüştür. Gazel ve kaside divan şiirinin en yaygın nazım şekilleri olmakla birlikte şairlerin fikirlerini daha özgürce ifade edebildikleri kıt'a nazım şeklinin muhteva açısından şairin intihali anlatabilmesine uygun bir zemin oluşturduğunu düşünüyoruz. Kasidelerin fahriye bölümlerinde ve gazellerin makta beyitlerinde daha çok şiire ve şaire dair değerlendirmeler yer aldığı için intihali eleştiren beyitler de ekseriyetle bu bölümlerde görülmüştür. Bununla birlikte terkib-bend, tahmis, rubai, müstezad ve müfred nazım şekilleriyle de intihal konulu şiirler söylenmiştir.

Divanlarda intihalin artmasıyla ilgili farklı düşüncelerin ifade edildiği görülmüştür. Söz gelimi Nâ'ilî, Hüsâm-zâde Feyzî, Sünbül-zâde Vehbî, Kıbrıslı Hilmî gibi şairlerin şiir hırsızlarının sayısının çokluğundan şikayet ettikleri görülürken XVIII. yüzyıl şairlerinden Zîver'in, 1746'da Defterdar Mehmed Behçet Efendi'ye sunduğu kasidesinde intihalin sona erdiğini söylemesi sıra dışı bir ifadedir.

Çalışmamız neticesinde ortaya çıkan en önemli sonuçların başında, divan şiirinde intihale dair tespit ve değerlendirme yapabilmek için Arap ve özellikle Fars edebiyatından

yapılan tercüme ve taklidin boyutlarının ve belagat kuralları içinde bulunan intihale ve benzeri uygulamalara dair kural ve kaidelerin, geleneğin dünyasının çok iyi anlaşılması gerektiğidir. Bununla birlikte *iktibâs*, *tazmîn*, *tercüme*, *tevârüd* gibi aslında intihal olmayan ama intihalle yakın derecede ilgili ve kimi zaman intihale bir kisve olarak veya bir açık kapı bırakarak kötüye kullanılan uygulamaların olması divan şiirinde intihal aramanın zannedilenden daha zor ve girift bir hadise olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Tezkire yazarlarının gerek suçlamalar gerek şairler arasında vuku bulan intihal kavgaları şeklinde haber verdiği onlarca intihal vakası, intihalle alakalı hem şairler hem tezkireciler tarafından kullanılan terminolojinin, benzetmeler yoluyla kullanılan atasözü, deyim ve tabirlerin çeşitliliği, şairlerin intihale dair söyledikleri yüzlerce beyit ve tüm bunlarla birlikte belagatte "*serikât-ı şi'riyye*" başlığı altında incelenip tasnif edilmesi, divan şiirinde intihal hadisesinin tespiti zor olsa da görünenden daha fazla ve yaygın olduğu intibaını uyandırmaktadır.

İntihalin yeteri kadar vurgulanmadığı şairlerin şikâyet ettikleri konular arasındadır. Şeyh Gâlib, Nâbî'nin *Hayrâbâd*'ını çalıntı bir hikâye olarak itham ettikten sonra bu konunun bir "söz derdi" olduğundan ve bu konuya dair daha pek çok şeyi de söyleyemediğinden, anlatamadığından yakınmıştır.

Tezimizde incelediğimiz eserler ve edebi metinler ışığında şairleri intihale götüren bazı sebepler üzerine yorum yapacak olursak geleneğin içerisinde yer alan bazı uygulamaların intihal ve benzeri uygulamalara kapı aralayabileceği sonucu ortaya çıkıyor. İlk olarak şairliğe soyunan birinin, Nizâmî-i Arûzî'nin (öl. 1157) bahsettiği gibi, eski şairlerden 20.000 beyit ezberlemesi daha sonrakilerden de 10.000 beyit miktarında şiiri kendine model alması gerektiği ve usta şairleri tetebbu ederek şiire başlaması, şair adayının zihnine yüzlerce, binlerce mana ve mazmunun yerleşmiş olması anlamına geliyor. Böylece şairliğe yeni başlayan birinin taklit çizgisinde şiirler yazması ve *tevârüd*e düşmesi kaçınılmaz ve doğal bir sonuç olduğu ortaya çıkıyor. Bu durum aslında *tevârüd*ün ortaya çıkış sebeplerinden birini de açıklıyor. Recaizâde Mahmut Ekrem'in (öl. 1914) *Ta'lim-i Edebiyat*'ta *tevârüd*e sebebiyet veren durumlardan birini, öncesinde başkalarından işitilen ya da bir eserde okunan fikir ve sözlerin bir şeyler söyleyip yazarken irade dışı dile gelmesi, şeklindeki tanımlamasıyla birlikte düşünüldüğünde, bir şairin şiir yolculuğunda *tevârüd*le karşılaşmasının ne kadar doğal olduğu sonucu ortaya çıkıyor.

Konuyla ilgili olarak XIX. yüzyıl şairlerinden Osman Nevres (öl. 1876), başka şairleri okumama sebebini tabiatının sirkate alışmasından imtina ettiği görüşüyle açıklar.

Şairliğin taklit evresinden sonra mizacınca şairlik tabiatı olanlar kendi üslubunu bulsalar da *müteşâir* olarak da anılan şairlik kudretinden yoksun kimselerin intihal eleştirilerine maruz kaldıklarını görülüyor. Pek çok tezkireci ve şair, üretmekten yoksun olan bu kimseleri söz toplayan dilencilere, çiğnenmiş lokmalar yiyen acemilere benzetip aşağılamışlardır. Bu konuyla birlikte şiirde yeteneksizlik meselesi de gündeme gelmektedir. Tezkirelerde ve divanlarda *gürûh-ı yâve-gûyân* şeklinde tarif edilen bu kimseler şiirde yeteneksizlikleriyle eleştirilmişlerdir. *Yâve-gûy*lar boş sözler söylemeleriyle ön plana çıkarlar. Elbette yalnızca boş sözler söyleyen şairleri söz hırsızı olarak tanımlamak doğru olmaz. Bir şairin yeteneksiz oluşu şiir hırsızı olduğu anlamına gelmemekle birlikte şiire yeteneği olmayan kimselerin şiir çalmaya eğilimli oldukları edebî eserlerde ve kaynaklarda işlenmiştir.

En sık karşılaştığımız benzetmelerden biri orijinal mananın delinmemiş inciye benzetilmesidir ve bu benzetme genellikle şiirdeki yetenek ve yeteneksizlik açısından değerlendirilmiştir. Divan şiirinde delinmemiş inciye benzetilen orijinal anlam hayal denizinin en dip noktasındadır. Bunun için derinlere dalmak gerekir. Onu çıkarabilmek şairlik rüştü gerektirir. Özellikle bu noktada *intihal*i yeteneksizlik cihetinden gösteren Sünbül-zâde Vehbî'nin beyitlerinden hareketle şairliğin bir yetenek, şiir hırsızlığının da şairlik kabiliyetinden yoksun olmakla alakalı olacağını düşünmek mümkündür. Orijinal manalar üretebilmekten âciz olan şair başkalarının sözleriyle şairlik taslamaktadır. Şairlik yolunda yeteneksizliğin intihale uzanan boyutunu en çok gündeme getiren araştırmacılardan Latîfî, meseleye *mahlas hırsızlığı* açısından da değinmiştir. Kendine bir mahlas bulmaktan dahi âciz olan kimselerin kendilerinden önce yaşamış şairlerin mahlaslarını çaldıklarını söyleyen Latîfî mahlas hırsızlarının bir anlamda o şairlerin şiirlerine de göz dikmiş olduklarını savunur.

Şiirde yeteneksizliğin intihalle olan ilgisinden bahsetmişken tam tersi durumdan yani şairlik yeteneği olup da söz / mana / mazmun çalma hadisesinden de söz etmek gerekir. Bu konuda ilk akla gelen örneklerden biri XVI. asrın ve divan şiirinin üstat şairlerinden Zâtî (öl. 1547) ve tezkirelere onunla ilgili yansıyan intihal vakalarıdır. Özellikle Âşık Çelebi'nin uzun uzun anlattığı olaylarda Zâtî'nin dükkanına gelen genç şairlerin şiirlerindeki manaları, mazmunları alıp kendi divanına kaydettiği bilgisi veriliyor. Hatta Zâtî bunları inkâr etmeyip divan sahibi büyük bir şair olduğu için başka şairlerden aldığı manaların kaybolmalarına engel olduğunu gururla ifade ediyor. Âşık Çelebi gibi önemli bir tezkirecinin bu olaydaki tavrı da ayrıca dikkat çekicidir. Zâtî'yi bizzat gören ve tanıyan Âşık Çelebi, Zâtî hakkında anlattığı intihal vakalarında Zâtî'nin şairliği konusunda hiçbir surette menfi bir kanaat belirtmez. Hatta konuyla ilgili olarak Zâtî'nin, başkalarının manalarını hırs ya da tamahından değil manaların

kaybolup gitmesine gönlü razı olmayacağı için aldığı şeklindeki savunmasını kaydeder. Sonuç olarak yetenek sahibi şair başkalarından aldığı mana kıvılcımını alevlendirmeyi başarıp ondan bir gazel ortaya çıkarmış ve gerçekten de savunduğu gibi o mananın kaybolup gitmesine engel olmuştur. Bu durum neticesinde şiir sanatı zenginlik kazanmıştır.

Bunun yanında geleneğin içinde var olan *tazmîn*, *tercüme*, *tevârüd* gibi bazı uygulamaların intihale bir kisve olarak kullanılabilmeleri de şairleri intihale sürükleyen sebeplerden sayılabilir.

Hırsızlar genellikle para, altın, mücevher, mal, eşya gibi değerli eşyaları çalarlar. Çalınan şey ne olursa olsun çalan için kıymetli olduğu muhakkaktır. Aynı durumun çalınan şiirler için de geçerli olduğunu düşünüyoruz. Şiiri kendi adına sahiplenen müntahilin öncelikle o şiiri kendisinin beğenmiş olduğu muhakkaktır. Bu çerçeveden bakıldığında intihalin geri planında tıpkı nazirede olduğu gibi şiire ya da şaire "özenme", "öykünme" ve hatta gizli bir "beğeni" ve "hayranlık" duygusunun varlığı düşünülebilir. Dolayısıyla beğenilen bu güzelliğe sahip olma isteği şairi intihale sürükleyen sebeplerden biri olabilir. Bununla birlikte şairler şiir hırsızlığını anlattığı beyitlerde "*kâle-i mazmûnı çalmak*", "*düzd-i nakd-i mazmûn*" gibi ifadelerle şiir hırsızlığını mal, para hırsızlığı ile bir tuttuklarını ifade eder mahiyette şiirler kaleme almışlardır.

Divan şiirinde intihale belagatin nazarından bakıldığında, Arap belagat kitaplarında bedî' sanatının sonuna eklenen müstakil bir konu olarak evvela Cürcânî'nin (öl. 1078/79) *Esrâru'l Belâgat* adlı eserinde ve sonrasında daha detaylı bir şekilde Hatîb el-Kazvînî'nin (öl. 1338) *Telhîsü'l-Miftâh* adlı eserinde meselenin iki başlıkta incelendiği görülüyor. Divan edebiyatında yazılan belagat kitapları içerisinde *serikât-i şi'riyye* konusuna yer veren çoğu kaynağın Kazvînî'nin tasnifini yinelediğini görülmüştür. Açık(zâhir) ve örtülü (gayr-ı zâhir) diyebileceğimiz iki başlıktan ilki olan açık sirkat *intihal-nesh, igâre-mesh, ilmâm-selh* terimlerini içerir. Lafız ve mananın olduğu gibi çalınması *intihal-nesh*, mananın aynen alınıp lafızda ufak tefek değişikliklere gidilmesi *igâre-mesh* ve mananın farklı sözcüklerle ifade edilmek suretiyle çalınması da *ilmâm-selh* olarak tarif edilmiştir. Bu uygulamalardan *intihal* ve *nesh* dışındakiler, ikinci şiirin ilkinden güzel olması şartıyla, örtülü sirkatin ise tamamı hoş görülmüştür. Örtülü sirkat başlığı altındaki uygulamaların tamamının mana cihetinden olması ve ilk söylenenden farklı veya daha güzel ifade edilme şartına bağlı olması, çıkış noktası başka birinin ürettiği şiir olsa bile şairin mananın yeniden şekillenmesi için göstereceği çabayı önemsemesi söz konusudur. Örtülü sirkatin altında yer alan maddelerin nazirecilik kurallarıyla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

"Serikât-i şi'riyye" başlığı altında intihal ve intihale yakın uygulamalar bulunmakla birlikte, iki şiir arasındaki mana benzerliklerinin işlendiği, nazirecilikle benzeyen uygulamalar da yer almaktadır. Latîfî'nin "makûle-i düzd" olarak ifade edip beş kısma ayırdığı hırsız şairler içerisinde de kötüden iyiye doğru bir sıralama ile intihal yapandan başlayıp başka bir şairden aldığı manayı ondan daha güzel bir şekilde ifade edip ibda ve ihtira sahiplerinden addedilenler de bulunmaktadır. Dolayısıyla *serikât-i şi'riyye* uygulamalarının tamamı intihal olmadığı gibi Latîfî'nin hırsız şairler tasnifinin tamamı da intihalci sayılmaz. Bu bağlamda ikisi farklı farklı tasnifler olsa da aralarında böyle bir benzerliğin olduğunu söyleyebiliriz.

İncelediğimiz kaynaklar neticesinde geleneğin, şairin gayretini her zaman değerli bulduğunu söyleyebiliriz. İster önceki bir şairin şiirinden ilham almış olsun, ister aynı manayı alıp farklı sözlerle ifade etmiş olsun, öncekinden daha güzel bir şiir ortaya çıkması beğenilmiş ve hoş görülmüştür. Bu bakış açısının arka planını düşünürsek şairden çok ortaya çıkan malzemenin yani şiirin değerli görüldüğünü söyleyebilir. Şunu kabul etmek gerekir ki geleneğe bağlı olan edebiyat, *yalnız taş duvar olmaz* misali, her şairin muhayyilesinden bir şeyler kattığı, ortak temaların, müşterek mazmunların kullanıldığı bir edebiyattır. Divan şairleri asıl güzelliğin manadan çok söyleyişte olduğu konusunda birleşmişlerdir. Belagat kitaplarının "*serikât-i şi'riyye*" başlığı altında verdiği intihale benzer uygulamaların hoş görülmesi şairlerin eski malzemeden hareketle türettikleri yeni şiire daha güzel bir söyleyiş sunabilmesine verilen önemle de ilgilidir. Neticede şairin gayret gösterdiği ve sanatın kazandığı bir durumda intihale yakın olan *ilmâm – selh, igâre – mesh* gibi uygulamalar hoş görülmüştür diyebiliriz.

Bu çalışma neticesinde, Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde intihali tespit edebilmenin zor olduğu gerçeği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bir şiire veya esere intihal ürünü olduğunu söylemek veya bir şaire intihal suçlamasında bulunmak ispatı zor bir hadisedir. Aynı zorluk, döneminde intihalle suçlanmış bir şairin intihalci olmadığını söyleyebilmek için de geçerlidir. Her ikisi de mantıklı ve makul kuvvetli deliller gerektiren bu iddialar aksi ispat edilmediği sürece üzerinden yüzyıllar geçse de şairin boynunda bir urgan gibi asılı kalacaktır.

Sosyal bilimlere dair çalışmalar, diğer bilimlere oranla izafi sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla aynı bilgi ve bulgulardan hareketle farklı yorumlar yapılabilir. Ya da ileride ortaya çıkabilecek yeni bilgi ve bulgular, elde edilen sonuçları değiştirebilir. Sonunda literatüre katkı sağlayacak her çalışma faydalıdır. Çalışmamızın Türk dili ve edebiyatına fayda sağlamasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

Abdulkadiroğlu, A. (1999). *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eş'âr*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Açıkgöz, A. (1994). *Beliğ Divanı Metin-İndeks*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Açıl, B. (2016). Hâverî (Ö.1565) ve Dîvânçesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (8/16) 172-216.

Ahmed Cevdet Paşa (2000). *Belâgat-ı Osmâniyye.* Turgut Karabey-Mehmet Atalay (haz.) Ankara: Akçağ.

Ahmed Hamdî (2007). *Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*. Atabey Kılıç (haz.). Kayseri: Laçin.

Ahmed Reşîd [Rey] (2018). *Nazariyyât-ı Edebiyye* (Cilt I-II) Adem Can (haz.). İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Ahmed Vefik Paşa (1306). *Lehçe-i Osmânî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Ahterî Mustafa Efendi (2009). *Ahterî-i Kebîr* H. Ahmet Kırkkılıç-Yusuf Sancak (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ak, C. (1987). *Muhibbî Dîvânı* (2 Cilt). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ak, C. (2001). *Bağdatlı Rûhî Dîvânı I-II*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Akalın, Ş. H. [vd.] (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Akarsu, K. (2011). *Rumelili Za'îfî Dîvânı*. Ankara: Berikan.

Akçay, G. (2017). *Dîvân-ı Le'âlî (İnceleme- Metin)*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Akçay, D. (2019). *Halvetî Muhyî'nin Sürûr-Efzâ Adlı Mesnevisi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akdağ, A. (2018). *Telhîsü'l-Miftâh'ın Türkçe Tercümeleri ve Mütercimi Bilinmeyen Türkçe Bir Tercümesi (Metin-İnceleme)*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akdemir, H. (1999). *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*. İzmir: Nil.

Akgül, A. (2016). *Osmanlı Şuara Tezkirelerindeki Anekdotların İçerik Bakımından Tasnif ve Tenkidi (16-17. Yüzyıllar)*. (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkaya, H. (1994). *Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı.* (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş, M. (1991). *Nef'î Sanatı ve Türkçe Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş, M. (2008). *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd XIX. Yüzyıl Bağdad ve Civarındaki Türk Şairleri*. İstanbul: Numune Matbaacılık.

Akpınar, Ş. (2006a). Hacı Hâfız Mehmed Bulak Âgâh ve Dîvânı. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (Cilt 15) 2/425-440.

Akpınar, Ş. (2006b). *Âgâh Divanı ve İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap.

Aksoy, Ö. A., Vardarlı, E., Ülkütaşır, Ş., Ünver, A., Cankoçak, G. A., Sarıbaş, O., Dilçin, C. (2019). *Derleme Sözlüğü* (Cilt I-VI). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksoyak İ. Hakkı (1999). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksu, C. (1996). *İbrahim Hanif Divanı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, A. (1996). *Yetîm Dîvânı İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, H. (2006). *Abdurrahman Gubârî Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Metin).* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki.

Akün, Ö. F. (1961). Şinasi'nin Bugüne Kadar Ele Geçmeyen Fatin Tezkiresi Baskısı. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (XI) 67-98.

Akün, Ö. F. (1965). Şinâsi'nin Fatin Tezkeresi Baskısındaki Yeni Biyografik Bilgiler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Mecmuası*. (XIV) 277-336.

Akün, Ö. F. (2015). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: İSAM.

Akyol, İ. (2020a). *Çankırılı Mecbûr Efendi Dîvânı*. İstanbul: Kriter.

Akyol, İ. (2020b). *Hanyalı Kâmî Dîvânı*. İstanbul: Kriter.

Akyüz, K., Yüksel, S., Cunbur, M., Beken, S. (1958). *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Ali Cemâleddîn (1290). *Aruz-ı Türkî, Sanâyi'-i Şi'riyye ve 'İlm-i Bedi'*. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası.

Ali Nazîmâ-Faik Reşad (2009). *Mükemmel Osmanlı Lügati* Necat Birinci-Kâzım Yetiş-Fatih Andı- Erol Ülgen-Nuri Sağlam- Ali Şükrü Çorok (haz.). İstanbul: 2009.

Ali Seydî (1324). *Defter-i Galatât*. Dersaadet: Matbaa-i Kütübhane-i Cihan.

Alkaya, M. A. (1991). *Taşlıcalı Yahyâ Kitâb-ı Usûl*. Malatya: İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alpay Tekin, G. (1991). *Şem' ü Pervâne Feyzî Çelebi (XVII. Yüzyılda Hece Vezniyle Yazılmış Bir Mesnevî) İnceleme- Metin- Tıpkıbasım*. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.

Alpay Tekin, G. (1992). *Çengnâme Ahmed-i Dâ'î İnceleme Tenkidli Metin*. Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.

Alpay-Tekin, G. (2012). *Alî Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn İnceleme-Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Alpaydın, B. (2007). *Refî'-i Kâlâyî Dîvânı* (İnceleme- Metin). (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altay, A. (2008). *Düstûrü'l-Mülk Vezîrü'l-Melîk (Metin ve Değerlendirme)*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altay, A. (2011). XVI. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Bir İntihal Örneği: Düstûrü'l-Mülk Vezîrü'l-Melik ile Şeyhoğlu'nun Marzûban-name Tercümesi Arasında Olağan Dışı Benzerliğin Analizi. *Turkish Studies* (6/2) 177-186.

Altun, K. (1997). *Tezkire-i Mucib İnceleme-Tenkidli Metin- Dizin-Sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Altun, K. (1999). *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divânı*. Niğde: Özlem.

Altunmeral, M. (2019). *Nihâd Bey Dîvânı*. İstanbul: Gece Akademi.

Anhegger, R. (1952). Selâtînnâme Müellifi Kemal. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 4 (4): 447-470.

Arıkoğlu, İ. (1999). *Âlî (Edirneli Hüseyin Efendi) Hayatı, Sanatı, Ederleri ve Divanının Tenkitli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aristoteles (2019). *Poetika -Şiir Sanatı Üzerine-*. Ari Çokona-Ömer Aygün (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Arslan, M. (2003). *Aynî Sâkînâme*. İstanbul: Kitabevi.

Arslan, M. (2004). *Antepli Aynî Divanı*. İstanbul: Kitabevi.

Arslan, M. (2009). *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*. Sivas: Asitan.

Arslan, M. U. (2018). *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Aslan, Ü., Taş, H., Zülfe, Ö. (2018). *Osmanlı Edebiyatının 200'ü*. Ankara: Otto.

Aslantaş, G. (1994). *Vecîhî Hayatı Eserleri ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atar, F. (2012). Töhmet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.40, s. 204-206. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Atik Gürbüz, İ. (2011). *İlâhîzâde Mehmed Emîn Vâsık Dîvân*. Ankara: Grafiker.

Atmaca, E. (2020). *Harîmî (Şehzade Korkud Dîvânı)*. Konya: Palet.

Averbek, G. D. (2019). *Tâ'ib Mehmed Çelebi Dîvân*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Averbek, G. D. (2020a). *Hamdullâh Hamdî Leylâ vü Mecnûn (İnceleme- Metin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Averbek, G. D. (2020b). *Bitlisli Şükrî Dîvânı*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Ay, H. (2015). *Şerîf'in Kıssa-i Yûsuf Mesnevîsi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ay, S. (1999). *Ahmed Sâdık Zîver Paşa Divanı*. (Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayan, H. (1986). Celîlî'nin Hecr-nâme'si. *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*. 14 / 155-172.

Ayan, E. (2010). *Sâlim Efendi'nin Husrev ü Şîrîn Mesnevisi ve Türk Edebiyatında Husrev ü Şîrîn Mesnevileri (II Cilt)*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayan, G. (1996). *Tebrizli Ahmedî, Esrâr-nâme [İnceleme-Metin]*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Ayan, G. (1998). *Lâmi'î Vâmık u Azrâ -İnceleme -Metin-*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Ayan, H. (1979). *Şeyhoğlu Mustafa Hurşîd-nâme [Hurşîd ü Ferahşâd]*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Ayan, H. (1981), *Cevrî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Ayan Nizam, E. (2020). Sürûrî / Hüznî / Hevâyî Seyyid Osman Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.*

Ayaz, H. (1987). *Kanbalakzâde Hazmî Divânı İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayçiçeği, B. (2001). *Sarı Abdullah'ın Hayatı, Eserleri ve Gülşen-i Râz Adlı Mesnevîsinin Transkripsiyonlu Metni.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydemir, M. (2006). *Enîsü'l-Guzzât Metin-Dizin*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydemir, Y. (2016). *Remzî Divanı*. Ankara: Birleşik.

Aydın Yağcıoğlu, S. (2016). *Kadı Şefî'î Dîvânı*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Aydın, A. (2009). *Hanyalı Nûrî ve Dîvânı* (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygün, Z. (1999). *Behiştî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi* (İnceleme- Metin). (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aynur, H. (1999). *15. yy. Şairi Çâkerî ve Divanı*. İstanbul: Scala.

Ayvazoğlu, B. (2015). 'Yağma-yı Sühan' Edebiyatımızdan İntihal Hikâyeleri. *Saatler, Ruhlar ve Kediler Edebiyat Tarihinin Renkli Dünyasında Kısa Bir Cevelan*. İstanbul: Kapı.

Babacan, İ. (2010). *Tezkire-i Mecâlis-i Şu'arâ-yı Rum Garîbî Tezkiresi*. Ankara: Vizyon.

Başpınar, F. (2015). 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Garâmî'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ İsimli Şairnamesi. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (3) 1-32.

Bilgegil, K. (1972). *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*. İstanbul: İrfan.

Bilgegil, K. (2015). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. İstanbul: Salkımsöğüt.

Bilkan, A. F. (1997). *Nabi Divanı (I-II)*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Bloom, H. (2016). *Etkilenme Endişesi*. İstanbul: Metis.

Bulut, A. (2015). *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Bulut, A. (2017). *Belâgat Meânî-Beyân-Bedî'*(6. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Burmaoğlu, H. B. (1983). *Lâmi'î Çelebi Dîvânı Hayatı Edebî Kişiliği Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi.

Büyükyıldırım, A. (1998). *Kâşif Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*. (Doktora Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Canım, R. (2000), Latîfî *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nuzamâ.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Canpolat, M. (1982).*'Ömer Bin Mezîd, Mecmû'atü'n-Nezâ'ir*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Ceylan, Ö. (2003). *Hânedânda Bir Âsi -Dâmâd Mahmûd Celâleddîn Paşa- Âsas Dîvânı*. Ankara: Akçağ.

Ceylan, Ö. (2011). *Bağ Bozumu*. İstanbul: Kesit.

Ciğa, Ö. (2013). *Süheyl ü Nev-bahâr (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişmeleri, Dizin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi /Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı.

Cihan, S. (1996). *Cenâbî Paşa ve Divanı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cin, A. (2011). *Türk Edebiyatında İlk Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi: Ali'nin Kıssa-yı Yusuf'u*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Coşkun, M. (2002). *Manzum Bir Şairler Tezkiresi Hasîb'in silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ındaki Şâir Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro.

Coşkun, M. (2007a). *Klâsik Türk Şiirinde Edebî Tenkit*. Ankara: Akçağ.

Coşkun, M. (2007b). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*. İstanbul: Dergâh.

Çağlı, A. (1998). *Halîmî Hayatı Edebî Kişiliği Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. (Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakır, Z.V. (1998). *Hevâyî (Abdurrahman, Kubûrî-zâde) Dîvânı'nın Tenkidli Metni ve İncelemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çaldak, S. (2010). *Nâlî Dîvânı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Çalka, M. S. (2007). *Mustafa Efendi ve Gülşen-i Pend Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sözlük)*. (Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâyî Efendi Tezkire-i Safâyî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Çapraz, E. (2016). İntihal mi, Mîrî Malı mı? XIX. Yüzyılda Yazılı Kültür Ortamının Âşıklar Üzerindeki Olumsuz Tesiri Üzerine Bir Değerlendirme. *IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildiriler*. Kazan-Ankara.

Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M. (1979a), *Yahyâ Bey Yûsuf ve Zelîhâ Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M. (1979b). *Amrî Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M. (1980), *Vasfî Divan*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M. (1982). *Helâkî Dîvan Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M. (1998). *Divanlar Arasında*. Ankara: Akçağ.

Çavuşoğlu, M. (2017). *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*. İstanbul: Kitabevi.

Çavuşoğlu, M., Tanyeri, M. A. (1981). *Hayretî Dîvân [Tenkitli Basım]*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Çavuşoğlu, M., Tanyeri, M. A. (1987). *Zatî Divanı* (Gazeller Kısmı III. Cilt). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Çelebi, A. H. (2015). *Eşrefoğlu Divanı*. İstanbul: Hece.

Çelebioğlu, A. (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV. yy'a Kadar)*. İstanbul: Kitabevi.

Çelik, B.- Kılıç, M. (2018). *Derzi-zâde 'Ulvî Dîvân*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Çelik, Ü. (1996). *Alî-Şîr Nevâyî Leylî vü Mecnûn*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Çelik, Z. (2016). *Sekkâkî Miftâhu'l-Ulûm Belâgat*. İstanbul: Litera.

Çelik, Z. (2018). *Abdülkâhir El-Cürcânî Esrâru'l-Belâgat Belâgatin Sırları*. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Çelik, Z. (2020). *Sa'düddîn Et-Teftâzânî - El-Mutavvel Şerhu Telhîsi Miftâhi'l-Ulûm Belâgat İlimleri Beyân-Bedî'* (İkinci Cilt). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Çeltik, H. (1998). *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiyye Tetkikatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Çeltik, H. (2005). Rumeli Şairlerinde İntihal ve Tevarüd. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası.* (107):100-104.

Çınar, B. (2014). *Visâlizade Ârif ve Dîvânı*. İstanbul: Kesit.

Çıpan, M. (2003). *Fasih Divanı İnceleme-Tenkidli Metin*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Dadaş, C. (1991). *XVIII. Asır Şairlerinden Âtıf Efendi Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dankoff, R. (2020). *Ahmedî İskendernâme İnceleme-Tenkitli Metin (I-II)*. Ankara: Türkiye İlimler Akademisi.

Demirbağ, Ö. (1999). *Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*. (Doktora Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, M. (1996). *İbn-i Kemâl Dîvan (Tenkidli Metin)*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Demirel, M. (2005). *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. İstanbul: Çağrı.

Demirel, H. G. (2005). *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin- Tahlil)*. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deniz, S. (2005). *Tecellî ve Dîvânı*. İstanbul: Veli.

Denizmen, S. (2019). *Tâibî ve Gencîne-i Esrâr Adlı Mesnevîsi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Derdiyok, Ç. (1988). *Cemâlî Dîvânı (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Derdiyok, Ç., Yüceol Özezen, M. (2011). *Ölümünün 500. Yılında Necati Bey'e Armağan*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilçin, C. (1985). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Dilçin, D. (1945). *Edebiyatımızda Atasözleri*. İstanbul: Klişecilik ve Matbaacılık.

Doğan, A. (2013). *Aşk'ın Kalbe Yolculuğu*. İstanbul: Değişim.

Doğan, A. (2014). *Bağdatlı Zihnî Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Kesit.

Doğan, A. (2019). *Safî Dîvânı*. İstanbul: Kesit.

Doğan, E. (2016). *Keykâvus Bin İskender bin Veşmgîr Kâbus-nâme (Giriş-Notlar-Metin-Sözlük/Dizin-Tıpkıbaskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Doğan, M. N. (2008). *Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul: Yelkenli.

Doğan, M. N. (2011). *Şeyh Gâlib Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Yelkenli.

Doğan, R. (2005). *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı* (Metin ve İnceleme). (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Duran, R. (2016). Aynı Dönemde Yazılmış Antolojik İki Tezkirenin (Silahdâr-zâde Tezkiresi ve Şefkat Tezkiresi) Benzerliği Üzerine. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*. (2) 4: 33-50.

Durmuş, İ. (2000). İntihâl. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.22, s. 347-350. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Durmuş, İ. (2011). Tazmin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.40, s. 204-206. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Durmuş, T. I. (2009). *Tutsan Elini Ben Fakîrin Osmanlı Edebiyatında Hamilik Geleneği*. İstanbul: Doğan Kitap.

Ece, S. (2012). *Hüsnüne Aşk Olsun*. Erzurum: Fenomen.

Ece, S. (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*. Erzurum: Eser Basım Yayın.

Eckmann, J. (2003). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. O. F. Sertkaya (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Edirneli Sehî (1325). *Âsâr-ı Eslâfdan Tezkire-i Sehî* (Tab‘ u Nâşiri Mehmed Şükrü). Kitâbhâne-i Âmid.

Eflâtun, M. (2003). *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eliaçık, M. (2010). *Vak’anüvis Mehmed Emîn Edîb Dîvânı*. Konya: Çizgi.

Eminoğlu, E. (2008). *Şeyyâd Hamza, Destân-ı Yûsuf*. İstanbul: IQ Sanat.

Eraslan, K. (1999). *Mevlâna Sekkâkî Divanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Eraslan, K. (2015). *Alî Şîr Nevâyî- Mecâlisü’n-Nefâyis (I-II)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Erbay, N. (2014). *Edirneli Şâhidî Leylâ vü Mecnûn (Gülşen-i Uşşâk) Mesnevisi*. Edirne: Edirne Kitaplığı.

Erbay, F. (2016). *Emânî Dîvânı* (İnceleme- Metin- Dizin- Tıpkıbasım). Konya: Palet.

Erdem, M. (1994). *Bursalı Tâlib ve Divanı Tenkidli Metin ve İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Erdem, S. (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Erdem, S. (2005). *Neylî ve Dîvânı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Erdem, S. (2013). *Ali Enver Semâ-hâne-i Edeb*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Erdem. S. (2014). *Ârif Hikmet Tezkire-i Şu‘arâ İnceleme-Çeviriyazı- İndeksli Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Erdoğan, M. (2007). *Fatîn Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi.

Erdoğan, M. (2008). *Kabûlî İbrahim Efendi Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin- Dizin)*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, M. (2016). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar.

Eren, A. (2019). *Hânî-zâde Seyyid İbrahi Hurrem Dîvânı*. Ankara: Gece Akademi.

Eren, A. C., Uzunoğlu M. V. (2014) *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet.

Ergin, A. Ş. (1996). *Yozgatlı Mehmed Said Fennî Dîvanı*. Ankara: Kariyer Matbaacılık.

Erkal, A. (2009). *Divan Şiiri Poetikası*. Ankara: Birleşik.

Erkul, R. (2000). *Manisalı Birrî Mehmed Dede Hayatı Eserleri Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı*. Manisa: Manisa Valiliği.

Eroğlu, S. (1998). *Sadîk Hayatı Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, E. (1994). *Sükkerî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Erol, T. (2009). *Edirneli Güftî'nin Şâh u Dervîş Mesnevisi İnceleme ce Transkripsiyonlu Metin.* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersoy, E-Ay, Ü. (2017). *Hoca Dehhânî Divanı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Ersoy, E.- Karabuçak, K. (2020). *Kütahyalı Mahvî Dîvanı*. İstanbul: Akademi Titiz.

Ersoylu, H. (2013). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı* (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Esir, H. A. (1998). *Lâmi'î Çelebi Ferhâd ile Şîrîn (İnceleme-Metin-İndeks)*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertutan, E. (2009). *Muhyi'd-dîn Çelebi'nin Hızır-nâme Adlı Mesnevisi (Dil İncelemesi-Metin- Sözlük)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

France, A. (1988). *Edebiyat Hayatı Seçmeler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Genç, İ. (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Gıynaş, K. A. (2014). *Pervâne Bey Mecmuası***.** İstanbul: Akademik Kitaplar.

Gök, T. (2020). *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*. İstanbul: Paradigma Akademi.

Gökçe, E. (2015). *Mislî Divanı*. Ankara: Akçağ.

Gökyay, O. Ş. (1982). *Destursuz Bağa Girenler*. İstanbul: Dergâh.

Gölpınarlı, A. (2004). *Nedim Divanı*. İstanbul: İnkılâp.

Göre, Z. (2009). *Bilâl, Kıssa-i Yûsuf (İnceleme-Metin)*. Ankara: Öncü Kitap.

Gözitök, M. A. (2020). *Erzincanlı Visâlî Dîvânı*. İstanbul: dün Bugün Yarın.

Güler, K. (1995). *İbrâhîm Beg Dîvânı İnceleme- Metin- İndeks- Sözlük*. (Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güler, M. (2009). *Şu'ûrî Divanı*. Ankara: Sonçağ.

Gülhan, A. (1989). *Nâzikî Divanı* (Karşılaştırmalı Metin). (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülhan, A. (1996). *Hakanî Mehmed Bey Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divan'ının Tenkitli Metni*. (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülnar, Ö. (1996). *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı İnceleme- Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gültekin, İ. (2014). *Kilisli Zihnî Dîvânı*. İstanbul: Kesit.

Gündoğdu, E. (1997). *Divan-ı Sâlih Çelebi ve Dürer-i Nesâyih Tenkidli Metin-İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneş, Ö. (2010). *Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (Metin ve Tahlil) Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürel, R. (2019). *Enderunlu Vâsıf Divanı*. İstanbul: Kitabevi.

Gürsu, U. (2014). *Kâsım Divanı*. İstanbul: Akademi Titiz.

Güven, A. E. (2005). *Remzî Divançesi Kayserili Mehmed Remzî Efendi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Güzel, B. (2012). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve Nuhbetü'l-Âsâr min-Ferâidi'l-Eş'âr İsimli Şair Tezkiresi*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hamami, E. (2001). *Râmî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Hayber, A, Özbay, H. (1997). *Muallim Nâci'nin Şiirleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Hüseyin Remzî (1324). *İlâveli Müntehebât-ı Lügat-ı Osmâniyye*, İstanbul.

Işıkhan, D. (2021). *Rağmî Divanı*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

İbrâhim Cûdî Efendi (2006). *Lügat-i Cûdî*. Parlatır, İ, Tezcan Aksu, B., Tufar, N. (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

İçli, A. (2009). *Mihr ü Mâh Gelibolulu Mustafa Âlî İnceleme-Metin*. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnal, İ. M. K. (1988). *Son Asır Türk Şairleri* (Cilt 1-4). İstanbul: Dergâh.

İnan, G. (2021). Manzum Bir Osmanlı Kroniği Olan Silkü'l-Le'âl-i Âl-i Osmân'ın Kaynakları. *Turkish Academic Research Review- Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*. 6 (1): 308-334.

İnce, A. (2000). *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

İnce, A. (2005). *Tezkiretü'ş-şu'arâ Sâlim Efendi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

İpekten, H. (1970). *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı* -Edisyon Kritik-. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

İpekten, H. (1974). *İsmetî Dîvânı*. Ankara: Baylan Matbaası.

İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

İsen M. (1990). *Usûlî Divanı*. Ankara: Akçağ.

İsen, M. (1994). *Künhü'l-ahbârın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

İsen, M. (1997). Tevârüd mü? İntihâl mi?. *Ötelerden Bir Ses*. 338-344. Ankara: Akçağ.

İsen, M. (2011). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker.

İsen, M., Kurnaz, C. (1990). *Şeyhî Divanı*. Ankara: Akçağ.

İspir, M. (2004). *Münîrî'nin Gülşen-i Ebrâr ve Ma'den-i Esrâr Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İsmail Ankaravî (1284). *Miftâhû Belâga ve Misbâhû Fesâha*. İstanbul: Tasvîr-i Efkâr Matbaası.

Kaçar, M. (2011). Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver'in Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr İsimli Eseri. *Türkiyat Mecmuası*, (21/2) 95-140.

Kaçar, M. (2012). *Şerîfî Hadîkatü'l-Fünûn Türkçe Te'lîf Edilmiş Bir Belâgat Kitabı*. İstanbul: Okur Akademi Metamorfoz.

Kaçar, M. (2015). Muhtasar Bir Belâgat Metni: Mefhûmu't-Telhîs. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature.* 1 (2), 45-64.

Kadıoğlu, İ. (1997). *Es'ad-ı Bağdadi Divanı*. Malatya: İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadıoğlu, İ. (2005). *Diyarbakırlı Ahmedî, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme- Metin- Dizin-Sözlük)*. Malatya: Öz Serhat.

Kahraman, A. (2002). *İshak-zâde Zuhûrî Divanı İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalpaklı, M. (1999). *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*. İstanbul: Yapı Kredi.

Kalyon, A. (2013). *Dîvân Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Dîvânı*. Ankara: Akçağ.

Kaplan, H. (2015). Bâkî'yi Yenilemeye Çalışan Bir Şair Ümîdî ve Bâkî'ye Nazireleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (8/38) 221-263.

Kaplan, H. (2017). 18. Yüzyılda Bir İntihalin Yansıması: Vâsık'ın Bâkî'yi İntihalleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (6/14) 90-106.

Kaplan, H. (2017). Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?. *The Journal of Academic Social Science*. (40) 39-98.

Kaplan, M. (2015). *Hayriyye-i Nâbî [İnceleme-Metin]*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Kaplan, Y. (2015). *Yümnî Dîvânı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Kaplan, Y. (2019). Belîğî ve Dîvânçesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (22) 359-448.

Karaağaç G. (1997). *Lutfî Divanı [Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım]*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Karabağlı Müctehidzâde Mehmed Aka (1992). *Tezkiretü'ş-Şuara Riyazu'l-Âşıkîn* Çögenli, M. S., Toparlı, R. (haz.). Erzurum: Fen-Edebiyat Fakültesi.

Karabuçak, K. (2020). *Hayrabolulu Mahvî Dîvânı*. İstanbul: Akademi Titiz.

Karacan, T. (1991a). *Bosnalı Alaeddin Sabit Divanı*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Karacan, T. (1991b). *Sabit Zafername*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.

Karacasu, B. (2009). Keçeci-zâde İzzet Mollâ ve Gülşen-i Aşk'ı. *Turkish Studies*. (4/2 Winter). 690-726.

Karademir, M. (2001). *Abdî Câmasb-nâme (İnceleme-Metin)*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karahan, A. (1966). *Kanunî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.

Karahan, L. (1994). *Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Karakaş, Z. (2000). *Dîvânçe-i Kesbî Transkripsiyonlu Metin Sözlük İndeks* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karakaya, B. (2009). *Vekâyi'ü'l-Fuzalâ'nın Tezkire Kısmı* (Lisans Bitirme Tezi). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Karakaya, B. (2012). *Garîb'in Yûsuf u Züleyhâ'sı* (İnceleme- Tenkitli Metin- Dizin) (Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaman, N. N. (1988). *Cemâlî ve Divanının Tenkidli Metni*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaörs, M. (2006). *Alî Şîr Nevâyî, Nevâridü'ş-Şebâb*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Karataş, T. (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sütun.

Karavelioğlu, M. A. (2014). *Şem'î Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Kartal, A. (2013). *Doğunun Uzun Hikâyesi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kartal, A. (2017). *Baykara Meclislerinden Çırağan Eğlencelerine Lâlezâr Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kartal, A. (2019). *Farsça ve Türkçe Bazı Mesnevîlerin Mukayesesi Aynadaki Söz*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Kavukçu, F. Z. (2000). *Râmî Dîvânı*. (Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya Yiğit, B. (2018). *XVIII. Yüzyıl Hattat Divan Şairi İstanbul Ayvansaraylı Afîf Efendi ve Divanı.* Ankara: Akçağ.

Kaya, B. (2003). *Hisâlî, Hayatı, Eserleri ve Metâli'ün-nezâ'ir Adlı Eserinin Birinci Cildi [Metin-İnceleme]*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, B. A. (2019). *Necâtî Bey'in Poetikası Şiir ve Şâir Anlayışı*. İstanbul: Ak.

Kaya, N. (2009). *Tab'î Hayatı Edebî Kişiliği ve Divânı*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayabaşı, B. (1997). *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı.* (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kazan, Ş. (2004). Divan Şiirinde Önemli Bir Leitmotif: Sühan Redifli Şiirler. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Journal of Arts and Sciences* (2/2) 75-96.

Kazan Nas, Ş. (2011). *Celîlî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*. Isparta: Fakülte.

Kemikli, B. (2003). *Şâir Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi Hayatı-Eserleri-Şiirleri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Kesik, B- Koç, H. -Kacar, K. (2018). *Kıbrıslı Hilmî Hayatı Edebî Kişiliği Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri*. İstanbul: Kesit.

Kesik, B. (2020). *Aydınlı Visâlî Dîvânı*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

Kılıç, A. (2005). *Mürîdî ve Pend-i Ricâl Adlı Mesnevîsi [İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin]*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Kılıç, F. (2000). *Şehzade Bayezid Şâhî Hayatı ve Divanı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kılıç, F. (2010), *Âşık Çelebi Meşâirü'ş-Şu'arâ* (Cilt 1-3). İstanbul: Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Kırbıyık, M. (1994). *Ferrî Mehmed Hayatı Ederleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kızgın, Ö. F. (2019). *Mustafa Kâ'il Efendi'nin Nâme-i 'Aşk Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kocatürk, V. F. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.

Koç Keskin, N. (2021). *Hevâyî Divan'dan Seçki*. İstanbul: 160. Kilometre.

Kolcu, A. İ. (2008). *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt.

Kolunsağ, İ. (2019). *Serâyî Divan* (Notlandırılmış Metin- İnceleme). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Komisyon (1991). *Türk Hukuk Lügatı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Koncu, H. (1998). *Vâlî Dîvânı*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Koparan, B. (1995). *Cem'î Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Dîvân'ının Tenkdli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köksal, M. F. (2003a). Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı. *Diriözler Armağanı*. Ankara: Bizim Büro. 215-290.

Köksal, M. F. (2003b). *Derviş Hayâlî Ravzatü'l-Envâr*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Köksal, M. F. (2003c). *Yenipazarlı Vâlî Hüsn ü Dil*. İstanbul: Kitabevi.

Köksal, M. F. (2005). Türk Edebiyatında Nizâmî'nin Takipçileri ve Hamse'sine Nazire Yazanlar. *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*. Ankara: Akçağ. (211-242).

Köksal, M. F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ.

Köksal, M. F. (2011). *Mevlid-nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Köksal, M. F. (2012). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit.

Köksal, M. F. (2016a). *Yâ Kebîkeç Mecmualar Arasında*. İstanbul: Kesit.

Köksal, M. F. (2016b). *Son Dönem Divan Şairlerinden Kütahyalı Vasfî Dîvânı*. İstanbul: Kesit.

Köksal, M. F. (2016c). *Kilisli Lutfullah Hâzım ve Dîvânçesi (Mecmû'a-i Lutfî)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Köksal, M. F. (2017). Sühan Kasidesinin Tahlili Üzerine. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit.

Köksal, M. F. (2019). XVI. Yüzyılda Yaşamış Üç Şairin Hezliyat Tarzında Manzum Mektuplaşmaları. *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a Armağan*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. 169-197.

Köktekin, K. (1994). *Süle Fakih'in Yûsuf u Zelîha'sı [İnceleme-Metin-Dizin]* (Cilt 1-2). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Köktekin, K. (2007). *Yûsuf-ı Meddâh, Varka ve Gülşah*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Köprülü, F. (1985). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Millî Kültür.

Köprülü, F. (1985). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken.

Kufacı, O. (2006). *Adni Divanı ve Adni Divanında Benzetmeler* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurnaz, C. (1995). *Muallim Nâci-Osmanlı Şairleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Kurtoğlu, O. (2019). *Nûrî Osmân Hanyavî- Tezkire-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kuşoğlu, O. (2012). *Sâdıkî-i Kitâbdâr'ın Mecmaʿü'l-Havâs Adlı Eseri*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kut, G. (2003). *Alî Şîr Nevâyî, Garâ'ibü's-Sıgar [İnceleme-Karşılaştırmalı Metin]*, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kutluk, İ. (2014). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-şu'arâ* (II Cilt). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Kuzubaş, M. (2003). *Nev'î-zâde Atâî'nin Nefhatü'l-Ezhâr Adlı Mesnevisinin Metin, Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzubaş, M. (2007). *Atâî'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçük, S. (1994). *Bâkî Dîvânı Tenkidli Basım*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Külahlıoğlu, M. (1997). *Kadrî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divan'ının Transkripsiyonlu Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kültüral, Z. (2001). *Şerîfî, Yûsuf u Züleyhâ*. İstanbul: Bayrak Basımevi.

Kütük, R. (1995). *Celâl-zâde Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn* (Tenkidli Metin-İnceleme). (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kütük, R. (2002). *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ il Mecnûn Mesnevisi* (Metin-İnceleme ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevileriyle Mukayesesi). (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kütük, R. (2017). *Nedret Dîvânı*. Erzurum: Fenomen.

Levend, A. S. (1957). *Türk Edebiyatında Şehr-engizler ve Şehr-engizlerde İstanbul*. İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları.

Levend, A. S. (1988). *Türk Edeniyatı Tarihi* (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Levend, A. S. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* (Cilt I-II) Yaşar, H.- Karakılıç, S.-Baran, E. (haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Macit, M. (1991). Molla Câmî'nin Osmanlı Edebiyatına Tesiri I. *Erdem*. (7) 519-529).

Macit, M. (2001). *Erzurumlu Zihnî Divanı.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Macit, M. (1997). *Nedîm Divanı*. Ankara: Akçağ.

Mehmed Bahaeddin. (1997). *Yeni Türkçe Lügat*. Ankara: Akçağ.

Mehmed Nezih Bey. (1316). Gazel. *Resimli Gazete*. s.1110

Mehmed Rıf'at (1308). *Mecâmi'ü'l-Edeb –Dördüncü Kitâb 'İlm-i Bedî'(I-X)*. Dersaadet: Kasbar Matbaası.

Mehmed Salâhî (1313). *Kâmûs-ı Osmânî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Mengi, M. (2000). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ.

Mengi, M. (2014). *Mesîhî Dîvânı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Mermer, A. (1991). *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Mermer, A. (2002). *XVII. Yüzyıl Dîvân Şâiri Vecdî ve Dîvânçesi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Mermer, A. (2004). *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.

Mermer, A., Koç Keskin, N. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.

Meyveci, A. (1998). *Bâyezid-i Rûmî'nin Sırr-ı Cânân Mesnvîsi (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Morkoç, Y. (2003). *Eğridirli Hacı Kemâl'in Câmi'ü'n-nezâ'ir'i*. (Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Muallim Naci (1307). *Osmanlı Şairleri*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası.

Muallim Naci (2009). *Lügat-ı Nâcî.* Ahmet Kartal (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Muallim Naci (2017). *Istılâhât-ı Edebiyye* M. A. Yekta Saraç (haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı*. Mürsel Öztürk- Derya Örs (haz.) Ankara: Türk Dil Kurumu.

Mütercim Âsım Efendi (2013). *Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi (6 Cilt)*. Koç, M., Tanrıverdi, E. (haz.). İstanbul: Yazma Eserler Kurumu.

Nâzım Hikmet (2008). *Bütün Şiirleri* (4. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi.

Odabaşı, M. (2009). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okatan, H. İ. (1995). *Kafzade Faizi Hayatı Eserleri Sanatı-Tenkitli Divan Metni*. İzmir: Ege Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okçu, N. (2011). *Şeyh Gâlib Dîvânı Hayatı-Edebî Kişiliği- Eserleri Şiirlerinin Umûmî Tahlîli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Okuyucu, C. (1994). *Cinânî, Hayatı, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

[Olgun], T. (1931). *Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra*. İstanbul: İttifak Matbaası.

Onur, M. N. (1982). *Hamdî Yûsuf u Züleyhâ* (İnceleme-Metin). (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öğüt, S. (2002). Kılâde. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C.25, s. 396. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Ölmez, A. (1995). *Behçetî Hüseyin Efendi Divan [Hayatı-Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni]*. (Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önal Kılıç, S. (2019). *Hâtif Ali Divanı*. Ankara: Fenomen.

Özağaç, M. (2016). *Habîbî'nin Vuslatnâme Adlı Mesnevîsi (Metin- Muhteva- Tahlil)*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özavar, S. (1993). *Dâniş Mehmed Bey Hayatı, Sanatı ve Dîvânı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Özçelik, K. (2012). Mucîb Tezkiresi'nin Orijinalliği Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. (32): 247-255.

Özdemir, E. (1990). *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özdoğan, M. A. (2005). Klâsik Arap Şiirinde İntihâl Olgusu. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (6) 65-106.

Özer, H. (1994). *Nev'î'nin Hasb-i Hâl'i*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Özerol, N. (1996). *Topkapılı Feyzî Hayatı Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Elâzığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özgül, M. K. (1999). *Osman Nevres Hayâtı ve Eserleri*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Özgül, M. K. (2005). İntihâlden Çalıntı'ya, İntikal'den Alıntı'ya. *Hece Dergisi Edebiyatta İntihal Dosyası.* (107) 52-64.

Özgül, M. K. (2012). *XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ*. Ankara: Kurgan.

Özkan, M. (1990). *Cinânî Cilâü'l-Kulûb (Giriş-İnceleme-Metin- Sözlük)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Özkat, M. (2005). *Kara Fazlî'nin Hayatı Eserleri Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Özmen, M. (2001). *Ahmed-i Dâ'î Divanı I [Metin-Gramer- Tıpkıbasım] II [Dizin]*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Özön, M. N. (1954). *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Öztekin, N. (2002). *Fazlî Gül ü Bülbül*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Öztürk, F. (2015). *Silâhdâr-zâde Mehmed Emîn Tezkire-i Silâhdâr-zâde*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Öztürk, A. (2017). *Mevlânâ Resmî'nin Levhnâme Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, F. (2020). *Nef'î Sihâm-ı Kazâ Eleştirel Basım*. İstanbul: Dün Bugün Yarın.

Öztürk, R. (1998). *Naşid İbrahim Bey (Hayatı, Eseri, Edebi Kişiliği ve Divan'ının Tenkidli Metni.* Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyıldırım, A. E. (1999). Hamdullah Hamdî ve Divanı. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Özyürek, D. (2020). *İsfendiyaroğlu Rüstem Bey Dîvân (Dîvân-ı Kâsımî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (3 Cilt)*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Pala, İ. (2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (25. Basım). İstanbul: Kapı.

Peker, S. (19XX). Terceme, Te'lîf ve Özgünlük Meselesi. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri Osmanlıda Telif, Tercüme ve Şerh* Aynur, H., Çakır, M., Koncu, H., Kuru, S.S., Özyıldırım, A.E. (Editör). İstanbul: Klâsik.

Piroğlu, Z. (1996). *Yetîmî Haytı Eserleri Edebi Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polat, F. (2003). *Râmiz Mehmed Efendi Dîvânı (Edisyon- Kritik- Metin- İnceleme)*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polat, A. (2017). *Behiştî Sinan'ın (H.917/M.1511-1512) Mihr ü Müşterî Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Recâizâde Mahmud Ekrem (1299). *Ta'lim-i Edebiyat*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Redhouse, S. J. (2014). *Redhouse Sözlüğü Türkçe/Osmanlıca-İngilizce*. U. Bahadır Alkım, Nazime Antel, Robert Avery, Janos Eckman, Sofi Huri, Fahir İz, Mecdud Mansuroğlu, Andreas Tietze (haz.). İstanbul: SEV.

Reşîd Aşkî (1328). *Nazariyât-ı Edebiyye*. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık.

Sabuncu, Z. (2005). Âlî'nin Mihr ü Mâh'ı ile Feyzî'nin Şem ü Pervâne'si Arasındaki Benzerlikler: İntihal mi Gelenek mi?. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. (13) 129-166.

Said Paşa (1305). *Mîzânü'l- Edeb*. İstanbul: Şirket-i Mürettibiyye Matbaası.

Sağlam, A. (2016). *Taşlıcalı Yahyâ Bey ve Hamse'si*. (Doktora Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Saraç, M. A. Y. – Andı, M. F. (1997). Âkif Paşa Divançesi. *İlmî Araştırmalar*. (4) 135-178.

Saraç, M. A. Y. (2000a). Klâsik Türk Edebiyatında Manada Orijinallik Meselesi. *Journal of Turkish Studies*. (24/1) 229-235)

Saraç, M. A. Y. (2000b). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkubbe.

Saraç, M. A. Y. (2002). *Emrî Divanı*. İstanbul: Eren.

Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir Osmanlı Müellifleri*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Sarı, M. (2020). *Ziyâ Paşa'nın Keşfettiği XIX. Yüzyıl Heccav ve Filozof Şâiri Adanalı Ziyâ ve Şiirleri*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

Sarıkaya, E. (2018). *Ebûbekir Celâlî Divanı*. Ankara: Gece.

Sefercioğlu, M. N. (1990). *Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Selvi, M. (2008). *Ümîdî Hayatı Eserleri Edebî Kişiliği ve Divanı*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sertkaya, A. (1999). Doğu Türkçesi İle Yazılmış Bir Kaside'nin Kaynakları Üzerine Düşünceler. *İlmî Araştırmalar*. (7) 177-190.

Sertkaya, O. F. (1999). Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazire mi? Yoksa İntihâl Yani Sirkat-i Şiir mi?. *İlmî Araştırmalar*. (7) 191-199.

Sevgi, A.- Sevindik, H. (2016). *Cezerî Kasım Paşa Sâfî Dîvânı*. Konya: Palet.

Sivri, M. (2010). *Za'îfî Çelebi'nin Cem'ü'l-Hakâyık Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Solak, A. (2003). *Leylâ vü Mecnûn Hikâyesi* (Metin-İnceleme-Dizin-Tıpkıbasım). (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sunal, A. (2014). *Sâdık Dîvânı (İnceleme- Metin)*. (Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sungur, N. (1994). *Âhî Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Sungur, N. (2006). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi Heves-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Şahin, A. (2002). *Abdülbâki Ârif Efendi Hayatı Eserleri Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, E. S. (2005). *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, H. (2020). *Hatiboğlu Ferahnâme.* Bursa: Türk Ocakları Derneği.

Şahin, K. Ş. (2016). Ahmed Feyzi'nin Şatrançnâme-i Rüşdiyyesi Firdevsî-i Rûmî'nin Şatrançnâme-i Kebîr'inden İntihal mi?. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (9/47) 157-168.

Şemseddin Sami (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Şifâ.

Şenel, A. (1998). *Lami'î Çelebi Hüsn ü Dil (İnceleme-Metin).* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şener, O. Z. (2013). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva II. Cilt s. 1000-1263*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şenödeyici, Ö. (2006). *Fevzî Divanı İnceleme-Metin-İndeks*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şentürk, A. A., Kartal, A. (2006). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh.

Şükûn, Z. (1996). *Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya Farsça-Türkçe Lûgat* (Cilt 1-3). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Tâhirü'l-Mevlevî (1994). *Edebiyat Lügatı* Kemâl Edib Kürkçüoğlu (haz.). İstanbul: Enderun.

Tansel, F. A. (2013). *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları* (Cilt I-IV). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Tanyeri, M. A. (2009). *Dîvânlar Üstüne Eleştiriler 2*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.

Tanyıldız, A. (2015). Necâtî ve Revânî Dîvânlarındaki Mükerrer Gazeller Üzerine. *Hikmet -Akademik Edebiyat Dergisi-* (1) 10-24.

Tanyıldız, A.- Arslan, M. A. (2017). *Diyârbekirli Nigâhî Dîvân*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey Dîvânı*. İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası.

Tarlan, A. N. (1948a). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri -Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Kâtibî*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tarlan, A. N. (1948b). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri -Ubeydî-Aşkî- Şem'î- İşretî.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tarlan, A. N. (1948c). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri -Rahmî ve Fevrî*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tarlan, A. N. (1949). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şiiri -Revânî- Hayretî- Haverî- Ahî- Peyâmî- Sanî.*İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tarlan, A. N. (1950). *Fuzulî Divanı Gazel, Musammat, Mukatta' ve Rubâ'î Kısmı* (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) C-I. İstanbul: Üçler Basımevi.

Tarlan, A. N. (1968). *Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon Gazeller Kısmı: I. Cild)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Tarlan, A. N. (1970). *Zatî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon Gazeller Kısmı: II. Cild)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Tarlan, A. N. (1974). *İsmetî Dîvânı*. Ankara: Baylan Matbaası.

Tarlan, A. N. (1990). *Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Tarlan, A. N. (1997). *Necâtî Beg Dîvânı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Tarlan, A. N. (2013). *Fuzûlî Divanı Şerhi (7. Basım)*. Ankara: Akçağ.

Taş, B. (2015a). *Kuloğlu Şeyh Hacı İlyas Bâğ-ı Behişt* (Cilt 1-2), Aksaray: Kitap Kafe Serüven / Gece Kitaplığı.

Taş, B. (2015b). Gerçek Bir Şiir Hırsızı Şerîfî ve Çalıntı Divanı. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. (2/4) 153-162.

Tavukçu, O. K. (1993). *Halîlî Firkat-nâme (İnceleme-Metin).* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tavukçu, O. K. (2000). *Ahmed Rıdvân, Hüsrev ü Şirin [İnceleme-Metin]*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tavukçu, O. K. (2004). Türk Edebiyatında Firâk-nâme Adlı Eserler. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. (10) 89-122.

Tekin, A. (1995). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*. İstanbul: Ötüken.

Terzioğlu, D. (2007). Bir Tercüme ve Bir İntihal Vakası: Ya da İbn Teymiyye'nin siyâsetü'ş-Şer'iyye'sini Osmanlıcaya Kim(ler) Nasıl Aktardı?. *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*. (31/II). 247-275.

Tiker, S. (2003). *Necmî Divânı İnceleme-Metin*. (Doktora Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Timurtaş, F. K. (1980). *Şeyhî ve Hüsrev ü Şîrîn'i [İnceleme-Metin]*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Timurtaş, F. K. (1981). *Şeyhî'nin Har-nâmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Tok, V. A. (2011). *Edebî Sanatlar Ansiklopedisi*. Konya: Literatürk.

Tolasa, H. (1986). 18. Yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü – Müstakimzâde'nin Istılâhâtü'ş-Şi'rîye'si- II. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. XXIV-XXV: 363-379.

Tolasa, H. (2002). *Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ.

Tolstoy, L. N. (2019). *Sanat Nedir?* (X. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Torun, E. (2018). *19. Yüzyıl Şairi Süleyman Fehim Efendi Divanı: İnceleme, Metin ve Dizin*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tökel, D. A. (2003). Divan Edebiyatında Eleştiri. *Hece Eleştiri Özel Sayısı*. S. 77/78/79 s. 14-47.

Tuğcu, E. (2013). *Osmanlı'nın Son Döneminde Şiir Eleştirisi* (2. Baskı). İstanbul: İletişim.

Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus Ansiklopedik Sözlük* (10 Cilt). İstanbul: Cem.

Tuğluk, İ. H. (2010). *Ahmed Vesîm Dîvânı*. Erzurum: Salkımsöğüt.

Tuğluk, İ. H. (2010). *Enderunlu Hâmid Dîvânı (İnceleme- Metin)*. Erzurum: Salkımsöğüt.

Tulum, M. M. (2007). Mevlânâ Sekkâkî ve Bir Beyti Üzerine Bazı Düşünceler. *Türk Dilleri Araştırmaları* (17) 359-370).

Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. İstanbul: Kapı.

Tunç, S. (2018). *Miskî Divanı (İnceleme-Metin)*. Konya: Palet.

Turhan, V. N. (1995). *Zarîfî ve Mihr ü Mâh Mesnevisinin Tenkidli Metni ile İncelemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, L. (1998). *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkitli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, L. (2008). Yenişehirli Avnî Beyin Âteşkede Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*. (V 3/4 Summer) 866-903.

Uçak, S. (2015). *Hâşimî'nin Mihr ü Vefâ Mesnevisinin Tenkitli Metni ve İncelemesi*. (Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uludağ, E. (1992). *Şeyhülislâm Bahâyî Divanı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uludağ, E. (1997*). Vak'aya Dayalı Bir Eser Olarak Lâmi'î Çelebi'nin Salâmân u Absâl Mesnevîsi (İnceleme- Karşılaştırmalı Metin- Sadeleştirme)*. (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluocak, M. (1998). *Çeşmî-zâde Reşîd Dîvanı İnceleme Tenkitli Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Urhan, M. (2002). *XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uysal, R. S. (2010). *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Ünal, H. (2003). *Rûşenî Ömer Dede'nin Çobân-nâme Mesnevisi (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünlü M. Ş. (1991). *Ubeydî, Hayatı- Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*. (Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünver, İ. (1975). *Türk Edebiyatında Manzum İskender-nâmel*er. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünver, İ. (1986). Ahmed-i Rıdvân. *Türk Tarih Kurumu Belleten*. (I /196) 73-185.

Ünver, İ. (2011). Mesnevî. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Özel Sayı* (C II): 430-463.

Üstün, M. C. (2014). *Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisi (Gramer- Metin-Dizin)*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstüner, K. (2009). Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-i Eş'âr. *Turkish Studies*. (4/7) 826-892.

Üstüner, K. (2010). *Enderunlu Hasan Yâver Divan-İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin*. Ankara: Birleşik.

Üzgör, T. (1991). *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Veled Bahâî (t.y). *Bedâi'ü'l-Efkâr.* (El yazması müsvedde).

Vural, H. (1999). *Letâtif-nâme (Giriş-Transkripsiyonlu Metin- Gramatikal Dizin).* (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yağmur, B. (1998). *Hilâlî Dîvânı İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yakar, H. İ. (2010). *Edirneli Şevkî Dîvânı*. Konya: Palet.

Yalın, M. (2007). *Sünbülzâde Vehbî'nin Şevk-engîz Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konularının İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yanık, N. H., Kılıçlı, M., Çögenli M. S. (t.y.). *Telhîs ve Tercümesi Kur'ân'ın Eşsiz Belâgati*. İstanbul: Huzur.

Yapıcı, A. İ. (2006). *Ahmedî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı*. (Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, K. (1991). *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme- Metin-İndeks)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yekbaş, H. (2016). *Sebzî Divanı*. Ankara: Akçağ.

Yelten, M. (1999). *Nev'îzâde Atâyî Sohbetü'l-Ebkâr*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi.

Yenikale, A. (2011). *Sünbül-zâde Vehbî Dîvân*. Kahramanmaraş: Ukde.

Yetiş, K. (2000). XVI. Yüzyıl Başında Yazılış Bir Kavâid-i Şiiriyye Risâlesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (29) 285-343.

Yıldırım, A. (2006). Antalyalı Münif'in Benzer İki Gazelinin Düşündürdükleri. *İlmî Araştırmalar: Dil: Edebiyat, Tarih İncelemeleri*. (21) 193-205.

Yıldırım, Y. (2013). *Osman Şems Efendi Hayatı Eserleri ve Divanı (Metin-İnceleme-Tahlil)* (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, A. (2013). *Çakerî Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: Hitabevi.

Yıldız, A. H. (2003). *Leskofçalı Galip Hayatı Dönemi Sanatı Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Yıldız, O. (2008). *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelîhâ*. Ankara: Akçağ.

Yılmaz, K. (2001). *Güftî ve Teşrifâtü'ş-şu'arâsı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Yılmaz, K. (2010). *Budinli Hisâlî Dîvânı*. İstanbul: Kriter.

Yılmaz, K. H. (2011). *Hâmî Ahmed (Diyarbekrî) Divanı İnceleme-Metin*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, N. (2007). *Ahmed-i Rıdvân Rıdvâniyye [Metin-Dizin- Tıpkıbasım]*. Ankara: Bizimbüro.

Yoldaş, K. (1993). *Taşlıcalı Yahyâ Bey Şâh u Gedâ (İnceleme-Metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yoldaş, K. (1998). *Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev'i [İnceleme-Metin]*. (Doktora Tezi) Malatya: İnönü Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yuvacı, B. (2014). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva (II. Cilt s. 735-999)*. (Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, M. (2001). *Va'dî Divânı Tenkitli Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüksel, S. (1965). *Mehmed Işk-nâme [İnceleme-Metin]*. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Zavotçu, G. (2009). *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.

Zavotçu, G. (2011). Necâtî'nin İntihal Konulu Bir Hicviyyesi. *Ölümünün 500. Yılında Necâtî Bey'e Armağan*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

E- Kitaplar

Abdel Maksoud, B.S.M, (t.y.). *Leylâ ile Mecnûn Mesnevisinin Arap, Fars ve Türk Edebiyatı'nda Ele Alınış Biçimi ve Lârendeli Hamdî'nin Eseri*.

https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10698,leylamecnnpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Açıkgöz, N. (2017). *Riyâzü'ş-şu'arâ (Tezkiretü'ş-şu'arâ)- Riyâzî Muhammed Efendi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 15.03.2022).

Akdoğan, Y. (t.y.) *Ahmedî İskender-nâme*.https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi:14.02.2020).

Akdoğan, Y. (t.y.), *Ahmedî Dîvân*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 14.02.2020).

Akdoğan, Y. (t.y.). *Ahmedî- İskender-nâme*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Akkuş, M. (2018). *Nef'î Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Aksoyak, İ. H. – Arslan, M. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî- Riyâzü's-Sâlikîn*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57125,gelibolulu-mustafa-ali---riyazu39s-salikinpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aksoyak, İ. H. (2017). *Üsküdarlı Sırrî Hikâye-i Garîbü'l-Âsâr*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55872,hikaye-i-garibul-asarpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aksoyak, İ. H. (2018a). *Gelibolulu Mustafa Âlî- Tuhfetü'l-Uşşâk*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57634,gelibolulu-mustafa-ali-tuhfetu39l-ussakpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aksoyak, İ. H. (2018b). *Ahmed-i Yesevi'nin Rumelili Bir Takipçisi Üsküplü Atâ-Tuhfetü'l-Uşşâk*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57761,uskuplu-ata-tuhfetul-ussakpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aksoyak, İ. H., Arslan, M. (2018). *Haşmet Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57256,hasmet-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Aksoyak, M. (2018c). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Altun, M. (2017a). *Sî-Nâme-i Hümâmî*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55732,si-name-i-humamipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Altun, M. (2017b). *İbrâhim İbn-i Bâlî'nin Hikmet-nâmesi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56530,ibrahim-ibn-i-bali-hikmet-name-ipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Arı, A. (2018). *Sâkıb Dede Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59860,sakib-dede-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Arslan, M. (2018a). *Mihrî Hâtun Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Arslan, M. (2018b). *Leylâ Hanım Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59881,leyla-hanim-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Arslan, M. (2018c). *Şeref Hanım Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59880,seref-hanim-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Arslan, M. (2018d). *Bursalı İffet Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59882,bursali-iffet-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Aslan, Ü. (2017). *Nehcî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55752,nehci-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Ayçiçeği, B. (2018). *Behiştî Ahmed'in İskender-nâme'si (İnceleme-Metin)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57758,behisti-ahmed-iskender-namepdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aydemir, Y. (2017). *Ravzî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56190,ravzi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Aydemir, Y. (2017a). *Vücûdî- Hayâl u Yâr.* https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56189,vucudi-hayal-u-yarpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Aydemir, Y. (2017b). Ravzî Dîvânı. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56190,ravzi-divanipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 07.02.2021).

Aydemir, Y. (2018). *Ramazan Behiştî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56445,ramazan-behisti-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Aytaç, A. (2017). *Aşkî- Heft Peyker*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54135,53552heft-peyker-askipdfpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Başpınar, F. (t.y.) *Beyânî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10598,beyani-apdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Batğı, Ö. (2017). *Numân Mâhir Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56156,numan-mahir-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Bayak, C. (2017). *Sehâbî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55746,sehabi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Bayak, C. (2019). *Sevdâ'î- Leylâ ile Mecnûn*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67693,sevda39i-leyla-ile-mecnunpdf.pdf?0&_tag1=880A09C2F0723F58362D4740482ED08B62E65830&crefer=E8924394DAEB8B7F4AC7EE2BFD8C6941611AE8546F2BFAAD5456BC494FADAF24. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Bayram, A. (2017). *Firâkî ve Hüsrev ü Şîrîn'i*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55736,husrev-u-sirinpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Bayram, Y. (2018). *Adlî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59923,adli-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Bektaş, E. (2017). *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55973,pertev-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Bilgin, A. (2017a). *Nigârî Dîvân*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55757,nigari-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Bilgin, A. (2017b). *Ümmî Sinan Divan*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55913,ummi-sinan-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Biltekin, H. (2018). *Şeyhî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/61044,seyhi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Boz, E. (2017). *Hakîkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55749,hakiki-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Çeltik, H. (2017). *Ahmed-i Rıdvân Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55738,ahmed-i-ridvan-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Çeltik, H., Aydemir, Y. (2017). *Meşhûrî Divanı (Tenkitli Metin)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56155,meshuri-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Çiftçi, Ö. (2017). *Fatîn Davud- Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 18.03.2022).

Demir, H. (2017). *Lâzikîzâde Feyzullah Nâfiz ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54126,53959lazikizade-feyzullah-nafizdivanpdfpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Demirel, Ş. (2017). Behiştî- Heft Peyker Mesnevisi. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55737,heft-peyker-mesnevisipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Demirel, Ş. (2017a). *16. Yüzyıl Şairlerinden Mânî Dîvân ve Şehr-engîz-i Bursa*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55755,divan-ve-sehr-engiz-i-bursapdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Demirel, Ş. (2017b). *Malatyalı Şehrî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56340,sehri-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Doğan, M. N. (t.y.a) *Avnî (Fatih) Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10594,giris-avnidivanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Doğan, M. N. (t.y.b). *Fuzûlî Leylâ ve Mecnûn*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10679,girispdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Durmuşi T. İ.- Canım, R. (2018). *Edirneli Şevkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmî Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Eren, A. (2017). *Mehmed Sıdkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56341,mehmed-sidki-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Eren, H. (2017). *Dârendeli Kâtipzâde Bekâyî Maktel-i Hüseyin (Kitâb-ı Kerbelâ)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56213,darendeli-katipzade-bekayi-maktel-i-huseyn-kitab-i-kerb-.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Erişen Yazıcı, G. (2017). *Edirneli Kâmî ve Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 29.01.2021)

Ersoy, E. (2017). *Münîrî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56095,muniri-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Erünsal, İ. E. (2018). *Tâcî-zâde Cafer Çelebi Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59332,taci-zade-cafer-celebi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Gökcan, M.- Koç, H. (2018). *Nâbî- Hayrâbâd.* https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59849,nabi-hayrabadpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Şeyh-i San'ân Mesnevisi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56210,mostarli-ziya39i-seyh-i-sanan-mesnevisipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Güzel, B. (2018). *Safvetî Mehmet Çelebi Dîvânçesi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58910,safveti-mehmet-celebi-divancesipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Güzel, B. (2019). *Kâtibî- Nüzhetü'l-Cenân*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64186,katibi-nuzhetu39l-cenanpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Harmancı, E. M. (2017). *Câmi'î Muhabbet-nâme Bir Vâmık ile Azrâ Hikâyesi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56461,manisali-camii-muhannet-namepdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Harmancı, M. E. (2017). *Süheylî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55750,suheyli-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Horata, O. (2017). *Esrar Dede Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64058,esrar-dede-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

İpekten, H. (2019). *Na'ilî-i Kadîm Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67155,naili-i-kadim-divanipdf.pdf?0.(Erişim Tarihi: 24.02.2020).

İsen, M., Canım, R. (2019). *Hamâmîzâde İhsân Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64194,hamamizade-ihsan-divanipdf.pdf?0.(Erişim Tarihi: 23.02.2017).

Kaçalin, M. S. (t.y.) *Âhî Dîvân*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10590,ahidivanimustafakacalinpdf.pdf?0.(Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kaçalin, M. S. (t.y.). *Yûsuf Hâs Hâcib Kutadgu Bilig*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10716,yusufhashacibkutadgubiligmustafakacalinpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kadıoğlu, İ. (2017a). *Ali Emîrî Efendi Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

Kadıoğlu, İ. (2017). *Diyarbakırlı Ahmedî. Yûsuf u Züleyhâ.* https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56157,yusuf-u-zuleyhapdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kaplan, M. (2019). Nâbî- Hayriyye. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67684,nabi-hayriyyepdf.pdf?0&_tag1=EC14749540EDDA04932E16674F39E835F8E3C7DE&crefer=B4FB6E5A0968278E339E0E4373CE1C7F39209A095BA466F89CE039D53771336F. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kaplan, M. (2019). *Neşâtî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67330,nesati-divanipdf.pdf?0&_tag1=006964F7A491139BEB893C13F024BA71C07840A2&crefer=6DBB5336F5832F1717D51EB5AEDBBB13916883FD97C569CB1C384486E0EAA10F (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Karaköse, S. (2017a). *Nev'î-zâde 'Atâyî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Karaköse, S. (2017b). *Sa'id Giray Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55754,said-giray-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kavruk, H. (t.y.). *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kavruk, H., Selçuk, B. (2017). *Filibeli Vecdî ve Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kaya, B. A. (2017). *Azmizâde Hâletî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kaya, B. A. (2020). *Osman Nevres Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/76247,osman-nevres-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.01.2021).

Kayaalp, İ. (2019). *Bahtî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64301,bahtisultan-i-ahmed-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Kazan Nas, Ş. (2018). *Celîlî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59375,celili-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kazan Nas, Ş. (2018). *Celîlî- Leylâ vü Mecnûn.* https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58919,celili-leyla-vu-mecnunpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kazan Nas, Ş. (2019). *Celîlî- Husrev ü Şîrîn.* https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64195,celili---husrev-u-sirinpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kesik, B. (2018). *Cenâbî Ahmed Paşa*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59983,cenabi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kılıç, F. (2017) *Âşık Çelebi Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55975,asik-celebi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Kılıç, F. (2018). Şâhî Dîvânı. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59394,sahi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kırbıyık, M. (2017a). *Filibeli Avnî Tuhfetü'l-Hükkâm*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56144,tuhfetul-hukkampdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 26.02.2020).

Kırbıyık, M. (2017b). *Kâtib-zâde Sâkıb Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56426,katib-zade-sakib-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Köksal, M. F. (2012). *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-nezâ'ir (İnceleme Tenkitli Metin)*. http://ekitap.kultur.gov.tr/dosya/1-292401/h/edirneli-nazmi-mecmaun-nezair.pdf (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

Kurtoğlu, O. (2017). *Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55756,lebib-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kurtoğlu, O. (2017). *Zâtî Dîvânı -Gazeller Dışındaki Şiirler-*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kurtoğlu, O. (2018). *Bosnalı Âsım Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58698,bosnali-asim-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kutlar Oğuz, F. S. – Yıldız, A. – Durmuş, T. I. (2018). Esîrî- Dîvân-ı Firâk-ı Esîrî [Sergüzeşt-nâme- Gazavat-nâme- Pend-nâme- Dîvân]. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60373,divan-i-firak-i-esiripdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kutlar Oğuz, F. S. (2017a). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Kutlar Oğuz, F. S. (2017b). Ûdî Mâcerâ-yı Mâh. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55871,macera-yi-mahpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Kutlar Oğuz, F. S, Koncu, H., Çakır, M. (2017). *Mehmed Tevfik Kâfile-i Şu'arâ*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56163,mehmed-tevfik-kafile-i-su39arapdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 20.03.2022).

Kutlar Oğuz, F. S. (2019).*Dîvân-ı İzzet*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/68921,divan-i-izzet-ve-nigar-name-pdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Küçük, S. (t.y.) *Bâkî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10596,bakidivanisabahattinkucukpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Macit, M. (2017a). *Karakoyunlu Cihanşah'ın Türkçe Şiirleri*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56191,karakoyunlu-cihansah39in-turkce-siirleripdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Macit, M. (2017b). *Nedîm Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Macit, M. (2018). *Erzurumlu Zihnî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58638,erzurumlu-zihni-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Okçu, N. (t.y.). *Şeyh Gâlib Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Öztürk, M. (2020). *Lâmi'î Veyse vü Râmîn*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/78624,lami39i-veyse-vu-raminpdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 04.05.2021)

Özyıldırım, A. E. (t.y.) *Hamdullah Hamdî Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10615,girispdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Özyıldırım, A. E. (t.y.). *Keçecizâde İzzet Molla Mihnetkeşan*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10693,kmgirispdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Saraç, M. A. Y. (t.y.) *Emrî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10606,giris-emridivanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Selçuk, B. (2017). Nâlî Mehmed Efendi – Tuhfetü'l-Emsâl. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55915,tuhfetul-emsalpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Solmaz, S. (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme- Metin)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

Sungurhan, A. (2017). *Beyânî Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 17.03.2022).

Şeylan, A. (2018). *İbrâhim İbn-i Bâlî'nin Hikmet-nâmesi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56529,ibrahim-ibn-i-bali-hikmet-name-iipdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Taş, H. (2010). *Vusûlî Dîvân [İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10660,vusuli-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Taş, H. (2017). *Vahyî Dîvanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55745,vahyi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Taş, İ. (2017). Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelîhâ. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56443,seyyad-hamza--yusuf-ve-zelihapdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Tavukçu, K. (t.y.). *Ahmed Rıdvan'ın Hüsrev ü Şîrîn Mesnevîsi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10665,girispdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Tavukçu, O. K. (t.y.) *Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10601,dede-omer-rusenipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Tural, S. (2011). Hafî Zâdü'l-Meâd. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10717,zadul-mead-secaattin-tural-pdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 29.02.2020).

Türkdoğan, M. G. (2011). *Klâsik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyha Mesnevîleri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10695,klasik-turk-edebiyatinda-yusuf-u-zuleyha-mesnevileripdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Üstüner, K. (2017). *Enderunlu Hasan Yâver Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55748,yaver-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yakar, H. İ. (2018). *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257,gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yavuz, K. (2000). *Âşık Paşa Garib-nâme*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10669,garib-namepdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yavuz, K. (t.y.). *Mu'înî'nin Mesnevî-i Murâdiyesi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10702,girispdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yavuz, K. (t.y.). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayrı (Gülşen-nâme)*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10685,girispdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yazar, İ. (2017). *Kânî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55833,3-kani-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yelten, M. (2017). *Nev'î-zâde Atâyî Sohbetü'l-Ebkâr*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55751,sohbetul-ebkarpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yenikale, A. (2017). *Ahmed Nâmî Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56192,ahmed-nami-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yeniterzi, E. (2018). *Behiştî'nin Heşt Behişt Mesnevîsi*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56444,vizeli-ramazan-behisti-hest-behistpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yıldız, A. (2017). *Çâkerî- Yûsuf u Züleyhâ*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56158,cakeri-yusuf-u-zuleyhapdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yıldız, A. (2018). *Defter Emini Mustafa Çelebi Varka ve Gülşah*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58903,defter-emini-mustafa-celebi-varka-ve-gulsahpdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Yılmaz, K. (2017). *İbrahim Tırsî ve Dîvânı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55911,ibrahim-tirsi-ve-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yılmaz, K. H. (2017). *Diyarbakırlı Hâmî Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56082,diyarbakirli-hami--ahmed-divanipdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Yılmaz, N. (2006). *Ahmed-i Rıdvân- Rıdvâniyye*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10668,ahmed-i-ridvan-ridvaniyyepdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Zülfe, Ö. (2010). *Hecrî Dîvân*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10618,hecripdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

Zülfe, Ö.- Taş, H. (t.y.). *Nev'î Münâzara-ı Tûtî vü Zâğ*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10705,nevmunazaratutivuzagomerzulfehakantaspdf.pdf?0. (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

Elektronik Kaynaklar

tebdiz.com: Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı İşlevsel Sözlüğü.

tez.yok.gov.tr: Ulusal Tez Merkezi

https://www.mevzuat.gov.tr/: Mevzuat Bilgi Sistemi.

www.tdk.gov.tr :Türk Dil Kurumu

www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com : Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)

www.turkedebiyatieserlersozlugu.com : Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü (TEES)

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Serpil MUTLU KIRLI

Eğitim Durumu:

2002-2006 Nevşehir Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi

2007-2011 Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

2011- 2014 Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans (Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL)

2014- (Devam Ediyor) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora (Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL)

Mesleki Deneyim:

2012-2017 Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Arş. Gör.

2017- Halen Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Bölümü, Öğr. Gör.

Bilimsel Çalışmalar:

Tezler:

Millî Kütüphane 06 hk 578, 06 hk 951 Numaralarında Kayıtlı Mecmuaların 'Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi'ne (MESTAP) Göre Tasnifi (Yüksek Lisans Tezi)

Divan Şiirinde İntihal (Doktora- Devam Ediyor)

Editörlük:

Mutlu Kırlı, Serpil, Kırlı Oğuzhan, Yılmaz Meltem, Babaarslan Gıyasi (2021) *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan*, Ankara: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Kitapta Bölüm:

Mutlu Kırlı, Serpil (2021). Şairin Adı Yok -Klasik Türk Şiirinde Mahlas Kullanmayan Şairler. *Prof. Dr. M. Fatih Köksal'a Armağan*. Ankara: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Bildiriler:

Mutlu Kırlı, Serpil (2021). Sûrnâmelerde Ahilik ve Ahi Evran. *Ahi Evran ve Ahilik Bilgi Şöleni* (13-14 Aralık 2021, Eskişehir)

Mutlu Kırlı, Serpil (2021). Divan Şiirinde Bir Etkilenme Tabiri: Çerağı (Birinden) Yakmak. *VI. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi* (13-16 Haziran 2021)

Mutlu Kırlı, Serpil (2019). XVI. Yüzyıl Şuara Tezkirelerinde Şiir Hırsızlığı Meselesi. *3. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu* (25-27 Haziran 2019, Nevşehir)

Mutlu Kırlı, Serpil (2019). Şiir Mecmualarının Önemi ve Millî Kütüphane'de 26 Hk 1060 Arşiv Numarası ile Kayıtlı Şiir Mecmuasının Tanıtımı. *3. Uluslarası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*. (19-21 Nisan 2019, Bodrum)

Mutlu, Serpil (2014). Millî Kütüphanede Bulunan 06 Hk 578 Numaralı Mecmû'a-i Müfredât Üzerine. *TUDOK 2014 V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi*. (23-24 Haziran 2014, İstanbul).

Mutlu, Serpil (2012). Şairin Adı Yok- Klasik Türk Edebiyatında Mahlas Kullanmayan Şairler. *TUDOK 2012 IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi.* (27-28 Ağustos 2012, İstanbul).

Mutlu, Serpil (2010). Rizeli Atıf Efendi ve Yaktığı Söylenilen Divanı. *TUDOK 2010 III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi* (20-22 Eylül 2010, İstanbul).

Ansiklopedi Maddeleri:

Mutlu Kırlı, Serpil (2019). Hasan Atıf Karadereli. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi.

Mutlu Kırlı, Serpil (2021). Mecmû'a (Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 06 Hk 951, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Ünversitesi.

Mutlu Kırlı, Serpil (2021). Mecmû'a (Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 06 Hk 578, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Ünversitesi.

Yabancı Dil Bilgisi:

İngilizce: YÖKDİL 2018 (76.25)

KPDS 2012/Bahar (72.50)